

T.C.

TOKAT GAZİOSMANPAŞA ÜNİVERSİTESİ

LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

TÜRKÇE VE SOSYAL BİLİMLER EĞİTİMİ ANABİLİM DALI

TÜRKÇE EĞİTİMİ YÜKSEK LİSANS PROGRAMI

**GÜLTEN DAYIOĞLU’NUN ROMANLARINDA SOMUT VE
SOMUT OLMAYAN KÜLTÜR ÖGELERİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Seval SELVİ

Danışman: Dr. Öğr. Üyesi Yaşar ŞİMŞEK

TOKAT- 2024

ETİK SÖZLEŞME

Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü tez yazım kılavuzuna göre, Dr. Öğr. Üyesi Yaşar ŞİMŞEK danışmanlığında hazırlamış olduğum “Gülten Dayıoğlu’nun Romanlarında Somut ve Somut Olmayan Kültür Öğeleri” adlı Yüksek Lisans tezinin bilimsel etik değerlere ve kurallara uygun, özgün bir çalışma olduğunu, aksinin tespit edilmesi halinde her türlü yasal yaptırımını kabul edeceğimi beyan ederim.

26/12/2024

Seval SELVİ

JÜRİ KABUL VE ONAY

TEŞEKKÜR

“Gülten Dayıoğlu’nun Romanlarında Somut ve Somut Olmayan Kültür geleri” isimli çalışmamın hazırlanma sürecinde bilgi ve tecrübeleri ile bana yol gösteren, yardımcı olan kıymetli hocam Dr. Öğr. Üyesi Yaşar şimşek’e çok teşekkür ederim.

Eleştiri ve önerileriyle tezimin gelişip olgunlaşmasına katkıda bulunan saygıdeğer hocalarım Doç. Dr. Mehmet Celal Varışoğlu ve Doç. Dr. Hasan zer’e teşekkürlerimi sunarım.

Davranışlarıyla biz çocuklarına örnek olan maddi ve manevi desteklerini bizlerden esirgemeyen rahmetli babam Salih Pazarlıoğlu’na, doğduğum günden itibaren sonsuz bir emek ile beni büyüten annem Sevinç Pazarlıoğlu’na, tezimi hazırlarken deneyimlerinden faydalandığım ağabeyim Süleyman Serdar Pazarlıoğlu’na, kardeşlerim Sema zgen ve Kadriye Nur Pazarlıoğlu’na teşekkürü bir borç bilirim.

Hayatın her türlü zorlukları ve güzelliklerini birlikte paylaştığım yüksek lisans öğrenimim boyunca destekleriyle yanımda olan ve olmaya devam eden sevgili eşim Evren Selvi’ye, tez çalışmalarım sürecinde yanında olamadığım ve her zaman ilgilenemediğim canım kızım Gökçe Sema Selvi’ye teşekkür ediyorum.

Seval Selvi

İTHAF

Hayattaki tüm olumsuzluklarla baş etmeye çalışan, anne veya babasını çok erken ve beklemediği bir zamanda kaybeden ya da bir anne ve babaya sahip olsa da hak ettiği sevgi ve ilgiyi bulamayarak her zaman çocuk olduğu için suçlanan ve sindirilen tüm çocuklara ithaf edilmiştir.

ÖZET

GÜLTEN DAYIOĞLU’NUN ROMANLARINDA SOMUT VE SOMUT OLMAYAN KÜLTÜR ÖGELERİ

Selvi, Seval

Yüksek Lisans, Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Anabilim Dalı

Tez Danışmanı: Dr. Öğr. Üyesi Yaşar Şimşek

Aralık 2024, xv +164 sayfa

Gülten Dayıoğlu eserlerinde somut ve somut olmayan kültür öğelerine değinen, yer veren önemli isimlerdendir. Hikâye, roman, gezi yazısı ve bilim kurgu türündeki yazılarında sadece dağılmış aileleri, çocuklarını ya da toplum sorunlarını anlatmaz. Türk toplumunun ve farklı toplumların yeme-içme alışkanlıkları, giyim kuşamı, kullandığı eşyalar, dili, dini, gelenek ve görenekleri, tarihi şahsiyetleri, sözlü ve yazılı ürünleri, müziği, çocuk oyunları, mimari yapıları hakkında da bilgiler verir. Yaşam biçimlerinden bahseder, somut ve somut olmayan kültüre dair örnekler sunar. Yazarın *Fadiş* ve *Dört Kardeştiler* adlı romanları da Türk milletinin hayat tarzını ve kültürünü yansıtmaları dolayısıyla önemli eserlerdir. Bu araştırmanın amacı çocuk edebiyatının önemli yazarlarından Gülten Dayıoğlu’nun romanlarındaki somut ve somut olmayan kültür öğelerini tespit etmek ve romanların kültür devamlılığına olan katkısını ortaya koymaktır. Bu çalışmada nitel analiz yöntemi kullanılmıştır. Verilerin analizi sürecinde ise doküman incelemesine başvurulmuştur. Araştırmanın evrenini Gülten Dayıoğlu’nun roman türündeki eserleri oluşturur. Örnekleme ise *Fadiş* ve *Dört Kardeştiler* isimli çocuk romanlarıdır. Bulgular kısmında somut ve somut olmayan kültür öğeleri tespit edilerek yazıya dökülmüş ardından sayısal değerleri tablolar ile gösterilmiştir. Araştırma sonucunda *Fadiş* ve *Dört Kardeştiler* romanlarında yeme-içme, giyim kuşam ve süslenme, eşya, alet-gereçler, mimari, müzik aletleri, yerleşim yerleri gibi somut kültür öğeleri ile dil, dinî ifade ve terimler, gelenek ve görenekler, çocuk oyunları, sözlü ürünler, insan adları, aile ve akrabalık adları, meslek adları, hayvan adları ve bitki adları gibi somut olmayan kültür öğeleri tespit edilmiştir. Ayrıca *Fadiş* romanında yazılı ürünler, el sanatları ve spor

ögelerine, *Dört Kardeştiler* romanında ise tarihî şahsiyetler, tarihî ve turistik yerler, oyuncaklar, millet ve devlet isimleri ile spor ögelerine rastlanmamıştır.

Anahtar Kelimeler: Gülten Dayıoğlu, *Fadiş*, *Dört Kardeştiler*, Somut Kültür Ögeleri, Somut Olmayan Kültür Ögeleri

ABSTRACT

TANGIBLE AND INTANGIBLE CULTURAL ELEMENTS IN GÜLTEN DAYIOĞLU'S NOVELS

Selvi, Seval

Master's Degree, Department of Turkish and Social Sciences Education

Thesis Advisor: Assist. Asst. Prof. Yaşar Şimşek

December 2024, xv +164 pages

Gülten Dayıoğlu is one of the important names who mention and include tangible and intangible cultural elements in her works. In his stories, novels, travel writings and science fiction articles, he does not only tell about broken families, their children or social problems. It also gives information about the eating and drinking habits, clothing, items used, language, religion, traditions and customs, historical figures, oral and written products, music, children's games, architectural structures of Turkish society and different societies. It talks about ways of life and provides examples of tangible and intangible culture. The author's novels *Fadish* and *Four Brothers* are also important works because they reflect the lifestyle and culture of the Turkish nation. The aim of this research is to determine the tangible and intangible cultural elements in the novels of Gülten Dayıoğlu, one of the important writers of children's literature, and to reveal the contribution of novels to cultural continuity. Qualitative analysis method was used in this study. In the process of analyzing the data, document analysis was used. The universe of the research consists of Gülten Dayıoğlu's works in the genre of novels. Its sample is the children's novels *Fadish* and *Four Brothers*. In the findings section, tangible and intangible cultural elements were identified and written down, and then their numerical values were shown in tables. As a result of the research, concrete cultural elements such as food and drink, clothing and decoration, furniture, tools, architecture, musical instruments, settlements, and intangible cultural elements such as language, religious expressions and terms, traditions and customs, children's games, oral products, human names, family and kinship names, profession names, animal names and plant names were determined in the novels *Fadish* and *Four Brothers*. In addition, written products, handicrafts and sports elements

were not found in the *Fadish* novel, and historical figures, historical and touristic places, toys, nation and state names and sports elements were not found in the novel *Four Brothers*.

Keywords: Gülden Dayıoğlu, *Fadish*, *Four Brothers*, Tangible Cultural Elements, Intangible Cultural Elements

İÇİNDEKİLER

ETİK SÖZLEŞME	i
JÜRİ KABUL VE ONAY	ii
TEŞEKKÜR	iii
İTHAF	iv
ÖZET	v
İÇİNDEKİLER	ix
TABLO LİSTESİ	xiii
ŞEKİL LİSTESİ	xiv
KISALTMALAR	1
BÖLÜM I	1
GİRİŞ	1
Problem	1
Amaç	2
Önem	3
Sayıtlılar	3
Sınırlılıklar	4
Tanımlar	4
BÖLÜM II	6
KAVRAMSAL ÇERÇEVE	6
Çocuk ve Çocuk Edebiyatı	6
Çocuk Edebiyatı ve Kültür Öğeleri	7
Çocuk Romanları ve Kültür Öğeleri	8
Unesco ve Somut Olmayan Kültürel Miras	9
Somut Olmayan Kültürel Miras Unsurları	9
Somut Kültür Öğeleri	11
Yeme-İçme	11
Giyim-Kuşam ve Süslenme	11
Eşya	12
Alet, Gereçler	12
Yazılı Ürünler	12
Tarihî Şahsiyetler/ Tarihî ve Turistik Yerler	13
Mimari	13

Müzik.....	13
El Sanatları.....	14
Oyuncaklar.....	14
Yerleşim Yerleri	15
Somut Olmayan Kültür Öğeleri	15
Dil	15
Deyimler	16
İkilemeler.....	16
Yansıma Sözcükler	16
Ağız Özellikleri.....	17
Atasözleri.....	17
Dinî İfade ve Terimler	18
Gelenek ve Görenekler	18
Millet ve Devlet İsimleri.....	19
Çocuk Oyunları.....	19
Sözlü Ürünler.....	19
Adlar	20
Spor.....	20
Gülten Dayıoğlu'nun Edebî Kişiliği.....	21
Gülten Dayıoğlu ve Çocuk Edebiyatı Alanına Katkıları.....	23
BÖLÜM III	25
YÖNTEM	25
Araştırmanın Modeli	25
Evren ve Örneklem.....	25
Veri Toplama Araçları.....	25
Geçerlik ve Güvenirlik	26
Veri Toplama Süreci	26
Verilerin Analizi.....	27
BÖLÜM IV	28
BULGULAR.....	28
FADİŞ	28
Somut Kültür Öğelerine İlişkin Bulgular	29
Yeme-İçmeye Ait Bulgular.....	29
Giyim, Kuşam ve Süslenmeye Ait Bulgular.....	33

Ev Eşyalarına Ait Bulgular.....	36
Alet, Gereçlere Ait Bulgular.....	40
Yazılı Ürünlere Ait Bulgular	41
Tarihî Şahsiyetlere Ait Bulgular.....	41
Tarihî ve Turistik Yerlere Ait Bulgular	42
Mimariye Ait Bulgular.....	42
Müzik Aletlerine Ait Bulgular.....	43
El Sanatlarına Ait Bulgular.....	44
Oyuncaklara Ait Bulgular.....	44
Yerleşim Yerlerine Ait Bulgular.....	45
Dil ile ilgili Somut Olmayan Kültür Öğelerine İlişkin Bulgular.....	47
Deyimlere Ait Bulgular	47
İkilemelere Ait Bulgular.....	59
Yansıma Sözcüklere Ait Bulgular	62
Ağız Özelliklerine Ait Bulgular.....	63
Atasözlerine Ait Bulgular.....	66
Somut Olmayan Kültür Öğelerine İlişkin Bulgular	68
Dinî İfade ve Terimlere Ait Bulgular	68
Gelenek ve Göreneklere Ait Bulgular	72
Millet ve Devlet İsimlerine Ait Bulgular.....	74
Çocuk Oyunlarına Ait Bulgular.....	75
Sözlü Ürünlere Ait Bulgular.....	77
İnsan Adlarına Ait Bulgular.....	78
Aile ve Akrabalık Adlarına Ait Bulgular.....	82
Meslek Adlarına Ait Bulgular.....	84
Hayvan Adlarına Ait Bulgular.....	85
Bitki Adlarına Ait Bulgular	86
Spora Ait Bulgular.....	86
DÖRT KARDEŞTİLER.....	88
Somut Kültür Öğelerine İlişkin Bulgular	88
Yeme-İçmeye Ait Bulgular.....	88
Giyim Kuşam ve Süslenmeye Ait Bulgular.....	90
Ev Eşyalarına Ait Bulgular.....	92
Alet, Gereçlere Ait Bulgular.....	96

Yazılı Ürönlere Ait Bulgular	97
Tarihî Şahsiyetlere Ait Bulgular	97
Tarihî ve Turistik Yerlere Ait Bulgular	97
Mimariye Ait Bulgular.....	97
Müzik Aletlerine Ait Bulgular.....	98
El Sanatlarına Ait Bulgular.....	99
Oyuncaklara Ait Bulgular.....	100
Yerleşim Yerlerine Ait Bulgular.....	100
Dil ile İlgili Somut Olmayan Kültür Ögelerine İlişkin Bulgular.....	102
Deyimlere Ait Bulgular	102
İkilemelere Ait Bulgular	115
Yansıma Sözcöklere Ait Bulgular	118
Ağız Özelliklerine Ait Bulgular.....	119
Atasözlerine Ait Bulgular.....	123
Diğer Somut Olmayan Kültür Ögelerine İlişkin Bulgular	124
Dinî İfade ve Terimlere Ait Bulgular	124
Gelenek ve Göreneklere Ait Bulgular	127
Millet ve Devlet İsimlerine Ait Bulgular.....	128
Çocuk Oyunlarına Ait Bulgular.....	128
Sözlü Ürönlere Ait Bulgular.....	130
İnsan Adlarına Ait Bulgular.....	132
Aile ve Akrabalık Adlarına Ait Bulgular.....	134
Meslek Adlarına Ait Bulgular.....	135
Hayvan Adlarına Ait Bulgular.....	136
Bitki Adlarına Ait Bulgular	138
Spora Ait Bulgular.....	138
BÖLÜM V	141
TARTIŞMA	141
BÖLÜM VI.....	149
SONUÇ VE ÖNERİLER	149
Sonuçlar.....	149
Öneriler.....	151
KAYNAKÇA.....	153
EKLER	162

TABLO LİSTESİ

Sayfa

Tablo 1. Fadış'te Somut Kültür gelerinin Dağılımı.....	46
Tablo 2. Fadış'te Dil ile İlgili Somut Olmayan Kültür gelerinin Dağılımı.....	67
Tablo 3. Fadış'te Diğer Somut Olmayan Kültür gelerinin Dağılımı.....	86
Tablo 4. Dört Kardeştiler'de Somut Kültür gelerinin Dağılımı.....	101
Tablo 5. Dört Kardeştiler'de Dil ile İlgili Somut Olmayan Kültür gelerinin Dağılımı.....	123
Tablo 6. Dört Kardeştiler'de Diğer Somut Olmayan Kültür gelerinin Dağılımı.....	138

ŞEKİL LİSTESİ

Sayfa

Şekil 1. SOKÜM'ün Korunması Sözleşmesi'ne Göre Halk Bilimi Kadroları	10
Şekil 2. Gülten Dayıoğlu'nun Bir Resmi.....	24
Şekil 3. Fadış'te Sık Kullanılan Somut Kültür Öğeleri Grafiği.....	47
Şekil 4. Fadış'te Sık Kullanılan Dil ile İlgili Somut Olmayan Kültür Öğeleri Grafiği....	68
Şekil 5. Seksek Oyunu.....	76
Şekil 6. Fadış'te Sık Kullanılan Diğer Somut Olmayan Kültür Öğeleri Grafiği.....	87
Şekil 7. Dört Kardeştiler'de Sık Kullanılan Somut Kültür Öğeleri Grafiği.....	102
Şekil 8. Dört Kardeştiler'de Sık Kullanılan Dil ile İlgili Somut Olmayan Kültür Öğeleri Grafiği.....	124
Şekil 9. Beştaş Oyunu.....	129
Şekil 10. Dört Kardeştiler'de Sık Kullanılan Diğer Somut Olmayan Kültür Öğeleri Grafiği.....	139

KISALTMALAR

BM: Birleşmiş Milletler

bs.: Baskı

ed.: Editör

MEB: Millî Eğitim Bakanlığı

s.: Sayfa

SOKÜM: Somut Olmayan Kültürel Miras

T.C.: Türkiye Cumhuriyeti

TDK: Türk Dil Kurumu

UNESCO: Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Kurumu

vb.: Ve benzeri

YİH: Yaşayan İnsan Hazinesi

YÖK: Yükseköğretim Kurulu

BÖLÜM I

GİRİŞ

Bu bölümde araştırmanın problemi, amacı, önemi, sayıltıları, sınırlılıkları, tanımları ve kısaltmalarına yer verilmiştir.

Problem

Kültür, bir milletin geçmişten bugüne taşıdığı günlük hayat içerisindeki her türlü kural ve kaideden meydana gelir. Hatta toplumun bizzat kendisine “kültür” denilir. Yaşama dair her türlü unsurun aynadaki aksi yansımasıdır. Toplum kültürden kültürü de toplumdan soyutlamak ya da bunu ifade etmek imkânsızdır. Öyle ki kalabalık yığınların önce bir arada yaşamasını sağlayıp daha sonra millet olabilmesini sağlayan kültürün bizzat kendisidir. İnsanın kendi varlığında saklıdır kültür. Düşün geleneklerimizden yemek kültürümüze ya da halk oyunlarımızdan giyim kuşamımıza hatta kilimlerimizin üzerine işlenmiş o ince, zarif motiflere kadar kültürün çok fazla araştırılacak konusu vardır (Berberler, 2020). Dolayısıyla kültür kavramının oldukça soyut ve kapsamlı olduğunu söylemek mümkündür.

Edebiyat ürünleri, kültürün tanıtılmasına ve öğrenilmesine aracılık eder, toplum değerlerinin geniş kitlelere ulaşmasını sağlarlar. Toplum, kendi varlığını edebiyat sayesinde ortaya koyar. Bir edebî metin içerisinde yer alan her türlü motif, toplum kültürünün zenginliğini artırır ve yaşamasını sağlar. Kültür zenginliklerini artıran en önemli edebî türlerden biri de romanlardır. “Ağaç yaşken eğilir” atasözü bir kişinin karakterinin ve davranışlarının çoğunlukla çocukluk çağında biçimlendiğini ifade eder. Erken yaşta roman okumayı alışkanlık haline getiren bir çocuk hem bilişsel hem de sosyal ve dilsel açıdan gelişir, kendini ifade eder, hayatı tanır, yaşadığı kültürün farkına varır. İçinde yaşadığımız teknoloji çağı, çocuğun kitap okuma alışkanlığı edinmesinin önünde büyük bir engeldir. Televizyon, tablet ve telefon gibi uyarıcılar, çocukta bağımlılık oluşturarak, çocuğun kitap okumak yerine bu uyarıcılara yönelmesine sebep olur. Böylelikle dikkati dağınık, iletişimi zayıf, içine kapanık, çevresine karşı ilgisiz, kendini, ailesini, içinde yaşadığı toplumu ve toplum kültürünü tanımayan, benimsemeyen bireyler yetişir. Bu sorun ne yazık ki her geçen gün büyüyerek devam etmektedir. Bu bakımdan çocuğun teknolojik aletler yerine kültür öğeleri açısından oldukça çeşitli ve zengin çocuk

edebiyatı eserlerine yönelmesi, yetişkinlerin ise bu eserleri çocuklarla buluşturması gerekir.

Yapılan literatür taraması sonucunda Türkçe ders kitaplarını kültür öğeleri bakımından inceleyen pek çok çalışmanın olduğu tespit edilmiştir (Kan, 2010; Matan, 2014; Kırkkeseli, 2017; Topal ve Batur, 2021; Temizyürek ve Gir, 2021). Çocuk kitaplarında ve Türkçe ders kitaplarında kültürel aktarımın merkeze alındığı çalışmalarla (Ünveren Kapanadzade, 2018; Karakoç Öztürk ve Destegüloğlu, 2022) Karagöz metinlerindeki kültürel ve eğitsel unsurların incelendiği çalışmalar da bulunmaktadır (Menek, 2011). Bununla beraber somut olmayan kültürel miras üzerine yoğunlaşan (Oğuz, 2013; Ölçer Özünel, 2013; Fedakar ve Kuzay Demir, 2018; Gürbüz, 2019; Karagöz ve Çakmak, 2023) çalışmalara da rastlanır. Alanyazındaki bir diğer önemli çalışma ise masal anlatıcısı tipolojisi ve kültürel kimlik ile ilgilidir (Ekici ve Sarpkaya, 2021). Gülten Dayıoğlu'nun romanlarını kültür öğeleri bakımından inceleyen herhangi bir çalışmaya ise rastlanmamıştır. Sadece iki çalışmada kültür öğelerinin yeterli olduğu sonucuna ulaşılmıştır (Menek, 2011; Ünveren Kapanadzade, 2018). Yazar, genellikle eserlerinde Türk toplumunun ve farklı toplumların kültürel yaşantısını anlatır. Bu çalışmada Gülten Dayıoğlu'nun romanlarında yer alan somut ve somut olmayan kültür öğelerini tespit etmek amaçlanmıştır. Bir diğer amaç ise romanların kültür devamlılığına olan katkısını ortaya koymaktır. Bu amaçlar doğrultusunda şu sorulara yanıtlar aranmıştır:

Günümüzde çocukların bilişsel ve duyuşsal gelişimi teknoloji çağının getirileri nedeniyle olumsuz bir biçimde etkilenmiştir. Ayrıca popüler kültürün varlığı çocukları ait olduğu kültüre karşı yabancılaştırmaktadır. Roman okumak, çocukların bilişsel ve duyuşsal gelişimini destekleyeceği gibi kendi kültür değerlerini içselleştirmelerini de sağlayacaktır. Bu nedenle araştırmada Gülten Dayıoğlu'nun eserlerindeki somut ve somut olmayan kültür öğeleri incelenmiştir.

Amaç

Bu çalışmada Gülten Dayıoğlu'nun romanlarında yer alan somut ve somut olmayan kültür öğelerini tespit etmek amaçlanmıştır. Bir diğer amaç ise romanların kültür devamlılığına olan katkısını ortaya koymaktır. Bu amaçlar doğrultusunda şu sorulara yanıtlar aranmıştır:

- 1) Roman, kültürü ve kültür öğelerini yansıtan bir tür müdür?
- 2) Gültен Dayıoğlu kimdir? Çocuk edebiyatı alanında ne tür eserleri bulunur?
- 3) Gültен Dayıoğlu'nun *Fadış* romanında kültür öğelerine rastlanır mı?
- 4) Gültен Dayıoğlu'nun *Dört Kardeştiler* romanında kültür öğelerine rastlanır mı?
- 5) Gültен Dayıoğlu'nun *Fadış ve Dört Kardeştiler* romanlarında yer alan somut kültür öğeleri hangileridir?
- 6) Gültен Dayıoğlu'nun *Fadış ve Dört Kardeştiler* romanlarında yer alan somut olmayan kültür öğeleri hangileridir?
- 7) Yazarın romanlarında bulunmayan kültür öğeleri hangileridir?
- 8) Gültен Dayıoğlu'nun romanlarındaki kültür öğelerinin aktarım şekli nasıldır?
- 9) Yazarın romanlarındaki somut ve somut olmayan kültür öğeleri kültür devamlılığına katkı sağlar mı?

Önem

Çocuk edebiyatı denildiğinde akla ilk gelen yazarlardan biri de muhakkak Gültен Dayıoğlu'dur. Çok sayıda kitabı bulunan yazar, yazdıklarıyla birçok ödüle layık görülmüş, kitaplarından bazıları çeşitli dillere çevrilmiştir. İnsanı, yaşantısını, yaşadığı toplumu ve toplumun beslendiği kültürü anlatması dolayısıyla da eserleri incelemeye layık görülmüştür.

Bu çalışma Gültен Dayıoğlu'nun *Fadış ve Dört Kardeştiler* isimli romanlarında somut ve somut olmayan kültür öğelerine ne derecede yer verildiğini, kültür öğelerinin kullanım sıklığının nasıl olduğunu, en fazla ve en az rastlanan öğelerin hangileri olduğunu, kültür öğelerinin aktarım şeklinin nasıl olduğunu ve incelenen romanların kültür devamlılığına katkı sağlayıp sağlamadığını göstermesi bakımından önem taşımaktadır.

Bunun yanı sıra çalışma, Gültен Dayıoğlu'nun romanlarının kültürel yönünü göstermesi bakımından bu konuda araştırma yapacaklara fikir vereceği ve yol göstereceği düşünülmektedir.

Sayıtlar

Topal ve Batur'un (2021) kültürel ögeleri sınıflandırdığı tablonun Gülten Dayıoğlu'nun *Fadiş* ve *Dört Kardeştiler* romanlarındaki somut ve somut olmayan kültür ögelerini sınıflandırmada yeterli olduğu, kullanılan kültürel ögeler tablosu ile Gülten Dayıoğlu'nun romanlarındaki kültür ögelerinin ayrıntılı olarak incelendiği varsayılmıştır.

Sınırlılıklar

Araştırma önce Gülten Dayıoğlu'nun 1971-2018 yılları arasında yazmış olduğu 20 adet çocuk romanı ile sınırlandırılmıştır. Hem romanın uzun edebî bir tür olması hem de daha geniş ve ayrıntılı bir araştırma yapmak adına incelenecek eser sayısı 2'ye düşürülmüştür. Ayrıca yazarın 1971 yılında yazdığı *Fadiş* ve *Dört Kardeştiler* romanları, gerek ele aldığı konu gerekse somut ve somut olmayan kültür ögelerini işlemesi bakımından incelenmeye layık olduğu görülmüştür. Bu iki roman dışında kalan romanlar ise değerlendirilmemiştir. Araştırmadaki bir diğer sınırlandırma ise tespit edilen kültür ögeleri ile ilgilidir. Daha kapsamlı bir çalışmanın yapılması amacıyla Topal ve Batur'un (2021) çalışmalarında yer alan “Kültürel Ögeler” sınıflaması dikkate alınmıştır.

Tanımlar

Aşağıda araştırmada geçen bazı kavramların tanımları verilmiştir.

Çocuk: Bebeklik ile erginlik arasında bulunan kız veya oğlan çocuğa verilen addır (TDK, 2019).

Çocuk Edebiyatı: “Çocuk edebiyatı, temel kaynağı çocuk ve çocukluk olan; çocuğun algı, ilgi, dikkat, duygu-düşünce ve hayal dünyasına uygun; çocuk bakışını ve çocuk gerçekliği'ni yansıtan; ölçüde, dilde, düşüncede ve tiplerde çocuğa göre içeriği yalın biçimde ve içtenlikle gerçekleştiren; çocuğa okuma alışkanlığı kazandırması yanında, edebiyat, sanat ve estetik yönünden gelişmesine katkı sağlayan, çocuğu duyarlı biçimde yetişkinliğe hazırlayan bir geçiş dönemi edebiyatıdır” (Şirin, 2007, s. 16).

Kültür: “Ortak bir coğrafyada yaşayan insanların karşılıklı oluşturdukları kurallar, gelenek, görenek ve yaşayış tarzını içselleştirmelerdir” (Kavan ve Akın, 2020, s. 50).

Somut Kültür geleri: Yeme-içme, giyim, kuşam ve süslenme, ev eşyaları, alet gereçler, müzik aletleri, mimari yapılar, el sanatları, oyuncaklar gibi insan eliyle oluşturulmuş elle tutulup gözle görülebilen unsurlara “somut kültür ögeleri” adı verilir.

Somut Olmayan Kültür geleri: Somut kültür ögeleri dışında toplumların dil, din, gelenek ve görenekler, sözlü edebiyat ürünleri, millet ve devlet isimleri, ocuk oyunları, adlar gibi yaşam biçimlerini meydana getiren unsurlardır.

Roman: “Yaşanmış ya da yaşanması olağan durumları, olayları gerçeğe uygun bir biçimde anlatan edebî yazı türüdür” (zdemir, 2010; akt. Nalbant, 2021, s. 191).

BÖLÜM II

KAVRAMSAL ÇERÇEVE

Çocuk ve Çocuk Edebiyatı

Çocuk kavramının *Türkçe Sözlük*'te (2019, s. 556) “1. küçük yaştaki erkek veya kız”, “2. bebeklik ile erginlik arasındaki gelişme döneminde bulunan oğlan veya kız ” gibi tanımları bulunurken, Birleşmiş Milletler Genel Kurulu'nun 20 Kasım 1989 tarihinde kabul ettiği Çocuk Hakları Sözleşmesi'nde “çocuğa uygulanabilecek olan kanuna göre daha erken yaşta reşit olma durumu hariç, on sekiz yaşına kadar her insan çocuk sayılır” şeklindedir(www.unicefturk.org). Bu tanımlardan hareketle çocuğu 0-18 yaş arasındaki erkek veya kız olarak tanımlamak mümkündür.

Çocuk edebiyatı kavramı ise 20. yüzyılın ilk yarısında ortaya çıkmış hedef kitlesi çocuk olan edebiyat alanıdır. Büyüme ve gelişme çağındaki çocukların yaş düzeyine, fikir ve hislerine, anlama becerilerine, güzellik duygularına hitap eder. Yaşamı, insanı ve çevreyi tanımayı sağlar (Şimşek, 2005). Şirin'e (1994) göre çocuk edebiyatı, her yaştan bireyin ilgisini çeken dil ve biçimi ile yeni bir edebiyat türüdür. Kıbrıs (2006), çocuk edebiyatının ilk çocukluktan itibaren çocukluk yıllarının sonlarına kadarki döneme ait duyarlılıkların çocuksu bir ifadeyle dile getirilişi olduğunu belirtir. Bu tanımlar incelendiğinde, çocuk edebiyatının hitap ettiği kitle hakkında görüş ayrılıkları olduğu anlaşılır. Yani çocuk edebiyatının, çocuklara hitap eden edebiyat alanı olduğunu düşünenlerin yanında her yaştan bireyin ilgisini çektiğini düşünenler de vardır.

Çocuk edebiyatı kavramının varlığı uzun yıllar hem yazarlar hem de akademisyenler tarafından tartışılmıştır. Çocuk edebiyatını ayrı bir tür olarak kabul edenlerle olmadığını savunanlar, çocuk edebiyatı alanının kurumsallaşmasını sağlayarak bu alanda yapılacak araştırmalara ön ayak olmuşlardır (Yüce ve Nuhoğlu, 2007). Çocuk edebiyatı başlangıçta tartışılrsa da zamanla önemsenen bir alan olmuştur.

Sever'e (2007) göre çocuk edebiyatının en temel işlevi, çocuğa okuma sevgisi ve alışkanlığı kazandırmaktır. Aynı zamanda çocuk edebiyatı metinleri, çocuğu nitelikli ürünlere yöneltir ve zamanla okuma kültürü edinmesini sağlar. Çocuk, fizyolojik ihtiyaçlarının yanı sıra zihin ve ruh bakımından da ihmal edilmemesi gerekir. Zihni, edebî ürünlerle ruhu da edebiyatın güzellikleriyle dolan bir çocuğun, hem zihinsel hem de

ruhsal ve duygusal bakımlardan gelişimi farklıdır (Yılar ve Turan, 2007). Şirin (2019), konuya değişik bir bakış açısıyla yaklaşarak, çocuğun günlük hayatta kullandığı dilin üzerinde bir dil ile “ana dili” ile etkileşime geçtiğini öne sürer. Çocuk edebiyatının, dil ve kişilik gelişiminin yanında bilişsel bakımdan ve sosyal bakımdan da çocukların iç dünyasını zenginleştiren bir edebiyat alanı olduğunu ifade eder.

Çocuk Edebiyatı ve Kültür Öğeleri

Jenks’e (1993) göre her nesil farklı fikir ve anlamların doğmasına sebep olur. Bu sebeple kültür, toplumsal değişimin bir doğasıdır. Ancak kültüre yönelik artan ilgi, bize bu durumun daha çok günümüzle ilintili olduğunu söyler. Kültür, oldukça karmaşık bir kavramdır. Genellikle kültürün dört temel anlamı ile karşılaşırız. İlki, sanatsal ve entelektüel çalışmalar bütünü olduğudur. İkincisi, manevi bir gelişim sürecini belirtmesi; üçüncüsü değerler, gelenekler, inançlar ve sembolik uygulamalardan ibaret olduğudur. Dördüncü anlamı ise “yaşam biçimi” olmasıdır (Eagleton, 2016). Belirtildiği gibi kültür kavramı, birden fazla anlamı olan aynı zamanda bizzat yaşam ile ilgili çok yönlü bir kavramdır. Campbell (2023), kültürün sosyal bir topluluğun alışkanlıklarını, başarılarını, sanat anlayışını ve sosyal kurumlarını karşıladığını düşünür. Daha geniş bir çerçeveden bakıldığında kültür kelimesi “paylaşılan düşünceler ve anlayışlar”dan oluşur. Yani sosyal bir grubun yeme tarzı, giyimi, inançları, davranış biçimi ve üyelerin doğru olanla olmayana algılama şekliyle alakalıdır. Burada da yaşamın içerisinde var olan yeme-içme, giyinme gibi ihtiyaçların yanında davranış biçimi ve inançlar üzerinde durulmuştur. Akhter’e (2022) göre dil, düşünce ve inançlar, sanat eserleri, gelenekler, araçlar kültürü oluşturan unsurlar arasında yer alır. Ayrıca sözlü ve yazılı tarih, edebiyat, dans, tiyatro, müzik, görsel sanatlar, tarihî yerler, kutlamalar ve bitkiler de kültür öğeleri içinde yer alır. Kültür, genel olarak insanların başka insanlarla yaşama ve onlara davranma biçimiyle ilgilidir. Görüldüğü gibi Akhter, kültürü daha fazla unsurla tanımlamaya çalışmıştır.

Her milletin kültürünü oluşturan unsurlar vardır. Bu unsurlara “kültür öğeleri” adı verilir. Kültür öğeleri, bir toplumu diğer toplumlardan ayırarak o toplumu önemli ve değerli kılarlar. Millî kültürün beslenmesini, gelişmesini, kuşaktan kuşağa aktarılmasını hatta uzun yıllar yaşamasını sağlarlar. Dil, din, gelenek ve görenekler, edebiyat ürünleri, sanat eserleri, mimari yapılar, tarihî olay ve kişiler, giyim kuşam tarzları, yiyecek ve içecekler ya da günlük hayatta kullanılan eşya ve alet, gereçler toplumları farklı ve değerli kılan millî kültür öğeleridirler. Kültürün yaşaması için kültür öğelerinin yazılı ve sözlü

olarak aktarılması gerekir. Sever (2007), çocukların oyunlarında söylediği mâni, sayışma ve tekerlemelerin; eğlenmelerini sağladığı bilmecelerin, dinledikleri masallar ve fıkraların çocukların özenebilecekleri bir dil modelini oluşturacağını bununla beraber toplum kültürü hakkında da ipuçları sunacağını belirtir.

Çocuk Romanları ve Kültür Öğeleri

“Gerçek ya da gerçeğe uygun olayların anlatıldığı yazınsal nitelikteki ürünlerin kısa oylumlusuna (hacim) ‘öykü’, uzun oylumlusuna da ‘roman’ denir” (Kıbrıs, 2006, s. 141). Oğuzkan , romanı insanların serüvenlerini, duygu ve düşüncelerini ayrıntılarıyla anlatan uzun düz yazılar olarak tanımlar. “Roman, insanların serüvenlerini, karakterlerini, düşünce ve duygularını ayrıntılarıyla ‘kendine özgü bir biçimde’ anlatan uzun düz yazılara verilen addır” (Oğuzkan, 2006, s. 99). Verilen tanımların ortak yanı romanın, insanların serüvenlerini anlatan uzun yazılar olduğudur.

Tekin’e (2016) göre diğer edebî türlerde olduğu gibi romanın da kendine özgü bir yapısı ve mantığı vardır. Fakat romanın kendine özgü bu yapısının yanında onu diğer türlerden ayıran yanları da vardır. Roman, kendi içinde özgür bir türdür. Destana, masala, tiyatroya ya da tarih, felsefe, psikoloji, matematik gibi alanlara borçlu olsa da bu alanlardan gelen besinleri kendine mal etmeyi başarır. Bu nedenle hayli yetenekli bir türdür. Romanlar konularına göre 7 kategoride sınıflandırılmıştır. Bu sınıflama şu şekildedir: doğa ve hayvanlarla ilgili romanlar, serüven romanları, duygusal romanlar, esrarlı romanlar, tarihî romanlar, başka ülkelerin çocuklarıyla ilgili romanlar ve gezi romanları (Çakmak Güleç ve Geçgel, 2006). Türü ne olursa olsun roman, her zaman belirli bir seviyede gerçekle baş başadır ya da tamamen gerçeklerden kopmaz. Bilim kurgu ya da fantastik türde yazılan romanlarda bile bu durum böyledir. Olayların zemininde daima “gerçeklik” vardır (Güven, 2024).

Peki nedir bu gerçeklik? Bir romanda anlatılan en önemli gerçeklik yaşamdır diyebiliriz. Roman, çocukların ve gençlerin yaşamı tanımları ve sevmelerini sağlar. Çocuklar bilhassa gençler, roman sayesinde kendi yaşamlarını romanlardaki yaşamlarla kıyaslayarak daha iyi bir hayata sahip olurlar. Roman okuyan birey, çevresi ve içinde yaşadığı dünya hakkında fikir sahibi olur, hayal dünyası zenginleşir. Doğruluk, cesaret, iyilik, yardımlaşma, çalışkanlık, misafirperverlik, sevgi ve sabır gibi olumlu tutumlar geliştirir. İnsanı tanır, ona saygı duymayı öğrenir. Ayrıca toplumun kültür değerlerini

gelecek kuşaklara taşıyarak kültür devamlılığına katkı sağlar (Şimşek, 2018). Bu nedenle romanlar toplum hayatını ve bu hayatın içerisinde yer alan çeşitli öğeleri konu alırlar.

Unesco ve Somut Olmayan Kültürel Miras

“UNESCO, her çocuğun ve her vatandaşın kaliteli eğitimden yararlanmasını sağlamak için çalışır. Kültürel mirasın ve tüm kültürlerin eşit saygınlığının teşvik edilmesiyle uluslararası ilişkileri güçlendirmeye destek verir. Bilimsel programlar ve politikalar aracılığıyla ülkeler arasındaki iş birliği ve gelişimi destekler” (<https://unesco.org.tr/>).

1945 senesinde İkinci Dünya Savaşı’nın hemen ardından Türkiye’nin de içinde bulunduğu Birleşmiş Milletler’e üye ülkeler tarafından UNESCO kurulmuştur. Bu kuruluşun öncelikli amacı üye ülkeler arasında barışın, hoşgörünün ve karşılıklı saygının artmasını sağlamaktır. Kısaca Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Kurumu olarak bilinen UNESCO, BM’nin bir alt kuruluşudur. Kurulduğu tarihten günümüze kadar çeşitli uluslararası sözleşmeyi imzaya açmıştır. Türkiye’nin de bu sözleşmelerin birçoğuna taraf olduğu bilinmektedir. 2003 senesinde imzaya açılan “Somut Olmayan Kültürel Mirasın Korunması Sözleşmesi (SOKÜM)” Türk Dünyası bakımından çok önemli bir sözleşmedir. Federal yapıların korunması endişesiyle hareket eden ülkeler haricinde BM’ye üye 176 ülke tarafından imzalanmıştır. Türk Dünyası kültür değerlerinin korunarak gelecek nesillere aktarılması açısından büyük bir öneme sahiptir (Ekici, 2017).

Somut Olmayan Kültürel Miras Unsurları

“Somut Olmayan Kültürel Miras UNESCO tarafından; toplulukların, grupların ve kimi durumlarda bireylerin, kültürel miraslarının bir parçası olarak tanımladıkları uygulamalar, temsiller, anlatımlar, bilgiler, beceriler ve bunlara ilişkin araçlar, gereçler ve kültürel mekânlar biçiminde tanımlanmaktadır” (<https://yakegm.ktb.gov.tr/>).

SOKÜM’ün Korunması Sözleşmesi’ne Göre Halk Bilimi Kadroları aşağıda yer alan Şekil 1’de gösterilmektedir.

SOKÜM

Şekil 1. SOKÜM’ün Korunması Sözleşmesi’ne Göre Halk Bilimi Kadroları (Oğuz, 2018:135).

“A. Yaşayan İnsan Hazine/ Gelenegin Ustaları

Âşıklar/Ozanlar, Mahallî Sanatçılar, Halk Oyunları Ustaları, Geleneksel El Sanatları Ustaları, Halk Hekimleri, Ortak Belleğe Ait Değerli Bilgilerin Ender Bulunur Taşıyıcıları, Bu Kategorilere Girmeyen Diğer Usta/Taşıyıcı/Sanatçı Kişiler.

B. I. Sözlü Gelenek ve Anlatımlar

Mitler, Efsaneler, Destanlar (Epos, Epope), Masallar, Halk Hikâyeleri, Fıkralar, Deyimler, Atasözleri, Küfürler, Argo Sözler, Yemin Sözleri, Selamlaşma Sözleri, Adlar, Sözlü Tarih, Halk Şiiri, Sözlü Anlatımın Yardımcı Unsurları, Diğer.

B. II. Gösteri Sanatları

Halk Müziği, Halk Oyunları, Halk Tiyatrosu

B. III. Toplumsal Uygulamalar, Ritüeller ve Şölenler

Törenler, Kutlamalar ve Ritüelleri, Halk Hukuku, Halk Sporları

B. IV. Doğa ve Evrenle İlgili Bilgi ve Uygulamalar

Mitik, Şamanik, Kozmogonik, Eskatolojik Halk İnanışları, Dünya ve Evren'in Yaradılışı ile İlgili Bilgi ve İnançlar, Kıyamet, Halk Hekimliği, Halk Baytarlığı ve Zoolojisi, Halk Takvimi ve Meteorolojisi, Halk Biyolojisi, Halk Botaniği, Halk Matematiği, Halk Mimarisi, Halk Ekonomisi, Halk Taşımacılığı, Halk Haberleşme Teknikleri, Halk Tarım ve Hayvancılığı, Halk Mutfağı.

B. V. El Sanatları Geleneği

Geleneksel Meslekler, Giyim Kuşam ve Süslenme” (Oğuz, 2018, s. 146-152).

Somut Kültür Öğeleri

Yeme-İçme

Yeme-içme, insanoğlunun yaşamını devam ettirebilmesi için gerekli bir ihtiyaçtır. İnsanın yiyecekleri basit bir arzu ile yemesi kültürün bir parçası kabul edilmezken yeme içmeyi planlı bir hale dönüştürme; yiyecekleri pişirerek farklı bir forma getirme pişirme biçimleri ya da kullanılan alet ve gereçler maddi ve manevi kültür unsurları arasında yer alır (Akça, 2023).

Her milletin, ülkenin tarihsel kimliğine, ekonomisine, beslenme biçimine ya da tarımsal üretimine göre oluşmuş bir mutfağı vardır. Türk mutfağı, Türk kültürünün önemli unsurları arasındadır. Aynı zamanda en ünlü dünya mutfakları arasında yer alır. Yemek çeşidi ve lezzeti bakımından olduğu gibi yiyecek hazırlama ve pişirme teknikleri, önemli gün yemekleri ve kullanılan araç gereçler bakımından da oldukça zengindir. Türk mutfağının bu denli zengin oluşunu Orta Asya ve Anadolu topraklarındaki ürün çeşitliliğine, farklı kültürlerle olan etkileşimlere ve Selçuklu ve Osmanlı saraylarında pişen çeşitli yemeklere bağlamak mümkündür (Sürücüoğlu ve Özçelik, 2008).

Giyim-Kuşam ve Süslenme

Giyim, somut kültürü oluşturan temel öğelerden biridir. Giyim kuşam biçimi; toplum kültürünü, inançlarını, yaşam biçimini, gelenek-göreneklerini, örf ve âdetlerini yansıtır. Bireyin toplumda bir yer edinmesini, diğer insanlarla iletişim kurmasını, kendini ifade etmesini sağlar. Yaşanılan coğrafya, iklim özellikleri, ekonomi ve folklorik yapıya göre giyilen kıyafetler değişebilir. Toplumların etnolojik kökeni ve yerleşik yaşama geçip geçmediği hakkında birtakım bilgiler verir. Tarihini anlamamızı sağlar. İnsanoğlu, bugün

yalnızca doğa koşullarına ayak uydurmak amacıyla giymez. Giysiler, toplumsal rollerimizin de ifadesidir.

Eşya

Eşyalar, üretim, tüketim, dekorasyon ya da korunma gibi farklı amaçlarla kullanılan nesnelerdir. İnsan yaşamının her anında eşyaların varlığından söz edilebilir. Eşyanın kullanıldığı alanın bu kadar geniş olması insan ve eşya, eşya ve toplum ya da eşya ve kültür gibi ilişki ağının oluşmasını sağlar. Günümüzde tarih, psikoloji, sosyoloji, antropoloji gibi disiplinler eşyaları inceleyerek insan ve toplumla ilgili çalışmalarda eşyalardan faydalanmaktadırlar (Çavuş, 2021).

Alet, Gereçler

Somut kültürün eşya kadar önemli bir diğer ögesi alet, gereçlerdir. Günlük hayatta farklı amaçlarla kullanılan alet gereçler sayesinde zamandan, paradan ve emekten tasarruf etmek mümkündür. Tarihin her döneminde, farklı malzemeler kullanılarak çeşitli aletler üretilmiştir. Alet, gereçler yalnızca gündelik işleri kolaylaştırmaz, üretildiği dönem hakkında da ipuçları verirler. Kullanılan malzemenin özelliklerine ve üretilen aletlerin işlevlerine bakarak üreten toplumun sosyal ve kültürel yaşantısı hakkında fikir sahibi olabiliriz.

Yazılı Ürünler

Edebiyat; duygu, düşünce ve hayallerin sözlü ya da yazılı olarak anlatılmasıdır. Türk edebiyatının ilk yazılı ürünleri “Orhun Abideleri” ile “Uygur Metinleri”dir. Türkler bu dönemde önce Göktürk alfabesini ardından Uygur alfabesini kullanmışlardır. Daha sonra Arap ve Latin alfabelerini kullanılmıştır. Yazılı dönem eserlerinde dinî konular anlatıldığı gibi din dışı konular da anlatılmıştır. Orhun abidelerinde Türkçe’nin tarih boyunca değişimi ve gelişiminden bahsedilirken Türk devlet yönetimi, sosyal yaşantı ve kültürel yapı hakkında da bilgiler verilmiştir.

11. Yüzyılda Karahanlı Türkçesi ile yazılan Dîvânu Lugâtî’t-Türk de Türk dili ve kültürünün önemli eserlerindendir. Kaşgarlı Mahmut, bu eserinde Türk toplum yapısının maddi ve manevi değerlerine yer vermiştir. Türk kültürünü meydana getiren unsurlar kayıt edilerek gelecek kuşaklara aktarılması sağlanmıştır (Uzunkaya, 2021).

Tarihî Şahsiyetler/ Tarihî ve Turistik Yerler

Toplumları siyasi, sosyal ve kültürel açılarından araştıran inceleyen bilim dalına “tarih” adı verilir. Tarih bilimi, tarihî olayları neden-sonuç ilişkisine dayanarak, yer ve zaman göstererek inceler. Geçmişten ders çıkarmamızı, günümüzde yaşananlar ile geçmiş olaylar arasında karşılaştırma yapmamızı sağlar. Öte yandan geleceğe ışık tutar. Tarihî olaylar incelenirken yazılı ve yazısız belgelere başvurulur. Diğer bilimlerle olan ilişkisine bakıldığında coğrafya, arkeoloji, kronoloji, filoloji, epigrafi, etnografya gibi bilim dallarından yararlandığı görülür. Savaşlar, önemli şahsiyetler, doğa olayları, yaşam şekilleri, tarihî yerler, toplum kültürüne ait gelişmeler tarihin incelediği konular arasındadır.

Mimari

İlk çağlardan itibaren insanların barınma gereksiniminden doğan mimari, ilk zamanlarda insanları yalnızca doğanın ve hayvanların vahşiliklerinden korumak için başlasa da zamanla birçok defa biçim değiştirerek kendini yenilemiştir. Genel olarak iklim şartları ve coğrafi yapıya göre şekillenen çoğu zaman ise siyasi, sosyal ve kültürel etmenlerle köklü değişikliklere uğrayan mimari mekânlar başta mimarlık olmak üzere tarih, psikoloji, sanat tarihi ve sosyoloji gibi disiplinlerin de araştırma konusu olmuştur. Tarihteki ilk mekân örneklerinde göze çarpan oluşturulan hacimlerin genelinde sade bir dilin kullanılmış olmasıdır. Günümüzde ise mimarlık yalnızca korunaklı bir yer inşa etmenin daha ötesinde; toplumun isteklerine cevap veren, onların kültürünü yansıtan ve bünyesinde birçok prensibi de barındıran bir sanat olduğu fark edilmiştir (Doğan, 2022).

Müzik

Toplumların yaşam biçimi olarak algılanan kültür, kuşaktan kuşağa aktarılan tarihî bir sürecin ürünüdür. Toplum kimliğinin temsilcisi olarak benimsenen bu ürün ayrıca bir düşünce ürünü olarak da çıkar karşımıza. Müzik, kültürün etkilediği alanlardan biridir. Duygunun, düşüncenin, estetiğin ve kültür öğelerinin bir arada bulunduğu müzik bir toplumun kültür bakımından çeşitliliğini gösteren araçlardandır. Yerleşim alanlarına göre değişen kültür, bu açıdan müziği de etkilemiştir. Yaşam anlayışı farklılığı bulunan alanlar da dinlenen müzikler de farklıdır (Özdek, 2012).

Müzik kültürü, insanın geleceğe taşımış olduğu müzikal değerlerin bir bütünü olarak sanat ve kültür tarihi açısından önemli bir yere sahiptir. Kendi sesini veya doğadaki nesnelerin seslerini fark ederek kültür değerleriyle harmanlayan insan, estetik ölçütleri dikkate alarak müziği işler, etrafına sunar. Toplumun beğenisi ve sesten alınan haz arttıkça sesin müziğe dönüşmesi ya da müziğin de insana olan yansımaları farklı bir şekilde anlam bulur. Böylece müzik yapma alışkanlığı toplumun müzik yaşantısını da değiştirir (Canbay ve Nacakcı, 2022).

El Sanatları

El sanatları, sanayileşme öncesi bir tarım dışı faaliyet olarak birçok alandaki ihtiyacı karşılamaya yönelik olması sebebiyle geniş bir alanı kapsamaktadır. Kullanılan malzemenin cinsine ve malzemeyi işlerken yararlanılan tekniğe göre çeşitlendirilirler. Belli başlı ihtiyaçları gidermek amacıyla uzmanlaşarak toplum içerisinde yer edinenler, kendi kurumlarını oluşturarak geleneksel bir yapıya dönüşmüşlerdir. Geleneğin oluşmasını sağlayan unsurlar yapım tekniği, malzeme, malzemenin geldiği yer, kullanım yeri, mesleği tercih edenlerin dinî, coğrafi ve etnik kökeni ile mesleğe ayrılan alandır. El sanatları geleneği içinde yer alan malzeme ve teknik açıdan özelleşmiş on bir ana iş kolundan bahsedilebilir. Bu iş kollarının ilki “toprak işleridir.” Devamında sırasıyla ahşap ve tahta işleri, deri, keçe ve cilt işleri, maden işleri, yapı, taş ve alçı işleri, cam işleri, kâğıt işleri, boynuz işleri, iplik işleri, ot ve hasır işleri ve sabun işleri gelir. Bu iş kollarının uzmanlaştığı alanlara üçer örnek verilecek olursa:

Toprak işleri geleneği çanak-çömlekçilik, çinicilik ve pişmiş tuğla imalatı; ahşap işlemeciliği marangozluk, sandıkçılık, semercilik; deri, keçe ve cilt işleri içinde cami kapısı imalatçılığı, mestçilik, kunduracılık ; maden işlemeciliği bakırcılık, demircilik ve gümüşçülük; yapı, taş ve alçı işleri lüle taşı, oltu taşı, kerpiç ustalığı; cam işleri pencere camları ve vitraylar; kâğıt sanatları hattatlık, tezhipçilik ve ebruculuk; boynuz işleri koç, manda ve öküz boynuzundan çeşitli süs eşyaları; iplik işleri kilimcilik, örgücülük ve yazmacılık; ot ve hasır işlerinde hasırcılık ve süpürgecilik; sabun işleri ise sabun yapımıcılığından oluşmaktadır (www.kulturportali.gov.tr).

Oyuncaklar

Geçmişi insanlık tarihine dayanan oyun ve oyuncak olgusu, bebeklik döneminden itibaren bir çocuğun gelişimini üstlenen öğrenmesini ve sosyalleşmesini sağlayan önemli bir faaliyettir. Her toplumda, oyunların benzer bir ihtiyaçtan doğduğu ya da ortaya çıkışının benzer bir hikâyesinin bulunduğu görülür. Çocukların oynadığı ilk oyuncaklar taş, kemik ya da ahşap malzemeler olmuştur. Oyun ve oyuncaklar, her ne kadar ebeveynler tarafından çocuğun boş vaktini geçirdiği bir uğraş olarak algılansa da oyun etkinlikleri ve kullanılan oyuncaklar, çocukların bedensel ve ruhsal gelişimlerinin anahtarlarıdır (Aydın, 2021). Oyunlar; çocukların fiziksel, bilişsel, dilsel ve sosyal bakımdan gelişmelerini sağlarlar. Oyun; çocuğun zekâsını ve hayal kurma yeteneğini geliştirir, kelime dağarcığını artırır, iletişim becerilerinin gelişmesini sağlar. Sevgi, saygı, yardımseverlik, sorumluluk alma, empati kurma, paylaşma gibi olumlu davranışları edinmelerini sağlar. Tüm bu faydalarının yanında kültürel bir kimlik oluşturmalarına yardımcı olur. Bu süreçte kullanılan oyuncaklar ise kültürün bir parçasıdır.

Yerleşim Yerleri

Mekân, bir insanın yaşadığı alan veya yaşama sebebidir. Mekânın vatan olarak seçilmesi toplum kültürünün şekillenmesini sağlar. Konutlar, giyim kuşam tarzları, tarım ürünleri, tarım ürünleriyle hazırlanan yiyecekler gibi kültürel unsurlar mekânın iklimi, toprak yapısı, yeryüzü şekilleri ve su kaynakları gibi coğrafi özelliklerine göre şekillenir. Coğrafyanın özü, insanın mekânı, mekânın ise insanı şekillendirmesiyle alakalıdır. Bundan ötürü kültür kavramı, insanın doğayla olan etkileşimi neticesinde ortaya çıkmıştır (Tanrıkulu, 2023).

Somut Olmayan Kültür Öğeleri

Dil

Ergin (1985, s. 3), “dil, insanlar arasındaki iletişimi sağlayan tabii bir vasıta; kendi kanunları içinde yaşayan ve gelişen canlı bir varlık; milleti birleştiren, koruyan ve onun ortak malı olan sosyal bir müessese; seslerden örülmüş muazzam yapı, temeli bilinmeyen zamanlarda atılmış bir gizli antlaşmalar ve sözleşmeler sistemidir” der.

Bir milleti diğer milletlerden ayıran geçmişten yaşadığımız güne kadar maddi ve maddi olmayan değerlerin toplamı olan kültürün, yeni nesillere ulaşmasını sağlayan en önemli araç dildir. Dil, bir anlaşma aracı olmakla beraber duygu, düşünce ve hayalleri

anlatır. Edebiyat, sanat, bilim, felsefe ve güzel sanatların yapı taşını oluşturur. Kültürü nesilden nesile aktarır. Kültürü aktarırken bireylerin düşüncelerinin sözcüsü olur. Dil, bir ulusun duygu ve düşünce dünyasına yön verir, varlığının biçim kazanmasını sağlar. Her ulus doğduğu andan itibaren dili ve kültüründen etkilenir (Bulut ve Orhan, 2012).

Deyimler

Deyim, “bir dili konuşan toplumun dünya görüşünü, yaşam biçimini, çevre koşullarını, gelenek, görenek ve inançlarını, önem verdiği varlık ve kavramları, o toplumun düşünce biçimini hatta nükte ve buluşlarını ortaya koyan, dil bilim açısından da önemli sözlerdir” (Aksan, 2001, s. 91). Kültür, mantık, zevk ve tecrübenin ifade aracı olan deyimler kuşaklar arasında bir köprü görevi görürler. Bir ulusun sahip olduğu kültür mirası içinde kendilerine has yeri ve değeri olan kalıp ifadelerdir. Bu ifadeler sayesinde yüzyıllar boyunca bir milletin parçası haline dönüşmüş birçok önemli değeri sadece birkaç sözcük ile bugüne ve geleceğe taşımak mümkündür (Barutçu ve Açık, 2018).

İkilemeler

İkilemeler, diğer kalıplaşmış dil birimleri gibi dilin anlatım gücünü ve zenginliğini çoğaltan kelime birlikteliğidir. Türkçenin en eski dönemlerinden itibaren dilde kullanım alanı bulmuştur ve bugün hâlâ yerini muhafaza etmektedir (Ağca, 2021). Türkçenin ilk dönemlerinden itibaren dilimize girmiş ve sıklıkla kullanılmış olan ikilemeler, tek başlarına bir anlama sahip olmalarıyla birlikte cümle içerisinde de farklı anlamlar kazanırlar. İkilemeler; kavramları güçlendirmek, sıralamak, onları nitelemek, anlama olasılık ve kesinlik kazandırmak, anlamı pekiştirmek, ses ahengi yaratmak amacıyla kullanılırlar (Coşkun, 2020). Hengirmen’e (2002, s. 411) göre ikilemelerin ses tekrarından oluşmuş ahenkli yapısı dilin şiirsel bir güzelliğe kavuşmasını sağlar. “Anlatımda tekrar ve ahenk öğrenmeyi kolaylaştırır. İkilemelerin en önemli özelliği sözcüklerin tekrarı ve bu tekrardan oluşan ahenktir.” Ses benzerliği olan sözcüklerin yan yana kullanılışı hem anlamı pekiştirir hem ahengi artırır. Böylece dil, şiirsel bir güzellik kazanır. Türkçenin mucizevi güzelliğinde ikilemelerin büyük payı vardır.

Yansıma Sözcükler

Sözlü kültürün önemli bir diğer ögesi yansıma sözcüklerdir. Korkmaz (1992, s. 82) yansıma sözcüklerin “tabiattaki sesleri yansıtmaya yönelen, bu bakımdan dilin kabul

ettiği ses birleşimiyle, gösterilen arasında yakın bir bağ bulunan, dolayısıyla oluşturulması bir sebebe bağlanan dil birlikleri” olduğunu belirtmiştir. Hengirmen (2009, s. 414) ise yansıma sözcükleri “doğadaki sesleri dildeki seslerle taklit ederek, dile yansıtarak oluşmuş bir dil ögesidir” biçiminde tanımlamıştır. Her iki tanım da yansıma sözcüklerin doğadaki seslerden oluştuğu belirtilmiştir. Bu sesler insan sesi, hayvan sesi ya da cansız varlıkların çıkardığı sesler olabilir.

Ağız Özellikleri

Ağız kelimesi, birden fazla anlamı karşılayan bir kelimedir. TDK Türkçe Sözlük (TDK, 2019, s. 44-45) incelendiğinde ağızla ilgili 13 farklı tanım ve pek çok deyim örneğinin olduğu görülür. Ağızın sözlükte bir dil bilim terimi olarak anlamı 11. tanımda “aynı dil içinde ses, şekil, söz dizimi ve anlamca farklılıklar gösterebilen, belli yerleşim bölgelerine veya sınıflara özgü olan konuşma dili: ‘Anlaşılmaz garip köylü ağızlarıyla konuşuluyordu.’-S. F Abasıyanık” şeklinde verilmiştir. Ergin (1998) ise Türkçe Sözlük’ ten farklı olarak ağız kelimesinin, bir şivenin söyleyiş farklılığına sahip küçük kolları olduğunu bildirmiştir. Ağız özellikleri, bir dilin içerisindeki zenginliklerin göstergesidir. Yöreden yöreye değişen ağız özellikleri, toplumun kültürüne renk ve zenginlik katar. Ortak bir yazı dilinin egemen olduğu bir toplumda sözlü anlatımın yöreden yöreye değişmesi, zengin bir kültür çevresinin varlığını kanıtlar (Güven ve Özel, 2015).

Atasözleri

Atasözleri ve deyimler; tarih, folklor, eğitim, ekonomi, ruh bilim ve toplum bilim gibi birden çok alana konu olmuş farklı yönlerden araştırılıp incelenmeye değer anlatıma güç kazandıran, deyiş güzelliğine ve kavram çeşitliliğine sahip dil yapılarıdır. Sav, mesel veya deyiş olarak ifade edilen bu dil yapıları birçok kişi tarafından derlenerek kitap haline getirilmiştir. Aynı anlama sahip olsa bile yerine başka bir sözcük getirilemeyen ya da söz dizimi bakımından değişikliğe uğramayan kalıplaşmış özlü sözler “atasözü” denilir. Doğa olayları ve sosyal olayların nasıl meydana geldiklerini anlatır, toplumsal olaylardan ders çıkarmamızı sağlarlar. Yol gösterir, öğüt verir, töre ve gelenekleri bildirirler. Her ulusun varlığını ve benliğini yansıtan atasözleri vardır. Atasözlerinde ulusların yaşam biçimleri, gelenekleri, görenekleri ve düşünce yapılarını görmek mümkündür. Atasözleri ulusların duygu, düşünce ve hayal dünyalarına ait örnekler sunar. Derin felsefeler dışında buluşlar, ince anlamlı düşündürücü sözler ve katı

taşlamalar bu sözlerde yer alır. Böylelikle her atasözü kendi ulusunun damgası haline dönüşür (Aksoy, 2021).

Dinî İfade ve Terimler

Din-kültür ilişkisine değinmeden önce din kavramı hakkında yapılan tanımlara yer verelim. Aydın’a (1987, s. 5) göre “din, ferdî ve içtimaî yanı bulunan, fikir ve tabiat açısından sistemleşmiş olan, insanlara bir yaşam tarzı sunan onları belli bir dünya görüşü etrafında toplayan kurumdur. O bir değer koyma, değer biçme ve yaşam tarzıdır.” Anamur’a (1973) göre din, insanla doğmuş, yaşamış ve yine onunla devam edecektir. Bu nedenle dinin, insanlığın en eski müessesesi olduğu söylenebilir. Aile, hukuk, ahlak, ilim gibi müesseseler de dinden doğmuştur. Din, yüce yaratana gösterilen mutlak saygı ve teslimiyettir.

Din ve kültür arasında karşılıklı bir ilişki vardır. Din, bir yandan kültürü şekillendirirken diğer taraftan kültürün sağladığı imkânlar ile kendisine uygulama alanı bulur. Dinler, sosyal ve ahlaki açıdan koymuş olduğu kurallarla kültür sahasının biçimlenmesini sağlarlar. Ayrıca yalnız Tanrı’nın varlığı, sıfatları gibi konularda çeşitli açıklamalar yapmaz, koymuş olduğu kurallarla kültürlerin inşasında rol oynarlar (Tanrıverdi, 2018).

Gelenek ve Görenekler

Gelenek, “bir toplumda, bir toplulukta eskiden kalmış olmaları dolayısıyla saygın tutulup kuşaktan kuşağa iletilen, yaptırım gücü olan kültürel kalıntılar, alışkanlıklar, bilgi, töre ve davranışlar, anane, tradisyon” dur (TDK, 2019, s. 920) . Uzun bir geçmişin ürünü olan gelenekler, toplum hayatının da vazgeçilmez bir bileşenidirler. Maddi ve manevi yaptırımı olması nedeniyle herkes tarafından benimsenirler. Yaşamımızın bir parçası haline gelen geleneklerimiz: doğumla ilgili gelenekler, sünnet törenleri, askere gönderme geleneği, evlilikle ilgili gelenekler, bayram gelenekleri, hacca gönderme geleneği ve ölümle ilgili geleneklerdir.

Gelenekle birlikte kültürün yaşamasını sağlayan bir diğer kavram görenektir. Görenek, “bir şeyi eskiden beri görüldüğü gibi yapma alışkanlığı, âdet” demektir (TDK, 2019, s. 967). “Yaptırım gücü geleneğe göre daha azdır. Görenekler, günlük yaşantımızda birçok konuda hayatı kolaylaştıran bir özelliğe sahiptir. Görenekler, insan ilişkilerinin

nasıl olacağı konusunda, toplumsal ilişkilerin düzenlenmesinde, iyileştirilmesinde önemli bir yere sahiptir” (Kırkkeseli, 2017, s. 22).

Millet ve Devlet İsimleri

Millet, kelime anlamı itibarıyla “çoğunlukla aynı topraklar üzerinde yaşayan, aralarında dil, tarih, duygu, ülkü, gelenek ve görenek birliği olan insan topluluğu, ulus” tur (TDK, 2019, s. 1683). Millet olabilmek için aynı topraklar üzerinde yaşamak yetmez ortak bir dile, geçmişe ve ülkeye sahip olmak gerekir. Ayrıca duyguların ve değerlerin de benimsenmesi gerekir. “Toprak bütünlüğüne bağlı olarak siyasal bakımdan örgütlenmiş millet veya milletler topluluğunun oluşturduğu tüzel varlığa” ise devlet adı verilir (TDK, 2019, s. 648). Bir devletin oluşması için insan topluluğu, ülke ve bağımsızlık gibi unsurlara ihtiyaç vardır. Dünya üzerinde birçok devlet kurulmuş olmasına rağmen egemenliklerini kaybeden devletler tarih sahnesinden silinmişlerdir. Devletlerin yıkılışının çeşitli sebepleri olsa da en önemli sebebi kültürlerine sahip çıkamamalarıdır.

Çocuk Oyunları

Çocukluk dönemi, çocuğun fazlaca hareketli olduğu bir dönemdir. Oyun kelimesinin de “hareket ve çeviklik” anlamlarına geldiği düşünüldüğünde oyunun çocuk için vazgeçilmez olduğu anlaşılabacaktır. Çoğu kişi oyunun sadece bir eğlenceden ibaret olduğunu düşünür oysa oyun kuralları olan bir eğlencedir. Çocuğun; zihinsel, sosyal ve psikomotor gelişimini sağlar. Neden- sonuç ilişkisi kurarak problemlerle başa çıkmasını ve hayal kurma becerisini geliştirmesini sağlar. En önemlisi de yaşadığı kültürü tanımasını sağlar (Takıl, 2023). “Oyunlar oynandığı coğrafyanın; tarihini, toplumsal hayatını, sözlü edebiyatını, gelenek ve göreneklerini, inançlarını, hayata bakış açısını, kimliğini ve birçok başka unsuru birleştirerek kültürel bir zenginliği açıkça ortaya koymaktadır” (Karkınlı, 2017, s. 485).

Sözlü Ürünler

Sözlü kültür veya sözlü gelenek olarak da ifade edilen “sözlü anlatımlar” nesilden nesile veya aynı nesil içinde aktarılan edebî değeri olan ya da olmayan toplum tarafından davranış ve normların referansları olarak kabul edilen anlatım biçimlerini içerirler. Efsaneler, destanlar, fıkralar, halk şiirleri veya halk hikâyeleri sözlü anlatım biçimi ürünleridir. Antropoloji ve folklor gibi disiplinler sayesinde büyük ölçüde kayıt edilerek

toplum kültürünün temelini oluşturmuşlardır. Diğer yandan toplumların sözlü anlatım biçimleri insanlığın önemli bir parçası kabul edilerek UNESCO gibi uluslararası bir kuruluş tarafından somut olmayan kültürel mirasın içerisinde yer almıştır. Ayrıca ait olduğu ulusların tarihsel kaynakları olarak da nitelenmişlerdir. Tarihsel kaynak niteliği taşımalarının yanında edebiyat araştırmaları ve dil bilimin de malzemesi olmuşlardır (www.kulturportali.gov.tr).

Adlar

Geçmişte, adlara önem verilmiş büyü bir gücünün olduğuna inanılmıştır. Bu durum günümüzde de devam etmektedir. Bu sebeple adların sadece insanları tanıyabilmemizi sağlayan sözcükler olduğunu düşünmemeli aynı zamanda kişi ile ad arasında gizemli bir bağ oluşturan araç olduğunu düşünmeliyiz. Kişinin bir parçası olan adlar, onun karakteri üzerinde de önemli etkiye sahiptirler. Tarih, coğrafya, kültür, edebiyat, dil bilim, sosyoloji, psikoloji gibi birçok disiplinle ilgisi bulunan ilginç bir alandır. Her şeyden önce tarihle yakından ilgisi vardır. Çünkü tarihin süzgecinden geçerek günümüze ulaşır. Türk toplumunun sosyal yaşantısı ve kültürü adları etkilemiştir (Balcı, 2014).

Spor

Kültür, insan topluluklarının devamlılığını ve istikrarını sağlar. İnsan, kültürü bir araç olarak kullanarak ayakta kalabilmiş, karşılaştığı baskılara kültür sayesinde uyarlanmayı tercih etmiştir. Maddi ve manevi her türlü unsur, kültürün kapsamına girer. Spor; kültür değerlerini içeren, bu değerleri katılımcılarına aktarabilen kültürel bir olgudur. Aynı zamanda kültürel yapının bir parçasıdır. Bu sebeple kültür ve spora birbirinden ayrı tutulamayan bir bütünün parçaları demek yanlış olmayacaktır (Başoğlu, 2017).

Türkler tarih boyunca fiziksel güç ve hareket odaklı sporlarla ilgilenmişlerdir. Bu yüzden spor savaşa hazırlık amacıyla ya da doğum, evlilik, zafer gibi şenlik günlerinde yer almıştır. Ata spor dallarından “güreş ve binicilik” gibi sporların yanı sıra bugün tüm dünyaca bilinen spor dallarından polo’nun “çevgan”, okçuluk sporunun “kemankeşlik” eskrimin ise “kılıç-kalkan” olarak Türk kültür tarihinde yer aldığı görülmektedir.

Günümüzde ise spor geçmişteki gibi savaş amaçlı güç mücadelesi olmaktan çıkarak toplumların birbirleriyle tanışma ve kaynaşma aracı haline dönüşmüştür (Aydın, 2021).

Gülten Dayıoğlu'nun Edebî Kişiliği

Bir çocuk edebiyatı yazarı, çocuğa kendi bakış açısından değil de çocuğun kendi dünyasından bakabilendir. Bu yüzden yazarlığının öznesi olarak da çocuğu görür. Eserlerinin konusu ve kahramanı çocuk olan önemli yazarlardan biri de Gülten Dayıoğlu¹'dur (Şirin, 2015). Yazar yoğun bir çabanın sonunda edebiyatımıza “çocuk edebiyatı” kavramını kazandıran isimlerin başında gelir (Demiryürek, 2021).

Gülten Dayıoğlu, eserlerinde yaşadığı çağdan ve toplumdan bahseden bir yazardır. Değindiği, üzerinde durduğu konulara sevgi açısından bakar. Sevginin pek de önemsenmediği dünyada sevgiyi yüceltir, insanları sevmeye çağırır. Çocukların ve gençlerin okuması için hikâye, gezi yazısı ve roman türünde eserler yazar. Kitaplarında hayatın aksayan yönlerini anlatır. Yazdığı ilk romanın adı *Fadış* 'tir. *Fadış* 'ten sonra *Dört Kardeştiler*, *Yurdumu Özledim* ve *Ben Büyüyünce* gibi duygusal romanları kaleme alır. *Fadış* 'te çocuk aile ilişkisini bireysel bir bakış açısıyla anlatırken *Dört Kardeştiler* 'de toplumun çocuk aile ilişkisine tesirini anlatır. Dağılmış bir aile ve bu dağılmadan etkilenen çocuklardan söz eder. Diğer iki romanda ise bu ilişkiye sosyal açıdan bakar. Para kazanmak amacıyla veya başka sebeplerle kırdan kente göç eden insanlar ile

¹Kütahya ilinin Emet ilçesinde doğan Gülten Dayıoğlu ilkokul öğrenimini Kütahya Otuz Ağustos İlkokulunda tamamladı. Babası şapkacılık mesleğiyle uğraşmakta idi. İkinci Dünya Savaşı sonrası baş gösteren kıtlık ve şapkacılık mesleğinin İstanbul'da yaygın olması nedeniyle ailesiyle birlikte Kütahya'dan İstanbul'a taşınmak zorunda kaldı. Burada Nişantaşı Ortaokuluna yazıldı. Henüz 15 yaşındayken ilk öyküsünü yazdı. “Bahçıvanın Oğlu” isimli öyküsü Afyon'un yerel bir gazetesinde yayımlandı. Başta çocuklar için yazmasa da mevcut duruma ayak uydurarak çocuklar için yazmaya başladı. Liseyi İstanbul Atatürk Kız Lisesinde okudu. 1956 senesinde liseden mezun oldu. Üniversiteyi okurken evlendiği için İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesini yarıda bırakmak durumunda kaldı. 1962 yılında dışardan öğretmenlik sınavlarına girdi. Çapa Öğretmen Okulunu kazandı. Daha sonra ilköğretim öğretmeni olarak Kasımpaşa Piyale Paşa Okuluna atandı. 1963'te öğretmenlik mesleğine devam ederken çocuk kitaplarının yetersiz olduğunu fark etti. Oğluna anlatmış olduğu öyküleri öğrencileri de sevince onlar için hikâyeler yazmaya karar verdi. Öğretmenlik mesleğini on beş yıl sürdürdükten sonra 1977 yılında istifa etti. Eğitim sorunlarını ele aldığı yazıları *Kadın*, *Cumhuriyet* ve *Milliyet* gibi gazete ve dergilerde yayımlandı. 1964-1965 yılında “Döl” isimli hikâyesi ile *Cumhuriyet Gazetesi* tarafından düzenlenen Yunus Nadi Hikâye Yarışması'na katıldı. Sadece bir puan farkla birinciliği kaybetti. 1971 yılında ilk romanı *Fadış* yayımlandı. Zaman içerisinde yazmış olduğu farklı türden eserlerle pek çok ödül aldı (Eliuz, 2020).

Avrupa’da bir yaşam sürmeye çalışan insanların yeni hayatını anlatır. Bu yeni hayatın çocuk üzerindeki etkisine değinir. Yoksulluk ya da yaşam kavgası romanlarında yalnız aileleri etkilemez, çocukları da etkiler. Çevresi tarafından ezilen ve birçok sorumluluk yüklenen çocuklar hiç hak etmedikleri olaylarla karşılaşır. Buna rağmen yılmadan, umutla mücadeleye devam ederler. Fadiş, Feten, Atıl, Erek vb. daha pek çok çocuk kahraman hayat karşısında duruşları ile büyüklere ders çıkarılacak mesajlar verirler (Sınar Çılgın, 2005).

“Öğretmen olduğu yıllarda öğrencilerine okutacak nitelikli eserler bulamadığı için yazarlığa başlayan Dayıoğlu, yine edebiyatımızda eksikliğini hissettiği bir tür olan gezi yazısının farkına varır ve bu türde eserler verir” (Tekşan, Akkaya ve Çinpolat, 2019, s. 371-373). Gülten Dayıoğlu, yalnızca çağının sorunlarını ve gezdiği ülkeleri anlatan bir yazar olmamıştır. Bilim kurgu türünde yazdığı romanlarla çocukların ve gençlerin hayal dünyalarını da besler.

Yazarın *Işın Çağı Çocukları* isimli eseri bir bilim kurgu kitabıdır. Konusu kaynakların verimli kullanılmaması nedeniyle ortaya çıkan açlık sorununun bilginler tarafından üretilen yeni bir besin maddesi ile çözüme kavuşturulmasıdır. Gerçekleştirdiği buluşlar sayesinde güçlenen insanoğlu, bilimi kendi çıkarları uğruna kullanmak ister bu sebeple başka insanlar üzerinde egemenlik kurmaya çalışır. Ancak bir bilgin insanlığın içindeki bu kötü duyguyu yok ederek barış, özgürlük ve dostluk içinde bir dünya düzeni yaratır. Eser, ideal bir toplum sisteminden bahsettiği için ütopyik bir tür gibi görünse de kurgusal açıdan bakıldığında bilim kurgu türünde olduğu düşünülür (Karagöz, 2015).

Dayıoğlu, bilim kurgu dışında fantastik, halk kültürü, eğitim, teknolojik icatlar ve gen bilim gibi unsurlara da eserlerinde yer verir. *Yada’nın Gizil Gücü*, *Akıllı Pireler*, *Midos Kartalı’nın Gözleri*, *Mo’nun Gizemi*, *Alacakaranlık Kuşları*, *Otran*, *Gökyüzündeki Mor Bulutlar*, *Parbat Dağı’nın Esrarı*, *Kayıplara Karışmak*’ta çoğunlukla bu unsurları anlatır. *Yada’nın Gizil Gücü*’nde halk kültürü ve inançları hakkında eğitici bilgiler verir, geçmişin ve bugünün sentezini yapar. İslâmiyet öncesi Şamanizm inancı ile bu inancın eski bir âdeti olan “nazar” konusuna değinir. Ad koyma ve kırk uçurma gelenekleri ile âşıklık geleneği hakkında bilgiler verir (Eskimen, 2015).

Gülten Dayıoğlu ve Çocuk Edebiyatı Alanına Katkıları

Ebeveynler, çocuklarına daha fazla kitap almakta, okullarda ise kitap okuma alışkanlığını artırmak için çeşitli çalışmalar yapılmaktadır. Bundan dolayı günümüzde daha çok çocuk kitabı basılmakta ve yayılmaktadır. Bu durum mutluluk vericidir. Tabii bu gelişmenin yeterli olduğunu söylemek zor olsa da önemli bir yol katedildiği ortadadır. Kuşkusuz çocuk edebiyatının çeşitlenip zenginleşmesinde Gülten Dayıoğlu'nun gayreti ve emeği büyüktür. 1960'lardan itibaren, gençler ve çocuklar için çok fazla kitap yazmış, bunu geniş yığınlar duyurmuş bir yazardır Gülten Dayıoğlu. Oldukça üretken bir isimdir. Çocuk edebiyatı alanındaki başarısını da 15 yıl boyunca öğretmenlikle uğraşmasına bağlamak yanlış olmaz. Yazar, eğitimci kimliğini eserlerine yansıtarak uzun yıllar çocuklar ve gençler için yazmanın kazandırmış olduğu sorumlulukla kitap okumanın önemini sıklıkla belirtmiştir (Varelci, 2021).

1960'lardan başlayarak çocuklara ve gençlere yönelik eserleriyle Türk edebiyatında kendine özgü bir yer edinmiş, yazıp çizdiği onlarca roman ve öyküyle yazmaya günümüzde de devam etmektedir. Hikâye, roman, bilim kurgu ve gezi yazısı başta olmak üzere çeşitli türlerde eserler vermiş, bugüne kadar birçok kuşağın da yetişmesinde rol oynamıştır. Ayrıca genç neslin ufkunu açmak için gösterdiği gayretlerin de örnek alınması gerekir. Bu manada başta Ömer Seyfettin olmak üzere Kemalettin Tuğcu, Muzaffer İzgü, Necati Tosuner ve İpek Ongun gibi yazarlarla özdeşleşmiştir. *Fadiş*, *Dört Kardeştiler*, *Yeşil Kiraz*, *Anılar İçinde Bir Anı*, *Sekizinci Renk* gibi eserleriyle çocuklara ahlak ve erdem bakımından verdiği iletilerle Türk edebiyatında önemli bir açığı tek başına doldurmuştur. Gülten Dayıoğlu'nun ilk defa 1971 senesinde yayınlanan ve 100'den fazla baskısı olan ilk romanı *Fadiş*, ele aldığı tema ve mesajlarla çok özel bir eserdir. Temel anlamda Fadiş isimli bir kız çocuğunun karşılaştığı olayları anlatan roman, yaşamın insanlara beklenmedik zamanlarda beklenmedik sıkıntılar çıkarabileceğini, bu olumsuzluklara rağmen kişinin hiç bıkmadan yoluna devam etmesi gerektiği mesajı verilir (Ezik, 2021). *Fadiş* kadar özel bir diğer kitabı da *Dört Kardeştiler* isimli romanıdır. Dayıoğlu, bu romanında önce annelerini daha sonra babalarını kaybeden Feten, Habibe, Döndü ve Yaşar isimli dört kardeşin vermiş olduğu mücadeleleri anlatır. Bu defa olayların merkezinde Feten vardır. Feten, annesini kaybettikten sonra kardeşlerine annelik yaparak karşılaştığı tüm zorluklara sabırla göğüs germiştir.

Gülten Dayıoğlu romanlarında Őiddetin, kaosun ve savaŐın olmadığı sevgi, huzur ve hoşgörünün hâkim olduğu kozmopolit bir toplumdan söz eder. Yazarın sunduğu ideal toplum düzeninde, belirli bir etnik grubun baskınlığını görmek olanaksızdır. Evrensel değerlerin dikkate alındığı bir yapı vardır. Bu yapı, tüm renkliliğiyle bütün insanlığı kapsar. Değişen bu yeni dünyanın, en belirgin özelliği kültürlerarası sınırların ortadan kaldırılmıŐ olmasıdır(Varelci, 2021).

Gülten Dayıoğlu’nun bir resmi aşağıda yer alan Şekil 2’de gösterilmektedir.

Şekil 2. Gülten Dayıoğlu’nun Bir Resmi

(<https://www.gultendayioğlu.com/cocuklara-kitap-arti-tv> adresinden alınmıştır.)

BÖLÜM III

YÖNTEM

Araştırmanın bu bölümünde araştırmanın modeli, evren ve örnekleme, veri toplama araçları, geçerlik ve güvenirlik, veri toplama süreci ve verilerin analizi hakkında bilgilere yer verilmiştir.

Araştırmanın Modeli

Bu araştırma nitel bir çalışmadır. Nitel araştırma “...gözlem, görüşme ve doküman analizi gibi nitel veri toplama yöntemlerinin kullanıldığı, olguların ve olayların doğal ortamda gerçekçi ve bütüncül bir biçimde ortaya konmasına yönelik nitel bir sürecin izlendiği araştırma” olarak tanımlanabilir(Yıldırım ve Şimşek, 2021, s. 37). Bu çalışmada, Gülten Dayıoğlu’nun romanlarında somut ve somut olmayan kültür öğeleri doküman analizi yöntemiyle tespit edilmeye çalışılmıştır. “Araştırmaya konu olan olay, olgu, birey ya da nesne, kendi koşulları içinde ve olduğu gibi tanımlanmaya çalışılır. Onları herhangi bir şekilde değiştirme, etkileme çabası gösterilmez. Önemli olan, bilinmek istenen şeyin gözlenip belirlenebilmesidir” (Karasar, 2009, s. 77). Turgut’a (2012) göre doküman incelemesi, nitel araştırmalarda yazılı ve görsel materyallerin araştırma problemiyle ilişkili olarak çalışmaya dahil edilmesi hedeflenen araştırma konusu ile ilgili araştırma yapılmasına imkân sağlar.

Evren ve Örneklem

Bu araştırmanın evrenini Gülten Dayıoğlu’nun çocuk edebiyatı alanında yazdığı roman türündeki eserler oluşturur. Örneklemi ise yazarın 1971 yılında kaleme aldığı *Fadiş* ve *Dört Kardeşiler* isimli çocuk romanlarıdır.

Veri Toplama Araçları

Bu çalışmanın nitel bir araştırma olması dolayısıyla araştırma boyunca en fazla yararlanılan veri toplama aracı Gülten Dayıoğlu’nun Altın Kitaplar Yayınevi tarafından yayımlanan *Fadiş* ve *Dört Kardeşiler* isimli romanlarıdır. Kullanılan diğer veri toplama araçları ise şunlardır:

Araştırmanın II. bölümünde yani “Kavramsal Çerçeve” başlığı altında önce çocuk, edebiyat, çocuk edebiyatı, roman, kültür kavramları açıklanmış daha sonra somut olmayan kültürel miras (SOKÜM) ile somut ve somut olmayan kültür öğeleri üzerinde durulmuştur. Bu bölümde kitaplar, tezler, makaleler, dergiler, sözlükler, internet kaynaklarından yararlanılmıştır. Yine “Kavramsal Çerçeve”de yer alan ve daha önce kültür öğeleri ile ilgili yapılan diğer çalışmalar anlatılırken ise tezler ve makalelerden yararlanılmıştır.

Geçerlik ve Güvenirlik

Geçerli ve güvenilir bir çalışma ortaya koymak amacıyla Gülten Dayıoğlu’nun incelenen eserleri, uzman görüşü alınarak Topal ve Batur’un (2021) *Türkçe Ders Kitaplarında Kültürel Çeşitlilik 1* isimli çalışmalarında yer alan “Kültürel Öğeler” sınıflaması doğrultusunda incelenmiştir. Topal ve Batur, “maddi ve manevi kültürel öğeler” tablosunu hazırlarken Türkçe Eğitimi alanında 3 uzmanın görüşüne başvurduklarını, uzmanlardan aldıkları geri dönütler ile gerekli düzeltmeleri yaparak, listeye son şeklini verdiklerini bildirmişlerdir. Bu çalışmada önce incelenen romanlar okunmuş, daha sonraki okumalarda somut kültür öğeleri ve somut olmayan kültür öğeleri işaretlenerek fişlenmiştir. Bu işlem birçok defa tekrar etmiş, kültür öğelerinin kaç defa kullanıldığı, hangi sayfalarda geçtikleri belirlenmiştir. Ardından çalışmanın geçerliği ve güvenilirliğini artırmak için *Fadiş* ve *Dört Kardeşiler* romanları taranarak, daha önce tespit edilen tüm öğeler, romanların pdf halinden kontrol edilmiştir. Sayfa numaralarıyla birlikte yazılmış, kullanım sıklıklarının gösterildiği tablolar hazırlanmıştır. Bu tabloların altına da “sık kullanılan”, “en az kullanılan” ve “hiç kullanılmayan” öğeler not edilmiştir.

Veri Toplama Süreci

Veri toplama sürecinin ilk aşamasında Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezinde ve çeşitli arama motorlarında çocuk edebiyatı alanında yapılmış benzer çalışmalar taranmıştır. Daha sonra araştırmanın “Kavramsal Çerçevesi”ni oluşturan çocuk, edebiyat, çocuk edebiyatı, roman, kültür, somut olmayan kültürel miras, somut kültür öğeleri ve somut olmayan kültür öğeleri ile ilgili kavramlar çeşitli tez, makale, bildiri, kitap, sözlük, internet kaynağı gibi kaynaklardan taranarak toplanmıştır. Ayrıca Gülten Dayıoğlu’nun *Fadiş* ve *Dört Kardeşiler* romanları somut ve somut olmayan kültür öğeleri bakımından incelenmek amacıyla temin edilmiştir.

Verilerin Analizi

Veri toplama sürecinin ardından bir sonraki süreç verilerin analiz edilmesidir. Veri analizinde, nitel araştırma desenlerinden doküman incelemesi kullanılmıştır. “Dokümanlar, nitel araştırmalarda etkili bir şekilde kullanılması gereken önemli bilgi kaynaklarıdır. Bu tür araştırmalarda, araştırmacı, ihtiyacı olan veriyi, gözlem veya görüşme yapmaya gerek kalmadan elde edebilir. Bu anlamda doküman incelemesi, araştırmacıya, zaman ve para tasarrufu anlamında katkıda bulunacaktır. Öte yandan, nitel araştırmalarda gözlem ve görüşme gibi diğer veri toplama yöntemleriyle birlikte kullanıldığında ‘verinin çeşitlendirilmesi’ (data triangulation) amacına hizmet edecek ve araştırmanın geçerliliğini önemli ölçüde artıracaktır” (Yıldırım ve Şimşek, 2021, s. 190).

Araştırma kapsamında çocuk edebiyatı yazarlarından Gülten Dayıoğlu’nun *Fadiş* ve *Dört Kardeşiler* adlı çocuk romanları bir nitel araştırma deseni olan doküman incelemesi kullanılarak somut ve somut olmayan kültür öğeleri bakımından analiz edilmiştir. Analiz sürecinin ilk aşamasında, Gülten Dayıoğlu’nun *Fadiş* romanı okunarak romandaki somut ve somut olmayan kültür öğeleri, uzman görüşü doğrultusunda Topal ve Batur’un (2021) çalışmasındaki “Kültürel Öğeler” sınıflamasına göre analiz edilmiştir. İşaretlenen ve fişlenen öğeler kontrol edilerek, sayfa numaralarıyla birlikte kayıt altına alınmıştır. Daha sonra kullanım sıklıklarını gösteren tablolar hazırlanmıştır. *Fadiş* romanı analiz edildikten ve elde edilen veriler kayıt altına alındıktan sonra *Dört Kardeşiler* romanı da aynı yöntemle analiz edilerek ulaşılan veriler kayıt altına alınmıştır. Ardından tüm bulgular “Tartışma” ve “Sonuç” bölümlerinde yorumlanarak değerlendirilmiştir.

BÖLÜM IV

BULGULAR

Araştırmanın bu bölümünde çocuk edebiyatı yazarlarından Gülten Dayıoğlu'nun *Fadiş* ve *Dört Kardeşiler* adlı romanları somut ve somut olmayan kültür öğeleri bakımından incelenmiştir. Somut kültür öğeleri yeme-içme, giyim-kuşam ve süslenme, ev eşyaları, alet-gereçler, yazılı ürünler, tarihî şahsiyetler, tarihî ve turistik yerler, müzik aletleri, mimari, el sanatları, oyuncaklar ve yerleşim yerleri alt başlıkları altında somut olmayan kültür öğeleri ise deyimler, ikilemeler, yansıma sözcükler, ağız özellikleri, atasözleri, dinî ifade ve terimler, gelenek ve görenekler, millet ve devlet isimleri, çocuk oyunları, sözlü ürünler, insan adları, aile ve akrabalık adları, meslek adları, hayvan adları, bitki adları ve spor alt başlıkları altında ele alınıp incelenmiştir. Tespit edilen bulgular ve bulgulara ait sayısal değerler tablolarla gösterilmiştir. *Fadiş* ve *Dört Kardeşiler* isimli romanlarda yazım ve imla hataları vardır. Bulgularda değişiklik yapılmamış olduğu gibi alınmıştır.

FADİŞ

Eserin Adı, Yazarı, Türü, Yayınevi, Yayın Yılı, Sayfa Sayısı Hakkında Bilgiler

Eserin Adı: *Fadiş* .

Yazarı: Gülten Dayıoğlu

Türü: Çocuk Romanı

Yayınevi: Altın Kitaplar Yayınevi

Yayın Yılı: Eylül 2021 (105. Basım)

Sayfa Sayısı: 159

Somut Kültür Ögelerine İlişkin Bulgular

Yeme-İçmeye Ait Bulgular

Yeme-içme, bir toplumun yaşam tarzına göre şekil alan ve o toplumun beslenme biçimini yaşatan önemli bir kültür ögesidir. *Fadiş*'te tarhana, erişte, baklava, börek, pide, gözleme, yoğurtlu çorba, et yemeği, bulgur pilavı, yufka, erik hoşafı, sütlü incir tatlısı, lohusa şerbeti, koyun sütü, çay gibi yiyecek ve içecekler göze çarpmaktadır. Romanın başkarakterlerinden olan Cemile'nin annesine bakabilmek için komşularının kışlık erişte, tarhana ve baklavalarını hazırladığı görülmektedir. Kahvaltı geleneği zeytin, reçel, peynir, tereyağ örnekleri üzerinden aktarılmıştır. Tespit edilen yiyecek ve içecekler aşağıda sunulmuştur:

- “Cemile, annesine bakabilmek için başkalarının tarlalarına ekin biçmeye, dağdan odun taşımaya gidiyor, komşuların kışlık *eriştelerini, tarhana ve baklalarını* yapıyordu” (s. 11).
- “Fadiş’e, ‘Nine *su* isterse bu ibrikle içir; *ekmek* istersen, tencereye dilimledim, al ye,’ diye tembih etti” (s. 14).
- “Bir ara bulaşık tabaklardan birinin kenarında *bir lokma ekmek* gördü. Elini uzatıp alacaktı ki, annesi geldi. ‘Ne yapıyorsun Fadiş? Onu, hanım ağzından çıkarıp atmış, belki de *ekmeğin* içinden bir şey çıktı!’” (s. 20)
- “ ‘Sabahleyin saat çalınca kalk. Ocağa *çay* suyunu koy. Bak *çay* burada! Şu demliğe bir kahve fincanı *çay* at, haşla!’ deyip dışarı çıktı” (s. 21).
- “...Hemen aklına akşam yemeyip de sakladığı *ekmek* geldi. Koşup onu getirdi. Fadiş *kuru ekmeği* severek yedi” (s. 22).
- “ ‘*Peynir, tatlı, ekmek ve çay* verecekler,’ diye aklına geleni sıralamaya başladı” (s. 23).
- “*Zeytin, reçel, peynir, tereyağ, ekmek*; tabak, çatal, bıçak ve çay tabakları sofraya yerleştirildi” (s. 23).
- “Hanım, oğluna *yağ ve reçel sürülmüş ekmek dilimini* uzatırken, Fadiş mutfak kapısına dikilmiş, onlara bakıyordu” (s. 23).
- “ ‘Cemile gel, sofrayı topla! Siz de *kahvaltınızı* edin!’” (s. 24)
- “ ‘Biri senin, öbürü kızının. Bundan sonra *suyu ve çayı* bu bardaklarla içersiniz,’ dedi” (s. 24).

- “Sonra bir tabağa *dört dilim ekmekle*, on tane *zeytin* koydu” (s. 24).
- “ ‘Çaylarınızı sen koy. Bunları yiyince kahvaltı bulaşıklarını yıkamayı ve tabakları yerleştirmeyi öğreteceğim,’ deyip oradan ayrıldı” (s. 24).
- “ ‘Fadiş’im, *zeytinlerin* hepsini sana vereceğim. Çay da içeceksin” (s. 24).
- İki dilim *ekmeği*, *zeytinleri* istekle yiyip *çayını* içti. Yüzüne renk geldi. Cemile de *ekmeğini çaya* banıp karnını doyurdu” (s. 24).
- “Yaz aylarında bu fırında *börek, pide* pişirilirdi” (s. 24).
- “Cemile iki *simit* aldı” (s. 31).
- “Kâmil Bey, onu tatlı sözler ve *yemişlerle* kandırmaya çalışıyor, Fadiş ise bağıra bağıra ağlıyordu” (s. 35).
- “Tarlasından kalkan *buğdayın* birazını yiyor, kalanını satıp harçlık ediniyordu” (s. 48).
- “Bunlar, hanımın kızının eski, küçülmüş, solmuş giysileri, kunduraları, biraz da *şeker lokum* oluyordu” (s. 49).
- “ ‘...*Tarhana bulgurla* karnını doyurup, paraları demetle bakalım!’ ” (s. 51)
- “Hafize Nine sofra bezini kilimin üstüne serdi. *Ekmekle patates haşlamasını tuza* banıp sessizce yediler” (s. 53).
- “Paketten *çikolata* ile bir de kırmızı kurdele çıktı” (s. 56).
- “*Çikolatayı* açmışlar, *mevliit şekerinin* külahlarını bir sahana boşaltmışlardı. Bir ondan, bir *çikolatadan* yiyorlardı” (s. 56).
- “... ‘İşin sonunda *dürgü dürgü şeker* var. *Şekeri* aldım mı, sıkıntım dağılıyor’ ” (s. 56).
- “Duvarda asılı duran torbadan *bir sahan erişte* aldı. Tenceredeki su kaynayınca *erişteyi* suya saldı” (s. 57).
- “Nine *eriştenin* suyunu süzüp, üstüne *yağ* cızlattı. Küçük bir küpten *turşu* çıkardı. Sofra bezini yere yayıp *ekmekleri* dilimledi” (s. 57).
- “Odaya *turşuyla erişte* kokusu yayılmıştı” (s. 57).
- “Elinde, *koca bir but et* vardı” (s. 58).
- “Kâmil Bey o günden sonra sık sık ninenin evine *tavuk, helva* ve *et* yollamaya başladı” (s. 59).
- “ ‘Haydi bakalım, güle güle gidin. *Akşam yemeğini* de burada hep beraber yeriz,’ dedi” (s. 59).
- “...Biraz sonra Fatma Kadın, bir bakır tepsiye *ekmek, peynir* ve *pekmez* koyup geldi” (s. 62).

- “Yengesi *sabah çorbasını* hazırlıyordu” (s. 66).
- “Bazen sabahları *bir kıyı ekmek* yiyen Fadiş, akşama değin bununla yetinmek zorunda kalıyordu” (s. 69).
- “Yengesi bir çıkının içine *peynir ekmek* koyduğunu söylemişti” (s. 85).
- “ ‘Bizim kadın da dün *gözleme* yapmıştı...’ ” (s. 86)
- “Sobanın üstünde *tarhana çorbası* kaynamaktaydı” (s. 91).
- “Odadakiler yemeğe başlamışlardı. Teyzesi sofraya oturmasını işaret etti. Sofrada *bulgur pilavı* ve *ayran* vardı” (s. 95).
- “Acıkan karınlarını doyurmak için bir koşu eve gidilirdi. Koca bir *ekmek* dilimine *yoğurt* ya da *yağ* sürülüp, yine hemen evcıklere dönülürdü” (s. 100).
- “Sandıktan neler çıkmadı ki... Kullanılmış çocuk giysileri, Fadiş’e ayakkabı, çamaşır, *akide şekeri*, *kuru üzüm*, *zeytin*, sabun, iki parça basma” (s. 102).
- “Eli çok sıkı olduğu için *koyunlardan sağdığı sütü* kimseye tattırmazdı. Birazını ana kız içerler, kalanını da hemen yayığa atıp *yağ* yaparlardı. Ayşe bu *yağları* biriktirir, köyde pazar kurulduğu gün sattırırdı” (s. 104).
- “Ayşe Kadın, ‘Erkenden işe başla, sen bitirince ben de *yufka* yapacağım,’ dedi” (s. 104).
- “Çocukların ellerine *birer kalın dilim ekmekle birer domates* tutuştururdu” (s. 106).
- “Zehra Kadın, eve varınca hemen ocağı yaktı. Korun içine birkaç *patlıcan* gömdü. Bir tabak *domates salatası* yaptı. Yemeğe oturdular. *Külde pişmiş patlıcanların* karınlarını yarıp, içine *tuz* serptiler. Sonra buna *ekmeklerini* bana bana, karınlarını doyurdular” (s. 108).
- “Çabuk çabuk *erişte* pişirdi. *Erik hoşafını* tencereden çinko tase boşalttı” (s. 115).
- “Onar tane *incirle*, onar tane *bisküvi* getirdi” (s. 119).
- “Komşulardan biri bahçesinden *taze mısır* getirmişti” (s. 119).
- “Bismillahla *birer lokma ekmek* kopardılar. Bu lokmaları, *pancar pekmezine* banıp oruçlarını bozdular” (s. 122).
- “Sonra *leblebi üzümü* atıştırmaya giriştiler. *İncirleri* en sona saklamışlardı” (s. 122).
- “...Hasan, Hacı Halil’in verdiği söyleyince Bekir Ağa, ‘İyi *incirlermiş*. Yarın yarım kilo alayım da *sütlü incir tatlısı* yapalım,’ dedi” (s. 122).
- “Kesesine göre çocuklara ve davulcuya *yemiş*, *meyve*, *şeker* hatta *taze ekmek* ve *pide* dağıtırdı” (s. 125).
-

“Hey küpecik küpecik!
Yağdan, baldan küpecik.
Yağ olmazsa bal olsun,
 Ev sahibi sağ olsun”
 (s. 127).

“Enarından, menarından,
Baklavanın kenarından,
 Altı okka *pekmez,*
 Sepetimiz boş gitmez”
 (s. 128).

- “Köydeki geleneğe göre, bayram sabahı *kahvaltıda* yemek yenirdi. Önce *yoğurtlu çorba*, sonra *et yemeği*, daha sonra da *baklava* geldi” (s. 130).
- “Eli öpülen yaşlılar, çocukların ceplerine *fıstık, şeker, üzüm* dolduruyor, birer mendil veriyor ya da *baklava* sunuyorlardı” (s. 130).
- “Öğretmen, çocuklara *lokum* sundu” (s. 131).
- “ ‘El öpünce sen *findık, fıstık*, mendil alıyorsun. Çarşıda bana para veriyorlar. Bu parayla her istediğimi alacağım,’ dedi” (s. 131).
- “ ‘*Leblebi, üzüm, şeker, fıstık*, her şey alırım” (s. 132).
- “ ‘Köylü yaptığım işlerin karşılığını *buğdayla, yumurtayla*, hatta *tarhana, bulgur, fasulye, nohutla* ödüyor” (s. 136).
- “Varlıklı evlerde evin kadını, küçük bir tekne *hamur* yoğurur, bunu konukların önünde ocağın küllerine gömerdi. Buna, *kül hamursuzu* denirdi” (s. 142).
- “Köylüler gece oturmalarında varıl-yoksul ayrımı yapmazlardı. Toplanma sırası kime gelmişse, o eve doluşurlardı. Konuklar, köyün geleneklerine göre ağırlandı. Bu gelenekleri herkes kesesine göre yerine getirmeye çalışırdı. Odanın bir duvarına oyulmuş ocaklar çam odunlarıyla doldurulurdu. Odunlar çıtır çıtır yandıkça odaya bol bol sıcaklık yayılırdı. Ocakta *mısır* patlatılır, *nohut* kavrulurdu” (s. 142).
- “Böylece evlerde önce *mısır, nohut kavurması, elma erik kurusu* yenirdi. Gece ilerleyince sofralar kurulurdu. Sofra tablasının üstüne *üzüm* veya *pancar pekmezi, beyaz peynir* konur, *hamursuzlar* dilimlenip dağıtılırdı. *Sıcak hamursuzu pekmeze* banıp yemenin tadına doyum olmazdı” (s. 142).
- “O gece konuklar, Emet’i Hanımı zorlayıp ona *doğum şerbeti* yaptırdılar. *Şerbetler*, buzağıya ve anasına sağlık dilekleri arasında neşeyle içildi” (s. 143).

- “ ‘Bahçe geniş ve sulak. İçinde pek çok *erik, elma* ağacı var’’ (s. 144).
- “ ‘Burası benim bahçem,’ diyerek toprak parçasını tablalara ayırdı. Buralara *biber, patlıcan, domates* fideleri dikti. Köşelere *balkabağı* çekirdekleri gömdü. Çevresine *fasulye* ve *mısır* ekti’’ (s. 145).
- “Zehra Kadın bahçeye *biber, patlıcan, mısır, fasulye, patates, soğan, kabak* ve *hıyar* ekmişti’’ (s. 146).
- “O gün doya doya *balık* yediler’’ (s. 151).

Görüldüğü üzere *Fadiş* romanındaki yiyecek ve içecekler Türk milletinin inançlarını, yaşam biçimini, geleneklerini ve misafirperverliğini ortaya koymaktadır.

Giyim, Kuşam ve Süslenmeye Ait Bulgular

İnsanoğlu, iklim olaylarına ayak uydurmak için çeşitli giysiler giyerken ait olduğu toplumun alışkanlıklarını ve geleneklerini de yansıtır. *Fadiş*’te giyim kuşam ve süslenme tüylü şapkalar, kuzu derisi kaplı gocuk, elbise, kundura, pazen entari, bayramlık, yün ceket, avcı yeleği, lastik ayakkabı, fötr şapka, asker pantolonu, nakışlı yün çorap, sırmalı şalvarlar, yelek, takunya örnekleri ile temsil edilmiştir. Müslümanlığa özgü giyim kuşam biçimi ise manto, başörtüsü, sokak örtüsü, çarşaf, üstlük ve mest örnekleriyle temsil edilmiştir. Giyim, kuşam ve süslenmeye ait bulgular aşağıda yer almaktadır:

- “Kâmil Bey sabahları dükkânını açıyor ama hiç çalışmıyordu. Dikmek için aldığı bir *elbiseyi* aylarca süründürüyordu’’ (s. 12).
- “ ‘Bak Fadiş, şuna bak!’
Vapurun bu kadar insanla batmadan denizin üstünde durabilmesi, denizin mavi rengi, hanımların *tüylü şapkaları* onu şaşkınlığa düşürüyordu’’ (s. 18).
- “Üstündeki *basma giysiyi* çıkardı. Bu en *yeni giysisiydi*. Acaba hanım neden ‘üstünü değiştir,’ demişti. Bohçasından *göğüs yerleri yamalı bir basma entari* çıkarıp onu giydi’’ (s. 19).
- “Cemile çabuk çabuk döşemeleri, halıları süpürdü. Yanından hiç ayrılmayan, *eteğini* tutarak onunla gidip gelen Fadiş bir ara, ‘Anne acıktım,’ dedi’’ (s. 22).
- “Hanım aşağıya indiğinde Cemile, onun söylediği işleri bitirmişti. Hanımın sırtında *kırmızı kadifeden bir sabahlık* vardı. Cemile’nin gözü buna takıldı. Ne güzel şey, diye geçirdi içinden’’ (s. 23).

- “Hanım, ‘Seni sık sık gezmeye götüreceğim. İyi kız olursan sana bebekler, *elbiseler* alacağım...’ diyordu” (s. 32).
- “Cemile *mantosunu* giyip *başörtüsünü* düzeltti” (s. 42).
- “Vücudu buz gibiydi. *Mantosunu* çıkarmış, sırtında uyuyan Fadiş’e sarmıştı. Ayaz gittikçe artıyordu” (s. 45).
- “Bekçi, babacan bir ifadeyle atıldı. ‘Bak hele. ‘Kadın akıllı kısadır,’ dememişler boş yere! Senin o dediğini deli olan yapmaz kızım! Ben bile *içi kuzu derisi kaplı* bu *gocuğun* altında üşüyorum. Güze güvenilmez. Sabaha dek sokaklarda kazık kesilirsin” (s. 46).
- “Ara sıra İstanbul’dan kasabaya gelen olursa, onlarla Fadiş’e öteberi de yolluyordu. Bunlar, hanımın kızının *eski, küçülmüş, solmuş giysileri, kunduraları*, biraz da şeker lokum oluyordu” (s. 49).
- “Nine *sokak örtülerini* giyerken, Fadiş birdenbire soruverdi” (s. 52).
- “Nine bunları anlatırken, bir yandan da üzerindeki *sokak örtülerini* çıkarıyordu” (s. 53).
- “Paketten çikolata ile bir de *kırmızı kurdele* çıktı. Fadiş saçlarına *kurdele* takılmasını pek severdi” (s. 56).
- “Fadiş’e *kırmızı güllü pazenden elbiselik* kesilirken, Kâmil Bey satıcıya sordu. ‘Nineye göre bir şeyin var mı?’ Satıcı sevinerek *lacivert çiçekli pazen* topuna uzandı” (s. 58).
- “Ertesi hafta pazara, komşunun diktiği *pazenleri* giyip gittiler. Nine, Kâmil Bey’i görür görmez ona teşekkür etti. Fadiş’in *hırkasının* önünü açıp *giysisini* gösterdi” (s. 58).
- “Yenge, Fadiş’e *eski bir hırkasını* vermişti” (s. 71).
- “Fadiş sonunda bu duruma bir çare buldu; çeşmeye varınca *ceketi* çıkarıyor, bezleri bitince yeniden giyiyordu” (s. 71).
- “ ‘Yazık yavrucağa. Belki de üşüttü. Anasının Fadiş’e üst baş almamız için yolladığı parayı elimden almasaydın, ona *bir pazen entari, bir yün ceket*, ayağına da *lastik* alırdım. Halinden utanıyorum çocuğun,’ diye söylendi” (s. 72).
- “Küçük bohçasını koluna takmış, üstüne *soluk basma entarisini* ve yengesinin verdiği *yün ceket* giymişti. Ayaklarında *eski ayakkabıları, tabanları ve topukları mavi yamalıkla yamanmış siyah, pamuklu çorapları* vardı” (s. 81).
- “Amcası Fadiş’e yaklaştı.

‘Öp elimi,’ diyerek uzattı. Fadiş içini çekerek söyleneni yaptı. Amca *yelek* cebinden bozuk para çıkarıp avucuna sıkıştırdı” (s. 82).

- “Onun yanık tenli buruşuk yüzü, iri yuvarlak başı, *kulaklarına dek inen fötr şapkası, yakası yamalı ceket, soluk pantolonu mest ve lastikleri kendine öylesine uygundu ki; sanki bu kılıkla doğmuş gibiydi*” (s. 82).
- “ ‘Fadiş üşüyon mu? Üşüyorsan benim *gocuğu* verem sana. Bana *ceketim* yetiyo. Üstelik, sıcaklık da uyku veriyo insana’ ” (s. 85).
- “Atını katıra yanaştırıp, koca bir parça gözlemeyi Fadiş’in eline tutuşturdu. Sonra çıkıştı.
‘A kızım, ellerin donmuş. Al şu *gocuğu*, bürün!’ ” (s. 86)
- “Kapıda ince uzun boylu bir adam göründü. Üstünde *alacalı bir gömlekle uzun bir iç donu* vardı” (s. 88).
- “Fadiş sırtındaki *hırkayı* çıkarmaya çalışıyordu. Sonra bacaklarından *çoraplarını* sıyırdı. Yatağa girip kilimi üstüne çekti” (s. 89).
- “Fadiş oradakilerin bakışları karşısında, sıkılarak ayağa kalktı. *Elbisesinin* kıvrılan eteğini, dizlerine doğru sıvazladı” (s. 90).
- “Kaşıklar tencerenin dibine değmeye başlayınca Bekir Ağa ayağa kalktı. Oda kapısının ardında asılı *kaputunu* giyip dışarı çıktı” (s. 92).
- “Bekir Ağa’nın *asker kaputundan bozma eski bir paltosu* vardı. Bu *paltonun* üstüne *eski bir avcı yeleşini, bir asker pantolonunu, lime lime olmuş bir yün ceket* kat kat dikti. Böylece *palto* kalınlaştı. Bunun bir yüzüne *eski bir şalvarını* geçirdi” (s. 94).
- “Zehra Kadın kilimdeki sofra kırıntılarını süpürdü. Bulaşıkları yıkadıktan sonra pencerenin önüne oturdu. Beş şişe *renk renk nakışlı yün çorap örüyordu*” (s. 96).
- “Kızların çok örgülü saçları, *uzun basma entarileri* vardı. Entarilerinin altından içlerindeki *şalvarların* büzmeli paçaları görünüyordu. Ayaklarına *nakışlı yün çoraplar*, hiç görmediği biçimde *takunyalar* giymişlerdi” (s. 97).
- “Bu arada yalancıkdan düğünler düzenlenirdi. *Sırmalı şalvarlar, canfescarlar (sokak örtüsü)* gerçek bir coşkuyla ve kıvançla giyilip çıkarılırdı” (s. 100).
- “Sandıktan neler çıkmadı ki...Kullanılmış *çocuk giysileri*, Fadiş’e *ayakkabı, çamaşır, akide şekeri, üzüm, zeytin, sabun iki parça basma*. Bunların birinin üstünde, ‘Fadiş’in *bayramlığı*’, ötekinin üstünde, ‘Zehra’ya *elbiselik*’ diye yazı bulunan birer kâğıt iğneliydi. Bekir Ağa’ya kullanılmış birkaç *erkek gömleği*, Hasan’a defter, kalem...ve *kullanılmış bir çocuk yağmurluğu*...” (s. 102)

- “Köyde, on bir yaşına giren kızlar ‘Üstlük’ denilen örtülerle başlarını örterlerdi. On beş yaşına gelince de ‘Car’ denilen çarşaflarla sokağa çıkarlardı” (s. 104).
- “Zehra Kadın, Fadiş’e pembe yün iplikle nakışlı çoraplar ördü” (s. 141).
- “Kısa bir süre sonra önlükler giyildi, beyaz yakalar takıldı” (s. 141).

İstanbul’da kadınlar tüylü şapkalar takıp, göz alıcı giysiler giyerken kasaba ve köyde yaşayan insanlar elbise, hırka, nakışlı yün çorap, basma giysi, fötr şapka, soluk pantolon, mest, lastik gibi kıyafetler giymektedir. *Fadiş* romanında daha çok köy ve kasaba hayatını yansıtan giysilere yer verilmiştir.

Ev Eşyalarına Ait Bulgular

İncelenen *Fadiş* romanında ocak, ibrik, iskemle, karyola, demlik, halı, sahan, pösteği, gaz lambası, bakraç, sedir, hasır, yorgan, döşek, soba, kilim, minder, heybe, peşkir, testi, kese, kandil vb. eşyalar tespit edilmiştir. Tespit edilen eşyaların çoğu mutfak eşyasıdır. Somya, idare lambası, kandil, gaz lambası ise günümüzde yaygınlığını yitirmiştir. Eşya ögesini temsil eden bulgular aşağıda sunulmuştur:

- “Geceyi kızıyla yanık çul ve kilim artıklarına bürünerek sokakta geçiriyordu” (s. 10).
- “Cemile bir sabah yine Fadiş’in karnını doyurup ocağı söndürdü” (s. 14).
- “Fadiş’e, ‘Nine su isterse bu ibrikle içir, ekmek istersen tencereye dilimledim, al ye.’ diye tembih etti” (s. 14).
- “Hanım gidince Cemile yığılır gibi karyolanın üstüne çöktü” (s. 19).
- “Hanım mutfakta tabaklara boşalttığı yemekleri Cemile’ye gösterdi. ‘Bunları yemek masasına taşı, şu tabaktakini de biz isteyince içeriye getir,’ dedi” (s. 20).
- “Fadiş boynunu büktü. Annesi, onu bir iskemleye oturttu. Sofrayı toplamaya gitti. Döndüğünde Fadiş’in başını iskemlenin aralığına dayayıp uyumuş olduğunu gördü. Yüreği burkuldu” (s. 21).
- “‘Sabahleyin saat çalınca kalk. Ocağa çay suyunu koy. Bak çay burada! Şu demliğe bir kahve fincanı çay at, haşla!’ deyip dışarı çıktı” (s. 21).
- “Perdeyi açıp Fadiş’e bahçeyi gösterdi” (s. 22).
- “Cemile çabuk çabuk döşemeleri, halıları süpürdü” (s. 22).

- “Hanım o gün akşama değin, ona ev işi öğretti. Camları, kapıları, banyoyu sildirdi. *Halıları* temizletti” (s. 24).
- “Birden *fırçayı* atıp ok gibi fırladı” (s. 26).
- “Pencereye koştu, kapalıydı. Aklına *karyolanın* altına bakmak geldi” (s. 27).
- “Fadiş ‘Anne!’ diyerek doğruldu. Başını *somyaya* çarptı ama ağlamadı” (s. 27).
- “‘İki paralık hizmetçi parçasıyla böylesine ilgilenmek bana yakışır mı? Sizin gibilere insanca davranmamak gerek!’ diyerek *anahtarı* fırlatıp yere attı” (s. 27).
- “Cemile’yle Fatma Kadın *yatağın* kenarına iliştiler” (s. 28).
- “Hanım, bohçayı didik didik ettikten sonra, ‘Topla şu paçavraları,’ dedi. ‘Neyse ki hırsızlığın yok. Bir *iğnemi* almış olsaydın, seni süründürürdüm’” (s. 31).
- “Güler yüzle odalarını gösterdi. Sonra *sofra takımlarının* yerini öğretti” (s. 32).
- “...Sonra *bavulunu* ve çocuğunu alıp otelden ayrıldı” (s. 35).
- “Cemile ağlamaktan başka bir şey yapamıyordu. Hanım yakın bir dostuna *telefonla* durumu anlattı. ‘Dostu tasalanmayın, bu işle ilgileneceğim. Kızın izini bulunca size bildiririm,’ dedi” (s. 37).
- “Fadiş’in özlemiyle derin bir oh çekti. Sırtını *kanepenin* tahta arkılığına dayayıp kuruntulara daldı. Sonra uyuyakaldı” (s. 38).
- “‘Teyze,’ dedi. ‘Boğulacak gibi oluyorum. Konuşacak durumda değilim. Bir *pösteği* ver de varıp şu bahçede uzanayım’” (s. 42).
- “Gözlerini Fadiş’ten ayırmadan geçip *sedire* oturdu” (s. 43).
- “Cemile *gaz lambasının* ışığında onun yüzüne dikkatle baktı” (s. 43).
- “Cemile, Akkale’de otobüsten inince koynundaki *keseden* yol parasını çıkardı. Şoför yardımcısına uzattı” (s. 46).
- “...Yedek *yorganımız* olacak ama *döşek* yok” (s. 46).
- “Çocuksuz olanlarsa, ‘Yaşımızı aldık, unu eleyip *eleği* duvara astık. Gayrı bundan sonra çocukla uğraşamayız. Biz tamam desek bile, sen bırakmamalısın. Yaşlıyız. Çocuğun başına bir iş gelirse üstesinden gelemeyiz,’ diye Cemile’yi baştan savdılar” (s. 48).
- “Yazdan hazırladığı odunlar, *sobada* tüy gibi yanıp kül olurken, ninenin derdi büyüyordu” (s. 50).
- “Mahallenin postacısı kapıyı çaldığında Fadiş’le Hafize Nine *mangala* yumulmuş, ısınmaya çalışıyorlardı” (s. 50).
- “Hafize nine *sofra bezini* kilimin üstüne serdi” (s. 53).

- “*Tenceredeki su kaynayınca erişteyi suya saldı*” (s. 57).
- “*Fadiş de kaşıklıktan iki tahta kaşık alıp örtünün üstüne koydu. Sobanın kömürünü mangala aldıktan sonra yemeğe oturdular*” (s. 57).
- “*Fadiş minderin üstüne kıvrıldı. Bunu gören nine masalı kısa kesip döşekleri serdi. Lambayı söndürüp idareyi yaktı ve yattılar*” (s. 57).
- “*Nine Fadiş’le konuşurken, bir yandan da sobayı yakmıştı. Sobanın üstüne toprak tencereyi oturttu*” (s. 57).
- “*Duvarda asılı duran torbadan bir sahan erişte aldı*” (s. 57).
- “*Küçük bir küpten turşu çıkardı. Sofra bezini yere yayıp ekmekleri dilimledi*” (s. 57).
- “*Fadiş, yere serilen yatağın ayakucuna oturmuş, uykulu gözlerle çevresini gözlüyordu. Biraz sonra Fatma Kadın, bir bakır tepsiye ekmek, peynir ve pekmez koyup geldi*” (s. 62).
- “*“Yengecim, saçımı tarar mısın?” diye, Fatma Kadın’a yalvarsa da o, ‘Ohoo! Saçların yapağı gibi olmuş. Ben bunları nasıl açayım? Zaten işim başımdan aşkın,’ deyip Fadiş’i yanından savmıştı.*”
“*Bu işi kendisi yapmaya çalışacaktı ama bir tarağı bile yoktu*” (s. 63).
- “*Fadiş’ik hıçkırıklar içinde yorganın altında büzülüp kaldı*” (s. 63).
- “*Amcasının evinde erkenden bir mindere kıvrılıp gözlerini kapadı*” (s. 65).
- “*Amcasının evine vardığında öğlen olmuştu. Yengesi ortalık süpürüyordu. Fadiş’i görünce süpürgeyi bırakıp yanına geldi ve telaşla bağırdı*” (s. 65).
- “*Minderin üstüne kapanıp bir süre öylece kaldı. İçi tükenir gibi oluyor, midesi bulanıyordu*” (s. 66).
- “*“Ne olur a canım? Şuncacık çocuğun sana ne yükü olur? Sabah eline bir dilim ekmek ver, sokağa sav. Öğleyin karnını doyur, yine kapı önüne yolla. Sonra bebeğe yararı dokunur. Beşiği sallatırsın,’ diyordu. O zaman yenge öfkелendi*” (s. 67).
- “*“Şu bez sepetini al, çeşmeye git”*” (s. 68).
- “*Tokacın sesi, boş sokakta dalga dalga yayılıyordu*” (s. 69).
- “*Bir mendilin içine çıkıladığı paraları alıp amcanın önüne fırlatıverdi*” (s. 72).
- “*Katırım mal yüklü. Atım da ancak beni taşıyabilecek durumda. Onun sırtındaki heybe de dolu. Haftaya katırı az yüklerim*” (s. 77).
- “*Ali Kadir sağlı sollu heybenin gözlerine ellerini daldırdı*” (s. 86).
- “*Elinde tuttuğu idare lambasının ışığı esintiden titriyor, sönecek gibi oluyordu*” (s. 88).

- “Köşedeki *sandığın* üstünde iki *kilim* vardı” (s. 89).
- “*Konserve kutusundan yapılmış maşrapaya* uzandı. Sol eliyle sağ eline su döküp yüzünü yıkadı. Odaya döndüğünde sobanın önüne *soluk bir sofra örtüsü* yayılmıştı” (s. 91).
- “Zehra Kadın örtünün orta yerine bir *kalbur kasnağı* koydu. Onun üstüne de *bakır tepsiyi* oturttu. *Tahta kaşıkları tepsinin çevresine* dizdi” (s. 91).
- “*Sandığın* yanına varıp yere diz çöktü. Bir süre öyle kaldı” (s. 91).
- “Bekir Ağa yemeğini bitirip *kaşığı tepsinin* kenarına koyunca Fadiş ferahladı” (s. 96).
- “Fadiş, ‘tamam’ gibilerinden başını salladı. *Tasa* uzandığına pişman olmuştu. Çabuk çabuk birkaç *kaşık* daha pilav alarak sofradan çekildi” (s. 96).
- “Zehra Kadın *kilimdeki* sofra kırıntılarını süpürdü” (s. 96).
- “Zehra Kadın, ramazan ayı yaklaşırken, Ayşe Kadın’a gitti. ‘Avluya *sac* vuracağım,’ diye izin istedi” (s. 104).
- “Yerler süpürölüp *hasır* yayıldı. Onun üstüne de *çul* serildi. *Hamur tablası, pişirgeç, hamur teknesi, ura kabı, oklava* hazır. Zehra Kadın *önlüğünü* takıp *tablanın* başına oturdu” (s. 105).
- “Yüzleri gözenekli çamaşır taşları kütüklerin üstüne, öne doğru eğik olarak oturtulmuştu. *Çarşaf* gibi büyük parçalar, bunların üzerinde rahatça ovalanıp *tokaçla* dövülürdü” (s. 106).
- “Zehra Kadın ertesi sabah, güneş doğmadan kalktı. *Çamaşır kazanını* omzuna geçirip çamaşırılığa gitti” (s. 106).
- “*Yorgan çarşaf*larını söktü” (s. 106).
- “Beyazlarla renklileri ayırıp işe girişti. *Susak kabağından yapılmış tasını* kazana daldırıp çıkarıyor, sıcak suları taşın üstüne serdiği *çarşaf*lara, *yastık kılıflarına* döküyordu” (s. 106).
- “Birkaç el bu şekilde yıkadığı çamaşırları, kaynatmak için *kazana* atıyordu. *Kazandakileri* sık sık *tokaçla* bastırıp alt üst ediyordu” (s. 107).
- “Birden davul sesi duyuldu. Kadınlar ellerini *peşkirlerine* kurulayıp çamaşırılıktan dışarı fırladılar” (s. 107).
- “*Testilerde ve kovalarda*, bir damla su kalmamıştı. Elleri birer *testi* alıp çeşmeye koştular. Dolu *testileri* eve bırakıp *kovaları* doldurmaya gittiler” (s. 109).

- “Hamzalara varınca onu elinde *koca bir bakraç* ve *çıkınla* kendilerini bekler buldular” (s. 110).
- “Anası yıkarken *keseyi* kıyasıya kullanırdı. İkisi de bir an içlerinden bunları geçirdiler” (s. 110).
- “*Tahtadan yapılmış tekneyi* odaya getirdi. *Teknenin* yanına yerleştirdiği bir *tepsinin* içine *tas, kese, sabun, sabunluk* koydu” (s. 111).
- “*Sabunlukla* sabunlayıp kirleri arıttı. Tekneden çıkarıp *eski bir çarşaf*la kuruladı” (s. 112).
- “Erik hoşafını *tencereden çinko tasa* boşalttı” (s. 115).
- “...Bu arada, erişte *sahanında* kalan bir *kaşık* erişteyi de kendisi yedi” (s. 115).
- “*Sofra örtüsünü* yere serip üstüne *sepetlerini* boşalttılar” (s. 129).
- “Hasan anası ve babasıyla birlikte *kandilin* başında oturuyordu” (s. 134).
- “Kış gelmişti. Dershanenin *sobası* fena halde tütüyordu” (s. 140).
- “Birdenbire *yatak konan yük dolabının* kapakları, güm güm vurulmaya başlamıştı” (s. 143).

Fadiş’teki ev eşyaları romanın yazıldığı dönemi aydınlatır. Köy deresinde kadınlar giysilerini çamaşır kazanlarında yıkarken, tokaçla bastırırlar. Kışlık yiyeceklerini birlikte hazırlar, yemeklerini kalbur kasnağının üzerine koydukları bakır tepside yerler.

Alet, Gereçlere Ait Bulgular

Fadiş romanında alet, gereçlere ait bulguların kullanım sıklığı epeyce azdır. Ulaşılan bulgular incelendiğinde bir tarım aleti olan “döven”in kullanıldığı görülür. Köyde büyükler harman işleriyle uğraşmaktayken *Fadiş* ve onun yaşındaki kız çocukları da ailelerine döven sürerek ya da yemek taşıyarak yardım ederler. Ayrıca çivi, silah ve düdük de tespit edilen diğer alet, gereçler arasındadır.

- “...Eli *silah* tutanlar da düşmanın geçeceği yollara tuzaklar kuruyorlardı” (s. 9).
- “Bekçi arada bir *düdük* öttüre öttüre, geçmişten birçok şey anlattı” (s. 45).
- “*Fadiş* düşünüp, *çivilerin* olduğu yerleri yokladı” (s. 92).
- “Yaz gelmiş harman işleri başlamıştı. Bu mevsimde *Fadiş* yaşındaki kızlara da iş düşerdi. Kızlar nöbetleşe *döven* sürer, evden harmana yemek taşırlardı” (s. 101).

- “Salıncaklarda uyuyan bebekler uyanınca onları sallıyor, su isteyenlere su yetiştiriyor, yorulan arkadaşlarının yerine *döven* sürüyordu” (s. 101).
- “Hasan’la Fadiş *döven* sürüp su taşıyarak Hamzalara yardım ettiler” (s. 111).
- “ ‘Köylü çocuklardan biri, yola ters *çivi* gömmüş. Arabayı *çivinin* üstüne sürdük...” (s. 117)
- “ ‘*Çivi*yi yola çakan bu iki çocuk. Öyle olmasaydı, bu fırsatı kaçırıp suçlu suçlu pencerede dururlar mıydı?...’ diye yargıya vardı” (s. 118).
- “Hiçbir gün, pusuda yatan koca *çivi*, lastiğe denk gelmemiştii” (s. 118).

Romanda silah sözcüğü “eli silah tutmak” deyimini üzerinden aktarılmıştır. En sık kullanılan alet gereçlerden biri ise dövendir. Köyde büyükler ve çocuklar arasında bir yardımlaşma söz konusudur. Bunun haricinde düdük ve *çivi* bahsedilen diğer araç gereçlerdendir.

Yazılı Ürünlere Ait Bulgular

Tarihin ve edebiyatın dolayısıyla da toplumun tecrübeleri “yazılı” ve “sözlü ürünler” aracılığıyla nesilden nesile aktarılır. Yazılı kültür, sözlü kültür gibi ağızdan ağıza yayılmaz. Bu durum yazılı kültürün, sözlü kültürden daha güvenilir olduğunu kanıtlar. *Fadiş* romanında toplumun tecrübelerinin anlatıldığı herhangi bir yazılı ürüne yer verilmemiştir.

Tarihî Şahsiyetlere Ait Bulgular

Fadiş ve Hasan’ın okuduğu okul, çökme tehlikesi nedeniyle yıkılacaktır. Okul yeniden yapılırken öğrenciler de taş, su ve kerpiç taşıyarak öğretmenlerine yardım ederler. 29 Ekim günü kasabadan kaymakam gelerek yeni okulu açar ve şu cümleleri kurar:

- “...Kaymakam orada da konuştu. Çocuklara, ‘Yavrularım. *Atatürk*’ümüzün bin bir güçlkle düşmandan kurtarıp yeniden kurduğu güzel vatanımızı sizler koruyup yücelteceksiniz. Bunun için çok çalışmanız gerek. Başarıya, dürüst ve çalışkan insanlar erişebilir. Cumhuriyet Bayramı’nız kutlu, yeni okulunuz uğurlu olsun. Hepinize sağlık ve esenlik dilerim,’ dedi” (s. 153).

Fadiş romanında *Mustafa Kemal ATATÜRK* tespit edilen tek tarihî şahsiyettir. Romanda Ulu Önder Atatürk'ün düşmandan kurtararak güzel vatanımızı kurduğu, koruyup yüceltmek için gençlerin çok çalışması gerektiği bildirilmektedir.

Tarihî ve Turistik Yerlere Ait Bulgular

Komşusu Galip Bey, Cemile'ye İstanbul'da iş bulunca Cemile ve Fadiş trenle Haydarpaşa Garı'na gelirler. Burada onları yeni bir yaşam bekler. Onlar bu yeni yaşama ayak uydurmaya çalışırken, Kâmil Bey de gezdirme bahanesiyle kızı Fadiş'i Akkale'ye kaçıtır. Kızının kaçırıldığını anlayan Cemile onu kurtarmak için Haydarpaşa Garı'na varır.

- “Tren, *Haydarpaşa*'da durunca Cemile, Fadiş'i kucaklayıp indi. Yanlarına bir adam yaklaştı” (s. 18).
- “Böylece önüne gelene yol sora sora *Haydarpaşa*'ya vardı” (s. 38).
- “Cemile, *Haydarpaşa*'ya kadar nasıl gelebildiğini, bilet alıp trene nasıl binebildiğini düşündü bir süre” (s. 38).

Görüldüğü üzere *Fadiş* romanında tespit edilen “tarihi ve turistik yer” *Haydarpaşa Garı*’dır. Cemile İstanbul’a ilk gelişinde ve Kâmil Bey kızını kaçırdığında Haydarpaşa Garı’na gider. Bu önemli tarihî mekândan romanda iki kez söz edilmektedir.

Mimariye Ait Bulgular

Fadiş isimli romanda mimari yapılar ev, barınak, dükkân, han, köprü, üç katlı ev, hastane, otel, tek odalı ev, apartman, kahve, çeşme, köy evi, avlu, on iki odalı koca bir köşk, köy odası, ahır, okul örnekleri üzerinden sunulmuştur. Tespit edilen mimari yapılar aşağıda gösterilmiştir:

- “Kasabalılar, sığındıkları köylerden döndükleri zaman, *evlerinin* yerinde kül yığınları bulmuşlardı” (s. 9).
- “Kasaba halkı, *evlerinin* yerine, başlarını sokacak birer *barınak* yapmaya giriştiler” (s. 10).
- “Aslında soylu ve varlıklı bir kadındı. Kasabada *evleri*, *dükkânları*, tarlaları, bağları, değirmenleri, sürü sürü koyunları vardı” (s. 10).

- “Annesinin yaşamakta olduğu *tek göz odalı eve* yerleşti” (s. 13).
- “Cemile ağlayarak oradan uzaklaştı. Otobüsün durduğu *hana* vardığında, Fadiş’in, ‘Anne, anne!’ diyerek ağlayışı kulaklarından gitmiyordu” (s. 16).
- “Kolunda bohçası, kucağında Fadiş, *köprüye* çıktılar” (s. 18).
- “Burası *üç katlı bir evdi*. Çevresinde büyük bahçesi vardı” (s. 19).
- “‘Çocuğun annesi nerede?’ diyenlerin kulağına eğilip, fısıldıyordu: ‘Sizlere ömür, birkaç gün önce *hastanede* öldü...’” (s. 35)
- “...Sonra bavulunu ve çocuğunu alıp *otelden* ayrıldı” (s. 35).
- “Cemile sonunda yaşlı bir kadınla anlaştı. *Tek odalı evinde* yalnız yaşıyordu” (s. 48).
- “*Kaloriferle ısıtılan apartmanda* diken üstünde oturuyor gibiydi” (s. 49).
- “Sabahtan akşama değin, eski arkadaşlarıyla *kahvede* oturuyordu” (s. 54).
- “‘Haydi koş, vakit daha erken. *Çeşmede* kimsecikler yoktur. Tez elden var gel,’ diye onu savdı” (s. 68).
- “Deredeki *köprüyü* geçince *köy evleri* iyiden iyiye belirdi ve köye girdiler” (s. 87).
- “Köy sessiz, herkes uykudaydı. Sokakta sadece *köy çeşmesinin* su şırıltısı duyuluyordu” (s. 87).
- “Taban tahtaları ovuldu, *avlular, ahırlar* sulanıp süpürüldü...” (s. 105)
- “Hacı Gülsüm, her ramazan *evinin geniş sofasında* kadınlara teravi kıldırırdı” (s. 123).
- “O gün öğleye dek Hasan’ı pek az gördü. Çünkü Hasan çarşıdaki *dükkânlara* gidip erkeklerin ellerini de öpüyordu” (s. 131).
- “Ankara’ya vardıklarında, Cemile şaşkına döndü. *On iki odalı koca bir köşkün* tüm temizliği ona bakıyordu, ama işten hiç yılmıyordu” (s. 137).
- “Bekir Ağa akşam yemeğinden sonra *kahveye* ya da *köy odasına* giderdi” (s. 141).
- “*Köy evleri* genel olarak bir oda, bir de *ahırdan* oluşurdu” (s. 142).
- “Fadiş coşku içindeydi.
‘Hasan, biliyor musun, yeni *okulumuzu* çok sevdim...’” (s. 152)

Bulgularda görüldüğü üzere kasabada rastlanan mimari yapılar ev, barınak, dükkân iken köyde avlu, köy çeşmesi, ahır, köy evleri, okuldur. İstanbul ve Ankara gibi şehirlerde ise üç katlı ev, tek odalı ev, otel, kaloriferle ısıtılan apartman, on iki odalı koca bir köşk gibi binalardır. Romanda geçen mimari yapıların köy, kasaba ve şehir yaşamının izlerini taşıdığı görülmektedir.

Fadiş isimli romanda tespit edilen tek “müzik aleti” *davuldur*. Davul, romanda ramazan ayının on beşinci gecesi teravi sonrasında ve gençlerin askere uğurlandığı sırada çalınır. Davula mâniler ve deyişler de eşlik eder. Böylece sadece bir müzik aleti olarak kalmaz, geleneğin de bir parçası olur. Müzik aletleri ile ilgili ulaşılan bulgular şunlardır:

- “Birden *davul* sesi duyuldu. Kadınlar ellerini peşkirlerine kurulayıp çamaşırlıktan dışarı fırladılar” (s. 107).
- “*Davul* sesi oradan geliyordu” (s. 107).
- “Bir süre sonra *davulun* sesi yeniden duyuldu” (s. 115).
- “Tam bu sırada uzaklardan bir *davul* sesi yayıldı” (s. 115).
- “Her kapının önünde durup, *davul* eşliğinde maniler atar, deyişler söylerlerdi” (s. 125).
- “Derken *davulun* sesi yaklaştı” (s. 126).
- “İbir, düğünlerde bayramlarda *davul* çalarak kazandığı, birkaç kuruşla geçinip giderdi” (s. 126).
- “Çocuklar, ‘Heeey, heey!’ diye bağışmaya başladılar. *Davul* yine sus işareti verdi” (s. 126).
- “*Davul* kapının önünde gümlemeye başlamıştı” (s. 127).
- “...Çocuklar bunları söylerken, davulcu da durup durup tokmağı *davula* indiriyor, ‘He Heeey!’ diye naralar atıyordu” (s. 128).
- “İbir, *davulla* oyun havaları çaldı, köy delikanlıları da oynadılar” (s. 153).

Görüldüğü gibi *Fadiş* romanında davul, önemli günlerde çalınan bir kültür ögesi olarak çıkar karşımıza. Çamaşır yıkanırken askere giden gençler de davul sesleri ve türkülerle ayrılır köyden. *Fadiş* ve Hasan sahura davul sesiyle uyanır. Davulcu İbir, düğünlerde ve bayramlarda davul çalarak geçimini sağlar. Böylece davul, önemli günlerin bir parçası iken aynı zamanda İbir karakterinin de geçimini sağladığı bir kültür unsurudur.

El Sanatlarına Ait Bulgular

Yüzyıllardır değerini korumaya devam eden “el sanatları” Türk millî kültürünün de korunup yayılmasını sağlar. *Fadiş*’te el sanatlarına ait herhangi bir bulguya rastlanmamıştır.

Oyuncaklara Ait Bulgular

Aydın, şımarık bir çocuktur. Bir gün Fadiş'i bahçeye çağırarak yaz aylarında börek ve pide pişirilen fırının yanına götürür. Fırının içinde güzel bir taş bebeğin olduğunu söyleyerek onu kandırır. "Kapağını açıp, 'Fırının içinde güzel bir taşbebek var. Alabilirsen senin olsun,' dedi" (s. 24).

Cemile, Doktor Edip Bey'in evinden ayrıldıktan sonra Saime Hanım adında olgun, güngörmüş bir hanımın yanında çalışmaya başlar. Cemile, sofrayı kurup yemekleri hazırlarken Saime Hanım da Fadiş ile salona geçer. Sonra Fadiş'e onu gezdireceğini ve bebekler alacağını söyler. "Hanım, 'Seni sık sık gezmeye götüreceğim. İyi kız olursan sana *bebekler*, elbiseler alacağım...' diyordu" (s. 32).

"Hasan buna çok kızdı. 'Belki düdükle balon da alırım,' diye ekledi" (s. 132).

Görüldüğü üzere oyuncak ögesi taşbebek, bebek ve düdük örnekleri üzerinden aktarılmıştır. Bulgular incelendiğinde oyuncakların somut olarak yer almadığı yalnızca isimlerinin geçtiği görülür.

Yerleşim Yerlerine Ait Bulgular

Fadiş, Kâmil Bey tarafından sürekli kaçırılmakta, Cemile ise onu her defasında kurtarmaktadır. Fakat Cemile'nin çalıştığı hiçbir evde Fadiş'i istemezler. Bu durum anne ve kızın birbirinden uzakta yaşamasına sebep olur. Yerleşim yerleri ögesi Toroslu Kasabası, İstanbul, Akkale, Gökpınar, Tanardı, Ankara, Örenköy örnekleri üzerinden işlenmiştir. Tespit edilen yerleşim yerleri aşağıda yer almaktadır:

- "Toroslu Kasabası düşmanın yolunun üstündeydi" (s. 9).
- "Komşu kasabada yaşayan iyi bir ailenin oğluydu. Toroslu'da bulunan baba dostları, onu bu kasabadan bir kızla evlendirmeyi düşünüyorlardı" (s. 12).
- "İstanbul'a ilk gelişin mi?" (s. 18)
- "Hemen gidip Akkale'de bir ev tutayım" (s. 33).
- " 'Hiç üzülme,' dedi. 'Yakında çocuğu alıp Gökpınar'a giderim...'" (s. 36)
- "Yarı tatlı bir sesle, 'Fadiş, artık bizden kurtuluyorsun. Yakında Örenköy'e gideceksin,' dedi" (s. 76).
- "Tanardı ile Örenköy arası at ile altı saat çekiyordu" (s. 76).
- " 'Beni bir gün buradan da alıp giderler,' diye kaygılanıyor, 'Toroslu'dan Tanardı'dan çekip kopardıkları gibi buradan da ayıracaklar beni!' diyordu" (s. 111).
- "Kısa bir süre sonra iyi bir iş buldu. İş Ankara'daydı" (s. 136).

Görüldüğü gibi Fadiş, roman boyunca sürekli bir yerden başka bir yere sürüklenir. Annesiyle birlikte kalmak istese de, Kâmil Bey Fadiş'i her defasında kaçıtır. Amacı Cemile'yi boşanmaya razı etmektir. Bu yüzden Fadiş, anne ve babasından ayrı başkalarının yanında yaşamak zorunda kalır. Yazar, arka planda Fadiş'in yaşadığı olumsuzluklara değinmeye çalışırken ön planda Tanardı, Gökpınar, Örenköy, Akkale, Toroslu gibi yerleşim yerlerinden söz eder.

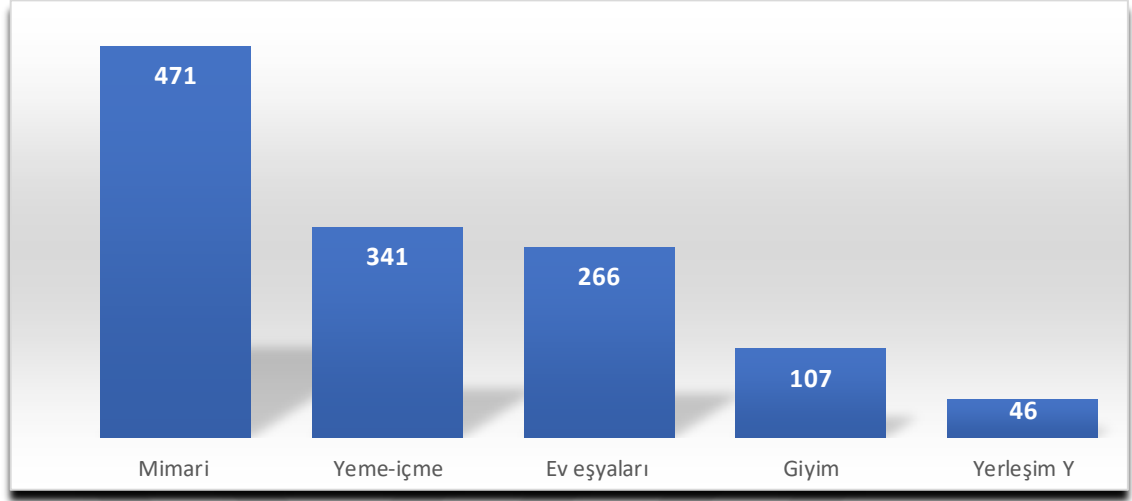
Tablo 1. Fadiş'te Somut Kültür Öğelerinin Dağılımı

Somut Kültür Öğeleri	Kullanım Sıklığı	Sayfalar/Sayfa Aralığı
Yeme-İçme	341	11-156
Giyim, Kuşam ve Süslenme	107	12-151
Ev Eşyaları	266	10-157
Alet-Gereçler	10	9-118
Yazılı Ürünler	-	-
Tarihî Şahsiyetler	1	153
Tarihî ve Turistik Yerler	3	18,38,38
Mimari	471	9-158
Müzik Aletleri	15	107-153
El Sanatları	-	-
Oyuncaklar	3	24-132
Yerleşim Yerleri	46	5-156

Toplam=1263

Tablo 1. Tabloya göre sık kullanılan öğelerin mimari (f=471), yeme-içme (f=341) ev eşyaları (f=266) olduğu görülmektedir. Kullanım sıklığı az olan öğeler tarihî şahsiyetler (f=1), tarihî ve turistik yerler (f=3) oyuncaklar (f=3)dır. Yazılı ürünler(f=0) ve el sanatlarına (f=0) ise hiç yer verilmemiştir.

Fadiş romanında sık kullanılan 5 somut kültür ögesi aşağıda yer alan Şekil 3’te gösterilmektedir.

Şekil 3. Fadiş’te Sık Kullanılan Somut Kültür Ögeleri Grafiği

Dil ile ilgili Somut Olmayan Kültür Ögelerine İlişkin Bulgular

Deyimlere Ait Bulgular

“Kuşaktan kuşağa aktarılan, canlı bir sistem olan dil, ait olduğu toplumun kültürünü yansıtan en önemli araçtır. Toplumun çağlar içinde geçirdiği değişim ve dönüşümlerini, tarihini, coğrafyasını, sanatını, ortak değerlerini, acılarını, mutluluklarını en iyi gösteren unsurdur” (Varışoğlu, 2017, s. 4). *Fadiş*’te önemli bir dil unsuru olan deyimlere oldukça sık rastlanmaktadır. Yazar, çeşitli yapı ve türdeki deyimlerle anlatımına renk ve zenginlik katmıştır. Bu da dilin daha anlaşılır olmasını, deyimler aracılığıyla Türkçenin güzelliklerinin farkına varılmasını sağlamıştır. Tespit edilen deyimler ve bulunduğu cümleler aşağıda sunulmuştur:

1. “Köylerde, kasabalarda ve şehirlerde her şey *alt üst olmuştu*” (s. 9).
2. “Toroslu Kasabası düşmanın *yolunun üstündeydi*” (s. 9).
3. “Komutan, askerlerine, ‘Kasabayı *baştan başa* yakın, *taş üstünde taş bırakmayın*. Çevredeki bağları, bahçeleri, tarlalardaki ekinleri de tutuşturun,’ diye bir buyruk salmıştı” (s. 9).
4. “Herkes birbirine *yardıma koşuyordu*” (s. 10).

5. “Naciye Kadın kısa bir süre önce oğlunun şehitlik haberini almıştı. Bunun üzerine bir de evi yanınca *kolu kanadı kırıldı*” (s. 10).
6. “Gün boyunca *boyunlarını büküp* evlerinin yanık yığınlarına bakıyorlardı” (s. 10).
7. ““Gün boyunca senin bakımınla uğraşırdı. Baban *üstümüze titrerdi*”” (s. 11).
8. “Cemile ise annesinin saçlarını okşar, ‘Anneciğim hiç tasalanma, geçmiş günlerimiz bana güç veriyor. Başkalarının işini görmek *ağır gelmiyor*. Beni herkes seviyor. Seni de hâlâ sevip sayıyorlar. Kasabanın en saygıdeğer kişileri sık sık evimize *hatırını sormaya* gelmiyorlar mı?’ diyerek annesini avutmaya çalışırdı” (s. 11).
9. “Evine arada bir yiyecek alıyordu. Üstelik Cemile’ye ve Naciye Kadın’a her fırsatta *eziyet ediyordu*” (s. 12).
10. “Cemile *günden güne* eriyip ölüme yaklaşan annesini bırakıp gidemeyeceğini söyleyince Kâmil Bey, ‘O halde sen, annen ölünceye kadar burada kal,’ dedi” (s. 13).
11. “Böylece Kâmil Bey dükkânını boşaltıp kasabadan ayrıldı. Cemile *yüzüstü kalmıştı* ama yılmadı” (s. 13).
12. “Cemile bebeğini *dünyaya getirdiği* gün, bütün kaygılarını unuttu” (s. 13).
13. “Kapıyı açınca küçük kızın ağladığını gördü. Onu *bağrına bastı*” (s. 14).
14. “Yer yatağında yatan nineye yaklaştı. *Hatırını soracaktı* ama o, *sonsuz uykusuna dalmıştı* bile”” (s. 14).
15. “Artık kasabada *rahat edemeyecekti*” (s. 15).
16. “Ortalık ağarmaya başlamıştı. Cemile kendini *sokağa attı*” (s. 16).
17. ““...*Peşimi bırakacaksın,*’ diye şart koştu” (s. 17).
18. “Fadiş, ‘Nereye gidiyoruz anne?’ diyerek anasının boynuna sarıldı. Cemile *içini çekti*” (s. 18).
19. “Hanım gidince Cemile yığılır gibi karyolanın üstüne çöktü. *Kulakları uğulduyor, başı dönüyordu*” (s. 19).
20. “Fadiş susmuş, gözlerini kırıştırarak annesine bakıyordu. Cemile *kaşlarını çattı*” (s. 19).
21. ““Dünyayı *ayağa kaldırdın*. Ne var sanki biraz gözün yandıysa!’ diye çıkıştı” (s. 20).
22. ““Ne yapıyorsun Fadiş? Onu, hanım ağzından çıkarıp atmış, belki de ekmeğin içinden bir şey çıktı!’ Sonra onu *bağrına bastı*” (s. 20).

23. “Fadiş *boynunu büktü*. Annesi, onu bir iskemleye oturttu” (s. 21).
24. “Sofrayı toplamaya gitti. Döndüğünde Fadiş’in, başını iskemlenin arkılığına dayayıp uyumuş olduğunu gördü. *Yüreği burkuldu*” (s. 21).
25. “Cemile’nin *içi cız etti*” (s. 22).
26. “Ne güzel şey, diye *geçirdi içinden*” (s. 23).
27. “Cemile onları görünce *içini açıyordu*” (s. 25).
28. “Bir gün, bir hemşerisine şöylece *derdini döktü*” (s. 25):
29. “Yavrumu hırpalamasalar, hor görmeseler, en ağır işleri yapmaya gönüllüyüm. Ama Fadiş’imi çok horluyorlar. Ondan ötürü burada *diken üstündeyim*” (s. 25).
30. “O gün de Cemile’nin işine *engel olduğu* bahanesiyle hanım, Fadiş’i hizmetçi odasına kilitlemişti” (s. 26).
31. “Fadiş, ‘Anne aç, anneciğim aç kapıyı,’ diye bağırırken hanım, Cemile’nin *başına dikilmiş*, mutfaktaki taşları fıçalatıyordu” (s. 26).
32. “Bir süre ağladıktan sonra Fadiş’in *sesi kesildi*” (s. 26).
33. “‘Gördün mü?’ dedi hanım. ‘Sizin gibiler hem çocuk terbiyesinden anlamazsınız hem de çocuklarınızı *tepenize çıkarırsınız*. Ağladı, ağladı, sustu işte’” (s. 26).
34. “Cemile’nin *içi içine sığmıyordu*” (s. 26).
35. “Birden fırçayı atıp *ok gibi fırladı*” (s. 26).
36. “Başka biri olsa şu anda seni ve kızını *kapı dışarı ederdi*” (s. 26).
37. “‘Yarın odaya kilitlediğimde göreceksin, hiç *sesi çıkmayacak*. Haydi işine! Dedi’” (s. 26).
38. “‘Nankör, inatçı, görgüsüz kadın! Seni *adam yerine koydum*’” (s. 26).
39. “‘Karşıma alıp konuştuğum için bana bu şekilde *karşılık verebiliyorsun*’” (s. 27).
40. “‘Seni çağırınca niçin *ses vermedin*?’” (s. 27)
41. “‘Sen bu evin hizmetçisisin. Bense hanımı! Benim çocuğumun yeri başka, seninkinin başka. Sana fazla *yüz verdik*’” (s. 28).
42. “Fatma Kadın, ‘Vay kalpsiz kadın!’ diye söylendi. Sonra *yüzü güldü*” (s. 28).
43. “Cemile *boynunu büktü*” (s. 29).
44. “Cemile’nin *başından aşağıya kaynar sular boşandı*” (s. 29).
45. “Fadiş ortalıktaki gergin havayı sezmişti, hiç *sesini çıkarmıyordu*” (s. 29).
46. “Ya ‘Şimdi git bu evden!’ derseler nereye giderdi? *Yol, iz bilmiyordu*” (s. 29).
47. “*İçi titreyerek beklemeye başladı*” (s. 29).
48. “Bu sırada, beyin yüzüne bir *göz attı*. Pek kızgın görünmüyordu” (s. 30).
49. “Cemile’nin *içine su serpildi*” (s. 30).

50. “Cemile’nin küt küt atan *yüreği ağzına gelecek* gibi oldu” (s. 30).
51. ““O senin çocuğunu terbiye etmek istemiş, *engel olmuşsun...*’ dedi” (s. 30).
52. ““Hesabını, dünkü tarihe göre kaparsın. Bugün bir *işe yaramadı!*”” (s. 30)
53. ““Sen bu takıntın ve dik kafanla, hiçbir yerde barınamazsın. *Haydi uğurlar olsun,*’ dedi” (s. 30).
54. ““*Allahısmarladık*, küçük bey”” (s. 31).
55. “O bir saat, Cemile’nin *içine işledi*” (s. 31).
56. “Cemile yemeğin hazır olduğunu haber vermeye geldiğinde, hanımla Fadiş’i *diz dize* oturur buldu” (s. 32).
57. ““*Gönlünü yapabilirsem*, boşanıp seninle hemen evlenirim”” (s. 32).
58. “Salonda oturduklarında Kâmil Bey, ‘*İşlerim bozuldu*. Cemile’yi bu yüzden arayamazdım...”” (s. 33)
59. ““Sizin gibi bir hanımın yanında olması bana *güven veriyordu...*’ diye söze girdi” (s. 33).
60. ““Bizde kocasından ayrılanları kınarlar. Sonra herkes bana *kötü gözle bakar*”” (s. 33).
61. ““Yarın gidiyorum. Fadiş’i giydir de onu biraz gezdireyim. Hem ona birkaç parça *üst baş* da alırım,’ dedi” (s. 33).
62. “Sonra babasının yanına götürdü. Fadiş *bir koşu* gidip hanımla vedalaştı” (s. 34).
63. “Fadiş’im baba demenin *özlemine çekiyordu*” (s. 34).
64. ““Yavrumun *yüzü güldü...*”” (s. 34)
65. “Hanımın odasına koştu, uyuyordu. Çaresiz, evin içinde *dört dönmeye* başladı” (s. 34).
66. ““Çocuğun annesi nerede?’ diyenlerin *kulağına eğilip, fısıldıyordu*” (s. 35).
67. “Herkes Fadiş’e acıyarak bakıyor ve onu susturmak için *canla başla* uğraşıyorlardı” (s. 35).
68. “Kimseyle konuşmuyor, ara sıra, şişip kızarmış gözlerini babasına kaydırıyor, o zaman yüzü korkulu *bir hal alıyordu*” (s. 35).
69. “Kadın, onun başını dizine koydu. Bir süre *havadan sudan konuşuldu*” (s. 36).
70. ““Eh,’ dedi. ‘Haydi *hayırlısı!*’ Sonra *yüzünü buruşturdu*. ‘İyi ama bu çocuk ne olacak?’” (s. 36)
71. ““Birkaç ay önce durumumuzdan *söz ederken*, çocuk işini bana biraz dokundurdu. Kızı onlara götürürsem memnun olurlar”” (s. 37).
72. “Kadın buna pek sevindi. *Neşesi iyice yerine gelmişti*” (s. 37).

73. “‘O iş çoktan oldu. Boşanmak için *ileri sürdüğüm* koşulları postaladım bile...” (s. 37)
74. “Kapıyı kapamayı bile *akıl edemeyecek* kadar heyecanlıydı” (s. 37).
75. “Mektubu *bir solukta* okudu” (s. 37).
76. “Okurken, *yüzü önce kızardı, sonra sarardı*” (s. 37).
77. “*Dizlerinin bağı çözüldü*” (s. 37).
78. “‘Evladım, sen yalnız başına onların peşinden gidebilecek misin?’ Cemile her şeyi *göze almıştı*” (s. 38).
79. “*Gözü bir şey görmüyordu*” (s. 38).
80. “Hanım onun acısını anlıyor, bu nedenle gidişine *engel olamıyordu*” (s. 38).
81. “Cemile acı bir ifadeyle *dudak büktü*” (s. 38).
82. “Bütün gün, yollarda yürümekten *yorgun düşmüştü*” (s. 38).
83. “Düşünde Kâmil Bey’le görülmemiş *kavgalara girişti...*” (s. 38)
84. “Kimse Kâmil Bey’in *yerini yurdunu* bilmiyordu” (s. 39).
85. “Evin kapısının çingırağını sürekli çekiyor, ama içerden *çıt çıkmıyordu*” (s. 39).
86. “‘Şimdi mi aklına geldi çocuğun? Kocanın *başına* küçücük çocuğu *atmış,*’ İstanbullarda *gününü gün ediyormuşsun*” (s. 39).
87. “Cemile’nin *kanı beynine çıktı*” (s. 40).
88. “Ne yaptığını bilmez durumdaydı ama yine de *kendini tuttu*” (s. 40).
89. “Birkaç yaşlı kadın da Cemile’yi tutuyor, ‘Haklı garip’ diyorlardı. ‘Baksana, evlat diye *kuş gibi çırpınıyor*’” (s. 40).
90. “Bu sözler, Gülsüm Kadın’ın *kulağına gidiyordu* ama, işine gelmediği için *duymazlıktan geliyor*, durmadan Cemile’yi evden çıkarmaya çabalıyordu” (s. 41).
91. “Cemile çaresiz Sami Bey’in *peşine düştü*” (s. 41).
92. “Cemile yaşlı kadını dinleyip *boynunu büktü*” (s. 41).
93. “Sami Bey söze karışarak, Cemile’yi, çocuğu alma fikrinden caydırmak için durmadan *dil döktü*” (s. 41).
94. “Cemile bütün bunları dinledi, dinledi. *Yüreği ateş düşmüş gibi yanıyordu*” (s. 41).
95. “Bir yandan *içten içe*, Sami Bey haklı. Çocuk benimle birlikte sürünecek. Burada kalması iyi olur, diyor, sonra çabucak fikir değiştiriyordu” (s. 41).
96. “Fadiş’in sokuluşu, neşeyle iri, siyah gözlerini yüzüne dikişi, ağırbaşlılığı, büyük insan gibi davranışı, *gözünün önüne geliyordu*” (s. 41).

97. “Ondan ayrılırsa amaçsız kalıp çalışamayacağını, yaşama bağlanıp zorluklara *göğüs geremeyeceğini*, kısacası, Fadiş’siz yaşayamayacağını düşünüyor, onu bırakamam. Yapamam bunu, diye bir sonuca varıyordu...” (s. 41)
98. “Yalnız kalınca içindeki özlem daha da arttı. Yavrusu *burnunda tütüyordu*” (s. 42).
99. “Durumu düşünerek yeniden *ölçüp biçti*” (s. 42).
100. ““Onu büyütür, belki de okuturum. Hele okuyup bir *meslek edinirse...*” (s. 42)
101. “Kadının bu tutumu Cemile’nin *gözünden kaçmadı*” (s. 42).
102. “Elleri ve ayakları *buz gibi* olmasına rağmen yanakları alev alevdi” (s. 43).
103. “Cemile her gece gördüğü düşleri anımsadı. Bu da bir düş olmasın, diye *içinden geçirdi*” (s. 43).
104. “Cemile’nin *kolu kanadı kırıldı*” (s. 43).
105. “Cemile kızını *bağrına bastı*. İçi rahattı artık...” (s. 43)
106. “Bir süre sonra odaya giren Sami Bey, ana kızı birbirine sımsıkı sarılmış halde bulunca, *şaşırp kaldı*” (s. 44).
107. “Sesini duyan karısı ve kaynanası da koşup geldiler. Durumu anlayınca *yaygarayı bastılar*” (s. 44).
108. “Şimdi bir bağırısam, herkes benim *yardıma koşar*, sizin değil” (s. 44).
109. “...Bunun için de ‘Haydi defol buradan. Yoksa şimdi ikinizi de *sokağa atarım!*’ diye bağırıp *içini boşalttı*” (s. 44).
110. “Kadınlar, Cemile’nin ardından *ağız dolusu* ilençler yağıdırıyorlardı” (s. 44).
111. “Cemile, Fadiş’i *bağrına basmış*, durmadan yürüyordu” (s. 44).
112. “Cemile *bir çırpıda* her şeyi anlattı” (s. 45).
113. ““...Vay *katı yürekli*ler vay! Şuncacık çocuktan ne istediler be Allahsızlar,’ dedi” (s. 45).
114. “Kâmil’i *elimizde büyüttük*” (s. 45).
115. “Bir gün, ‘Hayırsız oğlan, ben ölünce bu yuvayı *darmadağın edecek*,’ demişti, dediği de çıktı” (s. 45).
116. “Bunun üzerine Cemile’yi evine *davet etti*” (s. 46).
117. “Ya biri gelip, Fadiş’i elimden zorla almaya kalkarsa, diye düşünerek *yerinde duramıyordu*” (s. 46).
118. “Onlar *fiskos edip* olanları bildikleri, duydukları kadarıyla bilmeyenlere anlatıyorlardı. Hemen hepsi Cemile’yi *haklı buluyordu*” (s. 46).

119. “‘Yüreği sıcak anaymış. Başkası olsa çocuğunun ardını aramazdı. Varsıl kişilerin yanındadır diye düşünüp İstanbul’da *keyfine bakardı*’ diye yargılara varıyorlardı” (s. 46).
120. “‘Çocuğun *rahatını kaçırdın*. Şimdi ne yapacak, bunu nereye sığdıracaksın?’ diyorlardı” (s. 47).
121. “Hangi eve gitse, ‘Aaaa! Çocuğun pek küçükmüş, hiçbir işe yaramaz. Üstelik, iş yaparken *ayak bağı olur*’ diyorlardı” (s. 47).
122. “Hepsi *ağız birliği etmişçesine*, ‘Biz ona para almadan da bakarız. Fakat kendi çocuklarımızla zor uğraşıyoruz, bir de emanet çocuk alırsak başımız iyice bunalır,’ dediler” (s. 48).
123. “‘...Oysa burada, Hafize Nine’ye para yollayacağım. Buna karşılık o da sana *gül gibi bakacak...*’” (s. 48)
124. “Bu Cemile’nin hiç *aklına gelmemişt*i” (s. 48).
125. “Fadiş annesinden öteberi geldiği günler *sevinçten uçardı*” (s. 49).
126. “Cemile’nin Fadiş’siz hiçbir şeyi *gözü görmüyor*, yedikleri *içine sinmiyordu*” (s. 49).
127. “Cemile lapa lapa yağan karı gördükçe Fadiş’ten çok uzaklarda olduğunu düşünüyor, bu uzaklık böyle günlerde *gözünde* daha çok *büyüyordu*” (s. 49).
128. “Gerçekten de Hafize Nine, kara kış karşısında şaşırıp kalmıştı. Yazdan hazırladığı odunlar sobada *tüy gibi* yanıp *kül olurken*, ninenin derdi *büyüyordu*” (s. 50).
129. “Olamaz, o bana *emanet edildi*” (s. 50).
130. “‘Canımı alırsın, fakat Fadiş’i ben sağken *elimden alamazsın!*’ diye bağırdı” (s. 50).
131. “Oysa şimdi, her ay postaneden paraları alıp *cebe indiriyorsun*” (s. 51).
132. “Hafize Nine’nin bu sözler karşısında *gözleri doldu*” (s. 51).
133. “Ninenin kendisi de zaten söylediğine *pişman olmuştu*” (s. 52).
134. “Nine yere oturdu. Onu kucağına aldı. Okşayıp yatıştırmaya çalıştı. Bunu yaparken de *atıp tutuyordu*” (s. 52).
135. “Anlattıklarına kendinin de *aklı yatmıyordu*” (s. 52).
136. “‘Öyle kolayca *patırtıya pabuç bırakmam* ben’ diye soruyu geçiştirdi” (s. 53).
137. “Her kapı çalınışında ikisinin de *yürekleri hopluyordu*” (s. 54).
138. “Ninenin *kuş uçurmadığını*, sabahtan akşama Fadiş’in *başını beklediğini*, bir baskına karşı komşuların kulaklarını doldurarak sıkı *tedbirler aldığı*nı, kasabada öğrenmeyen kalmamıştı” (s. 54).

139. “Nine mektubu dinleyince *sabun köpüğü gibi* söndü” (s. 54).
140. “Bu habere *aç kurt gibi* saldırdılar” (s. 55).
141. “Bu sözlere yenileri uydurulup ekleniyor, söylentiler *ağızdan ağıza* yayılıyordu” (s. 55).
142. ““Keşke *konu komşu* sık sık okutsa da gidebilsek”” (s. 56).
143. “Fadiş, *bıyık altından gülümsedi*. Nine bunu kaçırmadı” (s. 56).
144. “Sen daha *bacak kadar çocuksun*” (s. 56).
145. ““Ben mevlidi anlıyorum, seviyorum. Bu yüzden dinledikçe *içim açılıyor*”” (s. 56).
146. “Öyle sorular sorardı ki, sonunda nine onunla *başa çıkamaz*, ‘Eee! Ben ne bileyim? O kadar derin bilgili değilim,’ diyerek, konuşmayı *kesip atardı*” (s. 57).
147. “Nineyi bir türlü *çıkmaza sokamıyordu*” (s. 57).
148. “Yalnızlığa yeniden alışmak *zor gelecekti*” (s. 58).
149. “Bu adamı oldum olası *gözü tutmamıştı*” (s. 58).
150. “Sonra, belki adam *yola gelmiştir*. Cemile’yle Fadiş’in de çileleri dolmuştur inşallah, diye düşünüp kendi *kendini avuttu*” (s. 58).
151. ““İşte bu, tam nine için *biçilmiş kaftan*”” (s. 58).
152. “Nedense Kâmil Bey’e baba demeye *dili varmıyordu*” (s. 60).
153. ““Ne olur, korkuyorum beni indir! Eve dönmezsem nine *meraktan ölür!*”” (s. 61)
154. “Fadiş’in *yüzüne bile bakmıyordu*” (s. 61).
155. “*Güneş batmak* üzereydi” (s. 62).
156. “Yengeciğim, saçımı tarar mısın? diye, Fatma Kadın’a yalvarsa da o, ‘Ohoo! Saçların yapağı gibi olmuş. Ben bunları nasıl açayım? Zaten *işim başımdan aşkın*,’ deyip Fadiş’i yanından savmıştı” (s. 63).
157. “İşte o an *kıyamet koptu*. Kâmil Bey yerinden fırlayıp Fadiş’i adam akıllı hırpaladı” (s. 63).
158. “Evde yalnız olduğunu *akıl etti*” (s. 64).
159. “Fadiş’ e acımıştı, Kâmil Bey için *ağızına geleni söyledi*” (s. 65).
160. ““Gidip millete *dert yanmış*, herkesi kendine acındırmışsın”” (s. 65).
161. “Fadiş’in *yüreği ağızına geldi*” (s. 65).
162. “... ‘Bir süre onların başına bela ol da *hanyayı konyayı anlasınlar*,’ diye söylendi” (s. 65).
163. “Sonra annesi *geldi aklına*” (s. 66).
164. ““Kasabada bizi *rezil ettin*. Keşke gelmeseydin buralara,’ dedi” (s. 66).

165. “Fadiş’in *tüyleri ürperdi*” (s. 67).
166. ““...Sonra bebeğe *yararı dokunur* beşiği sallatırsın,’ diyordu” (s. 67).
167. “Ev halkı oğlanın başında *fır dönüyor*, onu ağlatmamak için ne gerekirse yapıyorlardı” (s. 68).
168. ““Haydi koş, vakit daha erken. Çeşmede kimsecikler yoktur. *Tez elden* var gel,’ diye onu savdı” (s. 68).
169. ““Çocuğunu al,’ deriz. ‘Böylece *başımızdan savarız*,’ diyorlardı” (s. 70).
170. ““Bebeği çok seviyorum yenge. Ona hiçbir şey yapmadım, sadece öptüm,’ diye kendini *temize çıkarmaya* çalıştı” (s. 73).
171. “Fadiş’in *içi hop etti*” (s. 74).
172. ““Örenköy’e gelin gitmiyor ya! Nesi var ki hazır edecek? Keşke bugün *taksaydın adamın peşine*”” (s. 77).
173. “*Güneş batmak* üzereydi” (s. 82).
174. “Ali Kadir *gevrek gevrek gülererek*, ‘Elbette,’ diyordu” (s. 83).
175. “Fadiş *sesini çıkarmayınca* Ali Kadir ona doğru eğilerek şöyle ekledi:” (s. 84)
176. “Anası *geldi aklına*” (s. 85).
177. “Lokmaları bir iki geveleyip *çabucak midesine indiriyordu*” (s. 86).
178. “Sırtı *hamam gibi* olmuştu” (s. 86).
179. “Fadiş’in *içi ‘hop’ etti*” (s. 87).
180. “Heybeden Fadiş’in bohçasını çıkarmaya çalışan Ali Kadir, ‘Benim, ben! Emanetinizi getirdim. *Teslim alın*,’ dedi” (s. 88).
181. “Fadiş’in yüreği *kuş gibi çırpınıyordu*” (s. 88).
182. “Fadiş, Bekir Ağa’nın söylediklerinin hepsini yerini getirmeye kendi kendine *söz verdi*” (s. 89).
183. “Sofa *buz gibi*di” (s. 91).
184. “Gözleri sofrada kamburunu çıkarıp *diz çökmüş* olan Hasan’a takıldı” (s. 91).
185. “Birden başını Fadiş’ten yana çevirdi. Onunla *göz göze geldiler*” (s. 92).
186. “Fadiş gidip Hasan’ın yanına *bağdaş kurdu*” (s. 92).
187. “Teyzesi *bir hoş* olmuştu” (s. 93).
188. “Hasan böbürlenerek, ‘He ya, kitaplarımı *su gibi* okuyorum. Bu yıl biri bitirip ikiye geçersen, *sevincimden uçarım*,’ dedi” (s. 93).
189. “Hasan *sözü uzatıp* bu üstün yanını *ballandıra ballandıra* anlatacağı ki anası çıkıştı” (s. 93).

190. “Sokağa çıkmak için *can atıyordu*” (s. 94).
191. “Giderken, ‘*Sağlıcakla kal,*’ dediler Zehra Kadın’a” (s. 94).
192. “Hasan odaya girince çevresine şöyle bir *göz attı*” (s. 95).
193. “...Ama Hasan *gözlerini dikmiş*, onu boş bakışlarla süzüyordu” (s. 95).
194. “‘Haydi kızım dikilip durma! Git, yüzüne biraz *su çarp,*’ dedi” (s. 95).
195. “...Buna *canı sıkılan* Hasan eve gidince anasına *çıkıştı*” (s. 98).
196. “Bu olay günlerce Fadiş’in *neşesini kaçırdı*” (s. 99).
197. “Buna pek sevinen Hasan, ‘Önümüzdeki yıl sen de okula gidersin,’ diye onun *gönlünü aldı* ve okuma kitabını açıp bilmecelerin yanıtlarını okudu” (s. 99).
198. “Böylece sürüp giden evcilik oyununun gerçekten *tadına doyulmazdı*” (s. 100).
199. “Bu oyun başlayınca sokak çığlık çığlığa, neşeli çocuk sesleriyle *dolup taşardı*” (s. 101).
200. “Köyde kalan birkaç hastalıklı çocukla hiçbir oyunun *tadını çıkaramıyordu*” (s. 101).
201. “Ev halkı onu *el üstünde tutuyordu*” (s. 102).
202. “O sırada Bekir Ağa ve Hasan, Fadiş’e *dik dik baktılar*” (s. 102).
203. “Hasan oturduğu yerden *söze karıştı*” (s. 103).
204. “Onu kızdırmak için birçok kez avludaki kümesin kapısını açıp tavukları, horozları *darmadağın etmişti*” (s. 104).
205. “Zehra Kadın o gün tam iki yüz yufka açmış, Hanife kız da bunları pişirmişti. İş bitince, ikisi de *yorgun argın* evlerine çekildiler” (s. 105).
206. “Derinliği *diz boyu* olan bu dereye çamaşırlar çalkalanırdı” (s. 106).
207. “Bu arada çeşitli söylentiler *ağızdan ağıza* dolaşıyor, herkes birbirine Ramazan hazırlığını anlatıyordu” (s. 107).
208. “Kamyonun önünde bir davulcu yürüyor, gençlerin söylediği askerlik türkülerine eşlik ederken *var gücüyle* tokmağı davula indiriyordu” (s. 107).
209. “O gün yine içi bu türlü düşlerle *dolup taşıyordu*” (s. 108).
210. “Bunun için Fadiş’e hep *baştan savma* yanıtlar veriyordu” (s. 108).
211. “Boyun damarlarını şişire şişire, *var gücüyle* bağıırıyordu” (s. 108).
212. “‘...Ben çamaşırları taşıyayım. Kazanımıza *göz kulak olun,*’ dedi” (s. 108).
213. “Zehra Kadın, çocuklarla oradan ayrılırken *güneş batmak* üzereydi” (s. 108).
214. “Çocuklara teker teker, ‘Hoş geldiniz,’ dediler, ‘Zehra Kadın nasıl?’ diye hatır sorup gönül aldılar” (s. 110).
215. “Yalnız kalır kalmaz anası *burnunda tütüyordu*” (s. 111).

216. “Bu kaygı *neşesini kaçırıyordu*” (s. 111).
217. “O sırada yine bir süre İstanbul’dan söz ettiler” (s. 113).
218. “‘Hiç de değil,’ dedi Hasan. ‘*Bal gibi olurum uçak askeri...*’” (s. 113)
219. “Sonra, ‘bakalım Hasan uçak askerliği yapabilir mi,’ diye *içten içe* düşünüp duruyordu” (s. 114).
220. “İkisi de *sevinçten uçuyordu*” (s. 115).
221. “Her dinleyişinde *gözleri dolar*, burnunu çekmeye başladılar” (s. 116).
222. “Yavruların *boş yere* çırpınmaları, aç ve üşümüş halde analarını beklemeleri Fadiş’i çok duygulandırırdu” (s. 116).
223. “Araç tozu *dumana katarak* geçip gitti” (s. 117).
224. “O gün kendi aralarında, bir daha başkalarına kötülük yapmamaya söz vermişlerdi...” (s. 119)
225. “İkisinin de *içleri eziliyor*, elleri ceplerindeki yemişlere değdikçe *ağızları sulanıyordu*” (s. 120).
226. “‘Bir daha bana Hasan’dan *dert yanma*. İyi geçindiğiniz günler beni aramıyorsunuz. Kavga edince gelip başımı şişiriyorsunuz!’ diye çıkıştı” (s. 120).
227. “Hasan’a karşı içinde oluşan kırgınlık bile *yok olmuştu*” (s. 121).
228. “*Dili damağına yapışmış*, dudakları sımsıkı kapanmıştı” (s. 121).
229. “*Diz çököldü*, yeniden secdeye varıldı...” (s. 124)
230. “O da *kendini tutamayıp* kaynamakta olan tencere fokurtusuna benzer bir gülme koyuverdi” (s. 124).
231. “*Her kafadan bir ses çıkıyordu*” (s. 126).
232. “Adı İbrahim’di ama köyde *yediden yetmişe* herkes ona ‘İbir’ karısına da ‘İbirinki’ derlerdi” (s. 126).
233. “İbir, düğünlerde bayramlarda davul çalarak kazandığı, birkaç kuruşla *geçinip giderdi*” (s. 126).
234. “Sonra çocuklara şöyle bir göz attı” (s. 127).
235. “‘İçinizde ana çocuğu varsa eve götürün. Biliyorsunuz, sonra ağlayıp bağıryorlar. Gecenin *tadı kaçıyor*’” (s. 127).
236. “Eve götürüleceğini anlayınca *yaygarayı bastı*” (s. 127).
237. “İki yana sallana sallana koşup *gözden kayboldu*” (s. 127).
238. “Çocuklar bunları söylerken, davulcu da durup durup tokmağı davula indiriyor, ‘Heeey!’ diye *naralar atıyordu*” (s. 128).
239. “O gün yine *yediden yetmişe* herkes oruçtu” (s. 129).

240. “Son iftarı yerken Hasan, ‘Keşke,’ dedi. ‘Orucun hepsini tutsaydık. Oruç tutmak bana hiç *zor gelmedi*’” (s. 129).
241. “Fadiş bu söze *için için güldü* “ (s. 130).
242. “Hasan sözünü bitirince *yan gözle* Fadiş’e *baktı*” (s. 130).
243. “Yarını biraz da baklava için *iple çekiyor* gibiydiler” (s. 130).
244. “Karşılaştıkları zaman, Hasan Fadiş’e *ayaküstü* övündü” (s. 131).
245. “Fadiş, ‘Bu kadar çok şey almaya paran yeter mi acaba ?’ deyince Hasan *yerinden fırladı*, Fadiş’in üstüne saldırdı” (s. 132).
246. “İstese bugün seni *sokağa atabiliriz*” (s. 132).
247. “Fadiş’e yeniden saldırmak istedi. Annesi *engel oldu*” (s. 133).
248. “‘*Göz nuru döküp, özene bezene dik, yarım günde yamanacak hale gelsin. İş mu bu?*’ diye söyleniyordu” (s. 133).
249. “Elbisenin cebi dikilirken, Zehra Kadın komşuya *dert yandı*” (s. 133).
250. “‘Kardeşim, bu kız *başıma dert oldu*. Onu Bekir Ağa’yla Hasan’ın yanına sığdırabilmek için neler çekiyorum bir bilsen!’” (s. 133)
251. “‘*Senin nazını çekemem!*’ diye bağırırdı” (s. 134).
252. “Bekir Ağa *söze karıştı*” (s. 135).
253. “Fadiş *gözlerine* ve kulaklarına *inanamıyordu*” (s. 135).
254. “Ana oğul, babaya bundan hiç *söz etmediler*” (s. 136).
255. “Fadiş’i düşündükçe yediği ve giydiği *içine dert oluyordu*” (s. 136).
256. “‘Ah hanımefendiciğim, aylardan beri bunu düşünüyorum! Tek amacım onu okutmak. Fakat köy yerinde okula yollamayı kim *akıl edecek?*’” (s. 138)
257. “Fadiş okula başladığı gün *sevinçten uçuyordu*” (s. 138).
258. “Üstelik Hasan, Fadiş’in derslerine yardım edip, okulda ona *göz kulak oluyordu*” (s. 140).
259. “Artık *çat pat* okuyup yazmaya başlamıştı” (s. 140).
260. “Fadiş aylarca süslü bir saçlığın *özlemini çekti*” (s. 141).
261. “Bu kadın o denli tatlı, heyecanlı, gülünç, korkunç masallar anlatırdı ki...Onu dinlerken çocukların *solukları kesilirdi* “ (s. 142).
262. “Mani atışma, iki taraftan birinin mani bulamayıp da *pes etmesine* dek sürer giderdi” (s. 143).
263. “Herkes *kulak kesilmiş* dolaba bakıyordu” (s. 143).
264. “Akşam karanlığında *yorgun argın* evlerine dönüyorlardı” (s. 143).

265. “Acaba benden yana bir şey mi söyleyecek, diye meraklanıp *kulak kesildi*” (s. 144).
266. “ ‘Çocuk için bir şeyler yapmaya çalışacağım,’ diye *söz verdi*” (s. 145).
267. “Böylece bahçe *günden güne* yeşermeye başladı” (s. 146).
268. “Öğle sırasında, ortalıktan *el ayak çekilmiş*, sıcak alabildiğince bastırmıştı” (s. 147).
269. “*Günden güne* fasulyeler, soğan cücükleri, kabak kökenleri sararıyordu” (s. 148).
270. “Çocuklar, bahçeden ayrılmadıkları halde, yine de bu ayın *tadını çıkardılar*” (s. 148).
271. “*İçleri sızlayarak* birbirlerine baktılar” (s. 149).
272. “Bir gün, Bekir Ağa’ya Zehra Kadın, Fadiş’ten *söz ediyordu*” (s. 152).
273. “Bu konuşmalar sofada duran Hasan’ın *kulağına gitti*” (s. 152).
274. “Onunla aynı dershanede olmak *işine gelmiyordu*” (s. 152).
275. “Hasan *dudak büktü*” (s. 153).
276. “Bu haberle yine Fadiş’in *kolu kanadı kırıldı*” (s. 153).
277. “*İçi karardı*” (s. 153).
278. “Kendini *var gücüyle* okumaya, öğrenmeye vermişti” (s. 154).
279. “Ders kitabı dışında dergileri ve sınıf kitaplığındaki kitapları da okuyabildiği için *sevinçten uçuyordu*” (s. 154).
280. “Kızın bakımsızlığından, zayıflığından *söz ediyordu*” (s. 154).
281. “Cemile haberi alınca hanımın boynuna sarılmamak için *kendini güç tuttu*” (s. 155).
282. “Sonra birlikte geçirdikleri güzel günleri anımsayınca onun da *içi burkuldu*” (s. 155).
283. “Fadiş’in *yüzü kızardı*” (s. 156).
284. “Fakat artık gözyaşlarına *engel olamıyordu*” (s. 157).
285. “Fadiş’i uğurlamak için öğretmeninden *izin almıştı*” (s. 158).
286. “Fadiş pencereye abanmış, *kuş gibi çırpınıyordu*” (s. 158).

(Püsküllüoğlu, 2006; Aksoy, 2021).

Görüldüğü üzere cümlede farklı görevleri bulunan ve farklı yapıda olan birçok deyme yer verilmiştir.

İkilemelere Ait Bulgular

İkilemeler anlamı pekiştirmek, güçlendirmek, metne sanatsal ve duygusal bir ifade kazandırmak amacıyla kullanılırlar. *Fadîş*'te yakın veya eş anlamlı kelimelerden oluşan, aynı kelimelerin tekrarıyla oluşan, zıt anlamlı kelimelerden oluşan, yansıma sözcüklerden oluşan, biri anlamlı diğeri anlamsız kelimelerden oluşan vb. birçok “ikileme” tespit edilmiştir. Tespit edilen ikilemeler şunlardır:

Baştan başa (s. 9), sürü sürü (s. 10), birer birer (s. 10), sık sık (s. 11), sık sık (s. 11), iyiden iyiye (s. 13), günden güne (s. 13), kendi kendine (s. 14), zaman zaman (s. 14), durup durup (s. 16), eşe dosta (s. 17), sessiz sessiz (s. 17), zaman zaman (s. 18), sıkı sıkı (s. 18), sık sık (s. 18), çabuk çabuk (s. 22), sağa sola (s. 25), içi içine (s. 26), çekine çekine (s. 27), iri iri (s. 27), belli belirsiz (s. 27), bir bir (s. 28), kendi kendine (s. 28), küt küt (s. 30), didik didik (s. 31), sık sık (s. 32), pırıl pırıl (s. 32), diz dize (s. 32), zaman zaman (s. 32), sık sık (s. 32), üst baş (s. 33), sık sık (s. 34), kara kara (s. 34), hıçkır hıçkır (s. 34), bağır bağır (s. 35), sık sık (s. 35), çeke çeke (s. 35), ara sıra (s. 35), gide gide (s. 36), gece gündüz (s. 37), çarpa çarpa (s. 37), iyi kötü (s. 37), bulur bulmaz (s. 38), sora sora (s. 38), biner binmez (s. 38), yerini yurdunu (s. 39), açık seçik (s. 39), içten içe (s. 41), pırıl pırıl (s. 42), kendi kendine (s. 42), ölçüp biçti (s. 42), öte beri (s. 42), alev alev (s. 43), şaşkın şaşkın (s. 43), adım adım (s. 43), okşaya okşaya (s. 44), kaba saba (s. 44), ıslıl ıslıl (s. 45), sessiz sessiz (s. 45), söz sözü (s. 45), diken diken (s. 45), öttüre öttüre (s. 45), durup durup (s. 47), varır varmaz (s. 47), eşe dosta (s. 47), gece gündüz (s. 47), zaman zaman (s. 47), bulur bulmaz (s. 48), tatlı tatlı (s. 49), bir bir (s. 49), lapa lapa (s. 49), iyiden iyiye (s. 50), karda kışta (s. 51), kendi kendine (s. 51), konu komşu (s. 52), durup durup (s. 52), günden güne (s. 54), ara sıra (s. 54), ağızdan ağıza (s. 55), iri iri (s. 55), ara sıra (s. 56), konu komşu (s. 56), sık sık (s. 56), dürgü dürgü (s. 56), tatlı tatlı (s. 57), yatar yatmaz (s. 57), görür görmez (s. 58), şaşkın şaşkın (s. 58), kendi kendini (s. 58), sık sık (s. 59), sık sık (s. 59), kendi kendini (s. 59), güle güle (s. 59), pırıl pırıl (s. 59), tatlı tatlı (s. 59), yavaş yavaş (s. 60), şunun bunun (s. 60), çeke çeke (s. 61), in cin (s. 61), çabuk çabuk (s. 62), soğuk soğuk (s. 62), aç susuz (s. 63), arayan soran (s. 63), topak topak (s. 63), bütün bütüne (s. 63), üstü başı (s. 63), küt küt (s. 64), gurlaya gurlaya (s. 65), derin derin (s. 66), dere tepe (s. 67), suçlu suçlu (s. 68), kırmızı kırmızı (s. 69), dalga dalga (s. 69), üstü başı (s. 69), günden güne (s. 70), durup dururken (s. 70), çabuk çabuk (s. 71), zangır zangır (s. 71), yavaş yavaş (s. 72), çakmak çakmak (s. 72), hasta masta (s. 72), kızgın kızgın (s. 73), konu komşu (s. 73), yavaş yavaş (s. 73), uzaktan uzağa (s. 75), bulur bulmaz (s. 75), içten içe (s. 75), dalgın dalgın (s. 75), bulur bulmaz (s. 76), düz düz (s.

81), sıcak sıcak (s. 82), yavaş yavaş (s. 82), yan yana (s. 82), hızlı hızlı (s. 83), bir bir (s. 83), durup durup (s. 83), gevrek gevrek (s. 83), yan yana (s. 84), kendi kendine (s. 85), ara sıra (s. 85), derin derin (s. 85), kendi kendine (s. 85), dalgın dalgın (s. 86), gurul gurul (s. 86), sağlı sollu (s. 86), gidiş geliş (s. 86), titreye titreye (s. 86), yığın yığın (s. 86), kana kana (s. 87), soğuk soğuk (s. 87), iyiden iyiye (s. 87), yan yana (s. 89), durup durup (s. 90), dik dik (s. 90), koca koca (s. 91), göz göze (s. 92), çabuk çabuk (s. 92), arka arkaya (s. 92), yavaş yavaş (s. 93), kardeş kardeş (s. 93), ballandıra ballandıra (s. 93), bol bol (s. 93), birer birer (s. 93), lime lime (s. 94), kat kat (s. 94), güm güm (s. 94), vakitli vakitsiz (s. 95), soran sorana (s. 95), renk renk (s. 96), çabuk çabuk (s. 96), doldura boşalta (s. 96), küt küt (s. 97), açıktan açığa (s. 97), güzel güzel (s. 98), söyler söylemez (s. 98), sık sık (s. 98), ara sıra (s. 99), kolay kolay (s. 99), bol bol (s. 100), tatlı tatlı (s. 100), dizi dizi (s. 100), büyük küçük (s. 101), sık sık (s. 101), çılgık çılgıca (s. 101), çanak çömlek (s. 101), tatlı tatlı (s. 102), dik dik (s. 102), aşağı yukarı (s. 103), kucak kucak (s. 104), yorgun argın (s. 105), göz göz (s. 105), baştan aşağıya (s. 105), yavaş yavaş (s. 107), ağızdan ağıza (s. 107), şişire şişire (s. 108), yarım yarım (s. 108), bura bura (s. 109), kalkar kalkmaz (s. 109), ıslıl ıslıl (s. 110), kalkar kalkmaz (s. 110), teker teker (s. 110), tas tas (s. 111), kalır kalmaz (s. 111), kendi kendine (s. 111), diken diken (s. 112), dört beş (s. 112), inceden inceye (s. 113), koca koca (s. 113), doya doya (s. 113), içten içe (s. 114), belli belirsiz (s. 114), çabuk çabuk (s. 115), bir bir (s. 116), çala çala (s. 117), kızgın kızgın (s. 117), suçlu suçlu (s. 118), çeke çeke (s. 121), yavaş yavaş (s. 121), gevşek gevşek (s. 121), tatlı tatlı (s. 121), yüz yüze (s. 121), acı acı (s. 123), bilgiç bilgiç (s. 123), seve seve (s. 123), hakır hakır (s. 124), biter bitmez (s. 125), kapı kapı (s. 125), ev ev (s. 125), bilgiç bilgiç (s. 126), soluk soluğa (s. 126), sallana sallana (s. 127), soluk soluğa (s. 127), durup durup (s. 128), birer birer (s. 129), için için (s. 129), yarı yarıya (s. 129), biter bitmez (s. 130), için için (s. 130), kurda kuşa (s. 132), saçı başı (s. 132), iyiden iyiye (s. 133), özene bezene (s. 133), soluk soluğa (s. 133), sürü sürü (s. 134), çabuk çabuk (s. 134), sürü sürü (s. 134), iyiden iyiye (s. 134), suçlu suçlu (s. 134), dalga dalga (s. 135), yavaş yavaş (s. 135), zaman zaman (s. 137), içten içe (s. 138), bitirir bitirmez (s. 140), çat pat (s. 140), tane tane (s. 140), renk renk (s. 141), gider gitmez (s. 142), çıtır çıtır (s. 142), bol bol (s. 142), coşup coşup (s. 142), çılgık çılgıca (s. 143), güm güm (s. 143), dönüp dönüp (s. 143), yavaş yavaş (s. 143), yorgun argın (s. 143), çıkar çıkmaz (s. 144), günden güne (s. 146), yan yana (s. 146), beş altı (s. 147), çalı çırpı (s. 148), içten içe (s. 148), iki üç (s. 148), sık sık (s. 148), ağaçtan ağaca (s. 148), öbek öbek (s. 149), canla başla (s. 149), yatar yatmaz (s. 150), varır varmaz (s. 150), doya doya (s. 151), güle oynaya (s. 151),

kolu kanadı (s. 153), avuç avuç (s. 153), için için (s. 154), kendi kendine (s. 154), renk renk (s. 155), iyiden iyiye (s. 155), açıktan açığa (s. 156), durup durup (s. 156), ev ev (s. 156), büyük küçük (s. 156), sarmaş dolaş (s. 156), soluk soluğa (s. 158), yavaş yavaş (s. 158), gide gide (s. 159), ılık ılık (s. 159).

Yukarıda da görüldüğü gibi *Fadiş* romanında ikilemeler yaygın bir biçimde kullanılmıştır. Roman, hem ikileme sayısı hem de çeşidi bakımından bir hayli zengindir. Aynı kelimelerin tekrarı ya da zıt ve yakın anlamlı kelimelerin birlikte kullanıldığı pek çok ikileme vardır. Bazı ikilemeler ise yansıma seslerden oluşmuştur.

Yansıma Sözcüklere Ait Bulgular

Fadiş romanında küt küt, hıçkır hıçkır, homurdanmak, ulumak, mırıldanmak, gurlaya gurlaya, zangır zangır, şırıltı, güm güm, küt küt, hakır hakır, çıtır çıtır, cırlamak, dumdum da dum dum gibi “yansıma” unsurları tespit edilmiştir. Yansımalar ait bulguların daha çok insan sesinden oluştuğu gözlemlenmektedir. Bazı yansımalar ise hayvan sesleri ve cansız varlıkların seslerinden oluşmuştur. Tespit edilen yansımalar aşağıda gösterilmiştir:

- “Cemile’nin *küt küt* atan yüreği ağzına gelecek gibi oldu” (s. 30).
- “Artık *hıçkır hıçkır* ağlıyordu...” (s. 34)
- “Cemile durmadan *homurdanan* Gülsüm Kadın’a bakıp, ‘Girmem,’ dedi. ‘Fadiş’i almaya geldim. Çocuğu verin, gideceğim” (s. 40).
- “Uzaktan köpek *ulumaları* geliyordu” (44).
- “Fadiş, yaşından umulmayan bir olgunlukla *mırıldandı*” (s. 51).
- “...Bu nedenle eve her girişinde kalbi *küt küt* atmaya başlıyordu” (s. 64).
- “Açlıktan karnı *gurlaya gurlaya* orada yatıp kaldı” (s. 65).
- “‘İyi ki amcam onu engellemiş,’ diye *mırıldandı*” (s. 67).
- “*Zangır zangır* sarsılıyor, dişleri durmadan birbirine vuruyordu” (s. 71).
- “Karanlığın sessizliği içinde bir pınar, su dolu yalağına tatlı bir *şırıltıyla* akıp duruyordu” (s. 86).
- “Sokakta sadece köy çeşmesinin su *şırıltısı* duyuluyordu” (s. 87).
- “Yalnız Hasan’ın mışıltsısıyla uzaktan gelen *köpek ulumaları* bu sessizliği bozuyordu” (s. 89).

- “Hasan kapıyı *güm güm* vurmaya başlayınca komşular ayaklandılar” (s. 94).
- “Fadiş kalbi *küt küt* atarak kızlara seslendi.
‘Gelseniz ya buraya!’” (s. 97)
- “Onun *hakır hakır* gülüşü bulaşıcı bir hastalık gibi tüm çocuklara yayıldı” (s. 124).
- “Davul kapının önünde gümlmeye başlamıştı. Bir süre, ‘*Dum, dum, dumdum da dumdum!*’ sesi sürdü” (s. 127).
- “Odunlar *çıtır çıtır* yandıkça odaya bol bol sıcaklık yayılırdı” (s. 142).
- “Birdenbire yatak konan yük dolabının kapakları, *güm güm* vurulmaya başlamıştı” (s. 143).
- “Yalnız kuş sesleri ve ağustos böceklerinin *cırlamaları* duyuluyordu” (s. 147).
- “Fadiş’in yüzü kızardı. Başını önüne eğip *mırıldanır* gibi konuştu” (s. 156).

Yukarıda yer verilen yansıma sesler hem insanlara ve hayvanlara hem de cansız varlıklara aittir. İnsanlara ait sesler daha çok mırıldanmak, homurdanmak iken hayvanlara ait sesler ulumak, cansız varlıklara ait sesler ise şırıltıdır.

Ağız Özelliklerine Ait Bulgular

Bir dil, o dili konuşan bireylerin yaşadığı coğrafyaya, bölgeye, kültürel ve sosyal yapıya ya da yaş gruplarına göre değişebilir ve gelişebilir. Bu nedenle o dili konuşanların, farklı derece ve şekillerde dili kullanması beklenebilir (S. Alyılmaz ve C. Alyılmaz, 2018). *Fadiş*’te farklı şekillerde kullanılan ağız özellikleri şunlardır:

- “İstanbul’a ilk gelişin mi?
Cemile, ‘Ya! İlk gelişim,’ dedi” (s. 18).
- “‘Demin, bu saat cırladı, duydun mu?’
Fadiş ilgiyle sordu.
‘Nasıl cırladı?’
Cemile saat ziline benzer sesler çıkardı. Fadiş gülümsedi.
‘Neden Cırladı?’
‘Hanım kurdu. Erken uyanıp, işleri onlar kalkmadan bitirebileyim diye. Haydi gel, ben ortalığı süpüreyim, sen de yanımda dur’” (s. 22).
- “‘Yavrumu hırpalamasalar, hor görmeseler, en ağır işleri yapmaya gönüllüyüm. Ama Fadiş’imi çok horluyorlar. Ondan ötürü burada diken üstündeyim’” (s. 25).

- “‘Yuva falan istemem, ayrılmak da istemem. Bizde kocasından ayrılanları kınarlar. Sonra herkes bana kötü gözle bakar. Var, sen istediğin gibi yaşa. Benim sana bir zararım yok ki...’” (s. 33)
- “‘Sami Bey onun tutumunu sezmişti. Aşağıdan alarak konuştu.
‘Cemile kızım, neden böyle avluya dikilip herkese seyirlik oluyorsun? İçeri gir hele, görüşelim!’” (s. 40)
- “‘Teyze,’ dedi. ‘Boğulacak gibi oluyorum. Konuşacak durumda değilim. Bir pösteği ver de varıp şu bahçede uzanayım’” (s. 42).
- “‘A kızım, sen titriyorsun! Gördün mü ettiğimi? Seni lafa tutup dondurdum. Beni gördüğünde nereye gidiyordun?’
Cemile boş bulunup, ‘Hiç!’ dedi.
İhtiyar şaşırdı.
‘Nasıl hiç? Sabaha dek burada dikilecek misin?’
‘He,’ dedi Cemile. ‘Başka gidecek yerim yok zaten. Sabahleyin otobüse biner, giderim buralardan’” (s. 45-46).
- “‘...Çocuksuz olanlarsa, ‘Yaşımızı aldık, unu eleyip eleği duvara astık. Gayri bundan sonra çocukla uğraşamayız. Biz tamam desek bile, sen bırakmamalısın. Yaşlıyız. Çocuğun başına bir iş gelirse üstesinden gelemeyiz,’ diye Cemile’yi baştan savdılar” (s. 48).
- “‘Nine sokak örtülerini giyerken, Fadiş birdenbire soruverdi.
‘Nine, ne hal var üstünde anlayamadım. Yoksa babam mı geldi buralara?’” (s. 52)
- “‘Haydi koş, vakit daha erken. Çeşmede kimsecikler yoktur. Tez elden var gel,’ diye onu savdı”(s. 68).
- “‘He ya,’ dedi. ‘Zehra Kadın, bizim kadına bu kız işini açmış...’” (s. 77)
- “‘Bir ara Ali Kadir gökyüzüne bakıp Fadiş’e döndü.
‘Demirgazık yıldızını görüyor mu? Aha bak, şu yanda,’ diyerek Kutupyıldızı’nı göstermeye çalıştı. Fadiş’in aklı buna bir türlü ermiyordu’” (s. 83)
- “‘Fadiş sesini çıkarmayınca Ali Kadir ona doğru eğilerek şöyle ekledi:
‘Seni alır diyom ben. Çünkü yaşın ne olursa olsun, senin aklın başından aşmış. Geçen güzün okula başlayan bizim Malak Ahmet’in oğlu Adil, senin tırnağın bile olamaz’” (s. 84).
- “‘Ali Kadir Amca, karnın acıkmadı mı daha?’
Ali Kadir, ‘Haa!’ dedi dalgın dalgın.

Sonra düşüncelerinden sıyrılıp Fadiş'i yanıtladı.

'İyi dedin Fadiş. Acıkmak da söz mü? Karnım gurul gurul gurulduyo'" (s. 85-86).

- "Ağaçtan oyulmuş koca yalağa yaklaşıncı Ali Kadir sordu.
'Su içen mi gızım?'
Fadiş, 'Olur,' dedi. 'İçelim!'" (s. 86-87)
Bir saat konuşmadan yol aldılar. Sonra birden Ali Kadir coşkuyla bağırdı.
'Ahacık bizim Örenköy. Erken geldik sayılır!'" (s. 87)
- "Hasan, 'Demek, dediğiniz kız bu ha! Küçükmiş. Hem de zayıf, çelimsiz bir şeye benziyor. Zaten arkadaşlarım onu beğenmez, oyuna almazlar,' diyor, sonra durup durup, 'Uyansa ya gayri,' diye söyleniyordu" (s. 89-90).
- "Fadiş, Hasan'ın okula gittiğini duyunca biraz bozuldu.
'Okuma yazma öğrendin mi Hasan?' diye sordu.
Hasan böbürlenerek, 'He ya, kitaplarımı su gibi okuyorum. Bu yıl biri bitirip ikiye geçersen, sevincimden uçarım,' dedi" (s. 93).
- "Kızlardan biri, köylü şivesiyle hemen konuşmaya girişti.
'Sen, Hasangile gelen gızımın?'
'Evet,' dedi Fadiş. 'Ben Hasan'ın hısımlı Fadiş'im'" (s. 97).
'Kızlar biraz telaşla, 'Biz de Fadik var, Fadime var. Fadiş yok, emme senin adımı sevdik,' dediler" (s. 97).
- "'Haydin sizi bekliyorum.' Sonra merakla ekledi. 'Demin gelmişsiniz. Çeşmeden su doldurmaya gittimdi. Neden beklemediniz?'" (s. 110)
- "Zehra Kadın, Fadiş'e sordu.
'Dua ederken neler söylüyorsun Fadiş?'
'Hiç,' dedi. 'Anamı öldürme, teyzemi, Bekir Ağa'mı, Hasan'ı beni öldürme,' diyorum" (s. 116).
- "Çocuklardan biri Mahmut'a döndü.
'Hasan'ı mı arıyorsun?' dedi. 'Aha bak, Fadiş kızla pencereden buraya bakıyorlar!'" (s. 118)
- "...O zaman Hacı Halil, 'Gelin hele, biraz dükkâna girin,' dedi. Onların çekindiğini görünce, 'Orucunuzun sevabından bir parça da Hacı Amca'nıza vermez misiniz? Elbette verirsiniz. Ben de buna karşılık size iftarlık vereceğim,' deyip dükkâna girdi" (s. 119).

- “ ‘Yılan sensin. Fadiş bana bir şey söylemedi. Ben sadece şaka yaptım!’ diye bağırdı. Sonra hiçbir şey olmamış gibi, ‘Hadi çıkın dışarı! Ellerinizi yıkayıp çabuk sofraya başına çökün,’ dedi” (s. 122).
- “Fadiş’in sesini duyunca dışarıya seslendi.
‘Mübarek gün, yine birbirinizle dalaşmayın!’
Fakat Fadiş’in ağlaması kesilmemişti. Bunun üzerine Zehra Kadın dışarı çıktı. Fadiş’i saçları başı karışmış, giysisinin cebi yırtılmış olarak görünce, ‘Ne oldun kız?’ diye bağırdı” (s. 132).
- “Okulların kapanmasına bir ay kalmıştı. Bir akşamüstü Bekir Ağa eve neşeyle geldi. ‘Hele şöyle yanıma gelin!’ diye ev halkına seslendi. Hepsi başına toplandılar” (s. 144).
- “Hasan bu sözlere çok öfkelenmişti. Onunla aynı dershanede olmak işine gelmiyordu. Hırçın bir sesle, ‘Belki de bu yıl anan seni buradan götürür,’ diye onu susturdu. Fadiş telaşlı bir sesle sordu.
‘Niçin götürsün? Anama her mektubumda, Burada rahatım çok iyi, diye yazıyorum. Buradan gitmek istemiyorum. Yeni okulumuzu çok seviyorum.’
Hasan dudak büktü.
‘Ben bilmem. Bunu da anamla babamdan duydum. Bu söylediklerimi anama deme. Bana kızarlar’” (s. 152-153).
- “Onların seslerini duyan Zehra Kadın, ‘Fadiş eve gir gayri! Akşam aşı yiyeceğiz!’ diye bağırdı” (s. 156).
- “Fadiş, Bekir Ağa’nın sözlerini tam olarak kavrayamamıştı ama, ne demek istediğini sezinlemişti. Bunun üzerine kesin bir ifadeyle cevap verdi.
‘Unutmam, Bekir Ağa!’
‘Haydin öyleyse, aş soğuyor! Yumulun karnınızı doyuralım’” (s. 157).
Görüldüğü üzere ağız özellikleri gayri, hele, he ya, demin, aha bak, haydin öyleyse, emme gibi örnekler üzerinden aktarılmıştır.

Atasözlerine Ait Bulgular

Cemile’nin çalıştığı evin hanımı Fadiş’i annesine engel olduğu bahanesiyle bir odaya kilitler. Fadiş, annesinden yardım isteyerek kapıyı açması için ona bağırr. Bir süre sonra Fadiş’in sesi kesilir. Cemile, telaşlanarak kapıyı hanıma açtırır. Bu olay, hanımın onu kovmasına sebep olur. O sırada eve hemşerisi Fatma Kadın gelerek şu sözleri söyler:

“‘Kul sıkışmayınca Tanrı (Hızır olmalı) yetişmez,’ derler. ‘Allah’ın işine bak, *bir kapı kapandı, başka biri açıldı,*’ diyerek yaşlı hanımı, evini, koşullarını bir bir anlattı” (s. 28).

Romanda geçen diğer iki atasözü ise şunlardır:

- “‘Eh, vakit geldi! *Yolcu yolunda gerek!*’” (s. 82)
- “‘Hasan bilgiç bilgiç, ‘Seninle Hacı Gülsümlere geliyorum anacığım,’ dedi. ‘*Kambersiz düğün olur mu?*’” (s. 123)

Görüldüğü üzere atasözleri, “kul sıkışmayınca Tanrı (Hızır olmalı) yetişmez”, “yolcu yolunda gerek” ve “kambersiz düğün olur mu?” gibi örnekler üzerinden işlenmiştir.

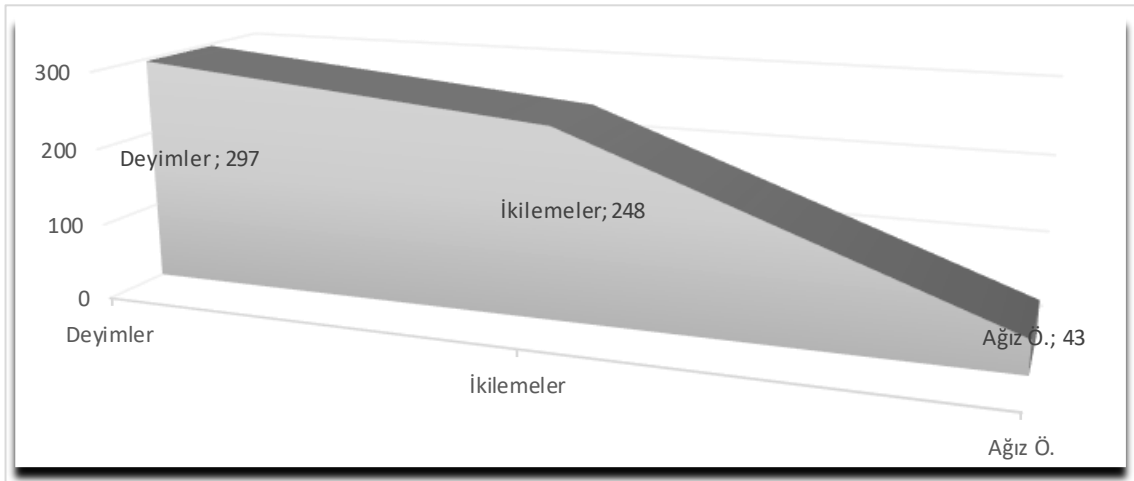
Tablo 2. Fadiş'te Dil ile İlgili Somut Olmayan Kültür Öğelerinin Dağılımı

Dil ile İlgili Kültür Öğeleri	Kullanım Sıklığı	Sayfalar / Sayfa Aralığı
Deyimler	297	9-158
İkilemeler	248	9-159
Yansıma Sözcükler	20	30-156
Ağız Özellikleri	43	18-157
Atasözleri	4	28,28,82,123

Toplam = 612

Tablo 2. Tabloya göre sık kullanılan üç öge sırasıyla deyimler (f=297) ikilemeler (f=248) ve ağız özellikleri (f=43) iken az kullanılan öğeler atasözleri (f=4) ve yansıma sözcükler (f=20) dir.

Fadış romanında sık kullanılan dil ile ilgili somut olmayan kültür ögeleri aşağıda yer alan Şekil 4’te gösterilmektedir.

Şekil 4. *Fadış*’te Sık Kullanılan Dil ile İlgili Somut Olmayan Kültür Ögeleri Grafiğı

Somut Olmayan Kültür Ögelerine İlişkin Bulgular

Dinî İfade ve Terimlere Ait Bulgular

“Din, kişiye yaratılış amacını, rabbine karşı yükümlölüklerini ve görevlerini öğreten, iyi ile kötüyü, doğru ile yanlış gösteren ve en önemlisi de bireyin iyiye ulaşmasının yollarını çizen bir kurumdur” (Şimşek, 2017, s. 13). Din kurumu bu romanda akşam ezanı, sabah ezanı, Tanrı, şehitlik, Allah, inşallah, sizlere ömür, Allahaismarladık, vallahi, haydi hayırlısı, alın yazısı, kader, dua, Allah kısmet ederse, evelallah, ulu Tanrı, minare gibi ifadelerle temsil edilmiştir. Tespit edilen dinî ifade ve terimler aşağıdadır:

- “Naciye Kadın kısa bir süre önce oğlunun *şehitlik* haberini almıştı” (s. 10).
- “*Akşam ezanına* yakın eve geldi. Annesinin yüzüne baktı. Sonra kucağına atıldı. O geceyi ölüyle birlikte geçireceklerdi” (s. 15).
- “*Sabah ezanı* okunurken komşular yine eve doluştular” (s. 15).
- ““*Kul sıkışmayınca Tanrı yetişmez,*’ derler. ‘*Allah*’ın işine bak, bir kapı kapandı, başka biri açıldı,’ diyerek yaşlı hanımı, evini, koşullarını bir bir anlattı” (s. 28).
- ““*Rahmetli* annenin bize yaptığı iyiliklerin yanında, benim sana yaptıklarım hiç kalır”” (s. 29).

- “Cemile hiçbir şey söylemedi. Sonra yataktan yenice kalkmış olan Aydın’a döndü.
‘*Allahımsarladık, küçük bey*’
Oğlanın yüzünde kötü bir ifade belirdi. Ana kızı aşağılıarcasına süzdü” (s. 31).
- “Sokak kapısından çıkarken, hanım arkasından seslendi.
‘Dur bakalım. Aç şu bohçanı! İçine bizden bir şeyler koymamışsındır *inşallah!*’” (s. 31)
- “Cemile buna pek sevindi, hemen hanıma döndü.
‘Hanımefendiciğim sizden ayrılacağım için üzülüyorum.’
Hanım, ‘Üzülme kızım. *İnşallah* yuvana döner, yeniden mutlu olursun,’ dedi” (s. 33).
- “Fadiş’in babası, onlara da yalan uydurmuştu. ‘Çocuğun annesi nerede?’ diyenlerin kulağına eğilip, fısıldıyordu:
‘*Sizlere ömür*, birkaç gün önce hastanede öldü. Çocuk bunu bilmiyor. Memlekete dönüyoruz. Onun için anne diye tutturuyor!’” (s. 35)
- “...Bunu duyunca kadının öfkesi yatıştı.
‘Eh,’ dedi. ‘*Haydi hayırlısı!*’ Sonra yüzünü buruşturdu. ‘İyi ama bu çocuk ne olacak?’” (s. 36)
- “Cemile, yaşlı kadını dinleyip boynunu büktü.
‘Ne yapalım teyze. *Alın yazımız* buymuş!’” (s. 41)
- “‘Çocuğu nereye sığdıracaksın? Babası desen, kendi havasında. Bari bu kıza acı da sizin kötü *kaderinizden* onu sıyrıp alalım...’” (s. 41)
- “Köylüler eşek ve katırlara yükleyip getirdikleri odunları, havanın karlı olması nedeniyle iki kat fiyatla satıyorlardı. Onu bulmak için de *sabah ezanı* sırasında, anayola çıkmak gerekti” (s. 50).
- “Nine bin bir *duayla* Cemile’nin yolladığı parayı alıp postaneden çıkmıştı ki, giyim kuşamı yerinde bir adam karşısına dikildi” (s. 50).
- “‘Fadiş olmasaydı, hangi *Allah*’ın günü postacı kapını çalardı?’” (s. 51)
- “Fadiş yaşından umulmayan bir olgunlukla mırıldandı. ‘*Çok şükür Tanrı*’ya. Sen de odun için üzülüp duruyordun’” (s. 51).
- “‘Nasıl alırmış seni benden? *Vallahi* adamı kovarım! Yanıma yaklaştırmam! Bir bağırırsam konu komşu başımıza toplanır’” (s. 52).
- “Nine irkildi.

‘Dur bakalım canım! Başkâtip *Allah* değil ya? Öyle diyor ama, başkaları ne diyecek bakalım. Öyle kolayca patırtıya pabuç bırakmam ben,’ diye soruyu geçiştirdi” (s. 53).

- “Hafize Nine bir süre *mevlitten* konuştu.
‘*Mevlit* dinlediğimde, içim yıkanıp arınmış gibi oluyor. Keşke konu komşu sık sık okutsa da gidebilsek”” (s. 56).
- “Nine şöyle bir öksürdü. Sonra, ‘Ben *hafız* mıyım a kızım? *Mevlidin* her sözü, bir *mübarek* söz ama, şimdi sana ezbere anlatamam”” (s. 56).
- “‘Cemile’yle Fadiş’in de çileleri dolmuştur *inşallah*,’ diye düşünüp kendi kendini avuttu” (s. 58).
- “‘Nedir bu benim çilem? Hastanın daha birisi yeni iyileşti. *Allahım!* Şu kızı sür, savur başımızdan!’ diye söylenmeye başladı” (s. 72).
- “‘Siz kızı hazırlayın. *Allah kismet ederse* o gün pazar işini tez bitiririm, ikindiye varmadan yola çıkarız. *Evelallah*, kızı salimen Bekir Usta’ya teslim ederim”” (s. 77).
- “‘Öğretmen *inşallah* beni okula alır,’ diye Fadiş konuşmayı bağladı” (s. 84).
- “Ali Kadir yol boyunca kendi kendine dertleniyordu. ‘Gençliğimde yıllarca *Tanrı*’dan bir çocuk istedim, vermedi. Şimdi kocadım. *Tanrı*’ya küskünleştim. Küskünlüğüm bugün daha da arttı. *Ulu Tanrı* istediği yere bak ne evlat veriyor! Sonra da anayı bir dağa, babayı bir dağa atıp inci gibi yavruyu ortada bırakıyor...”” (s. 85)
- “Böylece yolculuk sürüp gitti. İki köyden geçtiler. Köyler yoldan uzaktaydı. Evleri, *minareleri* karanlıkta yığın yığın gölgeler gibi görünüyordu. Köyler gözden uzaklaşınca yine dağlık yollara saptılar” (s. 86).
- “Beklemeye başladı. Bekir Ağa, *Bismillahla* ilk kaşığı ağzına götürürken, Hasan da Fadiş de çorbaya daldılar” (s. 92).
- “Zehra kadın, *ramazan ayı* yaklaşırken, Ayşe Kadın’a gitti” (s. 104).
- “Ev sahibinin yufkalarını açmaya oturdu. Bu iyiliği için Ayşe Kadın ona *dualar* yağdırdı” (s. 105).
- “‘Anneciğim, biz harmana gidiyoruz!’
Zehra Kadın, ‘Tamam olur,’ dedi. ‘Yalnız geç kalmayın. Yarın *oruç* başlıyor. Onun için bugün yıkanacağız”” (s. 109).
- “Hasan da arkadaş bulamamış, kapının oralarda somurtup duruyordu. Fadiş’in sokağa çıktığını görünce sevindi. Fakat *akşam ezanının* okunması yakındı” (s. 112).
- “Sessizliği Bekir Ağa bozdu.
‘Bu gece, *sahura* sizi de kaldıralım mı?’

Çocuklar sevinçle birbirlerine baktılar. İkisi birden, ‘Ne olur kaldırın!’ diye Bekir Ağa ile Zehra Kadın’a yalvardılar.

Bekir Ağa, ‘Kaldırırız ama, *sahuru* yiyip *orucunu* tutmamak olmaz,’ diye öğütledi” (s. 114).

- “Yemekten sonra Bekir Ağa, *ramazanın ilk teravi namazını kılmaya* gitti. Zehra Kadın, çocukları karşısına alıp *orucun* nasıl tutulacağını, nelerin *orucu* bozduğunu anlattı. Sonra da ‘Yarın *namaz kılacaksınız*. Namazsız *oruç* olmaz,’ dedi” (s. 114).
- “Zaten ikisi de birkaç *namaz duası* biliyorlardı. Bunları, *dindar* bir kadın olan Zehra Kadın öğretmişti. Hemen o *sureleri* birer kez okudular. İkisi de sevinçten uçuyordu” (s. 115).
- “Çocuklar sevinçle birbirlerine baktılar. Onların sevincini gören Bekir Ağa, ‘Bu *sahura* kalkma davulu dedi,’ dedi. ‘Biraz sonra da *imsak* davulu çalınacak. O zaman artık *oruç* başlamış olur. Ağza bir şey alınmaz’” (s. 115).
- “Hoşafın üstü yağ bağlamıştı. Zehra Kadın, ‘Hadin,’ dedi. ‘*Günahtır* yemek artırmak. Birer kaşık daha alın da hoşaf diplensin!’” (s. 115)
- “Çocuklar, öğrendikleri şekilde ağızlarını çalkaladılar, *oruca niyetlenip* yattılar. Bir süre sonra davulun sesi yeniden duyuldu” (s. 115).
- “Öğleyin eve döndüler. *Aptes alıp namaza durdular*. Zehra Kadın *öğle namazının* sayısını, kılınış şeklini bir bir anlatıyor, onlar da kılıyorlardı. Sıra *duaya* gelince, *ellerini göğze kaldırıp avuçlarını açtılar*. Dudaklarını kımıldatarak *duaya* başladılar” (s. 116).
- “Sonra *ikindi namazlarını* kılıp sokağa çıktılar. Hasan, annesine, ‘*Ezanı* duymadan gelmeyiz,’ dedi” (s. 119).
- “O zaman *Hacı Halil*, ‘Gelin hele, biraz dükkâna girin,’ dedi. Onların çekindiğini görünce, ‘*Orucunuzun sevabından* bir parça da *Hacı Amca’nıza* vermez misiniz?’” (s. 119)
- “‘Fadiş,’ dedi. ‘Ne yapıyorsun orada? *Ezana* az kaldı. Hasan nerede? Hani siz çarşıya *ezan* beklemeye gidecektiniz’” (s. 121).
- “‘Hasan duyduğuma göre *orucu bozmuşsun!* Yoksa *tekne orucu* mu tuttun!’” (s. 122)
- “...Sonra içeri girip sofraya oturdular. *Bismillahla* birer lokma ekmek kopardılar” (s. 122).
- “Yemek bitince Bekir Ağa *şükür duası* yaptı. Çocuklar da ellerini açıp *âmin* dediler” (s. 122).

- “‘Bekir Ağa, Sen tasalanma. Sütü de ben bulacağım,’ dedi. Konuşma bitince ayağa kalktı. Dışarı çıkıp *aptas aldı. Camiye, teravi namazına* gidiyordu” (s. 123).
- “‘*Hacı Gülsüm*, her *ramazan* evinin geniş sofasında kadınlara *teravi* kıldırırdı. *Teravinin imamı, Hacı Gülsüm*’ün yaşlı kocası olurdu” (s. 123).
- “‘*İmama* uyan beyaz örtülü başlar, hep birden *secdeye* kapandılar. Bu sırada, çocuklar da gürültüyle yere yamandılar. Diz çöktü, yeniden *secdeye* varıldı...” (s. 124)
- “‘İlk *rekâtlar* olaysız geçti. *Namazın* sonuna doğru çocuklardan biri; islim salan tren gibi sesler çıkarmaya başladı” (s. 124).
- “‘Bir ara, *namaz* kılanlar diz çöküp *selam verdiler*” (s. 124).
- “‘Ev sahibi evde misin?
Evde değil, dağda mısın?
Dağda yılan kışlasın,
Allah çocuklarını *bağışlasın*” (s. 128).
- “‘Hasan’a da bayramlık yapılmıştı. *Arife günü* her şey hazırdu” (s. 129).
- “‘O gece erkenden yatıp güneş doğmadan kalktılar. Hasan’la babası, çarşı *camisine bayram namazına* gittiler” (s. 130).
- “‘Bekir Ağa her şeyi düşünmüştü.
‘Fadiş’i yarın Akkale’ye giden otobüsün şoförüne teslim edeceğim. Adam yabancı değil. Bizim Toroslu’ dan *Hacı Şatır*’ın oğlu Halit. Güvenilir çocuktur...” (s. 156)
- “‘Fadiş ev ev dolaşıyor, büyük küçük herkesle vedalaşıyordu. Arkadaşları da peşinden ayrılmıyorlardı. *Akşam ezanı* okunurken eve döndü” (s. 156).

Görüldüğü üzere *Fadiş*’te dinin önemli bir kültür ögesi olduğunu kanıtlayan çok sayıda ifade ve terime yer verilmiştir. Allah, inşallah, namaz vakitleri, ramazan ayı ve oruç gibi terimlere sık yer verilmiştir.

Gelenek ve Göreneklere Ait Bulgular

Fadiş romanında, roman kahramanlarının toplumun benimsediği çeşitli alışkanlıkları sürdürdüğü görülmektedir. Kâmil Bey, baba dostlarının kendisini evlendirme düşüncesini olumlu karşıladıktan sonra yaşlılar gidip Cemile’yi annesinden isterler. “Kız isteme” geleneği Kâmil Bey’in Cemile ile evlenmesi üzerinden işlenmiştir. Yazarın en fazla üzerinde durduğu gelenek ve görenek “el öpme” dir. Cemile, Doktor Edip Bey’in evinden ayrılırken, Bekçi Mustafa Dayı Cemile’yi otobüse yerleştirirken, Fadiş, amcasıyla vedalaşırken ya da Hasan’ın çarşıdaki erkeklerle bayramlaşırken el

öptüğü görülür. Tespit edilen diğer gelenek ve görenekler şunlardır: başsağlığı, mevlit okutma, asker uğurlama, düğün töreni, bayram namazı, bayramlaşma ve misafirağırlama. Gelenek ve göreneklere ait bulgular aşağıdadır:

- “Toroslu’da bulunan baba dostları, onu bu kasabadan bir kızla evlendirmeyi düşünüyorlardı. Genç adam, dostlarının bu düşüncelerini olumlu karşıladı. *Yaşlılar gidip Cemile’yi anasından istediler*” (s. 12).
- “Genç adam, Cemile’nin isteğini kabul ettiğini bildirince, *gösterişsiz bir düğün yapıldı*. Cemile, annesiyle birlikte Kâmil Bey’in tutup döşediği eve yerleşti” (s. 12).
- “Naciye Kadın’ın öldüğü kısa sürede duyuldu. Haberi alan, Cemile’ye *başsağlığına geliyordu*” (s. 15).
- “Cemile bohçasını hazırlamıştı. Fadiş’in elinden tuttu. Beyin *elini öpüp* odadan çıktı. Hanımın yanına gitti. *Elini öpmek* istedi ama hanım izin vermedi” (s. 30).
- “Cemile, acı bir ifadeyle dudak büktü.
‘Ne bilirim hanımcığim, yavrumu bulur bulmaz buradayım.’
Hanımdan tekrar özür dileyerek *elini öptü*, kendini sokağa attı” (s. 38).
- “Ertesi sabah bekçi, ana kızı otobüse yerleştirdi. Cemile *saygıyla onun elini öptü*, böylece ayrıldılar” (s. 46).
- “Bir gün, *mevlitten* dönüyorlardı. Kâmil Bey aniden karşılarına çıkıverdi” (s. 55).
- “Fadiş mahallede herkesle vedalaştı. Yaşlıların *ellerini öpüp* arkadaşlarıyla kucaklaştı. Komşular kapılarının önüne çıkmışlar, onu uğurluyorlardı” (s. 81).
- “Amcası, Fadiş’e yaklaştı.
‘*Öp elimi,*’ diyerek uzattı. Fadiş içini çekerek söyleneni yaptı. Amca yelek cebinden bozuk para çıkarıp avucuna sıkıştırdı. O yine bir tek söz söylemedi” (s. 82).
- “Zehra Kadın da ona kollarını açtı.
‘Ben, senin teyzenim.’ dedi.
Birbirlerine sarıldılar. Sonra, ‘Bekir Ağa’nın *elini öp,*’ diyerek Fadiş’i Bekir Ağa’ya doğru döndürdü” (s. 88).
- “Hasan köyde böyle şeylere alışmıştı. Hele *asker uğurlama törenlerine* bayılırdı. Böyle günlerde, kalabalığın arasına karışınca, asker olacağı günü düşlerdi” (s. 107-108).
- “O gece erkenden yatıp güneş doğmadan kalktılar. Hasan’la babası, çarşı *camisine bayram namazına* gittiler. Döndüklerinde Zehra Kadın sofrayı hazırlamıştı” (s. 130).

- “Sokaklar allı yeşilli, sarılı morlu bayramlıklarını giymiş çocuklarla doluydu. Çocuklar, küçük kümeler halinde evlere giriyor, *el öpüp* çıkıyorlardı” (s. 130).
- “O gün öğleye dek Hasan’ı pek az gördü. Çünkü Hasan çarşıdaki dükkânlara gidip erkeklerin *ellerini de öpüyordu*. Bu kızlara yasaktı” (s. 131).
- “Zehra Kadın odada, *bayramlaşmaya* gelen bir komşusuyla konuşuyordu” (s. 132).
- “Köylüler gece oturmalarında varsıl- yoksul ayrımı yapmazlardı. Toplanma sırası kime gelmişse, o eve doluşurlardı. *Konuklar, köyün geleneklerine göre ağırlanırdı*. Bu gelenekleri herkes kesesine göre yerine getirmeye çalışırdı” (s. 142).
- “...Kaymakam orada da konuştu. Çocuklara, ‘Yavrularım. Atatürk’ümüzün bin bir güçlkle düşmandan kurtarıp yeniden kurduğu güzel vatanımızı sizler koruyup yücelteceksiniz. Bunun için çok çalışmanız gerek. Başarıya, dürüst ve çalışkan insanlar erişebilir. *Cumhuriyet Bayramınız* kutlu, yeni okulunuz uğurlu olsun. Hepinize sağlık ve esenlik dilerim,’ dedi” (s. 153).
- “Fadiş arkadaşlarıyla yeniden kucaklaştı. Öğretmenlerin *ellerini öptü*, sonra koşarak okuldan çıkıp gitti” (s. 157).
- “Fadiş, teyzesinin ve Bekir Ağa’nın *ellerini öptü*, Hasan’la kucaklaştılar” (s. 158).

Alıntılarda da görüldüğü gibi “el öpme” geleneği pek çok defa işlenmiştir romanda. Cemile, Fadiş ve Hasan karakterleri vedalaşırken ya da bayramlaşırken saygılarını el öperek gösterirler. El öpme dışında bayram, kız isteme merasimi, bayram namazı, başsağlığı dileme ve asker uğurlama töreni de devam ettirilen gelenek ve görenekler arasındadır. Bu gelenek ve göreneklerin yaşatılması, toplumun varlığını sürdürmesini ve değerlerin nesilden nesile iletilmesini sağlar.

Millet ve Devlet İsimlerine Ait Bulgular

Fadiş’te millet ve devlet isimleri nispeten azdır. Kitabın ilk sayfasında Kurtuluş Savaşı sırasında Yunanlıların her yeri yakıp yıktığından, bütün Anadolu’nun ayaklandığından, köylerin, kasabaların ve şehirlerin altüst olduğundan bahsedilmektedir. Anadolu ve Anadolu insanının uğradığı zararlar anlatıldıktan sonra Naciye Kadın’ın hastalığı ve kızı Cemile’nin çırpınışları dile getirilir. Bundan başka Örenköy Kaymakamı okul açılışında Atatürk’ün kurduğu Cumhuriyet yönetimini anımsatır. Bundan ötürü yer bulan millet ve devlet isimleri “Türkiye Cumhuriyeti” ve “Yunanlılar”dır.

- “Kurtuluş Savaşı sırasında *Yunanlılar*, geçtikleri her yeri yakıp yıkıyorlardı. Bütün Anadolu ayaklanmıştı. Köylerde, kasabalarda ve şehirlerde her şey alt üst olmuştu. Herkes, her an tetikte ve tedirgindi” (s. 9).
- “Artık Kurtuluş Savaşı bitmiş, *Yunan* saldırısının üstünden uzun yıllar geçmişti” (s. 11).
- “Kaymakam orada da konuştu. Çocuklara, ‘Yavrularım. *Atatürk*’ümüzün bin bir güçlkle düşmandan kurtarıp yeniden kurduğu güzel vatanımızı sizler koruyup yücelteceksiniz. Bunun için çok çalışmanız gerek. Başarıya, dürüst ve çalışkan insanlar erişebilir. *Cumhuriyet* Bayramınız kutlu, yeni okulunuz uğurlu olsun. Hepinize sağlık ve esenlikler dilerim,’ dedi” (s. 153).

Fadiş romanında Kurtuluş Savaşı ve bu zorlu sürecin Atatürk önderliğinde kazanıldığı anlatılır. Az da olsa millet ve devlet isimlerine yer verilmiştir.

Çocuk Oyunlarına Ait Bulgular

İncelenen *Fadiş* isimli romanda evcilik, beştaş, longuz, komşuculuk, ana babalık oyunları, ebecilik, seksek, çamurdan çanak çömlek yapımı gibi oyunlar tespit edilmiştir. Köyde en çok oynanan oyunlar: evcilik, beştaş ve longuzdur. Romanda yer bulan oyun isimleri aşağıda belirtilmiştir:

- “En sevdikleri oyunlar: *evcilik, beştaş ve longozdu*. Küçük taşları toplar, bunları dizerek evler ve göz göz odalar yaparlardı. Sonra onların içine girip oturur, doyulmaz *komşuluk, ana babalık oyunlarına* dalarlardı. Bu oyunlarda *Fadiş*’in evi, en süslü ve en güzeli olurdu. *Fadiş* oyun sırasında İstanbul’dan arta kalan anılarını yenilerdi. Kiremit ve taş parçalarıyla sokaktan bölüp ayırdığı evini koltuk, masa, iskemle gibi eşyalarla döşemeye kalkardı. Topladığı taşların ve kiremit kırıklarının kimi masa, kimisi iskemle olur; odanın içine yerleştirilirdi” (s. 100).
- “Her birinin, yalancıkta birkaç çocuğu olurdu. Analarının diliyle birbirlerine çocuklarından yakınırlardı. Çocuk diye göğüslerine bastırdıkları taş parçalarını gerçek bir ana içtenliğiyle öpüp, okşar, onlarla bebek diliyle konuşurlardı” (s. 100).
- “Bu arada *yalancıkta düğünler düzenlenirdi*. Sırmalı şalvarlar, canfescarlar (sokak örtüsü) gerçek bir coşkuyla ve kıvançla giyilip çıkarılırdı” (s. 100).

- “*Beştaş oyunu* karşılıklı oynanırdı. Mahallede birkaç çift *beştaş oyununa* başladı mı, ötekilerde onların yanına oturup dizi dizi olur, *beştaş oyununa* girişirlerdi” (s. 100).
- “*Longuz* büyük küçük herkesin sevdiği bir oyundu. Toprağa çizilen dairenin ortasına bir hayvan boynuzu konurdu. Ebe, boynuzun başında dururdu. Ötekiler arkada olurlardı. Ellerindeki kaydırak taşlarıyla boynuzu daireden dışarıya fırlatmaya çalışırlardı. *Longuz*, daireden fırlayınca ebe onu yerine koyup, el taşını almaya gelen oyuncuyu yakalardı. Yakalanan, ebe olurdu. Bu oyun başlayınca sokak çığlık çığlığa, neşeli çocuk sesleriyle dolup taşardı” (s. 101).
- “Bazı günler de *kırmızı çamurdan fırın, çanak çömlek* yaparak geçerdi” (s. 101).
- “İki kişiyle oyun kurulamazdı. Hasan, ‘*Ebecilik* oynayalım,’ dedi. Fadiş *seksek* diyeretti” (s. 112).
- “Canları konuşmak istemediği zamanlar *beştaş* oynar, ballı babalardan çelenkler örerlerdi” (s. 147).
- “O sırada Hasan pantolonunun cebinden bir şey çıkarıp Fadiş’e uzattı. ‘Al bunu Fadiş. En iyi kaydırak taşımı sana veriyorum. Hep ister dururdun da elini sürdürtmezdim. Bununla orada *seksekte* ve *longuzda* herkesi yenersin,’ dedi” (s. 158).

Alıntılarda da görüldüğü gibi komşuluk ilişkileri, düğün geleneği ve evlat sevgisi oyunlar aracılığıyla anlatılmaya çalışılmıştır. Yazar sadece oyun adlarından söz etmemiş evcilik, longuz ve beştaş oyunlarının nasıl oynandığı hakkında da açıklamalar yapmıştır.

Seksek oyunu aşağıda yer alan Şekil 5’te gösterilmektedir.

Şekil 5. Seksek Oyunu

(<https://turkmaarifansiklopedisi.org.tr/cocuk-oyunlari> adresinden alınmıştır.)

Sözlü Ürünlere Ait Bulgular

Masal türü, okura Hafize Nine'nin Fadiş uyumadan önce ona anlattığı bir sözlü ürün olarak sunulmuştur. Köyde, askere uğurlanacak gençlerin ardından hep bir ağızdan askerlik türküleri okunur. Sözlü ürünler masal, türkü, mâni, deyiş, şarkı ve askerlik türküleri üzerinden aktarılmıştır. Sözlü ürünlere ait bulgular şu cümlelerde geçmektedir:

- “Hafize Nine bütün *masalları* ikişer üçer kez anlatmıştı” (s. 50).
- “Nine, Fadiş'in çok sevdiği bir *masalı* anlatmaya başladı. *Masalın* sonuna doğru Fadiş minderin üstüne kıvrıldı” (s. 57).
- “Hafize Nine'nin *masallarındaki* kurtları, haramileri, iğneli beşikleri, devleri, cadıları anımsadı. Korkuyla odaya sokuldu” (s. 95).
- “Kamyonun önünde bir davulcu yürüyor, gençlerin söylediği *askerlik türkülerine* eşlik ederken var gücüyle tokmağı davula indiriyordu” (s. 107).
- “O, kamyonun önüne geçmiş, hep bir ağızdan söylenen *türküye* katılmıştı” (s. 108).
- “Kısa zamanda Fadiş de kendini kaptırdı. Yarım yarım yakıştıarak o da *türkü* söylemeye girişti” (s. 108).
- “Zehra Kadın, çocuklarla oradan ayrılırken güneş batmak üzereydi. Ve çamaşırlıkta köyün en güzel *türküleri* söyleniyordu” (s. 108).
- “Köyün geleneğine göre, ‘ramazanın on beşinci gecesı’ çocuklar, köy davulcusunun peşine takılır, kapı kapı dolaşırlardı. Her kapının önünde durup, davul eşliğinde *maniler* atar, *deyişler* söylerlerdi” (s. 125).
- “Davul kapının önünde gümlmeye başlamıştı. Bir süre, ‘Dum, dum, dumdum da dumdum!’ sesi sürdü. Sonra çocuklar, hep bir ağızdan *manilere deyişlere* başladılar:

Hey küpecik küpecik!

Yağdan, baldan küpecik.

Yağ olmazsa bal olsun,

Ev sahibi sağ olsun.

II

Ev sahibi evde misin?

Evde değil, dağda mısın?

Dağda yılan kışlasın,

Allah çocuklarını bağışlasın.

III

Ambar altında tazıyım,
Molla beyin kızıyım.
Çağırın gelin Ayşe'yi,
Gelin edelim maşayı.

IV

Enarından, menarından,
Baklavanın kenarından,
Altı okka pekmez,
Sepetimiz boş gitmez" (s. 128).

- "...Cemile onu çocuğu gibi seviyor, 'Sedat'ı, Fadiş'in yerine koydum,' diyordu. Gerçekten, Sedat'a *ninni* söylerken zaman zaman, 'Sedat'ım *ninni!*' yerine, 'Fadiş'im *ninni!*' diye inliyordu" (s. 137).
- "Öğretmen bir gün öğrencilere, daha dün annemizin kollarında yaşarken, çiçekli bahçemizin yollarında koşarken *şarkısını* öğretiyordu" (s. 140).
- "*Şarkıyı* hemen neşeli bir *türküye* çevirdi. *Türkü* söylenirken Fadiş herkesle birlikte el çırpıyordu" (s. 140).
- "Gece oturmaları çocukların en sevdiği şeydi. Oturma evlerinde bir masal anası olurdu. Bu kadın o denli tatlı, heyecanlı, gülünç, korkunç *masallar* anlatırdı ki... Onu dinlerken çocukların solukları kesilirdi" (s. 142).
- "*Masallar* bitince toplantıda bulunan gelinlik kızlar oyuna kaldırılırdı. Bu arada köyün en güzel *türküleri* hep bir ağızdan söylenirdi..." (s. 142)
- "Öğrenciler marş ve *türküler* söylediler" (s. 153).
- "Öğrenciler ayrılıkla ilgili yanık bir *türkü* tutturmuşlardı" (s. 158).

Bulgularda da yer aldığı üzere sözlü ürünler içinde en sık masal, türkü ve mânilere yer verilmiştir. Ninni, marş ve deyişlere ise daha az rastlanır. Hafize Nine uyumadan önce Fadiş'e sık sık sevdiği masalları anlatır. Gece oturmalarında masallar "masal anası" tarafından anlatılmaktadır. Masallar bitince gelinlik kızlar oyuna kaldırılarak türküler söylenir. Köy halkının gece oturmalarında bir araya geldiği ve türkülerle eğlendiği gözlemlenir.

Romanlar, uzun anlatıma dayalı edebî türler arasında yer alırlar. Bir romanda ana karakter ve diğer karakterler, romanın dört temel unsurundan biri olan şahıs kadrosunu meydana getirerek olayların daha canlı ve anlaşılır olmasını sağlarlar. *Fadiş* romanında Naciye, Cemile, Fadiş, Kâmil, Hasan, Bekir, Zehra, Galip, Edip, Aydın, Fatma, Saime, Hamdi, Gülsüm, Sami, Mustafa, Hafize, Zeliha, Hüseyin, Fatma, Zalhe, Hüseyin, Mahmure, Ali Kadir, Ahmet, Adil, Fadime, Feten, Habibe, Hatice, Sıdika, Ayşe, Hanife, Şerife, Hamza, Hasibe, Aziz, Arif, Mahmut, İbrahim, Halil isimleri geçmektedir. En fazla görülen isimler Fadiş, Cemile ve Hasan'dır.

- “Kızı *Cemile*’den başka kimsesi kalmamıştı” (s. 10).
- “Herkes, bir gün kendi evinin yapımıyla uğraşacak, bir gün toplanıp *Naciye* Kadın’ın evini yapmaya çalışacaklardı” (s. 10).
- “Genç adam, *Cemile*’nin isteğini kabul ettiğini bildirince, gösterişsiz bir düğün yapıldı. *Cemile*, annesiyle birlikte *Kâmil* Bey’in tutup döşediği eve yerleşti” (s. 12).
- “*Cemile* bebeğini dünyaya getirdiği gün, bütün kaygılarını unuttu. Artık sevimli bir kızı vardı. *Kâmil* Bey yine kasabada yoktu. Bu nedenle bebeğin adını kendisi koydu. Küçük kıza o günden sonra, ‘*Fadiş*’ denilecekti” (s. 13).
- “Komşuları Maden Mühendisi *Galip* Bey, *Cemile*’nin durumunu karısından öğrenmişti. Bir sabah *Cemile*’yi evine çağırttı” (s. 17).
- “ ‘İstanbul’a ilk gelişin mi?’
Cemile, ‘Ya! İlk gelişim,’ dedi.
Sonra yeniden tramvaylara, otomobillere, otobüslere daldı gitti. Böylece, Doktor *Edip* Bey’in evine vardılar” (s. 18).
- “...Bu sırada hanımla küçük *Aydın* da banyo kapısına geldiler. Hanım, ‘Ne oluyor çocuğa?’ diye sordu” (s. 19).
- “Ya şimdi sokağa atarsa hanım! Ne yapsam acaba?...
Bunları düşünürken birden kapı çalındı. Koşup açtı. Gelen, hemşerisi *Fatma* Kadın’dı. *Cemile*’nin şiş gözlerine baktı” (s. 28).
- “*Saime* Hanım olgun, güngörmüş bir hanımdı. *Cemile*’nin durumunu anlıyor, bu nedenle onu sıkacak sorulardan kaçınıyordu” (s. 31).
- “*Hamdi* Bey iyi bir adamdı. Ağabeyinin yaptığı uygunsuz işleri hiç beğenmiyordu” (s. 39).
- “*Gülsüm* Kadın kapıyı açıp karşısında *Cemile*’yi görünce şaşırıp kaldı” (s. 39).

- “*Sami Bey*’den kaçmayan, yani yüzlerini yabancı erkek görünce kapamayan yaşlı kadınlar orada kalıp olayı *Gülsüm Kadın*’la birlikte özetlediler” (s. 40).
- ““Kim ödeyecek? Bir yanlışlık olmuştur belki de. Al şu parayı.’ Yardımcı, bezgin bir sesle, ‘Ne yanlışlığı?’ dedi. ‘Kırk yıllık bekçi *Mustafa Dayı*’yı bilmez miyim? Çocuklu kadının yol parası,’ diye bilet paramı elime saydı” (s. 46).
- ““*Gülsüm Kadın*, sana besleme gözüyle bakıyor ve öyle davranıyordu. Oysa burada, *Hafize Nine*’ye para yollayacağım. Buna karşılık o da sana gül gibi bakacak. Bir çare bulur bulmaz seni yanıma alacağım...” (s. 48)
- “Birden başkâtibin karısı *Zeliha*’yı düşündü. O ne derdi acaba bu işe? Fakat kocası, herkesten daha iyi bilirdi böyle şeyleri” (s. 51).
- “Birden, *Hüseyin Ağa* atı durdurdu. Üç yol kavşağına gelmişlerdi” (s. 61).
- “Fadiş, yere serilen yatağın ayakucuna oturmuş, uykulu gözlerle çevresini gözlüyordu. Biraz sonra *Fatma Kadın*, bir bakır tepsiye ekmek, peynir ve pekmez koyup geldi” (s. 62).
- “Yenge bir gün birdenbire hastalandı. Evde üzüntülü bir hava hâkimdi. Yengenin annesi *Zalhe Nine* hem kızının hastalığıyla hem de bebeğin bakımıyla uğraşıyordu” (s. 68).
- “Gürültüyü duyan *Mahmure Hanım*, ‘Kim bu erkenci?’ diyerek penceresini açıp çeşmeden yana başını uzattı” (s. 69).
- “*Zehra Kadın* uzaktan uzağa teyze kızı *Cemile*’nin başından geçenleri duyuyor, olanlara dertleniyordu” (s. 75).
- “*Cemile*’nin mektubunu alınca kocasına, ‘*Bekir Ağa*, bilirsin, beni teyzem büyütüp evlendirdi. Şimdi, teyzemin kızı *Cemile*’nin yavrusu ortada kalmış. El ellerine koyacağına, varsın bize bıraksın. Bizim yiyeceğimizle oncağız da doyar. Üstelik, anası da aylık yollayacakmış. Bize hiç yük olmaz,’ diye yalvardı” (s. 75).
- “Oğulları *Hasan*, sekiz yaşındaydı” (s. 76).
- “*Ali Kadir*, Fadiş’e ve katıra şöyle bir baktıktan sonra, ‘Semere sıkı yapış, bohçanı da bana ver,’ dedi” (s. 82).
- ““Geçen güzün okula başlayan bizim Malak *Ahmet*’in oğlu *Adil*, senin tırnağın bile olamaz” (s. 84).
- “Kızlar biraz telaşla, ‘Bizde Fadik var, *Fadime* var. Fadiş yok, emme senin adını sevdik,’ dediler. O zaman Fadiş, ‘Sizin adlarınız ne?’ diye sordu. Sarışını atıldı.

‘Benimki *Feten*’. Öteki ekledi. ‘Benimki de *Habibe*.’ ‘Beni de bazı Habiş diye ünlüyorlar’’ (s. 97).

- “Habiş, Feten ve daha sonra onlara katılan *Hatice, Emine, Sıdika*, Fadiş’in çevresini almışlardı” (s. 98).
- “Zehra Kadın, ramazan ayı yaklaşırken, *Ayşe* Kadın’a gitti. ‘Avluya saç vuracağım,’ diye izin istedi” (s. 104).
- “Ev sahibi yandaki evde oturuyordu. Varlıklı bir duldu. Bir kızı bir de oğlu vardı. Oğlu o yıllar askerdeydi. Kızı *Hanife* de örtüye yeni girmişti” (s. 104).
- “‘Fadiş, bugün kimin harmanına gidelim!’ Fadiş, ‘İstersen Haticelerin, istersen de *Şerifelerin* harmanına gidelim,’ dedi” (s. 109).
- “Hasan, ‘Hep senin arkadaşlarının harmanına gidiyoruz,’ diye söylendi. ‘Bugün de *Hamzalara* gidelim’’ (s. 109).
- “*Hasibe*’nin evine uğradı” (s. 111).
- “Hasan şöyle bir içini çekti, sonra düşlerini dışa döktü. ‘Büyüyünce asker olacağım. O zaman kim bilir nerelere gideceğim! Belki de uçağa bile binerim. Bizim Aziz Dayı’nın oğlu, uçak askeriymiş. Birkaç kez uçağa binmiş. Sen uçağa hiç binmedin, değil mi?’” (s. 113)
- “Fadiş, ‘*Arif* Ağa bizim komşumuz değil ki! Onlar öteki mahallede oturuyorlar,’ diye direndi” (s. 114).
- “Hasan’ın arkadaşı *Mahmut*, kalabalığın arasında durmadan Hasan’ı arıyordu” (s. 118).
- “O zaman Hacı *Halil*, ‘Gelin hele, biraz dükkâna girin,’ dedi. Onların çekindiğini görünce, ‘Orucunuzun sevabından bir parça da Hacı Amca’nıza vermez misiniz? Elbette verirsiniz. Ben de buna karşılık size iftarlık vereceğim,’ deyip dükkâna girdi” (s. 119).
- “Hasan bilgiç bilgiç, ‘Seninle Hacı *Gülsümlere* geliyorum anacağım,’ dedi. ‘Kambersiz düğün olur mu?’” (s. 123)
- “Davulcu İbir koca göbekli, pala bıyıklı, güleç yüzlü bir adamdı. Adı *İbrahim*’di ama köyde yediden yetmiş herkes ona ‘İbir’ karısına da ‘İbirinki’ derlerdi” (s. 126).
- “Fadiş de herkes gibi yanına yönüne bakındı, ana çocuğu göremedi (üç yaşına kadar olan çocuklara, ana çocuğu deniyordu.). Tam bu sırada, kalabalığın arasından *Süleyman* seslendi” (s. 127).
- “Fadiş, o gün, Öğretmen *Nezihe* Hanım’ın evine gitti” (s. 131).

- “Böylece Cemile, ortalık hizmetinden çocuk bakıcılığına alınmıştı. Bir yaşındaki *Sedat*, artık Cemile’den ayrılmıyordu” (s. 137).
- “Başka bir gece, komşuları *Emeti Hanım*’ da toplandı” (s. 143).
- “Değirmenci Adam *Ahmet*’in un öğütüşünü, unları çuvallara, dağarcıklara dolduruşunu ilgiyle izliyorlardı” (s. 146).
- “Cumhuriyet Bayramı’ndan bir süre sonra *Naci Paşa*, kızına telefon etti” (s. 154).
- “‘Fadiş’i yarın Akkale’ye giden otobüsün şoförüne teslim edeceğim. Adam yabancı değil. Bizim Toroslu’ dan, Hacı Şatır’ın oğlu *Halit*’” (s. 156).

İncelenen *Fadiş* romanında çoğu karakter ayrıntılı olarak ele alınmasa da şahıs kadrosu bir hayli geniştir.

Aile ve Akrabalık Adlarına Ait Bulgular

Türkçe, akrabalık adları bakımından dünyadaki en zengin diller arasındadır. Çünkü Türkçe’de akrabalık ilişkilerini belirten birçok sözcük bulunurken diğer dillerde bir sözcükle daha çok akrabalık isminin karşılandığı görülmektedir. Bu durum Türkçenin zengin bir dil olduğunu ve Türk kültüründe yakın ilişkilere önem verildiğini kanıtlamaktadır. Türk toplumu gelişmiş ve kuvvetli akrabalık ilişkileri olan bir toplumdur (Emiroğlu, 2012). Yazar bu romanda Türkçe’nin ve Türk kültürünün zenginliğinden faydalanarak farklı akrabalık adlarından söz etmiştir. Aile ve akrabalık adlarına ait bulgular şunlardır:

- “Naciye Kadın kısa bir süre önce *oğlunun* şehitlik haberini almıştı. Bunun üzerine bir de evi yanınca kolu kanadı kırıldı. *Kızı Cemile*’den başka kimsesi kalmamıştı” (s. 10).
- “‘*Baban* üstümüze titrerdi. *Ağabeyini* yabanlara okumaya yollamıştı” (s. 11).
- “Bir gün, kasabaya genç bir adam geldi. Burada terzilik yapacaktı. Küçük bir dükkân bulup yerleşti. Komşu kasabada yaşayan iyi bir ailenin *oğluydu*” (s. 12).
- “Yaşlılar gidip Cemile’yi *anasından* istediler. *Anası*, yakınlarına danıştı” (s. 12).
- “İkindiye yakın eve döndü. Kapıyı açınca küçük kızın ağladığını gördü. Onu bağrına bastı. Yer yatağında yatan *nineye* yaklaştı. Hatırını soracaktı ama o, sonsuz uykusuna dalmıştı bile” (s. 14).
- “Hemşerileri eşe dostu iş için danışıyorlardı. Komşuları Maden Mühendisi Galip Bey Cemile’nin durumunu *karısından* öğrenmişti” (s. 17).

- “‘*Anneciğim*, kim bunlar?’ diye sordu.
‘Bu Cemile, evimizin işlerini yapacak. Bu da onun *kızı*’” (s. 19).
- “‘Yuva filan istemem, ayrılmak da istemem. Bizde *kocasından* ayrılanları kınarlar. Sonra herkes bana kötü gözle bakar. Var, sen istediğin gibi yaşa. Benim sana bir zararım yok ki...’” (s. 33)
- “‘Hiç üzülme,’ dedi. ‘Yakında çocuğu alıp Gökpınar’a giderim. Orada *teyzemin oğlu* var. Çok zengin. Üstelik çocuğu da olmuyor. Birkaç ay önce durumumuzdan söz ederken, çocuk işini bana biraz dokundurdu. *Kızı* onlara götürürsem memnun olurlar’” (s. 36).
- “Bir gün, çarşıda dolaşıp çevresine bakınırken, *kocasının kardeşiyle* karşılaştı(s. 39).”
- “Hamdi Bey iyi bir adamdı. *Ağabeyinin* yaptığı uygunsuz işleri hiç beğenmiyordu. Her fırsatta bunu söylüyordu” (s. 39).
- “Sesini duyan *karısı* ve *kaynanası* da koşup geldiler. Durumu anlayınca yaygarayı bastılar” (s. 44).
- “‘*Yengeciğim*, saçımı tarar mısın?’ diye, Fatma Kadın’a yalvarsa da o, ‘Ohoo! Saçların yapağı gibi olmuş. Ben bunları nasıl açayım? Zaten işim başımdan aşkın,’ deyip Fadiş’ i yanından savmıştı” (s. 63).
- “*Babası* ayağa kalktı. Oda kapısına doğru ilerlerken, ‘Sevgili *amcanla yengen* seni pek seviyorlar. Bir süre onların başına bela ol da hanyayı konyayı anlasınlar,’ diye söylendi. Sonra çıkıp gitti” (s. 65).
- “*Yengenin annesi* Zalhe Nine hem kızının hastalığıyla hem de bebeğin bakımıyla uğraşıyordu” (s. 68).
- “*Amcasının oğlunu* canı gibi seviyor, onun yanından hiç ayrılmak istemiyordu” (s. 73).
- “Zehra Kadın, Cemile’nin genç yaşta ölen *teyzesinin kızıydı*” (s. 75).
- “Bizim köyde bacağım kadar çocuklar, okulda benden iyi öğrenmişler Demirgazık’ ı *Yeğenim* karşıma geçip bana ders veriyor” (s. 83).
- “Zehra Kadın da ona kollarını açtı.
‘Ben senin *teyzenim*,’ dedi” (s. 88).
‘Hacı Halil, çocukları pek severdi, manicilerin içinde *torunları* da vardı” (s. 127).
- “Hanım, soylu bir paşanın *kızı* ve varlıklı bir mühendisin *karısıydı*” (s. 137).
- “Öğretmen, Fadiş’in düşündüğünden daha dolu bir çocuk olduğunu anladı.
‘*Ablam* bakıyordu bana,’ deyip sözü değiştirdi” (s. 139).

Akrabalık ilişkileri *Fadiş*'te kız, oğul, abi, kardeş, karı ve koca vb. örnekleri üzerinden anlatılır. Kâmil Bey'in vefasız bir eş ve baba oluşu en fazla üzerinde durulan konular arasındadır.

Meslek Adlarına Ait Bulgular

Fadiş'te terzi, maden mühendisi, doktor, hizmetçi, postacı, tüccar, bekçi, kapıcı, başkâtip, hafız, öğretmen, yemenici, şoför, imam, davulcu, aşçı, dadı, değirmenci, kaymakam gibi “meslek adları” tespit edilmiştir. Meslek adları aşağıdaki cümlelerde geçmektedir:

- “Bir gün, kasabaya genç bir adam geldi. Burada *terzilik* yapacaktı. Küçük bir dükkân bulup yerleşti. Komşu kasabada yaşayan iyi bir ailenin oğluydu” (s. 12).
- “Hemşerileri eşe dostu iş için danışıyorlardı. Komşuları *Maden Mühendisi* Galip Bey, Cemile'nin durumunu karısından öğrenmişti. Bir sabah Cemile'yi evine çağırttı” (s. 17).
- “...Sonra yeniden tramvaylara, otomobillere, otobüslere daldı gitti. Böylece, *Doktor* Edip Bey'in evine vardılar” (s. 18).
- “‘İki paralık *hizmetçi* parçasıyla böylesine ilgilenmek bana yakışır mı? Sizin gibilere insanca davranmamak gerek!’ diyerek anahtarı fırlatıp yere attı” (s. 27).
- “İki gün sonra öğleye doğru kapı çalındı. Cemile acelesinden koltuklara, iskemlelere çarpa çarpa koştu. Gelen *postacıydı*” (s. 37).
- “Bekçi yeniden konuşmaya başladı.
‘Kâmil’i elimizde büyüttük. Bizlere de az etmedi. Rahmetli babası efendiden bir *tüccardı*...’” (s. 45)
- “Karanlıkta yavrusuna iyice baktı. Sadece ıslıl ıslıl gözlerini görebiliyordu. Onu koklayarak birkaç kez öptü. Tam bu sırada, *sokak bekçisi* yanlarında belirdi” (s. 45).
- “Cemile bir ay boyunca hemşerisi olan *kapıcının* evinde kaldı. Bu arada gece gündüz iş arıyordu” (s. 47).
- “Birden *başkâtibin* karısı Zeliha'yı düşündü. O ne derdi acaba bu işe?” (s. 51)
- “Nine şöyle bir öksürdü. Sonra, ‘Ben *Hafız* mıyım a kızım? Mevlidin her sözü, bir mübarek söz ama, şimdi sana ezbere anlatamam,’ diye soruyu savuşturmaya yeltendi” (s. 56-57).

- “Bildiğim doğruysa, bizim köyün *öğretmeni* yedisinden aşağıları okula almıyor” (s. 84).
- “ ‘İşte Fadiş! *Yemenici* Bekir Ağa’nın evi burası,’ deyip yere atladı” (s. 87).
- “Kimi yolcuları süzüyor, kimisi de keyifle lastik değiştirmeye çalışan *şoförü* izliyordu” (s. 118).
- “Hacı Gülsüm, her ramazan evinin geniş sofasında kadınlara teravi kıldırırdı. Teravinin *imamı*, Hacı Gülsüm’ in yaşlı kocası olurdu” (s. 123).
- “*Davulcu* İbir koca göbekli, pala bıyıklı, güleç yüzlü bir adamdı” (s. 126).
- “Sabahın beşinden gecenin on ikisine değin durmadan çalışıyordu. Hanım, bey, hatta *aşçı* ve *dadı* ondan çok hoşnuttular” (s. 137).
- “‘Anan Ankara’da ne yapıyor?’
‘*Hizmetçilik* ediyor.’
Fadiş bunu söylerken kulaklarına dek kızarmıştı” (s. 139).
- “Biraz ilerde duran Hasan’la Fadiş çocukların konuşmalarını duymuşlardı. Durumu hemen *değirmenciye* bildirdiler” (s. 146-147).
- “29 Ekim günü, kasabadan *kaymakam* geldi” (s. 153).

Cemile, annesini kaybettikten sonra İstanbul’a giderek Doktor Edip Bey’in evinde hizmetçiliğe başlar. Kocası Kâmil Bey ise kasabanın terzisidir. Romanda sıkça sözü edilen diğer meslekler postacı, tüccar, sokak bekçisi, davulcu vb.dir.

Hayvan Adlarına Ait Bulgular

İncelenen *Fadiş* romanında tespit edilen hayvan adları kuş, eşek, at, katır, köpek, inek, sazan, kedi, sıpadır. Fadiş, amcasının evinden Zehra Kadın’ın evine katır üstünde gider. Köylüler katır taşıma aracı olarak da kullanırlar. Hayvan adlarının geçtiği cümleler şunlardır:

- “‘Baksana evlat diye *kuş* gibi çırpınıyor...’” (s. 40)
- “Birkaç kez *eşeğe* binmişti ama *ata* hiç binmemişti” (s. 61).
- “‘Onu bizim köye götürürüm ama bu hafta olmaz. *Katırım* mal yüklü’” (s. 77).
- “Yalnız Hasan’ın mışıltsıyla uzaktan gelen *köpek* ulumaları sessizliği bozuyordu” (s. 89).
- “Başka bir gece komşuları Emeti Hanım’da toplandı. O gün de Emeti Hanım’ın *ineği* doğurmuştu” (s. 143).

- “Hasan, merakla Fadiş’in gösterdiği yöne baktı ve *balığı* gördü. Bu kocaman bir *sazandı*” (s. 151).
- “Fadiş’i güler yüzle karşıladı.
‘Duyduğuma göre bugün tüm köy halkıyla vedalaşmışsın. Ayrıca köyün *kedisiyle*, *köpeğiyle*, *ineğiyle*, *sıpasıyla* sarmaş dolaş olmuşsun!’... diye ona takıldı” (s. 156).
Bulgularda da görüldüğü üzere eşek, katır ve at gibi hayvanlar köylüler tarafından ulaşım aracı olarak kullanılmaktadır.

Bitki Adlarına Ait Bulgular

Kâmil Bey, bir gün ninenin evine gelir. Fadiş’i çarşıya götürüp gezdirmek istediğini söyler. Nine olmaz demeye utandığı için Fadiş’i hemen giydirir. Dışarı çıktıklarında Fadiş’e “‘İstersen evime gidip oturalım ya da kırlarda *çiğdem* toplayalım...’” (s. 59) diye sorar. Sonra da evde sıkılırsın “ ‘...Gel, en iyisi kıra gidip *çiçek* toplayalım” (s. 59) der. Fadiş heyecanlanır. Kırlara gitmeyeli uzun zaman olmuştur. “Kırlara gidelim, *çiğdem* toplayalım, *papatya* toplayalım. Nineme veririz” (s. 60). diye cevap verir.

Bekir Ağa, bir gün ev halkını yanına çağırarak değirmenin yanındaki bahçenin ortağa verileceğini söyler. Daha sonra “ ‘Bahçe geniş ve sulak. İçinde pek çok *erik*, *elma ağacı* var’” (s. 144) diyerek bahçeye ortak olmak istediğini söyler.

Görüldüğü üzere *çiğdem*, *çiçek*, *papatya*, *erik*, *elma ağacı* gibi “bitki adları”na rastlanmıştır. Bitki adları sınırlı sayıda kullanılmıştır.

Spora Ait Bulgular

“Spor” ögesine ait herhangi bir bulguya rastlanmamıştır.

Tablo 3. Fadiş’te Diğer Somut Olmayan Kültür Ögelerinin Dağılımı

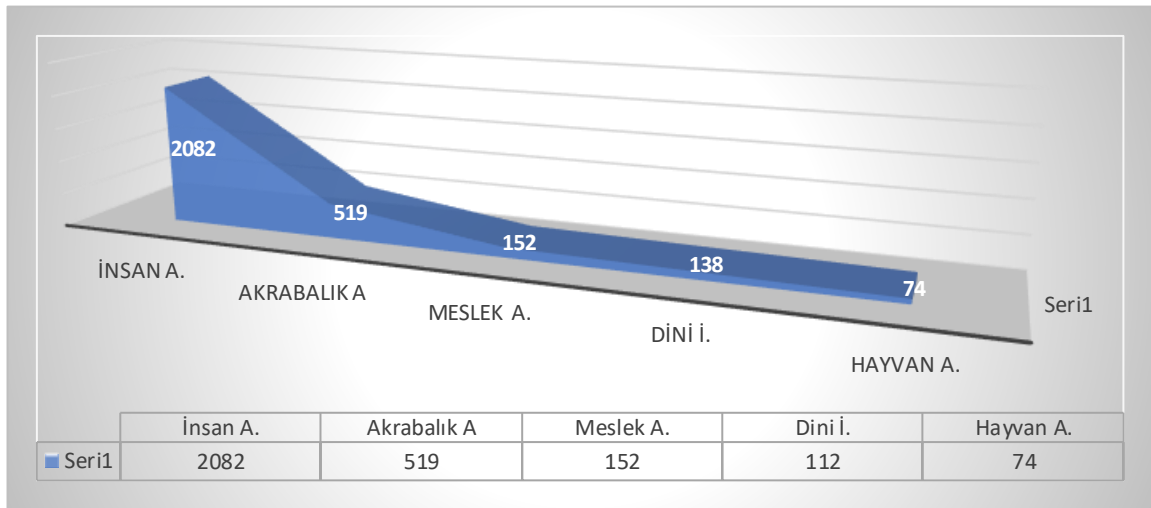
Somut Olmayan Kültür Ögeleri	Kullanım Sıklığı	Sayfalar /Sayfa Aralığı
Dini İfade ve Terimler	138	10-156
Gelenek ve Görenekler	25	12-158
Millet ve Devlet İsimleri	2	9,11

Çocuk Oyunları	14	100-158
Sözlü Ürünler	47	50-159
İnsan Adları	2082	10-159
Aile ve Akrabalık Adları	519	10-158
Meslek Adları	152	12-158
Hayvan Adları	74	40-158
Bitki Adları	6	59,59,60,60,144,144
Spor	-	-

Toplam=3059

Tablo 3. Tabloya göre sık kullanılan öğeler sırasıyla insan adları (f=2082), aile ve akrabalık adları (f=519) ve meslek adları (f=152) dır. En az kullanılan öğeler millet ve devlet isimleri (f=2) ile bitki adları (f=6) dır. Hiç kullanılmayan öğe spor (f=0) dur.

Fadiş romanında sık kullanılan diğer somut olmayan kültür öğeleri aşağıda yer alan Şekil 6’da gösterilmektedir.

Şekil 6. Fadiş’te Sık Kullanılan Diğer Somut Olmayan Kültür Öğeleri Grafiği

DÖRT KARDEŞTİLER

Eserin Adı, Yazarı, Türü, Yayınevi, Yayın Yılı, Sayfa Sayısı Hakkında Bilgiler

Kitabın Adı: *Dört Kardeşiler*

Kitabın Yazarı: Gülten Dayıoğlu

Türü: Çocuk Romanı

Yayınevi: Altın Kitaplar Yayınevi

Yayın Yılı: Ekim 2022 (82. Basım)

Sayfa Sayısı: 159

Somut Kültür Öğelerine İlişkin Bulgular

Yeme-İçmeye Ait Bulgular

Feten'in babası, Apan Köyü'nün korucusudur. Köyde "Pek Salih" olarak bilinir. Pek Salih av mevsiminde eve avladığı kuşlardan getirir. Kendi de keklikle karnını doyurur. Koca Dede ise torunlarına tarhana çorbası, domatesli bulgur pilavı, fasulye yemeği yapar. Düğünlerde et, pilav, düğün çorbası, un helvası ikram edilir. Feten, babasının olduğu akşamlar mangala cezve sürüp kahve pişirir. Kitapta geçen diğer yeme-içme bulguları şunlardır:

- "Her gelişinde, silahını yağlayıp doldurur, azık torbasını düzer, çocuklarını sevip okşar, eve *tuz, şeker, yağ* gibi gerekli yiyecekleri satın alır, sonra yine korudaki kulübesine dönerdi" (s. 9).
- "Baba, eve *buğday* alıyor; konu komşuya yalvarıp *ekmek, tarhana, bulgur* yaptırıyor, böylece çocuklarını bakımsız bırakmamaya çalışıyordu" (s. 10).
- "Koca Dede de onlara *tarhana çorbası, bulgur pilavı* pişiriyordu" (s. 10).
- "Av mevsiminde koruda avlanıp eve torba dolusu *kuş* getiriyordu" (s. 10).
- "Koca Dede, ev işleri yola girince çocukların ellerine birer dilim *ekmek* verirdi. Gününe göre, bu dilimler ya kuru kuru yenir ya da üzerine *yağ, yoğurt, üzüm ağdası* sürülürdü" (s. 11).

- “Hepsinin ellerine tas tas su döküp yıkadıktan sonra odaya girip sofraya oturdular. *Fasulye yemeğine ekmek* bana bana karınlarını doyuruyorlardı” (s. 13).
- “*Ekmeğim* bile kalmadı. Dün iki tane *keklik* vurdum, karnımı onlarla doyurdum” (s. 18).
- “-Haydin bakalım, ellerinizi ve yüzünüzü yıkayıp sofraya yumulun! Herkesin payına birer *yumurta* düşüyor...” (s. 19)
- “Dede, *tarhana çorbası* pişirip hepsini doyurdu” (s. 23).
- “Dedelerinin pişirdiği *domatesli bulgur pilavı*, ocakbaşındaki toprak tencerede demleniyordu” (s. 31).
- “Çocuklar eve girer girmez yemek kokusunu aldılar. Sevinçle dedelerinin boynuna sarıldılar. Feten, sofrayı kurarken Dede de koca bir tas *ayran* yaptı, bir baş da *soğan* kırdı” (s. 31).
- “...Sonra Koca Dede’nin dilimlediği *ekmekleri* çanaktaki *pekmeze* bana bana yediler” (s. 44).
- “Feten:
-Bugün, *düğün sofrasına* oturacağız. Üstümüzdekileri değiştirelim, dedi” (s. 44).
- “Nevzer Kadın:
-Oturun bakalım, dedi.
Sonra önlerine *bir sahan elma* koydu” (s. 45).
- “Nevzer Kadın, başını okşadı.
-Haklısın Feten, sana söz de verdimdi. Fakat şu sırada görülecek bir sürü iş var. İnekten sağdığım *sütler*, güveçlere boşaltılacak. Ocağa konulup pişirilecek. Ev süpürülecek. Tepsilerin hepsi boş, çeşmeye gidilip su doldurulacak. Ahır paklanacak...” (s. 46)
- “Avluda, kazanlarla *çorbalar* pişiriliyordu. Lengerler *et* ve *pilav* doluydu. Tepsilere *un helvası* yığmışlardı” (s. 55).
- “Sofranın ortasına, önce içi dışı kalaylı, kocaman bir tencereyle *düğün çorbası* kondu. Sofranın en yaşlı kadını, çorbaya kaşığı uzattı. Ardından ötekiler de kaşıklamaya başladılar” (s. 56).
- “Dört kardeş karınlarını tika basa doyurdular. *Un helvası* da yenildikten sonra sofradan kalkıldı” (s. 56- 57).
- “...O sırada Arif’in anası içeri girdi. Konukların üstüne doğru, avuç avuç *fıstık* ve para serpmeye başladı” (s. 57).

- “*Pişmiş buğdayın* tadı pek hoştu. Hele *şekerle* karıştırınca yemeye doyum olmuyordu” (s. 61).
- “Bütün köy çocukları yedikleri *bulgurun, tarhananın, eriştenin* yapılışına emek verir, katkıda bulunurlardı” (s. 62).
- “-Çocuklar, ocağı sık sık odunla besleyin de körelmesin. Yoksa *kuşlar* sertleşip geç pişer, dedi” (s. 63).
- “Hele Feten, babasını evde rahat ettirmek için çırpınıp duruyordu. Söz gelişi, kilimin üstüne otursa hemen fırlayıp minder getiriyor, her akşam yemekten sonra mangala cezve sürüp *kahve* pişiriyordu” (s. 68).
- “Çömdülerin Fadime haber salmış. Bizim mahallenin kadınları, bu gece aralarında toplanıp *helva* çekeceklermiş. Çocuklardan içime sinmedi, onları almaya geldim, dedi” (s. 69).
- “Kaynana, giysisinin koluyla alnının terini sildi, ocağın kenarında duran tavaya uzandı. İçine bir topak *tuzsuz inek yağı* koyup sacayağının üstüne oturttu” (s. 71).
- “Siz, *keçileri* kasaplık olarak besleyip kasaba satıyorsunuz. Oysa bizim korumuz, köyümüze ve köylümüze hayat veriyor” (s. 78).
- “Feten, bunun üzerine parayı almaya razı olmuştu. O parayla bazen lambaya gaz, bazen *tuz*, kibrit, arada bir de *çayla şeker* alıyordu” (s. 87).
- “Arif’in babası, Feten’le Yaşar’a baştan ayağa yeni birer kat giysi aldı. Anası da kış için birer torba *tarhana, bulgur, erişte ve mercimek* verdi” (s. 101).
- “O günlerde Arif’in anası, Feten’e bol bol *süt* ve *yoğurt* vermeye başlamıştı” (s. 102).
- “Dayak olayından sonra, Hanım, mutfağa girip kızına *ikinci kahvaltısı* hazırladı. Tepside bir bardak *süt, beyaz peynir, tereyağ, reçel* ve *kızarmış ekmek* vardı” (s. 135).
- “Yaz gelince bağlar, bahçeler *meyve ve sebzeyle* donanır” (s. 157).

Görüldüğü üzere ikinci kahvaltısı, tarım ürünleri, düğün yemekleri, av hayvanları, hayvansal ürünler ve Türk kahvesi gibi farklı örneklerle Türk mutfağı tanıtılmıştır.

Giyim Kuşam ve Süslenmeye Ait Bulgular

Dört Kardeşiler romanı giyim, kuşam ve süslenme bulgularına bakıldığında etek, ipekli gömlek, sünnet başlığı, kundura, bayramlık giysi, tülbent, temiz giysiler, al güllü basma, mavi lastik ayakkabı, yazma, işlemeli şalvarlar, dallı güllü entari, hırka, kasket, yün çorap, kundura gibi örneklerle karşılaşılır. Giyim, kuşam ve süslenme ögesine ilişkin örnekler aşağıda sunulmuştur:

- “Habibe ile Döndü, onu çok üzüyorlardı. Oysa Yaşar, ablasını ana bellemişti. Feten’ e kene gibi yapışır, gün boyunca sırtından inmek istemez, *eteğinin* ucundan ayrılmazdı” (s. 11).
- “Babası, Arif’e bir *pantolonla ipekli bir gömlek* almıştı. Yoksul çocuklara da birer *gömlek* ve *pantolon* armağan edilmişti. Hepsinin *sünnet başlıkları* bir örnekti. Yeni *kunduralarını* tozlatmamak için, sokaklarda taştan taşa sekerek yürüyorlardı(s. 36).”
- “Güneşte pırıl pırıl parlayan *sünnet şapkası* ve *boynundaki altınlar*, öteki çocukların gözlerini alıyor, hepsi de Arif’ imreniyorlardı” (s. 37).
- “Öteki çocukların üstlerinde *bayramlık giysiler* vardı. Oysa kendisi ve kardeşleri, *her günkü giyimleriyle* gelmişlerdi. Zaten iki yıldır hiçbirine *bayramlık* yapılmamıştı” (s. 39).
- “Kına tasında, toz kına vardı. Kına anası, biraz su döküp hamur haline getirdi. Sonra türküler ve maniler söylenirken, Arif’in sağ elinin küçük parmağına, bu kına hamurundan sürdü. Üzerine yeşil yaprak dolayıp parmağı *tülbentle* sardı” (s. 39).
- “Giysi bohçasından *temiz giysiler* çıkarıp kardeşlerinin üstlerini birer birer değiştirdi. Sonra kendisi soyundu. *Al güllü basmasını* giydi. Eteği biraz kısalmıştı. Altında, *ayak bileklerine dek uzanan paçaları büzmeli basma donu* vardı. Bu yüzden giysilerinin kısalmış olduğu, pek belli olmuyordu” (s. 44).
- “Dede, sandığı açtı. Eski bir *yazmaya sarılmış küpeleri* çıkarıp Feten’ e uzattı” (s. 48).
- “Yaşar, yine Feten’in sırtındaydı. Kızlar, ayaklarındaki *mavi lastik ayakkabıları* sürüyerek yürüyor, tozu dumana katıyorlardı” (s. 49).
- “*Tertemiz giysileri soluk ve yer yer yamalıydı*” (s. 49).
- “Feten, önünden geçen donanık kızların ve gelinlerin *şalvarlarını*, yavaşça elleyip okşuyordu” (s. 58).
- “Konuklar, en iyi giysilerini giymişlerdi. Varlıklı kadınlar, *oyalı yazmaları, sırma işlemeli şalvarları, gümüş kemerleri, alın ve boyun altınlarıyla*, göz kamaştırıyorlardı. Yoksul kadınlar da *ucuz ipeklilerden ya da basmalardan yapılmış dallı güllü entarileri* içinde, mutlu görünüyorlardı” (s. 58).
- “Çocukların üstünde, *ham yünden örülmüş birer ceket*, ayaklarında da *nakışlı yün çoraplarla lastik ayakkabılar* vardı. Başlarını *kalın yazmalarla* sarmışlardı. Yumuşacık kar, ayaklarının altında gıcır gıcır sesler çıkarıyordu” (s. 69).
- “Ev sahibi, hepsini de güler yüzle karşıladı.
-Fetenleri getirdiğine iyi ettin, diyerek çocukların *hırkalarını* çıkardı” (s. 70).

- “Muhtar, evine yeni gelmişti. Merdiven başında *kundurularını* yeni çıkarıyordu” (s. 85).
- “Emine’nin annesi de Feten’in, Habibe’nin, Döndü’nün ve Yaşar’ın ayaklarına birer çift *yün çorap* ördü. Arif’in babası da, hepsine köy pazarından *lastik ayakkabı* alıp giydirdi” (s. 88).
- “Muhtar’ın aklı yatmaya başlamıştı. *Kasketini* başına geçirip ayaklandı” (s. 91).
- “Feten, bir yandan Muhtar’ın *ceketini* çekiştiriyor, bir yandan da ulur gibi ağlıyordu” (s. 92).
- “Çoban, başındaki *eski şapkayı* çıkarıp içine su doldurdu” (s. 100).
- “Karşıdan Mal Müdürü geliyordu. Hemen *kasketini* çıkarıp selama durdu” (s. 113).
- “Feten, yatağı sererken Yaşar’ı çeşmeye su doldurmaya yolladı. Başındaki *örtüyü* katlayıp yastığın yanına koydu, *çoraplarını* çıkardı” (s. 116).
- “Eve, ara sıra hanımın arkadaşları geliyordu. Hanım, Feten’ e, *lacivert üstüne beyaz benekli basmadan, kısa kollu bir giysi* dikmişti. Konuk geleceği gün, Feten, bunu giyiyor üstüne de *çevresi fırırlı beyaz bir önlük* takıyor, başını da *beyaz tülbentle* sıkıca sarıyordu” (s. 136).
- “Su serperek çamaşırları nemlendirmeye başladı. *Külötler, gömlekler, çarşaflar, yastık kılıfları...*
Birden eline hanımın *çiçekli sabahlığı* geçti” (s. 153).
- “Hastane görevlileri, aralarında para toplayıp Feten’ e *bir çift kundura* ve *bir kat giysi* aldılar” (s. 158).

Varlıklı kadınlar oyalı yazma, sırma işlemeli şalvar, gümüş kemer, alın ve boyun altınlarından belli olurken yoksul kadınlar ucuz ipekten yapılma dallı güllü entariler giyer. Göze çarpan bir diğer ayrıntı Muhtar’ın Mal Müdürü’nü görünce kasketini çıkarıp selama durmasıdır. Yazar, kasketin insanlar arasında saygı ve nezaketi gösterme aracı olduğuna işaret eder.

Ev Eşyalarına Ait Bulgular

İncelenen *Dört Kardeştiler* romanında yemek bakracından kalbur kasnağına sofraya bezinden toprak tencereye kadar birçok “ev eşyası” yer almaktadır. Ev eşyalarının geçtiği cümleler şunlardır:

- “Her gelişinde, silahını yağlayıp doldurur, *azık torbasını* düzer, çocuklarını sevip okşar, eve tuz, şeker, yağ gibi gerekli yiyecekleri satın alır, sonra yine korudaki kulübesine dönerdi” (s. 9).
- “İçeriye girip sofrayı kurmalı, kardeşlerini doyurmalı, *yatakları* serip yatırmalıydı...” (s. 12)
- “Feten, alışkın ellerle *sofra bezini* yere yaydı. Üstüne *kalbur kasnağını* koyup onun üstüne de *bakır tepsiyi* oturttu. Dede taze fasulye pişirmişti, *tenceresiyle* getirip *tepsinin* ortasına bıraktı” (s. 13).
- “Hepsinin ellerine *tas tas* su döküp yıkadıktan sonra odaya girip sofraya oturdular” (s. 13).
- “Sabahleyin uyandıklarında dedeleri evde yoktu. *Sofra bezinin* üstüne ekmek dilimlemiş, yanına da yumurta kaynatıp koymuştu” (s. 19).
- “Bir elinde *ekmek çıkını*, öteki elinde *yemek bakracı* vardı” (s. 22).
- “Feten, çeşme başında *tencereyle kaşıkları* toprakla ovarak yağlarını arıttı ve bir güzel duruladı” (s. 23).
- “Arif yeniden düdüğe *bıçak* sapıyla vururken çocuklar, hep bir ağızdan düdüğün tekerlemesini söylemeye başladılar” (s. 25).
- “Herkes bu fikri uygun buldu. O dalı paylaştırırken, çocuklar da *çakı* getirmek için evlerine koştular” (s. 25).
- “*Tahta kaşıkları* kapıp istekle yemeğe başladılar” (s. 31).
- “Dedelerinin pişirdiği domatesli bulgur pilavı, ocak başındaki *toprak tencerede* demleniyordu” (s. 31).
- “*Kına tasında*, toz kına vardı. Kına anası, biraz su döküp hamur haline getirdi. Sonra türküler ve maniler söylenirken, Arif’in sağ elinin küçük parmağına, bu kına hamurundan sürdü. Üzerine yeşil yaprak dolayıp parmağı tülbentle sardı” (s. 39).
- “Eve vardıklarında, Koca Dede *yatakları* serdi. Kızların kınalı elleri sarılıydı. Hiç soyunmadan, oldukları gibi *yataklara* uzandılar. Ellerini göğüslerine koyup uykuya geçtiler...” (s. 43)
- “Nevzer Kadın:
-Oturun bakalım, dedi.
Sonra önlerine bir *sahan* elma koydu” (s. 45).
- “Nevzer Kadın, başını okşadı.

-Haklısın Feten, sana söz de verdimdi. Fakat şu sırada görülecek bir sürü iş var. İnekten sağdığım sütler, *güveçlere* boşaltılacak. *Ocağa* konulup pişirilecek. Ev süpürülecek” (s. 46).

- “*Testilerin* hepsi boş, çeşmeye gidilip su doldurulacak. Ahır paklanacak...” (s. 47)
- “Dede *sandığı* açtı. Eski bir yazmaya sarılmış küpeleri çıkarıp Feten’ e uzattı” (s. 48).
- “Kapının önündeki *pöstekilerin* üzerine diz çöküp oturlurken, Marzı nine eve girdi” (s. 50).
- “Yaşar ağlarken, Marzı Nine evden çıktı. Elinde kocaman bir *yorgan iğnesiyle* bir *fincan* kül vardı. Varıp *hasırın* üstüne bağdaş kurdu” (s. 51).
- “Evlerinde el kadar bir *ayna* vardı. Onu *dolapta* buldu. Pencerenin önüne gelip küpelerine baktı” (s. 54).
- “Kadınlar odanın orta yerine *sofra bezini* yaydılar. Onun üstüne de kocaman bir *sofra tablası* koydular” (s. 54).
- “Tablaya *çiçekleri yaldızlarla işlenmiş tahta kaşıklar* dizildi” (s. 54).
- “Bir köşeye *kalaylı güğümle* dört tane *yeni kalaylanmış bakır su tası* konuldu. Sofaya ve dipteki odaya da aynı şekilde sofralar kurulmuştu. Avluda, *kazanlarla* çorbalar pişiriliyordu. *Lengerler* et ve pilav doluydu. *Tepsilere* un helvası yığılmışlardı. Dipteki odada *sünnet yatağı* donatılmıştı. *Karyola* ve çevresi renk renk oyalı krepler, *bürümcük çarşaflar*, *allı yeşilli ipeklilerle* süslenmişti” (s. 55).
- “Duvarlara *geyik resimli halılar* ve sırmalı çevreler asılmıştı. *Yatak çarşafları*, *yastık örtüleri*, kanaviçe işi çiçeklerle bezenmişti. *Yorgan* ağzında, *karyola* eteğinde, *yastık kılıflarında* bulunan el örmesi tenteneler, *yatağın* süsünü tamamlıyordu” (s. 55).
- “Sofranın ortasına, önce *içi dışı kalaylı*, *kocaman bir tencereyle* düğün çorbası kondu. Sofranın en yaşlı kadını, çorbaya *kaşığı* uzattı. Ardından ötekiler de kaşıklamaya başladılar” (s. 56).
- “Ertesi gün, çamaşır yıkanacaktı. Dede avluya ocak yakıp üstüne *çamaşır kazanını* oturttu” (s. 59).
- “Kepeklerinden arınmış buğdaylar, gözenekli iki taş arasında ezilip ufalandıktan sonra *dağarcıklara* doldurulup kaldırılırdı” (s. 62).
- “Hele Feten, babasını evde rahat ettirmek için çırpınıp duruyordu. Söz gelişi, *kilimin* üstüne otursa hemen fırlayıp *minder* getiriyor, her akşam yemekten sonra *mangala* cezve sürüp kahve pişiriyordu. Kahve pişirmeyi dedesinden öğrenmişti. Yaz kış her akşam, dedesine bir *fincan* kahve yapardı” (s. 68-69).

- “Habibe, en önde gidiyordu. Nevzer Kadın, Döndü’ nün elinden tutmuştu öteki elinde de *fener* vardı” (s. 69).
- “Odaya girdiler. Burası, varlıklı bir evdi. Yere, *hasır, çul*, ya da *kilim* yerine, *kırmızı güllü yumuşacık bir halı* yayılmıştı” (s. 71).
- “Elinde kocaman bir *tahta kepçe* vardı” (s. 71).
- “Kaynana, giysisinin koluyla alnının terini sildi, *ocağın* kenarında duran *tavaya* uzandı. İçine bir topak tuzsuz inek yağı koyup *sacayağının* üstüne oturttu” (s. 71).
- “Kaynana, şerbeti kıvamına getirmeye çalışırken, Fadime Gelin de ortaya beyaz bir *çinko tepsi* koyup bir iyi yağladı” (s. 71).
- “Fadime Gelin, *sofra örtüsünü* yadıktan sonra dışarıya çıkıp *tepsiyle* döndü” (s. 74).
- “Evini süpürüyor, *testilerini* doldurtuyordu” (s. 89).
- “Feten sevinçten uçacaktı. ‘Gün aşırı bir ekmek, her akşam bir *sahan* aş!...’ diye mırıldandı...” (s. 96)
- “Feten koştu, *su ibriğini* getirdi” (s. 100).
- “*Gaz lambasıyla* aydınlanan odada Muhtar, dev gibi görünüyordu” (s. 117).
- “*Yemek sahanını* alıp eve koştu. Yaşar, evde onu bekliyordu” (s. 119).
- “...Sonra *torbasına* bütün bir ekmek koydu ve babasının *çam ağacından oyduğu su testisini* kaptı, evden fırlayıp gitti” (s. 120).
- “Yaşar, ilk kez evde yalnız yatıyordu. *Gaz lambasını* söndürmedi, uzun süre başını *yorgandan* da çıkarmadı” (s. 120).
- “...Sonra *torbasına* bütün bir ekmek koydu ve babasının *çam ağacından oyduğu su testisini* kaptı, evden fırlayıp gitti” (s. 120).
- “Güler Hanım banyoya girdi. Elinde sivri uçlu büyük bir *makas* vardı” (s. 129).
- “Hemen *süpürge* getirmeye çıkınca, ayaklarının ucunda yükselip duvardaki *aynaya* şöyle bir göz attı. İşte o zaman, elinde olmayarak acı bir *çığlık* attı” (s. 130).
- “Köy anılarına dalıp gitmişti. *Kovaya* temiz su doldurmuş, gelirken Hanım, merdivenden öfkeyle indi” (s. 132).
- “Bir gün, bulaşıkları yıkarken elinden büyük bir *yemek tabağını* düşürüp kırdı. Şangırtıya hanım koştu” (s. 133).
- “Hiii, takımın bir *tabağı* daha eksildi. Geçen gün de içerideki *vazoyu* kırdın. Sonra da ‘Ben kırmadım!’ diye yalan söyledin! Hemen uzanıp asıldığı yerden *ızgara maşasını* aldı. *Havagazı ocağını* yakıp *maşayı* kızdırdı” (s. 133).

- “Su isteyen olursa, *sürahiden bardağa* su dolduruyordu. Bu işi çok dikkatli yapması gerekiyordu. *Sofra örtüsüne* bir damla su dökerse, Güler Hanım, kaba etine çimdiği basıyordu” (s. 135).
- “...Tam o anda, *kristal çay bardaklarından* biri elinden kaydı, musluğun içinde tuz buz oldu” (s. 138).
- “-Çabuk üstündekileri çıkar, katlayıp odaya koy! İş elbiseni giy. Mutfığa gir, *çay bardaklarını, pasta tabaklarını* yıka, *küllükleri* temizle, dedi” (s. 138).
- “Akşam olunca Yaşar, Korkmaz’ı alıp eve girdi. Bir dilim kuru ekmek yedi, *minderin* üstüne kıvrılıp yattı” (s. 140).
- “Muhtar, el yordamıyla odaya girdi. *Kandili* bulup yaktı” (s. 141).
- “Muhtarın karısı, Yaşar için samanlığın bir köşesine küçük bir *kerevet* hazırlamış, yatak yerine, *kerevetin* üstüne iki *kilim* eskisi koymuştu. Eski yavaşmalardan kalma, kirli bir *yorgan* da vermişti” (s. 142).
- “Öteki nüfus kağıtlarını da *çantasına* koyup oradan ayrıldı” (s. 144).
- “...Orada da hanımın annesi göz açtırmadı. Odanın ortasına bir *iskemle* atıp gözünü Feten’ e diyor, *döşemeleri* temizlerken kuyruk gibi peşinde dolaşıyordu” (s. 150).
- “Boş kalınca kitap okumasına bile karışıyordu. Böyle anlarda hemen bir iş yaratıyordu. Sözcüğü evdeki *gümüş eşyaları* toplayıp önüne yığıyor, ‘Haydi, bırak o kitabı. Şu *gümüşleri* parlat,’ diyordu” (s. 151).
- “*Hamam tasına* su doldurdu, dalgın dalgın yürüyerek ütü odasına geçti” (s. 153).
- “Feten, ne yapacağını şaşırmıştı. Salondaki *perdeleri* açtı” (s. 154).
- “Başıma neler geldi, diye düşündü. Sonra sabahlığı tortop edip *çamaşır sepetinin* içine fırlattı. Ütüye girişti” (s. 154).

Yazar Türk mutfığında yemeklerin nasıl hazırlandığı, hangi kaplarda piştiği ve nerede yendiğine dair bilgilere eşyalar aracılığıyla değinmiştir. Aynı zamanda Türk kültürü ve geleneğiyle özdeşleşen bazı eşyalara da yer vermiştir.

Alet, Gereçlere Ait Bulgular

Akdüzü Köyü keçileri Apan Köyü’ndeki ormanlara zarar vermektedir. Bu durum iki köy arasında husumete sebep olur. Uyarmalara aldırmayan Akdüzü halkı, önce keçilerini Apan köyü ormanlarına salarlar daha sonra köyde yangın çıkartırlar. Apanlılar ise yangını söndürmek için balta, kazma ve küreklerle yardıma koşarlar. *Dört Kardeştiler*’de tespit edilen “alet, gereç” bulguları aşağıda sunulmuştur:

- “-Heeey, *dövenleri* boş bıraktınız! Öküzler buğdaya sardı!” (s. 29)
- “Hepsi de *silahlı*. Ben onlara, tek başıma karşı duramıyorum” (s. 64).
- “Apanlılar, yangını söndürmek için ellerine aldıkları *balta*, *kazma* ve *küreklerle* ilerliyorlardı” (s. 82).

Görüldüğü üzere balta, kazma ve kürek gibi tarım aletleri öncelikli işlevi dışında kullanılsa da alet, gereçler ögesini temsil etmektedir.

Yazılı Ürünlere Ait Bulgular

Anneleri öldükten sonra Yaşar’a ablası Feten annelik yapar. Yaşar, ablasına çok alışkındır. Bu yüzden okula birlikte giderler. Okulda İstiklal Marşı okunurken bile ablasının sırtından inmez. *Dört Kardeştiler* romanında tespit edilen tek yazılı ürün İstiklal Marşı’dır. İstiklal Marşı “Bayrak çekildi *İstiklal Marşı* söylenirken, Yaşar, kene gibi ablasının sırtına yapışmıştı. Yüzünü, Feten’in saç örgülerine gömmüş, korkuyla soluyup duruyordu” (s. 65). cümlesi üzerinden aktarılmıştır.

Tarihî Şahsiyetlere Ait Bulgular

Feten, Habibe, Döndü ve Yaşar’ın yaşadığı olumsuzlukları anlatan *Dört Kardeştiler* romanında “tarihî şahsiyetler” ögesine ait herhangi bir bulguya rastlanmamıştır.

Tarihî ve Turistik Yerlere Ait Bulgular

Tarihî şahsiyetlere rastlanmadığı gibi “tarihî ve turistik yerler” ait herhangi bir bulgu da bulunmamaktadır.

Mimariye Ait Bulgular

Apan Köyü’nün betimlendiği cümlelerde ev, kulübe, çeşme, han, okul, kahve, hükûmet binası, ahır ve samanlık Feten’in evlatlık verildiği bölümde ise duvarları renkli çinilerle bezenmiş banyo, saray gibi döşeli ev, cami, cami avlusu, karakol, hastane ve apartman örnekleri yer almaktadır. İç ve dış mimariye ait bulgular aşağıda gösterilmiştir:

- “Çocuklar, bağrışa çağrışa birbirlerinden ayrılıp sokak aralarındaki *evlerine* dağılıyorlardı” (s. 7).

- “Her gelişinde, silahını doldurur, azık torbasını düzer, çocuklarını sevip okşar, *eve* tuz, şeker, yağ gibi gerekli yiyecekleri satın alır, sonra yine korudaki *kulübesine* dönerdi” (s. 9).
- “-*Han* kapısından girdim içeri” (s. 20).
- “*Çeşmeye* koştu. Ardına takılmaya ne Yaşar ne de kızlar cesaret edebildiler” (s. 27).
- “Nevzer Kadın:
-Eh, öyleyse, sen *çeşmeye* git, testileri birer birer doldur, gel. Sakın kırma, ha!...” (s. 47)
- “*Okul* açıldığı gün, Feten coşku içindeydi” (s. 65).
- “-Ekmek mi isteyecektin?
-Yok yok, bana bir iş göster diyecektim! Her bir işi yapabilirim. *Ev* süpürürüm, *ahır* temizlerim, *çeşmeden* su taşıırım, kaz güderim, hatta koyun keçi bile güderim...” (s. 85)
- “*Merdiven* başında konuşmaları dinlemekte olan Arif’in anası:
-Öyleyse, köpeğin çobanlık hakkını da ödemen gerek, diye kocasını uyardı” (s. 97).
- “Bir gün *kahvede* toplanıp konuyu tartışmaya giriştiler” (s. 111).
- “*Hükûmet binasının* önüne doğru yürüdü” (s. 113).
- “Su kuyularına, sebze bahçelerine, *ahırlara*, *samanlıklara* bakıldı” (s. 123).
- “Feten *duvarları renkli çinilerle bezenmiş banyoda* şöyle bir düşündü, köyünden çok uzaklarda bulunuyordu” (s. 129).
- “Akıllı fikri köyündeydi. Kendini bu *saray gibi döşeli evde* tutsak sanıyordu” (s. 132).
- “Uzun süre bilinçsizce koştu, koştu...Sonra bir *caminin* önüne geldi, *avlusuna* girdi” (s. 146).
- “-Amca *karakol* nerede?
-*Karakol* mu kızım, işte şu tarafta” (s. 147).
- “Kapıcı bölümünde gaz tüpü patlamış, yangın bir anda *apartmanı* sarmıştı” (s. 154).
- “Feten, üç ay *hastanede* yattı” (s. 156).

Mimari ögesi yukarıdaki çeşitli yapılarla temsil edilmiştir. Yaşanılan coğrafyaya göre binaların ve binalarda kullanılan yapı malzemelerinin farklılaştığı görülür.

Müzik Aletlerine Ait Bulgular

Arif'in kına gecesinde çocuklara kına yakıldıktan sonra tef ve dümbelek çalan kadınlar neşeli türküler söyleyerek gelenleri eğlendirir. Elllerinde nakışlı tahta kaşık olan bir kadının sünnet odasına girdiği belirtilir. Tef, dümbelek ve tahta kaşık haricinde tespit edilen bir başka müzik aleti “kaval”dır. Kitapta bahsedilen tüm müzik aletleri aşağıdaki cümlelerde yer alır:

- “Çocuklar, kınalı ellerini kucaklarına koyup birer köşeye çekildiler. Bu, sırada, kadınlar *tef, dümbelek* çalarak oyuna giriştiler. Evde, köyün en neşeli türkülerini söylenip en kıvrak oyunları oynanırken köy meydanında da, düğün ateşi yakılıyordu” (s. 40).
- “Zurnacı, yöresel bir oyun havası tutturdu. Davulcu da ona uyuyor, tokmağı var gücüyle indiriyordu” (s. 41).
- “Kara kuru bir kadın elinde *zilli bir tefle*, sünnet odasına girdi” (s. 58).
- “Sonra, kadın, *tef* çalıp türkü söylemeye başladı” (s. 58).
- “Ellerinde nakışlı *tahta kaşıklar* vardı” (s. 58).
- “Yaz ortalarıydı. Bir öğle vakti, kendi yaşında bir çoban çocuk otlakta Feten’e *kaval* çalmayı öğretiyordu” (s. 98).
- “Feten, ikide bir gözünü kaydırıp onlara bakıyor; bir yandan da, arkadaşının dediklerini yapmaya; *kavaldan* yöresel bir türkünün ezgilerini çıkarmaya çalışıyordu” (s. 99).

Müzik, kültürel kimliğimizi ele veren bir ifade biçimidir. Aynı zamanda evrensel bir dil olarak kabul görür. Yukarıdaki ifadeler ile Türk müzik kültüründe kullanılan çeşitli müzik aletleri ve Türk müziği yaşatılmaya çalışılmıştır.

El Sanatlarına Ait Bulgular

“El sanatları” ögesi oyalı krep, el örmesi tentene ve kanaviçe işi örnekleri aracılığıyla işlenmiştir. Kalaycılık ve kaşıkçılık gibi alanlara doğrudan değinilmemiştir. El sanatları ögesine ait bulgular şunlardır:

- “Tablaya *çiçekleri yıldızlarla işlenmiş tahta kaşıklar* dizildi” (s. 54).
- “Karyola ve çevresi renk renk *oyalı krepler*, bürümcük çarşaflar, allı yeşilli ipeklerle süslenmişti” (s. 55).
- “Bir köşeye *kalaylı güğümle dört tane yeni kalaylanmış bakır su tası* konuldu” (s. 55).

- “*Yorgan ağzında, karyola eteğinde, yastık kılıflarında bulunan el örmesi tenteneler, yatağın süsünü tamamlıyordu*” (s. 55).
- “*Yatak çarşafı, yastık örtüleri, kanaviçe işi çiçeklerle bezenmişti*” (s. 55).
- “*Sofranın ortasına, önce içi dışı kalaylı, kocaman bir tencereyle düğün çorbası kondu*” (s. 56).

Yukarıdaki bulgularda çiçekleri yıldızlarla işlenmiş tahta kaşıklar, kanaviçe işi çiçeklerle süslenen yatak çarşafı ve yastık örtüleri örneklerinde Türk el sanatlarının inceliklerini görmek mümkündür.

Oyuncaklara Ait Bulgular

Kültür devamlılığını sağlayan oyun ve oyuncakların, çocukların kendi kültürlerini tanıma sürecinde en fazla zaman geçirdikleri ürünler olmaları sebebiyle oyun ve oyuncakların önemini ortaya koymaktadır (Aytekin ve Oğuzcan, 2020). *Dört Kardeştiler* romanında oyuncaklara ait herhangi bir bulguya rastlanmamıştır.

Yerleşim Yerlerine Ait Bulgular

Dört Kardeştiler romanında Apan Köyü, Akdüzü Köyü ve İstanbul gibi “yerleşim yerleri” tespit edilmiştir. Feten ve ailesi Apan Köyü’nde yaşamaktadır. Akdüzü ise komşu köyün adıdır. Tespit edilen yerleşim yerleri aşağıdadır:

- “*Apan Köyü’nün koruluğu, bu çevrede ünlüydü*” (s. 9).
- “*Akdüzü Köyü’nün keçileri yetmiyormuş gibi, avcıları da koruya kuş çalmaya geliyorlar*” (s. 64).
- “*Yarın Akdüzü’ne gidip oranın muhtarıyla bir kez daha görüşecek*” (s. 64).
- “*Köy muhtarı, korucu ve köyün ihtiyar kuruluşuyla birlik olup bir kez daha Akdüzü’ye şikâyet gitti*” (s. 76).
- “*Kadınla erkekli, alabildiğine öfkeli Apanlılar, ellerindeki baltaları, kürekleri, kazmaları savura savura Akdüzü’ye doğru ilerliyorlardı*” (s. 82).
- “*Koskoca Apan Köyünün muhtarısın; evlatlığa verilecek iki kız daha bulamayacak değilsin ya!...*” (s. 90)
- “*Evi İstanbul’daydı*” (s. 125).
- “*İstanbul’daki yaşamının iyi ve kötü yönlerine alışmıştı*” (s. 148).

- “*Apan Köyü*’nden, hiç okumuş adam çıkmamıştı” (s. 148).

Görüldüğü üzere yerleşim yerleri Apan Köyü, Akdüzü Köyü ve İstanbul örnekleriyle sınırlıdır.

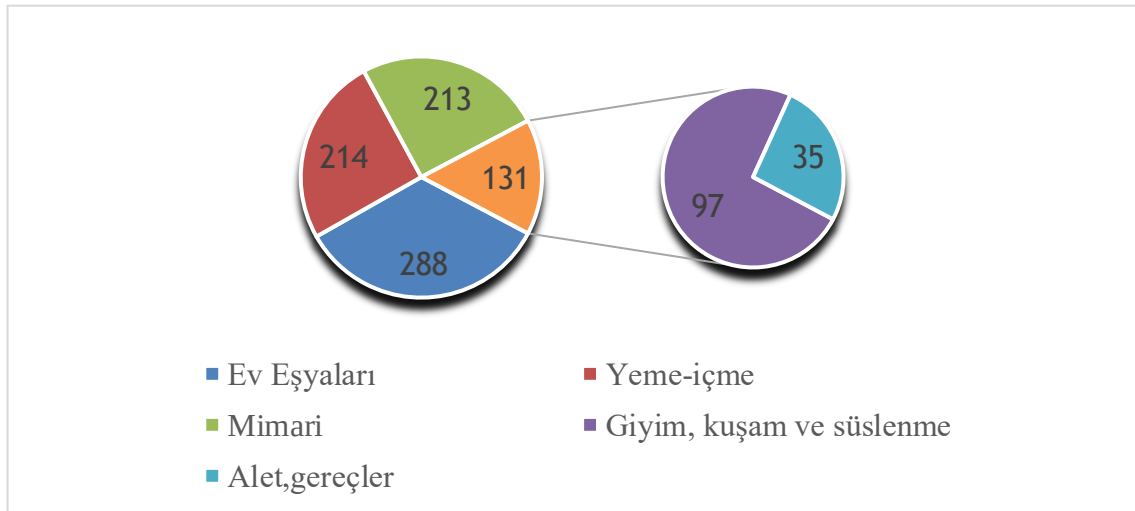
Tablo 4. Dört Kardeştiler’de Somut Kültür Öğelerinin Dağılımı

Somut Kültür Öğeleri	Kullanım Sıklığı	Sayfalar/Sayfa Aralığı
Yeme-İçme	214	9-157
Giyim, Kuşam ve Süslenme	97	11-158
Ev Eşyaları	288	9-155
Alet, Gereçler	35	9-123
Yazılı Ürünler	1	65
Tarihî Şahsiyetler	-	-
Tarihî ve Turistik Yerler	-	-
Mimari	213	7-159
Müzik Aletleri	9	40,40, 41,58,58,5858,98,99
El Sanatları	6	54,55,55,55,55,56
Oyuncaklar	-	-
Yerleşim Yerleri	13	9-148

Toplam=875

Tablo 4. Tabloya göre sık kullanılan öğeler sırasıyla ev eşyaları (f=288) ; yeme-içme (f=214) ve mimari (f=213) dir. En az kullanılan iki öğe yazılı ürünler (f=1) ve el sanatları (f=6) iken tarihî şahsiyetler (f=0), tarihî ve turistik yerler (f=0) ve oyuncaklara (f=0) ise hiç yer verilmemiştir.

Dört Kardeştiler romanında sık kullanılan 5 somut kültür ögesi aşağıda yer alan Şekil 7’de gösterilmektedir.

Şekil 7. Dört Kardeştiler’de Sık Kullanılan Somut Kültür Ögeleri Grafiği

Dil ile İlgili Somut Olmayan Kültür Ögelerine İlişkin Bulgular

Deyimlere Ait Bulgular

Toplum kültürünün manevi bir parçacığı olarak düşünülen deyimler, toplumun düşüncesini yansıtan özlü sözler olarak hem ifadeye zenginlik katması hem de kültür öğelerini geçmişten günümüze aktarması itibarıyla önemlidir. Bu sebeple genç nesillerin bu kültür mirasından haberdar olmaları ve bu mirası gözetmeleri sağlanmalıdır (Özbay ve Melanlıoğlu, 2009). Yazarın, *Dört Kardeştiler* isimli romanında da bu önemli dil mirasını ön plana çıkardığı görülür. Elde edilen deyim bulguları şöyledir:

1. “Gece gündüz köy koruluğunu bekler, köye arada bir uğrardı” (s. 9).
2. “Komşu köylüler, Apanlıların bin bir emekle yetiştirdikleri bu örnek koruluğu hiç çekemezdi” (s. 9).
3. “...İşte o zaman kıyamet kopardı” (s. 9).
4. “Korucudan haberi alan Apanlılar ayaklanır, *çoluk çocuk* koruya doluşup sürüdeki keçileri kıyasıya *taşa tutarlardı*” (s. 9).
5. “*Elinden geldiğince* herkesin yardımına koşar, çevresine iyilik yapmak için çırpınır dururdu. Fakat *içini kemiren* bir dert vardı: Doğurduğu bütün bebekler ‘kız’ oluyordu” (s. 9).

6. “Kendisi bu duruma çok üzüyor, kocasının *yüreği* de aynı dertle *sızlıyordu*” (s. 9).
7. “Karı kocanın *ağızlarını bıçak açmıyordu*” (s. 9).
8. “Bu yüzden fırsat kollar, zaman zaman köylerinin keçi sürüsünü koruya salıverirdi. İşte o zaman, *kıyamet kopardı*” (s. 9).
9. “Hasibe Kadın’ın köy içinde çocuklara *sahip çıkacak* bir yakını yoktu” (s. 10).
10. “Karı koca *sevinçten uçuyorlardı*” (s. 10).
11. “Her yanına türlü türlü nazarlıklar muskalar taktılar. Fakat kadın *günden güne* kötüleşti” (s. 10).
12. “Dedesi ona *yol gösterip akıl veriyordu*” (s. 11).
13. “Habibe ile Döndü, onu çok üzüyorlardı. Oysa Yaşar, ablasını ana bellemişti. Feten’ e *kene gibi yapışır*, gün boyunca sırtından inmek istemez, eteğinin ucundan ayrılmazdı” (s. 11).
14. “Bir an, ‘Anamız olsaydı,’ deyip *içini çekti*. Sonra içeriden gelen seslere *kulak kabarttı*” (s. 12).
15. “Kızlar da diretince, iş kavgaya döndü ve çocuklar *birbirlerine girdiler*” (s. 13).
16. “Feten:
“-Şu kızları boğasım geliyor, oğlana bir tıkım rahat aş yedirmiyorlar. Üstelik, her gün her yerde *kavga çıkarıyorlar...* Bıktım usandım bunlardan dede! diye *dert yandı*” (s. 14).
17. “Koca Dede de dertliydi.
-Başlarında baban bari olsa! Hiç olmazsa ondan korkarlar. Ne beni ne de seni sayıyorlar, kanımız *iliğimiz kuruyor...*” (s. 14)
18. “Feten kaygıyla:
-Babam yine üç gündür görünmedi, diye *içini çekti*” (s. 14).
19. “Feten *boynunu bükünce* Koca Dede dayanamadı” (s. 14).
20. “Feten dayanamadı. Eğilip içtenlikle yanaklarından öptükten sonra yere *diz çöktü*” (s. 15).
21. “Koşup babasının boynuna atılmak istiyordu. Ne var ki, uyku sersemliğiyle *kendini toplayamadı*” (s. 16).
22. “-İyi ama, keçiler bu güzel korunun *kökünü kurutacaklar...*Buna nasıl göz yumarım?” (s. 18)
23. “ ‘Bu kuru yüzünden, öteki köylülerle *er geç* koca bir köy kavgası olacak” (s. 18).

24. “*Canım pahasına* da olsa, bu koruyu koruyacağım!...” (s. 18)
25. “*Su buz gibiydi...*” (s. 19)
26. “Feten, sofrâ bezini topladı, hemen sokağa çıktılar. Arkadaşlarının birkaçına rastlayıp onlara koruya yaptıkları geziyi *ballandıra ballandıra* anlattılar” (s. 19-20) .
27. “Küçükler direktmek istediler ama, Feten, Yaşar’ı sırtlayıp dedesinin *peşine takıldı*” (s. 23).
28. “Feten, *sevinçten uçu*” (s. 25).
29. “Feten’in içi neşeyle *dolup taşıyordu*” (s. 25).
30. “Ev halkı, keyifli olduklarında, Habibe’ye ‘Habiş’ derlerdi. O da kendisine ‘Habiş’ diye *söz eden* ablasına sevgiyle sokuldu” (s. 26).
31. “Ahmet’in düdüğünün kabuğu yarılnca, o da üzüntüyle *dudağını sarkıtıp* ötekileri gözlemeye başladı” (s. 26).
32. “Çocuklar *başına toplandılar*” (s. 27).
33. “Çocuklar, hiç olmazsa birer kez olsun düdüğü öttürebilmek umuduyla bu çağrılarını *duymazlıktan geliyorlardı*” (s. 29).
34. “Halime, düdüğü sevinçle üfledikten sonra, Feten’i dövvene *buyur etti*” (s. 29).
35. “Feten’le Halime, *var güçleriyle* öküzleri yatıştırmak için uğraşıyorlardı” (s. 29).
36. “Ardından kardeşleri de atlayıp *bağdaş kurdular*” (s. 29).
37. “Heyecanla kendisini gözleyen çocuklara bir daha bağırdı. -Haydi evinize gidin! Düdüklerinizi burada öttürmeyin. Az kaldı, öküzler Yaşar oğlanı ezeceklerdi. Bir şeye *aklınız ermiyor*” (s. 30).
38. “*Ödüm koptu*. Boşu boşuna ezilip gidecekti oğlancık...” (s. 30)
39. “Feten, Yaşar’ın geçirdiği tehlikeyi anlayınca çok üzüldü. Hemen dövenden inip Yaşar’ın yanına koştu, onu sımsıkı kucaklayıp *bağrına bastı*” (s. 30).
40. “Döndü yavrusunu yalamaya başladı. Yavru ıpsıladı. *Tir tir titiriyor*, bacaklarının üstünde duramıyordu” (s. 32).
41. “Havva’nın anası:
-Oh, *çok şükür!* diye sevinçle bağırdı. Sonra kızlara döndü” (s. 33).
42. “Feten, o yıl okula başlayacaktı. Aslında, geçen yıl gitmesi gerekiyordu. Ne var ki dedesi, Yaşar *ortada kalır*, diye düşünerek onu okula yazdırmamıştı. Başöğretmen de Feten’in *peşini bırakmıyordu*” (s. 34).
43. “Babası başöğretmene *söz vermişti*” (s. 34).

44. “‘Ne olursa olsun, Feten’i bu yıl okula yollayacağım,’ diyordu. Buna karşılık dedesi yine, ‘O okula giderse, çocuklar *ortada kalacak*,’ diye yakınıyordu” (s. 34).
45. “Babası:
-Feten, bu yıl okula başlamalı. Habibe, Yaşar’a bakar. Döndü beş yaşına girdi, artık kendini kollayabilir. Sen de arada bir, hepsine *göz kulak olursun*” (s. 34).
46. “Mahallenin bütün çocukları, sünnet çocuklarının *peşine takılmışlardı*” (s. 36).
47. “Türkü söylüyor, *el çırpıyorlardı. Sevinçten uçacak* gibiydiler” (s. 37).
48. “Arif’in annesi ayağa kalkıp çocukları içeriye *buyur etti*” (s. 38).
49. “Yetimlere *içim yandı*” (s. 38).
50. “Tevekkeli değil, hepsinin de *boyunları bükük* renkleri soluk...Ah ölüm ah!...” (s. 38)
51. “Gözlerinden tıpr tıpr yaşlar dökülmeye başladı. Küçükler *boyunlarını bükmüş*, ona bakıyorlardı” (s. 38).
52. “Yabancı konuk durmadan söylenerek yetimlikten, öksüzlükten yakınıyor:
-Ben de anasız büyüdüm, acısını bilirim, diye *içini çekiyordu...*” (s. 38)
53. “Feten, hemen ayağa kalkıp, kardeşlerini önüne kattı; ezile ezile odadan çıktı. Her yanı *buz gibi* olmuştu” (s. 39).
54. “Arif orta yere *bağdaş kurup* oturmuştu” (s. 39).
55. “Feten, kapı ağzına yakın bir yere *diz çökerken*, şöyle bir çevresine bakındı(s. 39).”
56. “Arif birdenbire yerinden fırladı.
-Anaaa! *Canım sıkıldı* gayri! Kınayı yakacaklarsa yaksınlar! diye bağırdı” (s. 39).
57. “Feten’in *yüzü kızardı*, çok küçükken, ellerine bir kez kına yakıldığını anımsıyordu” (s. 40).
58. “Zurnacı, yöresel bir oyun havası tutturdı. Davulcu da ona uyuyor, tokmağı *var gücüyle* indiriyordu” (s. 41).
59. “Yaşlı adam, biraz durakladıktan sonra:
-Sadece babanın durumuna canım sıkılıyor. Allah vere de bu koru, onun *başını yemese!* demişti” (s. 42).
60. “*Çok şükür*, para derdimiz yok. Geçinip gidiyoruz işte” (s. 42).
61. “-Abla içinde ateş yandığı halde kovan neden tutuşmuyor? Feten kayıtsızlıkla *omuz silkti*” (s. 42).
62. “Dedeleri oyun halkasından yeni ayrılmıştı. *Soluk soluğa* yanlarına geldi” (s. 43).

63. “Ellerinden yayılan kına kokusu burnuna dolunca, o gün Arif’in sünnet düğününe gidileceğini *akıl etti*” (s. 44).
64. “Feten parmaklarının kınalı görünümünü pek sevdi. *Evire çevire* bir iyi baktı ellerine” (s. 44).
65. “Çocukları toplayıp koruya gitmeyi *geçirdi içinden*” (s. 44).
66. “Nevzer Kadın, kendisine, bir süre önce bu konuda *söz vermişti*” (s. 46).
67. “Nevzer Kadın başını okşadı.
-Haklısın Feten, sana *söz verdimdi*” (s. 46).
68. “Çeşmeye birkaç kez fazla gidersin. Sen o işi bitirinceye dek ben de evdekileri *yoluna koyarım*, dedi” (s. 47).
69. “Çeşmeye her gidiş gelişlerinde Yaşar ve Döndü *peşlerini bırakmıyorlardı*” (s. 47).
70. “*İçini çekerek* sözünü sürdürdü” (s. 48).
71. “Konuyu kapatmak istiyordu. Fakat Nine, *içini çekerek* sözünü sürdürdü” (s. 49).
72. “Nine *sözünü kesti*” (s. 50).
73. “Kapının önündeki pöstekilerin üzerine *diz çöküp* otururlarken, Marzı Nine eve girdi” (s. 50).
74. “Elinde kocaman bir yorgan iğnesiyle bir fincan kül vardı. Varıp hasırın üstüne *bağdaş kurdu*” (s. 51).
75. “Feten:
-Çok acır mı, ninem? diye sordu. *Rengi uçmuştu*” (s. 51).
76. “Bir ara *kaşla göz arasında* iğneyi avucuna aldı ve Feten’in kulak memesinin ortasına batırırverdi” (s. 52).
77. “Yaşar, kucağından kalkıp karşısına dikildi. *Yüzünü buruşturarak dudağını sarkıttı*. Marzı Nine’ye *ters ters bakıyordu*” (s. 52).
78. “Nine, küpeyi kulağına geçirirken, Yaşar ansızın atılıp öfkeyle saçlarına yapıştı. *Var gücüyle* çekiştirmeye başladı” (s. 53).
79. “Her şey güzeldi, fakat burnunun üstünden yanaklarına doğru yayılan çiller *canını sıkıyordu*” (s. 54).
80. “Kardeşlerini önüne katıp düğün evinin *yolunu tuttu*” (s. 54).
81. “Düğün evi yine konuklarla *dolup taşıyordu*” (s. 54).
82. “Dört kardeş bir kenara *diz çöküp* oturdular” (s. 54).
83. “Varlıklı ve yoksul ayrımı gözetilmeksizin elbirliğiyle sünnet olan her çocuğa *göz kamaştırıcı* bir sünnet yatağı donatılırdı” (s. 55).

84. “Öğleye doğru, konuklar sofralarına *buyur edildiler*” (s. 56).
85. “Önce erkekler, sonra da kadınlarla çocuklar yemek yiyeceklerdi. Konuklar sofa tablasının çevresine *diz çöktüler*” (s. 56).
86. “Kızlar da *suratlarını asmış, gözlerini çorbaya dikmişlerdi*” (s. 56).
87. “Sünnetçi çıkar çıkmaz odaya konuklar doluştular. Armağanlarını vermeye başladılar. O zaman, Feten’in *aklı başına geldi*” (s. 57).
88. “Kınalı parmaklarına baktıkça *içi açılıyordu*” (s. 57).
89. “Genç kızlar ve gelinler, türkünün havasına göre, *bel kırıp diz bükerken*, ellerindeki kaşıkları kulaklarına dolan ezgilere göre vuruyor, türküyeye *renk katıyorlardı*” (s. 58).
90. “Varlıklı kadınlar, oyali yazmaları, sırma işlemeli şalvarları, gümüş kemerleri, alın ve boyun altınlarıyla, *göz kamaştırıyorlardı*” (s. 58).
91. “Yaşar *peşine takılmıştı*” (s. 59).
92. “Testi dolup taşmıştı. Feten, Yaşar’ı yere bıraktı. Çeşmenin yalağına eğilip testiye aldı. Sonra evin *yolunu tuttu*” (s. 59).
93. “Pişmiş buğdayın tadı pek hoştu. Hele şekerle karıştırılınca yemeye *doyum olmuyordu*” (s. 61).
94. “Sofradan kalkarken de Tanrıya şükretmekten *kendilerini alamazlardı*” (s. 62).
95. “Babası:
-İyi, dedi. Bu, gerçekten korkusuz bir köpek olacak. Anasını tanıyorum, düşmana *göz açtırmaz*. Sahipleri için seve seve *canını verir*” (s. 63).
96. “Bugün muhtara durumu iyice anlattım. ‘Bir *çıkarmak* düşün’, dedim” (s. 64).
97. “Sonunda Feten, Yaşar’ı sırtlayıp okulun *yolunu tuttu*” (s. 65).
98. “İstiklal Marşı söylenirken, Yaşar *kene gibi* ablasının sırtına yapışmıştı” (s. 65).
99. “*Dizlerinin bağı çözülmüş* gibiydi. Ayağa kalkamıyordu” (s. 66).
100. “Feten, *yer yarılsa içine girecekti, tir tir titriyordu*” (s. 66).
101. “Öğretmen adını okuyunca yüzü kıpkırmızı oldu. *Kulakları uğuldamaya* başladı” (s. 66).
102. “Feten *sözünü kesti*.
-Babamız var. Kendisi köyün korucusudur. Onun kazandığı parayla geçiniyoruz” (s. 67).
103. “İki kardeş sıkıntıdan *kan ter içinde kalmışlardı*” (s. 68).
104. “Köyün *ileri gelenleri* Feten’den, babasından ve Yaşar’dan sevgiyle *söz etmişlerdi*” (s. 68).

105. “Babayla dede, onu içeriye *buyur ettiler* ama, Nevzer Kadın girmedii” (s. 69).
106. “Çocuklardan *içime sinmedi*, onları almaya geldim, dedi” (s. 69).
107. “Yaşar, karların içinde debelenirken *gölmekten kırılıyordu*” (s. 70).
108. “Yaşar, başını önüne eğdi, onlardan ayrılıp sendeleye sendeleye yürümeye başladı. Feten’in *içi sızladı*” (s. 70).
109. “Feten koştu, kardeşini kucağına aldı. Elleri, yanakları *buz gibi* olmuştu” (s. 70).
110. “Birden ötelere gelen bir köpek uluması işitildi. O anda Yaşar, olduğu yere *çakılıp kaldı*” (s. 70).
111. “Ev sahibi, hepsini de *güler yüzle* karşıladı” (s. 70).
112. “-Çocukları getirmeyip de ne yapayım? Evimde yediğim bir tıkm aş bile, bunlarsız *içime sinmiyor*” (s. 71).
113. “Yere hasır, çul ya da kilim yerine, kırmızı güllü yumuşacık bir halı yayılmıştı. Çocuklar, hemen yere *diz çöküp* oturdular” (s. 71).
114. “Odadaki çocuklar *gözlerini* tencereye *dikmiş* bekleyordu” (s. 71).
115. “Kadınlar eğilip dikleşerek halkayı mıcıkıyor, *elden ele* kaydırıyorlardı” (s. 73).
116. “Feten’in *içi burkuldu*” (s. 74).
117. “Tepsi ortaya konur konmaz konuklar hemen çevresine *diz çöktüler*” (s. 74).
118. “Feten, Yaşar’ı uyandırmaya çalıştı. Yoksa, yediği *içine sinmeyecekti*” (s. 74).
119. “Döndü ile Habibe de okula gidip okuma yazma öğrenmeye *can atıyorlardı*” (s. 75).
120. “Habibe, gelecek ders yılında okula başlayabilecekti, o günü *iple çekiyordu...*” (s. 75)
121. “Ak düzü köyünün muhtarı:
-Çobana, keçileri korudan uzak tutmasını, söylerim, diyerek *söz vermişti*” (s. 76).
122. “Siz keçileri kasaplık olarak besleyip kasabaya satıyorsunuz. Oysa bizim korumuz, köyümüze ve köylümüze *hayat veriyor*” (s. 78).
123. “İhtiyar kurulundan Hacı Derviş Ağa *söze karıştı*” (s. 78).
124. “Köyün erkekleri her gün koruya uğruyor, koru çevresini *kolaçan edip* gidiyorlardı” (s. 79).
125. “Yüz kadar keçi, atlayıp zıplayarak koruya dalıyordu. Bir kısmı ağaçlara sarılıp sürgünleri yemeye başlamıştı. Korucunun *aklı gitti*” (s. 80).
126. “Yangın yerine vardıklarında beş adamın koş koş, öteki köye doğru kaçmakta olduğunu gördüler. *Peşlerine düştüler*” (s. 81).

- 127.“Feten’in babasının vurulduğunu duyan köylüler, yangını bırakıp suçluların *peşine düştüler*” (s. 82).
- 128.“Tam bu sırada Koca Dede’nin, kalabalığı yarıp *soluk soluğa* olay yerine doğru gelmekte olduğu görüldü” (s. 83).
- 129.“Muhtar gidince, Feten’le dedesi bir süre hiç konuşmadılar. Sonra dede *içini çekti*” (s. 85).
- 130.“Feten *soluk soluğaydı*” (s. 85).
- 131.“Feten sözünü bitirmiş, derin bir *soluk alıp* vermişti. Her yanı *tir tir titriyordu*” (s. 86).
- 132.“Feten’in *kulakları uğulduyor, başı dönüyordu... Dili damağına yapışmıştı*” (s. 86).
- 133.“Muhtar *sözünü kesti*.
-Yeter, yeter! Yetimlere öksüzlere yardım etmek insanlık borcumuz” (s. 88).
- 134.“Feten, iki günde bir ekmek istemeye gidince *öfkesi kabarıyordu*” (s. 88).
- 135.“Taze ekmeğin kokusu akşama değin *burunlarında tütüyordu*” (s. 89).
- 136.“-Selam muhtar efendi! Hoş geldin, nasılsın?
-Hoş bulduk, komutanım. İyiyiz. *Allah’a şükür*. Sizler nasılsınız?” (s. 89)
- 137.““Koskoca Apan Köyünün muhtarısın; evlatlığa verilecek iki kız daha bulamayacak değilsin ya!...Göreyim seni, üstlerime karşı *yüzümü kara çıkarma !*” (s. 90)
- 138.“Herkes yavrusunu *bağına basmış, yedirip giydirmek için çırpınıp duruyordu*” (s. 90).
- 139.“Feten haberi duyunca *deliye döndü*. Hele kızlar! Her biri bir köşeye büzülüp ağlaşmaya başladılar. Ama, bu işe dedenin *aklı yatmıştı*” (s. 91).
- 140.“Dede de dilinin döndüğünce Muhtar’ı destekliyor, onlara yalvarıyordu.
-Gidin yavrum gidin. Orada adam olursunuz. Yediğiniz bol, giydiğiniz temiz olur. Beni üzme! *Ayak diremeden* gidin...” (s. 92)
- 141.“Bu işi görmezse komutanla *aralarının açılacağını* biliyordu” (s. 92).
- 142.“-Sizin *aklınız ermez*. Büyükler dururken, sizin karar vermeniz yersiz olur” (s. 92).
- 143.“Yerler çamur içindeydi. *Üstü başı* çamura bulandı” (s. 93).
- 144.“Feten:
Sağ ol Ahmet Emmi, iyiyiz işte dedi.
-Deden nasıl?
-Bildiğin gibi. Hastalığı *günden güne* kötülüyor” (s. 94).

- 145.“Feten, *sevinçten uçacaktı*. ‘Gün aşırı bir ekmek, her akşam bir sahan aş!..’ diye mırıldandı...” (s. 96)
- 146.“-Biliyorum Feten. Biz sizin ailenizi biliriz. Baban, köyümüzün korusu için *canını vermedi mi*? Sen de onun kızıydın” (s. 97).
- 147.“Çoban:
-*Geçmiş olsun!* Koyun açıldı. Su içmeseydi, tehlike geçmemiş sayılırdı. Ama şimdi, gerçekten kurtuldu, deyip koyunun kanlı sırtını okşadı” (s. 100).
- 148.“Feten de evine dönüp yeni derslerle ilgili ödevleri yapıyordu. Ertesi akşam, öğretmen bu ödevleri *gözden geçiriyordu*” (s. 100).
- 149.“Zora düştükçe arkadaşları kendisine severek yardım ediyorlardı. O da gerektiğinde arkadaşlarına *canla başla* yardıma koşuyordu” (s. 102).
- 150.“Feten koyunlarının baharda yeniden yavrulayacağını düşündükçe *sevinçten uçuyordu*” (s. 103).
- 151.“...Bu kez de kuzular onu kovalıyor, Feten, onlara bakarken gülmekten *kendini alamıyordu*” (s. 104).
- 152.“Korkmaz da *önlerini kesiyordu*” (s. 104).
- 153.“Korkmaz, çok duygulu bir köpekti. Feten’in kendisine kızdığını hemen anlar, başını öne eğip *peşine takılırdı*” (s. 104).
- 154.“Dede *günden güne* mum gibi eriyordu!” (s. 104)
- 155.“Gelip gelip ellerini yalıyorlardı. Fakat küçük kuzularla Korkmaz’ın *başı dertteydi*” (s. 104).
- 156.“Canı bir şeye sıkılınca onu karşısına alıp *derdini dökerdi*” (s. 104).
- 157.“Feten, doktorun kendisini aldattığını sezmişti. Ertesi gün, Muhtarların evine gitti. Muhtar onu *güler yüzle* karşıladı” (s. 105).
- 158.“O gün yine elinde karnesiyle Koca Dede’nin yatağının kenarına oturup *boynunu büktü*” (s. 105).
- 159.“Dede inler gibi konuştu.
-Benim neye ağladığımı bir bilsen!
Bu iki çift sözü söylerken, *soluk soluğa* kalmıştı” (s. 106).
- 160.“Öldüğüm zaman, Muhtar sizi *bağrına basacak*. Köy yerinde *ortada kalmanızı* istemiyorum” (s. 106).
- 161.“-Habiş’imle Döndü’*m burnumda tütüyorlar*” (s. 106).
- 162.“Feten *kaşlarını çattı*” (s. 106).

- 163.“-Hele gülüşleri!.. Hiç bizim kızların gülüşlerine benzemiyor. Resim çektirirken yalancıkıktan gülmüşler besbelli. Sadece bir şeyleri değişmemiş.
Yaşar atıldı.
-Neleri
-*Boyunlarının büküklüğü*” (s. 108).
- 164.“Feten, *gözlerini* dedesine *dikmiş*, öylece bakakalmıştı” (s. 108).
- 165.“Dede *sözünü kesti*” (s. 108).
- 166.“Feten, ağlarken alt dudağını dişliyordu. Bir an *kendini topladı*” (s. 109).
- 167.“Köy halkı, günlerce çocuklara *baş sağlığı dilemeye* geldiler” (s. 109).
- 168.“Feten’e göre, her şey yolundaydı. Fakat köyün *ileri gelenleri*, iki çocuğun başlarında büyük biri olmadan, yaşayabileceklerine inanmıyorlar, Feten’le Yaşar’ın durumlarına bir *çözüm yolu* bulmaya çalışıyorlardı” (s. 111).
- 169.“Dervişin Bekir Ağa *sözünü kesti*” (s. 111).
- 170.“ ‘İleride *iyi kötü* biriyle *baş göz ederler*. Yurt yuva sahibi olur. O zaman seni hayırla anar’ ” (s. 112).
- 171.“Bir başkası *söze karıştı*” (s. 112).
- 172.“Muhtarın *aklı* bu işe *yattı*. Hatta sevindi bile. *Boğaz tokluğuna* Ahmet Ağa’ya çalışacağına, benim işlerimi görsün, diye düşündü” (s. 113).
- 173.“Öğretmenin, çocukları kolladığını biliyor, Feten’in evlatlığa verilmesine *engel olmasından* korkuyordu” (s. 113).
- 174.“ Ah beyim ah, çocukların hali *yüreğimi yakıyor!*’ deyip *içini çekti*” (s. 114).
- 175.“Köyde kalan çocukların ikisi de, dedeleri ölünce *ortada kaldılar*” (s. 114).
- 176.“Mal Müdürü’nün yanındaki yabancı adam *söze karıştı*” (s. 114).
- 177.“ İnşallah bundan sonra, sayenizde talihi döner de *yüzü güler* garibin, diyerek işi pekiştirmek için *dil dökmeye başladı*” (s. 115).
- 178.“Muhtar sevine sevine köyün *yolunu tuttu*” (s. 115).
- 179.“Sürüyü ahıra sokup ayaklarını sürüye sürüye eve döndü. *Hava kararmak* üzereydi” (s. 115).
- 180.“Gaz lambasıyla aydınlanan odada Muhtar, dev gibi görünüyordu. İki çocuk da korkudan *tir tir titriyordu*” (s. 117).
- 181.“ Senin başına *akıllı uslu* biri gerek” (s. 117).
- 182.“Feten atıldı.
-Başka iş buluruz.
-Size kim iş verir? Millet *çoluk çocukla* uğraşır mı?” (s. 117)

- 183.“Ürperdi, *tüyleri diken diken oldu. İçi karardı*” (s. 117).
- 184.“Ben büyüssem de kimse bana kötülük etmez. Etmek isteyen çıkarsa, elbette *konu komşu* korur beni” (s. 118).
- 185.“Muhtar öfkeyle *sözünü kesti*” (s. 118).
- 186.“Feten’in *umutları kırılmıştı*” (s. 119).
- 187.“ ‘Sizi severim ama, Muhtar’a tek başıma *karşı duramam*. Üstelik, köyün *ileri gelenleri* de ondan yanalar” (s. 119).
- 188.“Feten durup durup ağlıyordu. Bir ara:
-Neşe Öğretmen bari burada olsaydı! Belki beni bir yere saklar, evlatlığa vermezdi, diye *içini çekti*” (s. 119).
- 189.“*Soluk soluğa* gelip hemen kendini kovuğa attı” (s. 121).
- 190.“...Bu haber, köyde çabucak yayıldı. ‘Feten, evlatlık olmamak için *canına kıymış!*’ diyenlerin yanında, ‘Feten başka köye kaçmış,’ ya da ‘Muhtar, kızı gece kaçırıp kasabaya götürmüş belki de satmıştır’ diyenler de vardı” (s. 121-122).
- 191.“Köyümüzün iki öksüzünü *bağrımıza basıp* barındıramazsak, insanlığımız nerede kaldı?” (s. 122)
- 192.“Jandarmalar, köyün çevresini arıyorlardı. Elmalıklara *göz atıyor*, bağlardan geçerken, bağ evlerini yokluyorlardı” (s. 123).
- 193.“Çoban çocuklar *omuz silktiler*.
-Biz ne bilelim...” (s. 124)
- 194.“Bir gün, Pembe’ye eski çay yatağından *söz etmiş*, oradan topladığı beyaz yuvarlak el taşlarını göstermişti” (s. 124).
- 195.“-Feten’i bir de eski çay yatağının orada arayın. Bir kez bana, oradaki bir kovuktan *söz etmişti*” (s. 124).
- 196.“Ayak sesleri, gittikçe yaklaşıyordu. Feten, *tir tir titriyor*. Buraya saklandığımı kim söyledi acaba, diye düşünüyor ve arkadaşlarını birer birer *gözünün önüne* getiriyordu” (s. 125).
- 197.“Feten’ le *göz göze geldiler*” (s. 125).
- 198.“Sonunda çipe atlayıp köyün yolunu *tuttular*” (s. 125).
- 199.“Hiçbiri söylemez, hiçbiri beni *ele vermez*” (s. 125).
- 200.“*Çoluk çocuk*, kadın erkek, Feten’in çevresine toplanmıştı” (s. 126).
- 201.“ Sen *bildiğini okuyor*, kendi başına *işler çeviriyorsun!*... diye onu azarlayıp, hırpalıyordu” (s. 126).

- 202.“Cipin içinden, Mal Müdürüyle Azmi Bey’in indiğini görünce, Muhtar’ın *yüreği ağzına geldi*” (s. 127).
- 203.“Akılları sıra, *el ele verip* çalışacak, evlerinde yaşayacaklarmış” (s. 127).
- 204.“Gün gelecek yine bizim *başımıza dert olacaklar*” (s. 127).
- 205.“Mal müdürü *sözünü kesti*” (s. 127).
- 206.“Kırık bacağını sürüye sürüye, uzaklaşmakta olan cipin *peşine takıldı...*” (s. 128)
- 207.“Hemen saçlarını kavradı ve *göz açıp kapayınca dek* örgülerini dibinden kesti” (s. 129).
- 208.“Saçları kesilince kulaklarındaki altın küpeler iyice ortaya çıkmıştı. Hanım *gözünü* bunlara *dikti*” (s. 130).
- 209.“Feten, elini acıyan yanağına bastırdı. Dişlerini sıkıp sustu ve *diz çökerek* yerdeki saçları topladı” (s. 130).
- 210.“Hemen süpürge getirmeye çıkınca, ayaklarının ucunda yükselip duvardaki aynaya şöyle bir *göz attı*” (s. 130).
- 211.“-Hah şöyle, bunu demin yapsaydın, *canın yanmayacaktı!* Bundan sonra *ayağını denk al*” (s. 131).
- 212.“Köyü, arkadaşları, koru, otlak, koyunlar, kuzular, hele Yaşar! Hepsi de *gözünde tütüyordu*” (s. 132).
- 213.“Sözcükleri İstanbul deyişine uygun söyleyebilmek için *ter döküyordu*” (s. 133).
- 214.“Çoğu kez de *dili dönmüyor*, hanımdan dayak yiyordu” (s. 133).
- 215.“*Söz veriyordu* ama, sözüne güvenemiyordu annesinin” (s. 134).
- 216.“-Kahvaltı etmeyeceğim anne, *içim almıyor*, diye nazlandı” (s. 135).
- 217.“...Bu şekilde giyindiğinde hep, ‘Ben de beslemeyim,’ diye *içini çekerti*” (s. 136).
- 218.“Hanım da bunun *farkına varmıştı*” (s. 136).
- 219.“Sibel, tabağında yemek artırmayı *adet edinmişti*” (s. 136).
- 220.“Demin bir ara, *göz göze geldik*, çocuğun bakışları karşısında ezildim” (s. 137).
- 221.“Feten, hanımın söylediklerini de duymuştu. Acıyla *içini çekerek*, hanım, bizim muhtarın karısı gibi, diye düşündü” (s. 137).
- 222.“Çocuk, başını kaçırdı. Feten’in *yüreği sızladı*, içine dayanılmaz bir özlem doldu” (s. 138).
- 223.“*İçim yanıyor*, acaba kardeşimin başında bir iş mi var, diye düşünüyor, *ölçüp biçiyordu*” (s. 138).
- 224.“Yaşar *burnunda tütme*ye başlamıştı” (s. 138).

- 225.“...Çünkü o da bütün varlığıyla Yaşar’ı düşünüyor, onun köydeki yaşayışını *gözünün önüne getirmeye çalışıyordu*” (s. 139).
- 226.“Bacağının kırık olduğunu anlayınca:
-Bunu kim yaptıysa, *Allah cezasını versin!...* diye söylendi” (s. 140).
- 227.“Babası, dedesi, Habibe, Döndü ve Feten birer birer *gözünün önüne geliyordu*” (s. 140).
- 228.“Bugünden tezi yok, oğlanın bakımını *üstüme alıyorum!*” (s. 141)
- 229.“Muhtarın çocuğu sürüklediğini görünce dayanamadı. *Var gücüyle* bağırarak muhtara çıkıştı” (s. 141).
- 230.“Yaşar tam on gün *gece gündüz* ablasının dönmesini bekledi” (s. 142).
- 231.“...Bu özlemi giderebilmek için sık sık tehlikeyi *göze alıyordu*” (s. 143).
- 232.“Okula başlayabileceği için *sevinçten uçuyordu*” (s. 143).
- 233.“Yaşar’ın nüfus kağıdını *ele geçirmek* istiyordu” (s. 143).
- 234.“Köye nasıl dönebilirim? O günden sonra aklı, hep bu konuya *takılıp kaldı*” (s. 145).
- 235.“*Aklına koymuştu* artık kaçacaktı!” (s. 146)
- 236.“Feten, sevinçle fırladı...*Soluk soluğa* kendini karakola attı” (s. 147).
- 237.“*Dişini sık...*Biraz büyüyünce sana kimse karışamaz” (s. 147).
- 238.“Böylece üç yıl geçti...Feten, köye dönme umudunu hiçbir gün yitirmedi. Hele Yaşar’ı *aklından* bir an olsun *çıkarmadı*” (s. 148).
- 239.“Güler Hanım’ın evine yapışıp kalacak, onun işkencelerine bile bile *boyun eğecekti*” (s. 148).
- 240.“Apan Köyünden, hiç okumuş adam çıkmamıştı. Herkes, okusun, adam olsun, köyüne yararı dokunsun, diye Himmet’i *dört gözle bekliyordu*” (s. 148).
- 241.“O gün, yepyeni giysiler içinde gülerek kamyonu binen çocuğun, Himmet değil de, kardeşi Yaşar olduğunu düşünmüştü. O zaman, bu tatlı düştün babasına da *söz etmişti*” (s. 149).
- 242.“Muhtar’ın ve karısının Yaşar’ı horlayıp hırpalayabileceklerini düşündükçe *kabına sığamıyordu*” (s. 149).
- 243.“En büyük korkusu, Yaşar’ı okula başlatmamış olmalarıydı. Fakat öğretmenine güveniyor, ‘O, Yaşar’ın *peşini bırakmaz*’ diyerek *kendini avutuyordu*” (s. 149).
- 244.“Bir gün her şeyi *göze alıp* Azmi Bey’e açıldı” (s. 149).
- 245.“Feten:

-Allah esirgesin beyefendi! Kardeşim ölürse ben nasıl yaşarım? Onu canımdan çok seviyorum, diyerek, beyin yanından uzaklaştı” (s. 150).

246.“Odanın ortasına bir iskemle atıp gözünü Feten’e diyor, döşemeleri temizlerken kuyruk gibi peşinde dolaşıyordu” (s. 150).

247.“Orada da hanımın annesi göz açtırmadı” (s. 150).

248.“Konu komşuya tembih ettim” (s. 152).

249.“Hanım öfkeyle Feten’in sözünü kesti” (s. 152).

250.“Havva, Emine, Sıdika, Aliye, Düriye, Hatice onların hatırlarını soracak oldu, dili tutuldu” (s. 153).

251.“Kulağını deldirdiği günün sevincini anımsayınca içi burkuldu(s. 153).”

252.“Feten’in gözleri doldu” (s. 153).

253.“Kendisinden, ‘Bizim kız,’ diye söz ediyor. ‘Bizim kızın yemeği verildi mi? Bizim kızın iğnesi yapıldı mı?’ diyerek birbirlerini uyarıyorlardı” (s. 156).

254.“Baş hekim onu güler yüzle karşıladı” (s. 156).

255.“Feten, alevler içinde kendine doğru yaklaşan itfaiyecileri görünce kendinden geçti...” (s. 156)

256.“...Sonra özlemle içini çekti” (s. 157).

257.“Kuşkuyla çevresine bakınıyor, köyüne gitmesine engel olmak isteyen birilerinin çıkıvereceğini sanarak telaşlanıyordu” (s. 159).

258.“Feten başını pencereden çıkardı. Baş hemşire’ ye gözlerinin içi gülerek karşılık verdi” (s. 159).

259.“Yaşar’ı, evini, köyünü, komşularını, arkadaşlarını, köpekleri Korkmaz’ı gözünün önüne getirmeye çalıştı. İçi içine sığmaz oldu” (s. 159).

(Püsküllüoğlu, 2006; Aksoy, 2021).

Dört Kardeşiler romanında sözünü kesmek, içi içine sığmamak, peşinde dolaşmak, kabına sığmamak, aklına koymak, bildiğini okumak, yüreği sızlamak, dil dökmek gibi farklı duyguları ve deneyimleri belli eden çeşitli deyimler kullanılmıştır.

İkilemelere Ait Bulgular

Anlamı güçlendirmek amacıyla aynı kelimelerin tekrarıyla, yakın ya da eş anlamlı kelimelerle, zıt anlamlı kelimelerle, biri anlamlı diğeri anlamsız kelimelerle ya da yansıma kelimelerle oluşmuş pek çok “ikileme”ye yer verilmiştir. Elde edilen ikileme bulguları aşağıda gösterilmiştir:

Bağrışa çağrışa (s. 7), yavaş yavaş (s. 8), sallana sallana (s. 8), zaman zaman (s. 9), gece gündüz (s. 9), çoluk çocuk (s. 9), karı koca (s. 9), gitgide (s. 10), türlü türlü (s. 10), günden güne (s. 10), konu komşu (s. 10), konu komşu (s. 10), kuru kuru (s. 11), türlü türlü (s. 11), sık sık (s. 12), kendi kendine (s. 12), bana bana (s. 13), tas tas (s. 13), birer birer (s. 13), kolay kolay (s. 14), ağlaya ağlaya (s. 14), koşa koşa (s. 15), sürüye sürüye (s. 15), güle söyleye (s. 15), görür görmez (s. 16), üzüm üzüm (s. 17), birer birer (s. 17), çarpıta çarpıta (s. 17), çığlık çığlığa (s. 17), sık sık (s. 17), sürü sürü (s. 18), er geç (s. 18), kana kana (s. 19), avuç avuç (s. 19), ballandıra ballandıra (s. 20), değdire değdire (s. 21), sarsak sarsak (s. 22), ister istemez (s. 23), kapar kapamaz (s. 23), üfler üflemez (s. 25), kendi kendine (s. 26), acele acele (s. 27), suçlu suçlu (s. 27), çekine çekine (s. 28), küt küt (s. 28), kana kana (s. 28), savurta savurta (s. 28), öttüre öttüre (s. 28), renk renk (s. 28), ileri geri (s. 29), boşu boşuna (s. 30), üzgün üzgün (s. 30), girer girmez (s. 31), güm güm (s. 31), çekine çekine (s. 31), durup durup (s. 32), baş maş (s. 32), bulur bulmaz (s. 33), dürte dürte (s. 33), iri iri (s. 33), sık sık (s. 34), kendi kendine (s. 35), taştan taş (s. 36), ev ev (s. 36), çala söyleye (s. 37), pırıl pırıl (s. 37), uslu uslu (s. 37), vah vah! (s. 38), tıpır tıpır (s. 38), ezile ezile (s. 39), benek benek (s. 40), yavaş yavaş (s. 41), çoluk çocuk (s. 41), sürüye sürüye (s. 41), bol bol (s. 42), üç beş (s. 42), kolay kolay (s. 42), durup durup (s. 42), soluk soluğa (s. 43), iyiden iyiye (s. 43), evire çevire (s. 44), birer birer (s. 44), bana bana (s. 44), birer birer (s. 44), konu komşuya (s. 46), işini gücünü (s. 46), güle söyleye (s. 47), birer birer (s. 47), pırıl pırıl (s. 48), buruş buruş (s. 49), değdire değdire (s. 49), yer yer (s. 49), birer birer (s. 49), üç beş (s. 50), istemeye istemeye (s. 51), tıpış tıpış (s. 51), küt küt (s. 51), ters ters (s. 52), gelir gelmez (s. 54), pırıl pırıl (s. 54), birer birer (s. 55), renk renk (s. 55), allı yeşilli (s. 55), tıka basa (s. 57), biter bitmez (s. 57), çıkar çıkmaz (s. 57), avuç avuç (s. 57), kara kuru (s. 58), çoluk çocuk (s. 58), çiftler çiftler (s. 58), ikişer ikişer (s. 58), sırt sırta (s. 58), dallı güllü (s. 58), didik didik (s. 59), bağıra bağıra (s. 59), sık sık (s. 60), oraya buraya (s. 60), avuç avuç (s. 60), konup konup (s. 61), boğuk boğuk (s. 62), seve seve (s. 63), sık sık (s. 63), güle söyleye (s. 63), yüzü gözü (s. 65), girer girmez (s. 66), uslu uslu (s. 68), yaz kış (s. 69), gıcır gıcır (s. 69), sendeleye sendeleye (s. 70), akşam akşam (s. 70), hal hatır (s. 71), gürül gürül (s. 71), çabuk çabuk (s. 72), durup durup (s. 72), çıtır çıtır (s. 72), şak şak (s. 72), pul pul (s. 73), elden ele (s. 73), gitgide (s. 74), tel tel (s. 74), konur konmaz (s. 74), durup durup (s. 75), duya duya (s. 75), birer birer (s. 77), oradan oraya (s. 78), durup dururken (s. 78), konu komşu (s. 79), arka arkaya (s. 80), koşa koşa (s. 81), cayır cayır (s. 81), kadın erkekli (s. 82), savura savura (s. 82), acı acı (s. 82), çığlık çığlığa (s. 83), soluk soluğa (s. 83), konu komşuya (s.

84), soluk soluğa (s. 85), dolu dolu (s. 86), konu komşu (s. 87), sevine sevine (s. 87), zaman zaman (s. 88), kolum kanadım (s. 88), sırt sırt (s. 89), bölüp bölüp (s. 89), haşır neşir (s. 90), dört beş (s. 90), sık sık (s. 91), ağlaşa ağlaşa (s. 92), için için (s. 93), çarpıta çarpıta (s. 93), günden güne (s. 94), boş boş (s. 94), beş altı (s. 95), koşa koşa (s. 96), kurt murt (s. 97), baştan ayağa (s. 97), sık sık (s. 98), sürüye sürüye (s. 98), oradan oraya (s. 100), zaman zaman (s. 100), kapanır kapanmaz (s. 101), baştan ayağa (s. 101), büyük küçük (s. 102), canla başla (s. 102), bol bol (s. 102), boş boş (s. 102), sık sık (s. 103), hoplaya zıplaya (s. 104), günden güne (s. 104), soluk soluğa (s. 106), kırpık kırpık (s. 107), katıla katıla (s. 108), dolup dolup (s. 109), gece gündüz (s. 109), yurt yuva (s. 112), iyi kötü (s. 112), tepe tepe (s. 113), üç beş (s. 113), sevine sevine (s. 115), sürüye sürüye (s. 115), sert sert (s. 116), akıllı uslu (s. 117), çoluk çocuk (s. 117), diken diken (s. 117), konu komşu (s. 118), dır dır (s. 118), sürüye sürüye (s. 119), konuşa konuşa (s. 119), durup durup (s. 119), birer birer (s. 119), durup durup (s. 120), küt küt (s. 121), apar topar (s. 121), seve seve (s. 122), birer birer (s. 123), birer birer (s. 123), göz göze (s. 125), birer birer (s. 125), çoluk çocuk (s. 126), kadın erkek (s. 126), gelir gelmez (s. 126), şuradan şuraya (s. 126), el ele (s. 127), kendi kendilerine (s. 127), içim içimi (s. 127), acı acı (s. 128), sürüye sürüye (s. 128), kara kuru (s. 129), girer girmez (s. 129), hıçkıra hıçkıra (s. 130), avaz avaz (s. 132), bar bar (s. 132), konuşa konuşa (s. 133), cayır cayır (s. 134), yer yer (s. 134), kuru kuru (s. 134), ılık ılık (s. 135), için için (s. 135), bol bol (s. 136), sık sık (s. 136), ara sıra (s. 136), hıçkıra hıçkıra (s. 136), pırıl pırıl (s. 137), göz göze (s. 137), yurtlarından yuvalarından (s. 137), kendi kendine (s. 138), tuz buz (s. 138), sızım sızım (s. 139), acı acı (s. 139), yavaş yavaş (s. 140), ağlaya ağlaya (s. 140), öksüre öksüre (s. 140), gitgide (s. 140), kesik kesik (s. 141), zar zor (s. 141), gece gündüz (s. 142), sık sık (s. 143), sık sık (s. 144), iyileşir iyileşmez (s. 144), görür görmez (s. 145), kendi kendine (s. 145), oradan oraya (s. 146), soluk soluğa (s. 147), kendi kendine (s. 148), bile bile (s. 148), sık sık (s. 149), çeşit çeşit (s. 150), konu komşuya (s. 152), birer birer (s. 152), sağa sola (s. 153), dalgın dalgın (s. 153), gitgide (s. 154), oradan oraya (s. 155), çatır çatır (s. 155), yer yer (s. 156), sürüye sürüye (s. 156), bir bir (s. 157), kendi kendine (s. 157), koşa koşa (s. 159).

Yazar, *Dört Kardeşiler* romanında farklı görevlerde ve anlamlarda kullanılan aynı kelimelerle, eş anlamlı kelimelerle ya da zıt anlamlı ve anlamsız kelimelerle oluşmuş ikilemeler kullanmıştır.

Yansıma Sözcüklere Ait Bulgular

Deyim ve ikilemelerin fazlaca bulunduğu romanda rastlanan bir başka dil unsuru da yansıma sözcüklerdir. Aşağıda insanlara, hayvanlara ve cansız varlıklara ait çeşitli sesler yer almaktadır:

- “Kızlar, ablalarının sözüne aldırıyorlardı. Ayaklarını sürüyor, toprakları tozularak yavaş yavaş onu izliyorlardı. Birden, uzaklardan gelen bir köpek *havlaması* duydular” (s. 8).
- “Kızlar:
-Biz de Arif ağamıza bakıyoruz, diye *mırıldandılar*” (s. 24).
- “Bir yandan çakı sapıyla “*tık tık tık*” vururken, öte yandan da ‘Söğüdüm gavlayıver’ tekerlemesini söylüyorlardı” (s. 26).
- “Acele acele, büyük deliğin altını oydu. Kabuğu ıslatıp oduna geçirdi ve ciğerlerini şişirip düdüğü üfledi. Düdüğün sesi *çın çın* öttü” (s. 27).
- “Feten yıkayıp toprağını arıttıktan sonra, çekine çekine ağzına götürdü. Üflemeden önce, gözlerini kapayıp dua etti. Kalbi *küt küt* atıyordu” (s. 28).
- “Ertesi sabah kapının *güm güm* vurulmasıyla uyandılar” (s. 31).
- “Feten:
-Çok acır mı ninem? diye sordu. Rengi uçmuştu. Yüreği *küt küt* atıyordu” (s. 51).
- “...Bu durumda kalbur, ‘*pat*’ edip kapanır ve kuş, kalburun altında tutsak olurdu. Kuş tuzağa kapanınca bütün çocuklar bulgur yaygılarını bırakıp kalburun çevresine toplanırlardı” (s. 61).
- “Çocukların üstünde, ham yünden örülmüş birer ceket, ayaklarında da nakışlı yün çoraplarla lastik ayakkabılar vardı. Başlarını kalın yazmalarla sarmışlardı. Yumuşacık kar, ayaklarının altında *gıcır gıcır* sesler çıkarıyordu” (s. 69).
- “Oakta *gürül gürül* çam odunları yanıyordu” (s. 71).
- “Kadınlardan biri:
-Un miyaneye döndü, diye *mırıldandı*” (s. 72).
- “...Bu sırada ağda, *çıtır çıtır* sesler çıkarıyordu. Kaynana, şeridin uçlarını birleştirirken, birbirine ‘*şak, şak*’ vuruyordu. Odada çıt yoktu...” (s. 72)
- “...Bu sözü söyledikten sonra hemen ayağa kalktı. Kapıdan çıkarken, Ak düzü muhtarı *homurdandı*” (s. 78).
- “Hemen toplanıp keçi *melemelerinin* geldiği yana yöneldiler” (s. 80).

- “Korunun bir başı tutuşmuş *cayır cayır* yanıyordu” (s. 81).
- “Tam bu sırada, burunlarına acı bir yanık kokusu geldi. Sonra *çatırtılar* duyulmaya başladı” (s. 81).
- “...Köpek de ölünün ayakucunda durmadan *uluyordu*” (s. 83).
- “...Sonra *katıla katıla* ağlamaya başladı” (s. 108).
- “Feten, ağlarken alt dudağını dişliyordu. Bir an kendini topladı.
-Ben varım, Yaşar’ım, ben sana bakarım, diye *mırıldandı*” (s. 109).
- “Soluk soluğa gelip hemen kendini kovuğa attı. İbrikten bir yudum su içerek ağzının kuruluşunu giderdi. Yüreği *küt küt* atıyordu. O kadar yorulmuştu ki...” (s. 121)
- “Bir gün, bulaşıkları yıkarken elinden büyük bir yemek tabağını düşürüp kırdı. *Şangırtıya* hanım koştu” (s. 133).
- “Canının acısından kuru kuru *hıçkırıyordu*” (s. 134).
- “Kitaptaki kızın acıklı serüvenine *hıçkıra hıçkıra* ağladığını anımsardı” (s. 136).
- “Ansızın sokak kapısı alev aldı, *çatır çatır* yanmaya başladı” (s. 155).
- “Feten’in yüzü sevinçle aydınlandı.
-Ahmet Emmim muhtar olmuş! diye *mırıldandı*” (s. 158).

Bu romanda da *Fadiş*’te olduğu gibi mırıldanmak, hıçkıra hıçkıra, küt küt yansımaları kullanılmıştır. Deyimler ve ikilemelere kıyasla yansıma sözcüklerin daha az kullanıldığı görülmektedir.

Ağız Özelliklerine Ait Bulgular

Bir dil alanı içerisinde görülen konuşma şekillerini, ifade çeşitlerini, bazı durumlarda da toplumsal nitelikleri yansıtan kullanımların her biridir. Ağız, lehçeye karşıt olarak çok daha dar bir alanda kullanıldığı söylenebilir (Vardar, 2007). İncelenen *Dört Kardeştiler* romanında söyleyiş ya da ses zenginliği olarak da ifade edilen “ağız özellikleri” şu cümleler üzerinden aktarılmıştır:

- “Feten:
-Şu kızları boğasım geliyor, oğlana bir tıkım rahat aş yedirmiyorlar. Üstelik, her gün her yerde kavga çıkarıyorlar...Bıktım usandım bunlardan dede! diye dert yandı” (s. 14).

- “-Başlarında baban bari olsa! Hiç olmazsa ondan korkarlar. Ne beni ne de seni sayıyorlar, kanımız iliğimiz kuruyor...Zaten ben kocadım gayri, baş edemiyorum bunlarla” (s. 14).
- “Feten kaygıyla
-Babam yine üç gündür görünmedi, diye içini çekti.
Dede:
-N’apsın görünsün de? Adam evde dirlik bulamıyor ki! Elimden gelse, ben de vurur giderdim koruya, emme sizleri kime bırakabilirim? diye söylendi” (s. 14).
- “-Haydin bakalım sizi koruya götüreyim! dedi” (s. 15).
- “Önden giden kızlar, epey ilerlemişlerdi. Dede, topal bacağını sürüye sürüye kızlara yetişmeye çalışıyor, bir yandan da:
-Hadin, geride kalmayın, diye Feten’le Yaşar’a sesleniyordu. Feten, koşup dedesine yetişti” (s. 15).
- “Feten:
-Daha adam olmadı dedesi, deyince Yaşar diklendi:
-Ben adam oldum emme, daha küçüğüm. Bacaklayım tez yoyuluyor...dedi. Gülüştüler” (s. 16).
- “-İlahi Yaşar! Sen gerçekten erkek olmuşsun gayri! Koskoca babanı nasıl devirdin? Babaları:
-Buralar sıcaktan kavruluyor, haydin koruya dalalım” (s. 17).
- “-Haydin bakalım, ellerinizi ve yüzünüzü yıkayıp sofraya yumulun! Herkesin payına birer yumurta düşüyor” (s. 19).
- “-Kabuk yırtıldıysa ötmez gayri! diye dertleniyordu” (s. 28).
- “...Bu sırada Halime’nin anası koşarak geldi.
-Kesin gayri şu düdük sesini! Öküzleri delirteceksiniz! diye çocuklara çıkıştı(s. 29-30).”
- “-Haydi kızlar gelin ahıra girebilirsiniz gayri!” (s. 33)
- “-Çekilin gayri!’ diye çocukları tersleyerek ahıra girdi” (s. 33).
- “-Biz kim, öğretmenlik kim, oğlum? Ben seni bile okutamadım. Oysa sen de akıllı çalışkan ve güçlü bir çocuktun. Kız kısmı okuyup da n’olacak? Üç beş yıl sonra kocaya veririz. Üstümüzden savulur gider. Emme, Yaşar oğlan okursa...” (s. 34-35)
- “-Anaaa! Canım sıkıldı gayri! Kınayı yakacaklarsa yaksınlar! diye bağırdı.
Sesine anası koşup geldi. Sevgiyle başını okşarken:

-Şimdi oğlum, hemen şimdi, dedi.

Öteki odadakilere de seslendi.

-Hadin gayri kadınlar! Oğlumun canı sıkıldı! Kınayı hemen yakalım” (s. 39).

- “-Çok sevindim. Sizleri sevindirdiği için Arif’in anasından Allah razı olsun. Haydin eve! Ben de geliyorum. İyiden iyiye yorulmuşum. Kocadım gayri. Gençliğimde düğünlerde sabahlara dek oynardım...” (s. 43)
- “Nevzer Kadın, başını okşadı:
-Haklısın Feten, sana söz de verdimdi. Fakat şu sırada görülecek bir sürü iş var. İnekten sağladığım sütler, güveçlere boşaltılacak. Ocağa konulup pişirilecek. Ev süpürülecek. Tepsilerin hepsi boş, çeşmeye gidilip su doldurulacak. Ahır paklanacak...” (s. 46-47)
- “Dedesi şöyle bir düşündü.
-Kim delecek kulaklarımı?
-Marzı Nine!
-O pek kocadı gayri. Gözü görüp eli tutuyor mu acaba?
-Ooo, hem de nasıl...” (s. 48)
- “-Sen yürüsene gayri! Kocaman oğlan oldun. Kundaktan çıktığın günden beri, Feten’in sırtında geziyorsun. Yazık değil mi ablana diye azarladı” (s. 70).
- “-Al şu feneri! Ablanız Yaşar’ı yine yüklenecek. Varıp ben kucaklayayım bari. Akşam akşam düşüp şaşmasınlar” (s. 70).
- “N’olur Muhtar Emmi! Hiç olmazsa yiyeceğimiz kuru ekmeğin parasını çıkarabileceğim bir iş göster bana!...” (s. 85)
- “-Dur Muhtar Emmi, ne olursun dur! Bir kez olsun sarılıp vedalaşalım birbirimizle!...” (s. 92)
- “-Selam Feten Abla, nasılsın? Yaşar’a bakın hele, efe olmuş benim oğlum!
Feten:
-Sağ ol Ahmet Emmi, iyiyiz işte, dedi.
-Deden nasıl?
-Bildiğin gibi. Hastalığı, günden güne kötülüyor. Bir an sustular. Sonra Feten atıldı.
-Ahmet Emmi, sana bir şey danışacağım!
-De bakalım kızım.
-Bana bir iş bulsan diyecektim. Okul kapandı, boş boş geziyorum.
-Sen ne iş görebilirsin ki?

-Her işi yaparım. Bahçe çapalarım, ekin yollarım, kaz güderim, koyun güderim...” (s. 94-95)

- “Feten sevinçten uçacaktı. ‘Gün aşırı bir ekmek, her akşam bir sahan aş!...’ diye mırıldandı...Sonra:
-Olur, Ahmet Emmim, olur, dedi. Ben de senin koyunlarını canım gibi korurum” (s. 96).
- “Bu sırada adam koşarak yanlarına geldi.
-N’ oldu çocuklar?
Feten atıldı.
-Çoban Emmi, benim koyun hastalandı. Ne edeceğimizi bilemiyoruz, dedi” (s. 99).
- “-Çoban Emmi, n’oldu ki buna? Diye merakla sordu” (s. 100).
- “Bir akşamüstü, Arif’in babası Feten’i kapıda karşıladı.
-Koyunları ahıra sal da yanıma gel. Seninle söyleşmek istiyorum, dedi.
-Buyur Ahmet Emmi! diye yanına koştu” (s. 102).
- “-Çok iyi olur Ahmet Emmi, Allah senden razı olsun. Onun, yazın sokaklarda başıboş dolaşmasına ben de dertleniyordum” (s. 103).
- “Dede inler gibi konuştu.
-Benim neye ağladığımı bir bilsen!
Bu iki çift sözü söylerken, soluk soluğa kalmıştı.
-N’ oldun dedem, neye ağlıyorsun?” (s. 106)
- “-Haydin, durmayın burada. Siz daha çocuksunuz. Çocuklar ölümlerin yanında durmazlar. Çıkın bizim eve gidin, diye bağırdı...” (s. 109)
- “Arif’in babası merdiven başından seslendi.
-Feten, sen misin?
-Benim Ahmet Emmi! Koyunları almaya geldim de...
-İyi kızım, iyi dedi Ahmet Ağa” (s. 110).
- “Feten, Muhtar’ın sesini tanımıştı, kapıyı açarken;
-Buyur Muhtar Emmi! Bir şey mi var? diye korkuyla sordu” (s. 116).
- “N’ olur Muhtar Emmi, bize ilişme! Senin kapına bir dilim ekmek istemeye gidersek, o zaman bize dilediğini yap! diye yalvarmaya başladı.
Yaşar da korkuyla ablasına sokulmuştu.
-Ben, ablamı bir yerlere koyvermem! Onsuz yaşayamam Muhtar Emmi! Onu İstanbul’a yollama, güzel emmim, yollama! diye sızlanıyordu” (s. 116-117).

- “Feten ağlayarak
-Muhtar Emmim bizden ne istiyor, Ahmet Emmi? Zorla güzellik olur mu? Evlatlık olmak istemiyorum. Yaşar’dan ayrılmam ben!” (s. 118)
- “Feten’in kız arkadaşlarını toplayıp kendisini görüp görmediklerini sordu. Hepsi de: Görmedik Muhtar Emmi, hiç görmedik Feten Kız’ı diyorlardı” (s. 122).
- “-Bak hele ne işler olmuş! Ben sana güvenirim. Azmi Bey’e de söyledim, olağanüstü bir durum olmasa, Muhtar, kızı bu sabah alıp getirirdi, dedim” (s. 128).
- “Muhtar, öksüre öksüre karanlık avluda ilerliyordu. Yaşar’a, yumuşak bir sesle:
-Ne ablası oğlum Ablanı aklından çıkar gayri, dedi” (s. 141).

Yazar Dört Kardeşiler romanında gayri, emme, hadin, paklamak, bir tıkım, kocadım gayri, bak hele gibi sözcükleri kullanmıştır. Ağız özelliklerini yansıtan bu sözcükler ile söz ve anlam çeşitliliği yaratılmıştır.

Atasözlerine Ait Bulgular

Babası Pek Salih öldükten sonra dedesi de ölen Feten’in kardeşi Yaşar’dan başka kimsesi kalmaz. Kızların ikisini evlatlık veren Muhtar, Mal Müdürüne diğer çocukların ortada kaldığını söyler. Daha sonra Feten’i de evlatlık vererek, oğlanı yanına almak istediğini belirtir. Mal Müdürü, yanındaki adama dönerek “geçen gelişinde böyle bir kız olursa, almak istediğini söylemiştin. Bak, aradığımız karşımıza çıktı” der. Muhtar sevinçle atılarak “-Allah büyüktür, *iyi olacak hastanın ilacı (doktor olmalı) ayağına gelir, derler*” (s. 115) sözlerini söyler. Görüldüğü üzere yazar bu romanda atasözlerine çok az yer vermiştir.

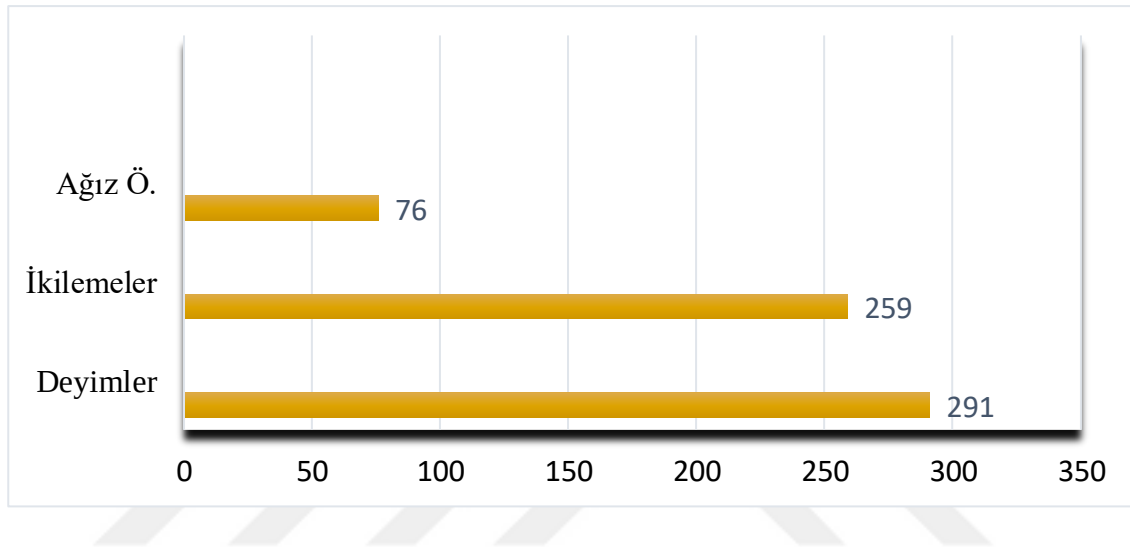
Tablo 5. Dört Kardeşiler’de Dil ile İlgili Somut Olmayan Kültür Öğelerinin Dağılımı

Dil ile İlgili Kültür Öğeleri	Kullanım Sıklığı	Sayfalar/Sayfa Aralığı
Deyimler	291	9-159
İkilemeler	259	7-159
Yansıma Sözcükler	32	24-159
Ağız Özellikleri	76	8-158
Atasözleri	1	115

Toplam =659

Tablo 5’te *Dört Kardeştiler* romanındaki dil ile ilgili somut olmayan kültür öğeleri ve kullanım sıklıkları yer almaktadır. Deyimler (f= 291), İkilemeler (f=259), yansıma sözcükler (f=32), ağız özellikleri (f=76), atasözleri ise (f=1) defa kullanılmıştır. Tabloya göre en sık “deyimler” en az “atasözleri” kullanılmıştır.

Dört Kardeştiler romanında sık kullanılan dil ile ilgili somut olmayan kültür öğeleri aşağıda yer alan Şekil 8’de gösterilmektedir.

Şekil 8. Dört Kardeştiler’de Sık Kullanılan Dil ile İlgili Somut Olmayan Kültür Öğeleri Grafiği

Diğer Somut Olmayan Kültür Öğelerine İlişkin Bulgular

Dinî İfade ve Terimlere Ait Bulgular

Tanrı esirgesin, Tanrıya dua edip durmak, inşallah, akşam ezanı, çok şükür, Allah vere de, dua etmek, namaz, yatsı namazı, Tanrı’ya şükretmek, helalleşmek, Allah’a şükür, rahmetli, Allah büyüktür, Allah cezanı versin, Tanrı zihin açıklığı versin, Tanrı yardımcın olsun, Tanrı ömür versin, yatsı namazı gibi birçok “dinî ifade ve terim” tespit edilmiştir. Dinî ifade ve terimler aşağıdaki cümlelerde yer almaktadır:

- “Feten:

-Davranın kızlar, dedi. Herkes evine girdi. Neredeyse köyün azgın köpekleri sokaklara dağılacaklar. *Tanrı esirgesin*, üstümüze saldırıp bizi parçalayacaklar...” (s. 8)

- “İkisi de kendilerine bir oğul vermesi için, *Tanrıya dua edip duruyorlardı*” (s. 9).
- “-Durun hele, zıkkımın kökünü yiyesiceler! Yağlı ellerinizle birbirinizin saçlarına yapışmayın, evcek bitleneceğiz. *Tanrı esirgesin*, bir bitlenirsek kolay kolay paklanamayız gayri... Etmeyin, yapmayın!... diye bağıırıyordu” (s. 13-14).
- “-*Tanrı esirgesin*, oğlum! Keçileri kov, köylümüzü ayaklandırma” (s. 18).
- “...Sonra kendi kendine, ‘Belki de yırtılmaz kabuk, yırtılmaz, yırtılmaz *inşallah!*’ diye söylendi” (s. 26).
- “Üflemeden önce, gözlerini kapayıp *dua etti*” (s. 28).
- “*Akşam ezanına* yakın köye döndüler” (s. 31).
- “-*Allah Allah*, n’olacakmış görüp de!.. diye söylendi. Feten, gözlerini ovuşturarak kapıya koştu” (s. 31).
- “-Oh, *çok şükür!* diye sevinçle bağırdı” (s. 33).
- “-Ah, dedi. En büyük isteğim, Yaşar oğlanı okutup büyük adam olduğunu görmek. -*İnşallah, inşallah...*” (s. 35)
- “-Babana *Tanrı ömür versin*” (s. 42).
- “Yaşlı adam, biraz durakladıktan sonra:
-Sadece babanın durumuna canım sıkılıyor, *Allah vere de* bu koru, onun başını yemese! demişti” (s. 42).
- “-Çok sevindim. Sizleri sevindirdiği için Arif’in anasından *Allah razı olsun*. Haydin eve! Ben de geliyorum. İyiden iyiye yorulmuşum. Kocadım gayri. Gençliğimde düğünlerde sabahlara dek oynardım...” (s. 43)
- “Nevzer Kadın’ın uyarması üzerine, Feten, Marzı Nine’nin elini öptü. O da ‘Dilerim *Allah’tan*, kulağından altın küpeler eksik olmasın,’ diye *dua etti*” (s. 53).
- “...Bu sırada *öğle ezanı* okunuyordu. Erkekler *namaza durdular*” (s. 57).
- “...Bu yüzden akşam yemeği için evlerine gitmediler. Dedeleri, *yatsı namazından* çıkınca gelip onları aldı” (s. 58).
- “Sofradan kalkarken de, *Tanrı’ya şükretmekten* kendilerini alamazlardı” (s. 62).
- “Dede
-İyi olur *inşallah*, diye içini çekti...” (s. 64)
- “Herkes susuyordu. Savcı ve Kaymakam:

-Başın sağ olsun, dediler” (s. 83).

- “Muhtar’ın kasabaya indiği bir gün Karakol Komutanı yoluna çıktı.
-Selam, Muhtar Efendi! Hoş geldin, nasılsın?
-Hoş bulduk, komutanım. İyiyiz. *Allah’a şükür*. Sizler nasılsınız?” (s. 89)
- “Muhtar, *camide sabah namazını kıldıktan* sonra kahveye gidip Çopur Hüseyin’i buldu” (s. 92).
- “-Çok iyi olur Ahmet Emmi, *Allah senden razı olsun*. Onun, yazın sokaklarda başıboş dolaşmasına ben de dertleniyordum...” (s. 103)
- “Muayene sonunda reçete bile yazmamış, ‘İyi olur *inşallah*’ deyip savuşmuştu” (s. 105).
- “Dede gözlerini araladı.
-İyi kızım, iyi ettin. *Tanrı zihin açıklığı versin...*” (s. 105)
- “Yatağın ayakucunda oturmakta olan Yaşar, ağlamaklı olmuştu. Konuşmayı kapamak için:
-Korkma sen dedem, hiç korkma! Biz büyüyünceye dek yaşarsın *inşallah*, dedi(s. 106).”
- “Tepe tepe her işe koşarsın. *Sevabı* da cabası” (s. 113).
- “Birden, Muhtar’ın gözlerinde bir ışık yanıp söndü.
-Geçen gün sizlere ömür, *rahmetlinin* babası da öldü” (s. 114).
- “Muhtar, sevinçle atıldı.
-*Allah büyüktür*” (s. 115).
- “*İnşallah* bundan sonra, sayenizde talihi döner de yüzü güler garibin, diyerek işi pekiştirmek için dil dökmeye başladı” (s. 115).
- “-Muhtar, Muhtar! Feten bu sabah sürüleri almaya gelmedi. Kızla *helalleşip* vedalaşmadık bile, apar topar nereye götürdün yavrucağı?” (s. 121)
- “-*Akşam ezanından* beri seni arıyoruz. Neden buraya gelip pustun?” (s. 141)
- “...Sonra bir *caminin* önüne geldi, avlusuna girdi. Erkekler, *sabah namazından* çıkıyorlardı” (s. 146).
- “Babası içini çekip ‘Hele o günlere gelemim. *Allah büyüktür*. Belki çalışıp didinir, biz de Yaşar’ımızı kasabaya, okumaya yollayabiliriz’ demişti” (s. 149).
- “Feten:
-*Allah esirgesin* beyefendi! Kardeşim ölürse ben nasıl yaşarım? Onu canımdan çok seviyorum, diyerek, beyin yanından uzaklaştı” (s. 150).

- “Başhekim sevgiyle omzunu okşadı.
-Feten, anlattıklarını ilgiyle dinledim. Sen, iyi yürekli ve güçlü bir kızsın. *Tanrı yardımcın olsun*. Başın dara gelirse, hiç çekinmeden bana yaz, dedi” (s. 158).

Bulgular incelendiğinde daha çok “Tanrı” ve “Allah” kelimelerinin geçtiği görülür. Allah büyüktür, Allah esirgesin, Allah senden razı olsun, dilerim Allah’tan gibi ifadeler ön plandadır.

Gelenek ve Göreneklere Ait Bulgular

Sünnet ve düğün törenleri, insanları bir araya getirerek aile ve akrabalık bağlarını güçlendirir. Yazar, böyle günlerde hem yiyeceğin hem de eğlencenin bol olduğunu söyleyerek insan ilişkilerinin de güçlendiğine dikkat çeker. Bahsedilen diğer gelenek ve görenekler ise sünnet gezmesi, kına gecesi eğlenceleri, düğün yemeği, sünnet yatağı süsleme geleneği, el öpme, başsağlığı dilemedir. Gelenek ve göreneklere ait bulgular aşağıda sunulmuştur:

- “Köyde, *düğünler ve sünnetler* hep sonbaharda yapılırdı. O yıl yine, birkaç sünnetle üç düğün olacaktı. Feten ve kardeşleri, düğünleri pek severlerdi. Böyle törenlerde hem eğlence boldu, hem de yiyecek...” (s. 35)
- “İlk düğün, Arif’in *sünnet düğünüydü*...” (s. 36)
- “Sünnetten bir gün önce, yaylı at arabaları süslendi. Mahallenin çocukları içine doluştular. En öndeki arabada, davulcuyla zurnacı vardı. Çala söyleye, köyün içinde dolaşıldı” (s. 37).
- “Bu gezi, akşama dek sürdü. Güneş batarken, çocuklar evlerine döndüler. Biraz sonra *kına gecesi eğlenceleri* yapılacaktı” (s. 37).
- “Kına tasında toz kına vardı. Kına anası, biraz su döküp hamur haline getirdi. Sonra türküler ve maniler söylenirken, Arif’in sağ elinin küçük parmağına, bu kına hamurundan sürdü. Üzerine yeşil yaprak dolayıp parmağı tülbentle sardı” (s. 39).
- “Çocuklar, kınalı ellerini kucaklarına koyup birer köşeye çekildiler. Bu sırada, kadınlar tef, dümbelek çalarak oyuna giriştiler. Evde, köyün en neşeli türkülerini söylenip en kıvrak oyunları oynanırken köy meydanında da, düğün ateşi yakılıyordu” (s. 40).
- “Feten:
-Bugün, *düğün sofrasına* oturacağız. Üstümüzdekileri değiştirelim, dedi” (s. 44).

- “Çocuklar, birer birer ninenin *elini öptüler*” (s. 49).
- “Dipteki odada sünnet yatağı donatılmıştı. Karyola ve çevresi renk renk oyalı krepler, bürümcük çarşaflar allı yeşilli ipeklerle süslenmişti. Duvarlara geyik resimli halılar ve sırmalı çevreler asılmıştı. Yatak çarşafları, yastık örtüleri, kanaviçe işi çiçeklerle bezenmişti. Yorgan ağzında, karyola eteğinde, yastık kılıflarında bulunan el örmesi tenteneler, yatağın süsünü tamamlıyordu” (s. 55).
- “*Sünnet düğünlerinde, yatak süslenirken, herkesten eşya toplamak köyün geleneğiydi. Kimin güzel halısı ya da çevresi, çarşafı, yorganı, yastığı, yatak örtüsü bürümcüğü varsa, sahiplerinden birer birer istenirdi*” (s. 55).
- “Arif, henüz bu yatağa yatmamıştı. *Çocuk sünnet olmadan sünnet yatağına yatırılmazdı*. Bu da köyün geleneklerinden biriydi. Herkes, bütün geleneklere olduğu gibi, bu geleneğe de saygıyla uyardı” (s. 55).
- “...Sonra kadın, tef çalıp türkü söylemeye başladı. Köyün genç kızları ve gelinleri, çiftler çiftler oyuna kalkıyorlardı. Elllerinde nakışlı tahta kaşıklar vardı. Bunlar, ikişer ikişer, avuç içinde sırt sırta gelecek şekilde kavranmış, sapları, parmak aralarına kısıtılmıştı” (s. 58).
- “Feten, terbiyeli bir şekilde muhtarın ve karısının *ellerini öptü*” (s. 105).
- “Köy halkı günlerce çocuklara *başsağlığı dilemeye* geldiler. Ev dolup dolup boşaldı” (s. 109).

Görüldüğü üzere Türk kültüründe el öpme geleneği yaygın ve önemsenen bir davranış biçimidir. Küçükler el öperek hem geçmişten gelen bir geleneği yaşatır hem de elini öptüğü insana saygısını ve nezaketini belli eder.

Millet ve Devlet İsimlerine Ait Bulgular

Tarihî bir olaydan bahsedilmediği için *Dört Kardeşiler* romanında “millet ve devlet isimleri” ile ilgili herhangi bir bulguya rastlanmamıştır.

Çocuk Oyunlarına Ait Bulgular

Feten, kardeşlerine “haydin, ekmeklerinizi tez yeyin de sokağa çıkıp oynayalım” der. Sofra bezini topladıktan sonra birlikte sokağa çıkarlar. Arkadaşlarıyla körebe oynamaya karar verirler. Yazar, bu oyunun nasıl oynandığını ve başka hangi oyunların oynandığını izah eder. Çocuk oyunlarına ilişkin tüm bulgular aşağıda gösterilmiştir:

- “*Körebe* oynamaya karar verildi” (s. 20).
- “*Körebede* herkes, eline iki tane yassı taş alıyordu. Ebenin gözü bağlandıktan sonra oyuncular, taşları birbirine vurarak ebeye yaklaşıyor; sonra hemen uzaklaşıyorlardı... Bir yandan da:
-Çak çaka çak çak,
Ebeme de bak bak!
Bak hele bak bak!...
diye bağrışıyorlardı.
Ebe ellerini öne uzatıyor ve sarsak sarsak taş seslerine doğru koşuyor, olanca gücüyle oyunculardan birini yakalamaya çalışıyordu. Yakalanan oyuncu ebe oluyor ve böylece sürüp gidiyordu” (s. 22).
- “Arif çobanlığı pek önemsemiyordu. Sık sık öteki çoban oğlanların yanına gidiyor, onlarla *aşık oynuyorlardı*” (s. 98).
- “Pembe diye, kekeme bir kız çoban vardı. Onu kimse sevmezdi. Feten, acıdığı için ona yakınlık gösterirdi, öteki çobanlarla kavga ettiğinde ondan yana olurdu. Bir gün, Pembe’ye eski çay yatağından söz etmiş, oradan topladığı beyaz yuvarlak el taşlarını göstermişti. Hatta oturup onlarla *beştaş* oynamışlardı” (s. 124).

Sayı bakımından fazla bulunmasa da geleneksel çocuk oyunlarından körebe, aşık oyunu ve beştaş a yer verilmiş, körebe oyununun nasıl oynandığı anlatılmıştır.

Geleneksel çocuk oyunlarından beştaş aşağıda yer alan Şekil 9’da gösterilmektedir.

Şekil 9. Beştaş Oyunu

(<https://www.kulturportali.gov.tr/turkiye/artvin/kulturatlasi/bes-tas-oyunu> adresinden alınmıştır.)

Sözlü Ürünlere Ait Bulgular

Sözlü ürünler, yazılı ürünler kadar kalıcı olmasa dahi ağızdan ağıza yayılarak geleceğe taşınırlar. Gülten Dayıoğlu *Dört Kardeştiler* isimli romanında yazılı ürünlere sadece bir defa yer vermiş olsa da sözlü ürünlerden daha çok bahsetmiştir. Sözlü ürünlerin yer aldığı cümleler aşağıda sunulmuştur.

- “Akşam oluyooooor!...
Güneş batıyooooor!...
Evli evineeeee!...
Köylü köyüneeeee!...
Tilki inineee!...
Evi olmayan sıçan deliğine!...
Akşam oluyooooor...
Mahallenin çocukları hep bir ağızdan, “Akşam oluyor !...” diye bağırıyorlardı” (s. 7).
- “Körebe oynamaya karar verildi. Halka olup, sayışmaya başladılar:
-Han kapısından girdim içeri,
Adamlar oturmuş dört köşeli,
Endo mendo güzeli,
Güzellerin içinde en güzeli...
Sonra sözü Emine aldı:
-İnne minne,
Ucu düğme,
Çalama çardak,
Gümüslü bardak,
Akçan grupçan,
Aradan sen çıkcan!...
Hatice de işaret parmağını ağzına koyup yeni bir *tekerlemeye* başladı:
-Ooo...makara,
Kalk gidelim yukara,
Yukar bize dar geldi,
Yaptıralım bir oda.
Aya bak, yıldıza bak
Şu güzelim kıza bak!...” (s. 20)

- “Sıra Feten'e geldi. O da işaret parmağını halkadaki çocukların göğüslerine değdire değdire, *tekerlemesini* söylemeye başladı:

-Eveleme develeme,

Tazi tuzi,

Merkep kızı.

Nereye gitti?

Yazıya gitti?,

Ne zaman gelecek?

Güzün gelecek,

Yazılalım, dizilelim.

Şu köşeye büzülelim.

Ancık boncuk,

Kerevete sen gir sen çık!...” (s. 21)

- “Kına tasında, toz kına vardı. Kına anası, biraz su döküp hamur haline getirdi. Sonra *türküler ve maniler* söylenirken, Arif’in sağ elinin küçük parmağına, bu kına hamurundan sürdü. Üzerine yeşil yaprak dolayıp parmağı tülbentle sardı” (s. 39).
- “... Böylece mahallenin çocukları, bulgur yaygılarının çevresinde, iki gün *türküler* söyleyip *maniler* atıştılar. Kuşlara tuzaklar kurarak bir güzel eğlendiler” (s. 61).
- “Köyde, uzun kış gecelerinde, her gün ev gezmeleri yapılırdı. Nevzer Kadın arada bir Feten’ le kardeşlerini de götürürdü. Geceler; *masallar, öyküler, mani ve türkülerle* dopdolu geçerdi” (s. 69).
- “...Bu sırada, hep bir ağızdan bir *türkü* tutturmuşlardı.

Elimi vurdum helvaya,

Mevlam hayır eyleye,

Helvayı bekleyenler

Kollara kuvvet dileye.

Kar kapıda savrulur,

Un ocakta kavrulur,

Helva böyle yağrulur,

Yedi komşuya duyurulur.

Tepsi başında güzeller,

Halkada kınalı eller,
Mevlam helvayı teller,
Sağ olsun helvamızdan yiyenler” (s. 73).

- “Yaz ortalarıydı. Bir öğle vakti, kendi yaşında bir çoban çocuk otlakta Feten’e kaval çalmayı öğretiyordu. Korkmaz karşılarına geçmiş, keyifle kuyruk sallıyordu. Koyunlar, yine ahlat ağacının dibine toplanmıştı. Feten, ikide bir, gözünü kaydırıp onlara bakıyor; bir yandan da, arkadaşının dediklerini yapmaya; kavaldan *yöresel bir türkünün* ezgilerini çıkarmaya çalışıyordu” (s. 98-99).
- “Anıları, git gide, kış gecelerinde dinlediği *cin, peri masallarına* dayandı” (s. 140).
Görüldüğü üzere tekerleme, mâni, masal, öykü ve türkü gibi sözlü edebiyat ürünlerinden bahsedilmiştir. Yazar tekerlemelere çocuk oyunları içerisinde yer vermiştir.

İnsan Adlarına Ait Bulgular

Dört Kardeştiler romanında Feten, Nevzer, Yaşar, Habibe, Neşe, Azmi, Arif, Güllü, Sibel, Güler, Himmet, Leman, Ahmet, Emine, Pembe, Havva, Sıdık, Gülsün, İbrahim, Ömer, Hüseyin, Bekir, Kerim, Hacer, Döndü, Fadime, Salih, Cemile, Marzı, Halime, Hatice, Hüsnü, Ahmet, Hüseyin, Hasibe, Aliye ve Düriye gibi pek çok “insan adı” tespit edilmiştir. Feten ve Yaşar en fazla tespit edilen isimlerdir. İnsan adlarına ait tüm bulgular aşağıda yer alır:

- “Feten, iki yaşındaki kardeşi Yaşar’ı sırtına bindirmişti, bu yüzden hızlı yürüyemiyordu. Kız kardeşleri *Habibe’yle Döndü* ardından geliyorlardı” (s. 7).
- “Feten’in anası *Hasibe* Kadın, köyde sevilip aranan bir kişiydi” (s. 9).
- “Komşulardan *Nevzer* Kadın da küçük Yaşar’ı günde birkaç kez emzirip doyuruyordu” (s. 10).
- “Sizi bugün *Halime*gilin harmanına götürüyüm mi?” (s. 19)
- “*Hatice* de işaret parmağını ağzına koyup yeni bir tekerlemeye başladı” (s. 20).
- “*Arif*, yeniden düdüğe bıçak sapıyla vururken çocuklar, hep bir ağızdan düdüğün tekerlemesini söylemeye başladılar...” (s. 25)
- “Feten, Habibe’yi:
-Koluma değme, diye dirsekledi. Bu sırada, Dönmezlerin *Hüsnü*, sevinçle bağırıyordu” (s. 26).
- “*Ahmet*:

-Ne var kız? İnsan bir düdük için ağlar mı? dedi.

Ben ağlamıyorum ki! Zaten *Hüseyin* dayım bana çay kıyısından koca bir dal düdüklük söğüt kesiverecek!” (s. 27)

- “-Kim ooo?... diye seslendi. Komşu kızı *Havva*, titrek sesiyle cevap verdi.
-Benim, ben! Feten’ i ünlemeye geldim!...” (s. 31)
- “Dedesı şöyle bir düşündü.
-Kim delecek kulaklarını?
-*Marzı* Nine!
-O pek kocadı gayri. Gözü görüp eli tutuyor mu acaba?
-Ooo, hem de nasıl...Daha geçen gün, Semercilerin *Cemile* ’nin kulağını deldi(s. 48).”
- “-Bizim korucunun çocukları, hani *Salih* var ya!...” (s. 49)
- “ ‘Çömdülerin *Fadime* haber salmış. Bizim mahallenin kadınları, bu gece aralarında toplanıp helva çeceklermiş. Çocuklardan içime sinmedi, onları almaya geldim,’ dedi” (s. 69).
- “-Ne düşünüyorsun? Kızlar gittikleri yerde, buradakinden daha iyi yaşayacaklar. Ne desen, yabancıların yemekleri bol, giyimleri temiz olur. Günün birinde, bizim köyden Cimcimlerin *Hacer*’in kızını yabana, evlatlığa verdilerdi. Bildin mi?...” (s. 91)
- “-Selam Feten Abla, nasılsın? Yaşar’a bakın hele, efe olmuş benim oğlum!
Feten:
-Sağ ol *Ahmet* Emmi, iyiyiz, işte dedi” (s. 94).
- “Akşamları dedesiyle kardeşini doyurduktan sonra, *Neşe* Öğretmen’in evine gidiyordu” (s. 100).
- “Derviş’in *Bekir* Ağa sözünü kesti” (s. 111).
- “-Öyle ya, dedi *Kerim* Hoca. Köy yerinde yarı aç yarı tok horlanıp sürünmektense iyi bir kapıya verirsen, durumu buradakinden kat be kat üstün olur...” (s. 112)
- “Arkadaşı *Emine*:
-Seni biz de saklarız. Mademki yabancı adam cuma günü kasabadan gidecekmiş, sen de cumartesiye değin saklanırsın, dedi” (s. 119).
- “*Pembe* diye, kekeme bir çoban kız vardı” (s. 124).
- “Buraya saklandığımı kim söyledi acaba, diye düşünüyor ve arkadaşlarını birer birer gözünün önüne getiriyordu... Emine mi, Havva mı, *Sıdık* mı, *Gülsüm* mü?...” (s. 124-125)
- “-Heeey!... *İbrahim*! *Ömer*!... Gelin! Kızı buldum!...” (s. 125)

- “Azmi Bey, Mal Müdürü’nün eski arkadaşlarındandı. Hayvan ticareti yapıyordu” (s. 125).
- “Muhtar, Feten’in bileğini sımsıkı kavramış, Çopur *Hüseyin*’in cipini bekliyordu. Cip gelir gelmez, kızı içine tıkıp kasabaya götürecekti” (s. 126).
- “Azmi Bey’in karısı *Güler* Hanım, kara kuru, sinirli, asık suratlı bir kadındı” (s. 129).
- “Bundan sonra ayağını denk al. Benim isteklerimi eksiksiz yapar, kızım *Sibel*’e ve beyefendiye gereken saygıyı gösterirsen, ben de seni hiç dövmem...” (s. 131)
- “Hemen o gün, adını değiştirdiler. Hanımın kızı Sibel, onun için uygun bir ad bulmuştu. Feten’ e ‘*Güllü*’ denilecekti” (s. 131).
- “-Arkadaşım olacak o dili kuruyası *Leman*, seni bir şey sanıyor. Gelsin de ne salak bir kız olduğunu görsün!” (s. 138)
- “Yaşar daha küçükken, bir gün, Hacıların *Himmet*’i kasabaya, ortaokula uğurlamışlardı” (s. 148).
- “Feten, korkuyla oraya ilişti. Öteki koltuklarda da köydeki arkadaşlarının oturmakta olduklarını düşledi. Havva, Emine, Sıdika, *Aliye*, *Düriye*, *Hatice*” (s. 153).

İnsan adlarına göz atıldığında yalnızca isimlerin değil Semercilerin Cemil, Çopur Hüseyin, Derviş Bekir Ağa, Çömdülerin Fadime, Cimcimlerin Hacer gibi lakapların da yer aldığına tanık olunur. Lakap takılırken kimi zaman bir ailenin adı ya da lakap takılacak kişinin özellikleri dikkate alınır. *Dört Kardeştiler* romanındaki lakaplar daha çok aile adlarından oluşmaktadır.

Aile ve Akrabalık Adlarına Ait Bulgular

Dayıoğlu, *Dört Kardeştiler* isimli eserinde dede, kardeş, baba, abla, ana, oğul, nine, çocuk, hala, yenge, teyze, kaynana, gelin, kız, karı ve koca gibi akrabalık adlarına yer vermiştir. Adlar ve bulunduğu cümleler aşağıda gösterilmiştir.

- “Çocukların başında *dedeleri* vardı, fakat topaldı adamcağız” (s. 10).
- “Feten, bu işleri isteyerek yapıyordu. Çünkü *kardeşlerini*, *babasını*, dedesini ve evini çok seviyordu. Hele babasını! Onu herkesten çok severdi” (s. 11).
- “Habibe ile Döndü, onu çok üzüyorlardı. Oysa Yaşar, *ablasını* ana bellemişti. Feten’ e kene gibi yapışır, gün boyunca sırtından inmek istemez, eteğinin ucundan ayrılmazdı” (s. 11).
- “Dede:

-Ya, işte böyle *oğlum!* Feten, üç gündür, ‘Babam gelmedi’, diye dertlenip duruyordu. Hadin dedim, o gelmediyse koruya biz gidelim” (s. 17).

- “Oyunun en heyecanlı sırasında, Halime’nin *ninesi*:
-Halimeeee! diye seslenerek çocuklara yaklaştı” (s. 22).
- “*Ana* babalar ya da nineler dedeler, çocuklara:
-Heeey, dövenleri boş bıraktınız! Öküzler buğdaya sardı! İşinizin başına dönün! diye bağırıyorlardı” (s. 28-29).
- “...Sonra Arif’in *halası, yengesi, teyzesi* de para ve fıstık serptiler” (s. 57).
- “Fadime Kadın’ın *kaynanası*, koca bir tencereye eğilmiş helvanın tatlısını kıvama getirmeye çalışıyordu” (s. 71).
- “Kaynana şerbeti kıvamına getirmeye çalışırken, Fadime *Gelin* de ortaya beyaz bir çinko tepsi koyup bir iyi yağladı” (s. 71).
- “Bundan sonra ayağını denk al. Benim istediklerimi eksiksiz yapar, *kızım* Sibel’e ve beyefendiye gereken saygıyı gösterirsen, ben de seni hiç dövmem...” (s. 131)
- “Hanım, arada bir, özellikle yaz aylarında kızı ve *kocasıyla* İstanbul dışına gezilere çıkıyordu” (s. 151).

Görüldüğü üzere insan adları kadar olmasa bile aile ve akrabalık adları da yoğun bir biçimde kullanılmıştır.

Meslek Adlarına Ait Bulgular

Kullanım sıklığı itibarıyla önde olan bir başka kültür unsuru meslek adlarıdır. *Dört Kardeştiler* isimli romanda köy korucusu, davulcu, zurnacı, sünnetçi, müfettiş, jandarma, muhtar, tahsildar, kaymakam, savcı, albay, paşa, karakol komutanı, hemşire, mal müdürü, kapıcı, çoban, hizmetçi, itfaiyeci, öğretmen, dişiçi, polis, doktor gibi “meslek adları” tespit edilmiştir:

- “Feten’in babası, *köyün korucusuydu*. Halk arasında ‘Pek Salih’ diye anılırdı” (s. 8).
- “En öndeki arabada *davulcuyla zurnacı* vardı” (s. 37).
- “*Sünnetçi* çıkar çıkmaz odaya konuklar doluştular” (s. 57).
- “Öğretmen, bu konuyu o günlerde okula uğrayan *müfettişe* açmıştı” (s. 68).
- “...Tam bu sırada olay yerine gelen iki köyün *jandarmaları*, araya girdiler” (s. 82).
- “Kasabadan *kaymakam* ve *savcı* geldi. Olaya el koydular” (s. 82).

- “...-Evet geçen gün bizim *albay* telefon etti. *Paşa* için evlatlık kız istiyorlar. Hatta bir değil, iki olsa daha iyi olur, dediler. Ben de sana güvenip *Albay*’a söz verdim. Hani dört beş yıl önce, Kaymakam’a bir kız bulmuştun...Koskoca Apan Köyünün *muhtarisin*; evlatlığa verilecek iki kız daha bulamayacak değilsin ya!... Göreyim seni, üstlerime karşı yüzümü kara çıkarma!...” (s. 90)
- “Ertesi gün, kasabaya inip *Karakol Komutanını* aradı. ‘İzine çıktı,’ karşılığını alınca canı sıkıldı. Hükümet binasının önüne doğru yürüdü. Karşıdan *Mal Müdürü* geliyordu. Hemen kasketini çıkarıp selama durdu” (s. 113).
- “-Devletimize vergi ödemek, boynumuzun borcudur. Ama, bazen içimizden kendini bilmezler çıkıp *tahsildarı* üzüyorlar” (s. 114).
- “Karısı pek huysuz olduğundan, evlerine aldıkları *hizmetçiler* bir hafta ya da on beş gün içinde kaçıp gidiyorlardı” (s. 125).
- “Sonbaharda Neşe *Öğretmen* köye döndü” (s. 143).
- “*Kapıcı*, kapının altından günlük gazeteleri attı” (s. 146).
- “Resmin altında ‘Dayak yediği için evden kaçıp *polise* sığınan evlatlık kız...’ diye yazıyordu” (s. 146).
- “Üç yıl içinde hanım, onu üç kez sokağa çıkardı. Birinde, Feten’in dişi çok ağrımişti, birlikte *dişçiye* gidip ağrıyan dişi çektirdiler” (s. 150).
- “*İtfaiyeciler*, sesin geldiği katı kestiremiyorlardı” (s. 155).
- “*Doktorlar, hemşireler* onun kimsesiz olduğunu anlayınca daha çok ilgi göstermeye başladılar” (s. 156).

Yazar her iki kitabında da çeşitli mesleklere yer vermiş olsa da *Dört Kardeştiler* romanı meslek adları bakımından daha zengindir. *Dört Kardeştiler*’de az sayıda kullanılan meslekler doktor, hemşire, itfaiyeci, kapıcı iken daha sık kullanılan meslekler muhtar, öğretmen, karakol komutanıdır.

Hayvan Adlarına Ait Bulgular

Kültür öğelerinin araştırıldığı *Dört Kardeştiler* romanında hayvan adı olarak keçi, köpek, kedi, tavuk, sığır, kuş, ayı, at, koyun, öküz, kaz, kuzu, eşek, tay, kurt, kurt köpeği, arı ve inek geçmektedir. En fazla rastlanan hayvan adlarının keçi ve köpek olduğu görülür. En az rastlanan hayvanlar ise kedi, sığır, ayı, eşek ve ineştir. Hayvan adlarına ait bulgular aşağıdadır:

- “Kızlar, ablalarının sözüne aldırıyorlardı. Ayaklarını sürüyor, toprakları tozularak yavaş yavaş onu izliyorlardı. Birden, uzaklardan gelen bir *köpek* havlaması duydular” (s. 8).
- “Apan köyünün koruluğu, bu çevrede ünlüydü. Komşu köyler, Apanlıların bin bir emekle yetiştirdikleri bu örnek koruluğu hiç çekemezlerdi. Bu yüzden fırsat kollar, zaman zaman köylerinin *keçi* sürüsünü koruya salıverirlerdi” (s. 9).
- “-Akşama değin sokakta tavuk gibi eşindiniz. Tavuk tersi, *sığır* tersi, *kedi* köpek tersi dolu yerler” (s. 13).
- “Ağaçlara tırmanıp *kuş* yuvalarında yumurtadan yeni çıkmış yavruları gördüler” (s. 19).
- “Ona bir *ayının* kaçırdığı köylü çocuğunun serüvenini anlatmaya başladı” (s. 23).
- “Ana babalar ya da nineler, dedeler, çocuklara:
-Heeey, dövenleri boş bıraktınız! *Öküzler* buğdaya sardı! İşinizin başına dönün! diye bağırıyorlardı” (s. 28-29).
- “Son olarak atın içinden, bağırsak gibi, etten yapılmış bir torba göründü. Bunun bir ucu *taya* bağlıydı” (s. 32).
- “Meydana, kocaman bir *arı* kovanı konmuştu” (s. 41).
- “*İnekten* sağdığım sütler, güveçlere boşaltılacak” (s. 46).
- “Feten, korkuyla yerinden fırladı. *Sarı tüylü iri bir tavuk* Yaşar’ın elindeki ekmeği gagalayıp yere düşürmüştü” (s. 59).
- “Yüz kadar *keçi*, atlayıp zıplayarak koruya dalıyordu” (s. 80).
- “Feten’in babası:
-Eyvah! Koruyu tutuşturdular! Biriniz *ata* atlayıp köye koşsun” (s. 81).
- “-Hay aklınla bin yaşa! Sizin Korkmaz, soylu bir *kurt köpeği*” (s. 97).
- “...Sonra oğluna döndü.
-Feten’in yanından hiç ayrılma! *Kurt* murt inerse, biriniz *kurdu* kovar, biriniz de otlaktaki büyük çobanlara haber götürür” (s. 97).
- “Öğle vakti *koyunlar*, bir ağacın altına toplanıyor, başlarını birbirine doğru sokup yumularak öğlenin kızgın güneşinden korunmaya çalışıyordu” (s. 97).
- “Yaşar, *kaz* çobanlığı işine pek sevindi” (s. 103).
- “Feten’in küçük sürüsü, yeni doğan *kuzularla* birlikte, on dört baş olmuştu” (s. 103).
- “Yorgunluktan, korkuyu bile unutmuştu. Oysa her an, olduğu yere *kurt*, *tilki* ya da yaban domuzu gelebilirdi” (s. 121).

Hayvan adları bulguları dikkatle incelendiğinde Akdüzü Köyü ve Apan Köyü halkının inek, öküz, koyun, keçi, tavuk, arı gibi hayvanlar ile tarım, hayvancılık ve arıcılık ile uğraştığı anlaşılır.

Bitki Adlarına Ait Bulgular

Dört Kardeştiler romanında çitlembik, çam kozalağı, böğürtlen, renk renk hatmiler, çiçek, kasımpatı, beyaz çiçekler, çam ağacı, söğüt, ahlat ağacı, bahar dalı gibi “bitki adları” tespit edilmiştir. Bitki adları *Fadıuş* romanına göre bu romanda daha yaygın kullanılmıştır. Bitki adlarına ait bulgular şunlardır:

- “Koru, o gün akşama kadar, sevinçli çocuk çılgınlıklarıyla şenlendi! Çocuklar, *çitlembik*, *çam kozalağı*, *böğürtlen* topladılar...” (s. 18)
- “Yol kenarlarında, *renk renk hatmiler* açmıştı. Çocuklar birer *çiçek* koparıp renkli yapraklarını yoldular” (s. 28).
- “Nine kapısının önündeki *çiçekleri* suluyordu” (s. 49).
- “Bir an durakladı, sonra gülümseyerek:
-Kulaklarımın delinmesine öyle seviniyorum ki! dedi.
Bu sırada Yaşar, çiçeklikten bir tane *kasımpatı* koparmıştı” (s. 50).
- “Tepsinin dibinde *beyaz çiçekler* açmış gibiydi” (s. 74).
- “Koyunlar yine *ahlat ağacının* dibine toplanmıştı” (s. 99).
- “...Sonra torbasına bütün bir ekmek koydu ve babasının *çam ağacından* oyduğu su testisini kaptı, evden fırlayıp gitti” (s. 120).
- “Yatağın kenarında büyük *bir salkım söğüt* vardı” (s. 120).
- “Bir gün, Azmi Bey eve gelirken, bir demet *bahar dalı* getirmişti” (s. 145).

Her iki romanda bitki adları az sayıda olsa da *Dört Kardeştiler* romanında daha fazla bitki ismine rastlanır. Bitki adları bu romanında hayvan isimlerinin gerisinde kalmıştır.

Spora Ait Bulgular

“Spor” ögesi ile ilgili herhangi bir bulguya rastlanmamıştır.

Tablo 6. *Dört Kardeştiler*’de Diğer Somut Olmayan Kültür Öğelerinin Dağılımı

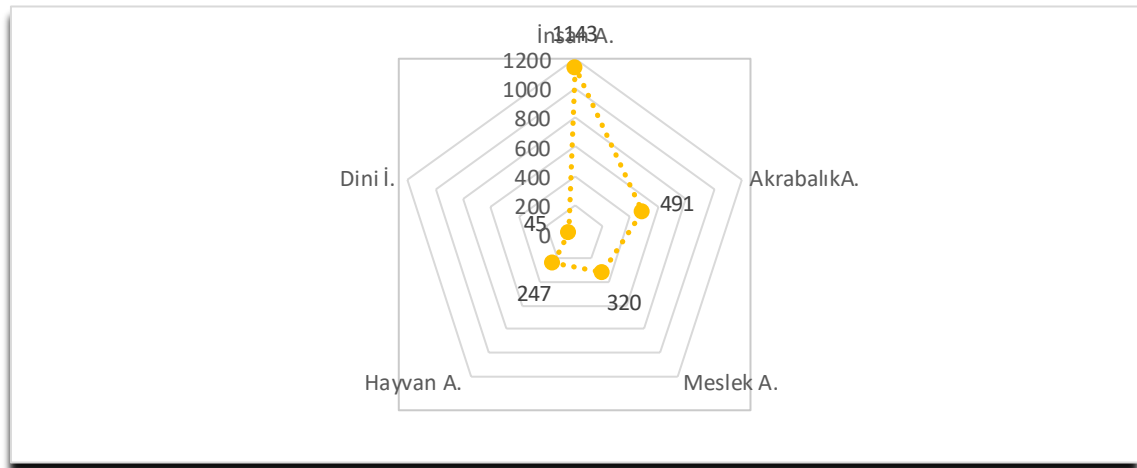
Somut Olmayan Kültür Öğeleri	Kullanım Sıklığı	Sayfalar/Sayfa Aralığı
------------------------------	------------------	------------------------

Dinî İfade ve Terimler	45	8-158
Gelenek ve Görenekler	37	35-109
Millet ve Devlet İsimleri	-	-
Çocuk Oyunları	4	20-124
Sözlü Ürünler	29	7-140
İnsan Adları	1143	7-159
Aile ve Akrabalık Adları	491	7-158
Meslek Adları	320	8-159
Hayvan Adları	247	3-145
Bitki Adları	44	18-145
Spor	-	-

Toplam=2360

Tablo 6. Tabloya göre sık kullanılan ögeler insan adları (f=1143); aile ve akrabalık adları (f=491) ve meslek adları (f=320) dır. Kullanım sıklığı az olan ögeler çocuk oyunları (f=4) ve sözlü ürünler (f=29) dir. Millet ve devlet isimleri (f=0) ile spor ögesine (f=0) ise hiç yer verilmemiştir.

Dört Kardeşiler romanında sık kullanılan diğer somut olmayan kültür ögeleri aşağıda yer alan Şekil 10'da gösterilmektedir.

Şekil 10. Dört Kardeştiler’de Sık Kullanılan Diğer Somut Olmayan Kültür Öğeleri Grafiği

BÖLÜM V

TARTIŞMA

Kültür, tarihteki mevcudiyeti kesin olarak bilinen bir toplumun sosyal etkileşim ile kuşaktan kuşağa aktarmış olduğu maddi ve maddi olmayan yaşayış biçimlerinin temsili bakımından yüksek bir bileşiği, nedeni ve sonucu bakımından ise ait olduğu topluma mensubiyet şuuru ile çevresini hedefleri doğrultusunda değiştirme isteği ve arzusu kazandıran kurallardan oluşan sistemdir (Tural, 1988). Tylor’a (2016, s. 91) göre kültür, “insanoğlunun toplumun bir mensubu olarak edindiği bilgi, inanç, sanat, töre, yasa, görenek ve diğer tüm yetenekler ile alışkanlıkların oluşturduğu karmaşık bir toplamdır.” Bu bağlamda kültür, topluma mensubiyet şuuru kazandıran bunun yanında inanç, töre, görenek ve sanat gibi alışkanlıklardan meydana gelen kurallardan oluşan bir sistem olarak tanımlanabilir. Toplumların sahip olduğu yetenek ve alışkanlıkları somut ve somut olmayan kültür öğeleri biçiminde ifade etmek mümkündür.

Bu çalışmada Gülten Dayıoğlu’nun 1971 yılında yazdığı *Fadış* ve *Dört Kardeştiler* isimli romanları, Topal ve Batur’un (2021) “Kültürel Öğeler Sınıflaması” dikkate alınarak somut ve somut olmayan kültür öğeleri bağlamında incelenmiştir. Elde edilen bulgular, “Bulgular” bölümünde tablolar ile gösterilmiştir. “Tartışma” bölümünde ise ulaşılan bulgular yorumlanıp değerlendirilecektir.

İlk olarak somut kültür öğelerine ilişkin bulgular ve kullanım sıklıkları değerlendirilecektir. *Fadış* romanındaki somut kültür öğelerinin dağılımını gösteren Tablo 1 incelendiğinde, “yeme-içme” ögesinin kullanım sıklığının yüksek olduğu görülür. Somut kültür öğelerinin *Dört Kardeştiler* romanındaki dağılımını gösteren Tablo 4 incelendiğinde ise benzer bir sonuçla karşılaşılır. Yeme-içme ögesinin kullanım sıklığının alanyazındaki pek çok çalışmada da yüksek olduğunu gösteren sonuçlar bulunmaktadır (Menek, 2011; Temizyürek ve Gir, 2021; Topal ve Batur, 2021; Karakoç Öztürk ve Destegüloğlu, 2022; Karagöz ve Çakmak, 2023). Ancak millî yiyecek ve içeceklerin, Türkçe ders kitaplarında yetersiz olduğunu bildiren çalışmalar da bulunmaktadır (Kan, 2010; Kırkkeseli, 2017). Elde edilen sonuçlara göre yeme-içme, *Fadış* romanında en sık kullanılan ikinci öge iken *Dört Kardeştiler* romanında da en sık kullanılan ikinci öge olmuştur. Topal ve Batur’un (2021) çalışmalarında 7 ve 8.sınıf düzeyinde yiyeceklerle içeceklerden daha fazla yer verildiği, Somut Olmayan Kültürel Miras Listesi’nde yer alan

Türk kahvesinin ise hiç bulunmadığı belirtilmiştir. Ayrıca millî bir içecek olan ayranın ise yalnızca 8.sınıf düzeyinde iki metinde yer almasının bir eksiklik olduğu görülmüştür.

Elde edilen bir diğer sonuç “giyim, kuşam ve süslenme” ögesinin kullanım sıklığının da yüksek olduğu yönündedir. İncelenen romanlarda en sık kullanılan dördüncü öge giyim kuşam ve süslenme ögesidir. Başörtüsü, manto, mest, tülbent, yazma örnekleri üzerinden de İslamiyet’e özgü giyim kuşam biçimi yansıtılmıştır. Kan (2010) ve Matan’ın (2014) çalışmalarında, giyim kuşam ögesine değinildiği ancak giyim kuşam ile ilgili ögelerin metinlerden ziyade resimlerde bulunduğu ifade edilmiştir. Kırkkeseli’nin (2017) çalışmasında ise giyim kuşama ait kodların yetersiz olduğu bildirilmiştir. Giyim kuşamla ilgili ögelerin metinlerden ziyade resimlerde daha fazla olduğu sonucu bu çalışmanın sonucuyla uyum göstermemektedir. Bu farklılık Gülten Dayıoğlu’nun romanlarında ön kapak haricinde resimlerin kullanılmamasıyla alakalı olabilir.

“Ev Eşyaları” geçmişle bağ oluşturarak kültürel kimliğimizi devam ettirmemizi sağlar. *Fadiş*’te ev eşyaları en sık kullanılan üçüncü öge iken *Dört Kardeştiler* romanında en sık kullanılan birinci öge olmuştur. Dolayısıyla bu ögenin *Dört Kardeştiler* romanında daha fazla öne çıktığı söylenebilir. Bahsedilen ev eşyaları okura yaşanan dönem ve ortam hakkında ipucu verir niteliktedir. Topal ve Batur’un (2021) çalışmalarında 5. ve 7. sınıf düzeyinde ev eşyalarına rastlanmazken, 6. ve 8.sınıf düzeyinde az da olsa yer verilmiştir. Bu çalışmada görülen eşyalardan birkaçı onların tespit ettiği eşyalarla benzerlik göstermektedir. Gürbüz’ün (2019) çalışmasında “mutfak araç gereçleri” alt başlığı altında mutfak eşyalarına hiç rastlanmamıştır. Oysa bu çalışmada, mutfak eşyalarının kullanım sıklığı fazladır. Bu bakımdan Gürbüz’ün elde ettiği sonuç ile bu çalışmada ulaşılan sonuç birbiriyle uyummamaktadır.

“Alet, Gereçler” ögesinin ilk üç ögeye göre daha az kullanıldığı görülür. *Fadiş*’te en az kullanılan dördüncü öge iken *Dört Kardeştiler*’de en az kullanılan 5. öge olmuştur. Bu durum oldukça dikkat çekicidir. Çünkü alet, gereçler ögesi yalnızca bir toplumun kullandığı alet ve gereçler hakkında bilgiler vermez ayrıca temel geçim faaliyetleri ve coğrafi özellikler hakkında da bilgi edinmemizi sağlar. Her iki romanda da temel geçim faaliyetlerinden “tarım” ile uğraşıldığını gösteren bazı bulgulara rastlanmıştır. Ayrıca *Dört Kardeştiler* romanında “avcılık” yapıldığını kanıtlayan bulgulara da rastlanmıştır. Topal ve Batur’un (2021) çalışmalarında mızrak, gürz, yatağan, kılıç, miğfer, kalkan gibi savaş aletleri ve orak, pulluk gibi tarım aletlerinin tespit edildiği bildirilmiştir. Bu

çalışmada ise tarım aleti olarak “balta, kazma, kürek ve döven” geçmektedir. Her iki çalışmada da alet, gereçlerin sık kullanılmaması ulaşılan ortak sonuçtur.

“Yazılı Ürünler”e hiç yer verilmemiş ya da çok az yer verilmiştir. Bu bakımdan iki romanda da geri planda kaldığı ifade edilebilir. *Fadiş*’te yazılı ürünlere hiç rastlanmazken *Dört Kardeştiler* romanında rastlanan tek yazılı ürün İstiklal Marşı’dır. Edebiyatın, Türk millî kültürünün devamlılığını sağlamadaki önemi düşünüldüğünde, yazılı ürünler ögesine daha fazla yer verilmesi gerekirdi. Alanyazındaki bazı çalışmalarda da yazılı ürünlere yeterince yer verilmediğini gösteren sonuçlar bulunmaktadır (Kan, 2010; Topal ve Batur, 2021; Ünveren Kapanadzade, 2018).

“Tarihî Şahsiyetler” ve “Tarihî ve Turistik Yerler” tıpkı yazılı ürünler gibi rastlanmayan ya da çok az rastlanan ögeler arasındadır. *Dört Kardeştiler*’de iki öge de bulunmazken *Fadiş* romanında tarihî şahsiyet olarak Mustafa Kemal ATATÜRK yer almıştır. Tarihî ve turistik yer adı olarak “Haydarpaşa Garı” geçmektedir. Dolayısıyla tarihî şahsiyetler ve tarihî ve turistik yerler her iki eserde de geri planda kalmıştır. Kan (2010), bu çalışmadan farklı olarak kendi çalışmasında tarihî şahsiyetler ile tarihî ve turistik yerlerin ön planda olduğunu belirtmiştir. Ünveren Kapanadzade’nin (2018) çalışmasında tarihî şahsiyetlerden “Nasreddin Hoca”ya rastlanırken, Topal ve Batur’un (2021) çalışmalarında genel olarak tarihî kişiler ve kahramanlara her sınıf düzeyinde yer vermeye özen gösterildiği ifade edilmiştir.

Kullanım sıklığı yüksek olan bir başka öge “mimari yapılar”dır. Her iki romanda da mimari yapıların kullanım sıklığı yüksektir. *Fadiş*’te en sık kullanılan birinci öge iken *Dört Kardeştiler*’de en sık kullanılan üçüncü ögedir. Hayvancılık yapıldığını kanıtlayan “ahır” ve “samanlık” gibi yapı örneklerinin yanında “tek odalı toprak damlı ev” örneği ile bina yapımında kullanılan yapı malzemesi hakkında da ipuçları vardır. Alanyazındaki benzer bazı çalışmalarda da çeşitli mimari yapılara yer verildiğini gösteren sonuçlar bulunmaktadır (Kan, 2010; Matan, 2014; Ünveren Kapanadzade, 2018; Temizyürek ve Gir, 2021; Topal ve Batur, 2021; Karakoç Öztürk ve Destegüloğlu, 2022). Kırkkeseli (2017), bu çalışmadan farklı olarak kendi çalışmasında folklor temasının fazla, mimari temasına ilişkin kodların daha az olduğunu dile getirmiştir. Bu çalışmanın sonucu alanyazındaki benzer bazı çalışmaların sonuçlarıyla uyumlu iken Kırkkeseli’nin çalışması ile uyumlu değildir.

“Müzik Aletleri”nin kullanım sıklığı mimari yapıların kullanım sıklığından daha azdır. Hatta davul, *Fadıf*’te tespit edilen tek müzik aletidir. İlk romanda yalnızca vurmali bir çalgı olan davul yer alırken, *Dört Kardeştiler* romanında hem vurmali algılar hem de üflemeli bir çalgı olan “kaval” kullanılmıştır. Ayrıca *Fadıf*’te, davul köyde asker uğurlarken ya da köy halkını sahura uyandırırken alınırken *Dört Kardeştiler*’de Arif karakterinin kına eğlencesinde karşımıza çıkar. Temizyürek ve Gir’in (2021) alışmalarında, Türkçe ders kitaplarında müzik aletlerinin de resimleri vardır. Kırkkesele’nin (2017) alışmasında bağlama, davul, zurna, keman, saz gibi birçok kültürel kod saptanmıştır. Topal ve Batur’un (2021) alışmalarında bağlama, lavta, saz, tambura, kopuz, cura, çöğür, kemençe, divan sazı gibi çeşitli enstrümanların belirlendiği, en sık kullanılan enstrümanın “ney” olduğu belirtilmiştir.

“Geleneksel el sanatları,” Türk kültürünün en derinliklerine yerleşen ve orada kök salan, tarih boyunca Türklerin içselleştirdiği yetenek ve estetik anlayışın bir ifadesidir. Geçmişin izlerini barındıran emek ve yaratıcılığın birleştiği muteber eserlerdir. Türk kültürünün önemli ve değerli bir parçası olan geleneksel Türk el sanatları, kültür mirasını korumada ve kültürel kimlik oluşturmada çok büyük öneme sahiptir (www.tarihte.net). *Fadıf*’te geleneksel el sanatlarına ait hiçbir bulgu yoktur. *Dört Kardeştiler* romanında el sanatları geleneği oyalı krep, el örmesi tentene, kanaviçe işlemedi örnekleri üzerinden aktarılmıştır. “Kaşıkılık” ve “kalayılık” gibi el sanatlarına dolaylı yollardan değinilmiştir. Karagöz ve akmak’ın (2023) alışmalarında el sanatları ögesinin sayısal dağılımının yüksek olduğu göze çarpar. Karakoç Öztürk ve Destegüloğlu’nun (2022) alışmalarında ise el sanatları ögesinin “edebiyat, sanat ve müzik” ögesinin alt ögesi olduğu, tüm alt ögelere ait görünümelerin tespit edilmesine rağmen sayıca az olduğu gözlemlenmiştir.

“Oyuncaklar,” yalnızca basit bir halk ürünü değildirler. Aynı zamanda gelişmiş bir sanayi ürünü olarak da toplumların ekonomisini, sosyal ve kültürel özelliklerini de temsil ederler (Karaman ve Nas, 2012). “Bir toplumun ürettiği oyun ve oyuncaklar, o toplumun kültürel değerlerini yansıtır” (Fedakar ve Şarman Korkutan, 2016). Kültürel değerleri yansıtan oyuncaklar *Fadıf*’te nispeten azdır. Hatta sadece “taş bebek”, “bebek” ve “düdük” örnekleri ile sınırlıdır. *Dört Kardeştiler*’de ise herhangi bir oyuncak bulgusu ile karşılaşılmamıştır. Erişilen bulgular oyuncak ögesinin bu çalışmada geri planda kaldığını kanıtlamaktadır. Topal ve Batur’un (2021) alışmalarında oyuncak ögesine ait örneklerin

5.sınıfta “taş bebek” ve 8.sınıfta “fırıldak” ile sınırlı kaldığı, oyuncakların çocuk üzerindeki etkisi düşünüldüğünde oyuncak çeşitlerine yeteri kadar yer verilmediği belirtilmiştir.

“Yerleşim yerleri” bu bölümde üzerinde durulacak son ögedir. Tablo 1 incelendiğinde *Fadiş*’te en sık kullanılan 5. ögenin, Tablo 4 incelendiğinde *Dört Kardeştiler*’de en sık kullanılan 6. ögenin yerleşim yerleri ögesi olduğu anlaşılır. Ulaşılan sonuçlar yerleşim yerleri ögesinin *Fadiş*’te orta seviyede yer bulunduğunu *Dört Kardeştiler* romanında çok az seviyede bulunduğunu gösterir. Topal ve Batur’un (2021) çalışmalarında yerleşim yerlerine ders kitaplarında sık sık yer verildiği en sık tekrarlanan yerleşim yerinin ise “Anadolu” olduğu belirtilmiştir. Kırkkeseli’nin (2017) çalışmasında ise “Bölge, Ülke, Şehir, Semt, Köy Adları” başlığı altında farklı yerleşim yerleri tespit edilmiştir.

Dil, kültürün yayılmasını sağlamakta iken kültür ise dilin niteliklerini göstermesine zemin oluşturan bir uygulama alanıdır. Bir toplumun dili ne denli zengin ve canlı ise o toplumun kültürü de o denli canlıdır. Zira, dil bilimcilerin dilin “içtimai bir müessese” olduğunu belirtmesi de onun toplumun hayat biçimini yansıtan önemli bir vasıta olmasıyla alakalıdır (Göçer, 2012). Dil, insanlar arasında anlaşmayı sağlayan önemli bir iletişim aracıdır. Aynı zamanda dil, kültür öğeleri içinde en önemli ögedir. Dil, diğer kültür öğelerini geleceğe ulaştıran bir köprüdür âdeti. Dilin, kültür taşıyıcısı olmasında deyimlerin katkısı göz ardı edilemez. Bu bağlamda “deyimler” her iki romanda da oldukça fazla işlenmiştir. Tablo 2 incelendiğinde *Fadiş*’te en fazla öne çıkan ögenin “deyimler” olduğu anlaşılır. Tablo 5’teki veriler incelendiğinde ise *Dört Kardeştiler* romanında da deyimlerin öne çıkan ilk öge olduğu sonucuna varılır. “Ağız özellikleri” kullanım sıklığı bakımından her iki romanda da üçüncü sıradadır. Ardından sırasıyla yansıma sözcükler ve atasözleri gelir. Her iki romanda da atasözlerinin kullanım sıklığı oldukça azdır. Alanyazındaki pek çok çalışmada dil ile ilgili kültür öğelerine yer verildiği görülmüştür (Kan, 2010; Menek, 2011; Ünveren Kapanadzade, 2018; Gürbüz, 2019; Topal ve Batur, 2021).

“Dinî ifade ve terimler” ögesi de *Fadiş* romanında en sık rastlanan öğeler arasında yerini alır. Tablo 3’e bakıldığında *Fadiş*’te en sık kullanılan dördüncü ögenin dinî ifade ve terimler olduğu fark edilir. Namaz vakitleri, oruç ibadeti, ramazan ayı, abdest almak, dua etmek gibi İslamiyet’e özgü pek çok kavram bulunmaktadır. Dikkat çeken önemli bir

kavram da “cami”dir. “Romanın temel unsurlarından olan mekân, olayların geçtiği çevreyi, kişilerin içinde yaşadıkları sosyal ve kültürel ortamı ifade eder” ayrıca “İslam dini ve medeniyetinde bazı mekânların kendi içinde taşıdığı bir anlam değeri vardır. Belirli bir kutsi ve dinî değeri olan bu mekânlar, İslam kültürü içinde bütün Müslümanlar için özel bir öneme sahiptir” (Şimşek, 2019, s. 116). İslam kültüründe kutsal ve değerli bir mekân olan cami romanda şu ifadelerle yer bulmuştur: “*O gece erkenden yatıp güneş doğmadan kalktılar. Hasan’la babası, çarşı camisine bayram namazına gittiler.*” Örnek cümlede de görüldüğü gibi cami terimi “bayram namazı” geleneği üzerinden aktarılmıştır. *Dört Kardeştiler* romanındaki dinî ifade ve terim bulguları *Fadiş* romanı bulgularının gerisindedir.

“Gelenek ve Görenekler” kullanım sıklığı yönüyle dinî ifade ve terimlerin gerisindedir. Bu ögenin *Fadiş*’te kullanım sıklığı az değilse de fazla olduğu da söylenemez. Diğer somut olmayan kültür öğeleri arasında en fazla rastlanan yedinci ögedir. *Dört Kardeştiler*’de ise gelenek ve göreneklere ait bulgular daha fazladır. Yine de bu durum sıralama açısından bir farklılık yaratmaz. Kan’ın (2010) çalışmasında düğün, köy düğünü ve sünnet düğünü gibi düğünlerle ilgili bulgular tespit edilmiştir. Kırkkeseli’nin (2017) çalışmasında gelenek ve görenekler teması ve bu temayla ilişkin birçok kod saptandığı bildirilmiştir.

“Millet ve Devlet İsimleri” her iki romanda da çok az işlenmiş ya da hiç işlenmemiştir. *Fadiş*’te en az kullanılan birinci alt ögedir. Kullanım sıklığı yalnızca 3’tür. *Dört Kardeştiler* romanında ise millet ve devlet isimlerinden hiç söz edilmemiştir. Bu bakımdan millet ve devlet adlarının geri planda kaldığı belirtilebilir. Bu durum ise oldukça dikkat çekicidir. Topal ve Batur’un (2021) çalışmalarında millet ve devlet isimlerinin her sınıf düzeyinde yer aldığı ve 6 farklı metinde geçtiği görülmektedir. Tespit edilen devlet ve millet isimleri : Selçuklular, Göktürkler, Osmanlı Devleti, Türk milleti ve millet kavramıdır. Kırkkeseli’nin (2017) çalışmasında ise “ulus adları” başlığı altında millet ve devlet isimlerine yer verilmiştir.

Oyun; çocuğa doğal bir öğrenme ortamı yaratan, gelişim alanlarına destek sağlayan, çocuğu eğlendirerek keyifli zamanlar geçirmesine imkân tanıyan, tüm insanlığa özgü evrensel bir dildir (Hakkoymaz ve Tanju Aslışen, 2022). Çocuklar için yazılmış romanlarda, mutlaka bulunması gereken öğelerden biri de oyunlardır. Çünkü çocuk, oyun aracılığıyla öğrenir. Bu bilinçli bir davranış olmayabilir fakat örtük bir biçimde kültürel

kod ya da toplumsal yaşama ait bir sürecin yaşanmasıdır (Sarpkaya, 2022). Oyunlar; çocuğun sosyalleşmesini, iş birliğini ve paylaşmayı öğrenmesini, toplum kurallarını anlamasını, toplum kültürünün farkına varmasını sağlar. Çocuk oyunları bulguları, iki romanda da az sayıdadır. *Fadiş*'te en az kullanılan üçüncü öge, *Dört Kardeştiler* romanında en az kullanılan birinci ögedir. Görüldüğü üzere oyunlar ögesi geri planda kalmıştır. Topal ve Batur'un (2021) çalışmalarında da çocuk oyunlarının ihmal edildiği düşünülür. Karakoç Öztürk ve Destegüloğlu'nun (2022) çalışmalarında ise oyunların en fazla kültürel aktarıma sahip öğelerden biri olduğu belirtilmiştir.

Türk milli kültürünün oluşmasında ve bugünlere ulaşmasında “sözlü ürünler”in rolü yadsınamaz. Tarihe yön vermiş olaylar ve kişiler sözlü edebiyat ürünleri aracılığıyla aktarılagelmiştir. Bu nedenle sözlü ürünler Türk kültür tarihinin önemli bir kaynakçasıdır. *Fadiş* ve *Dört Kardeştiler* romanlarında masal, türkü, mâni, deyiş, ninni, şarkı, sayışma, tekerleme gibi sözlü ürünlere rastlanır. Kullanım sıklıkları incelendiğinde *Fadiş*'te daha fazla sözlü ürüne yer verildiği görülür. Ayrıca her iki romanda da sözlü ürünlere ait bulgular orta seviyede temsil edilmiştir. *Fadiş*'te en az kullanılan beşinci öge, *Dört Kardeştiler*'de en az kullanılan ikinci ögedir.

İnsanoğlu, dil aracılığı ile çevresindeki tüm kavramları işaretlemekte ve onları kendi zihninde somutlaştırmaktadır” (Bakır, 2023, s. 80). Adların TDK Türkçe Sözlük'teki anlamı bir kimseyi, bir şeyi anlatmak, tanımlamak ve açıklamak için yararlanılan sözler şeklindedir (TDK, 2019, s. 23). “Adlar” ögesini kendi içerisinde insan adları, aile ve akrabalık adları, meslek adları, hayvan adları ve bitki adları olarak gruplandırabiliriz. *Fadiş*'te en fazla kullanım sıklığı olan alt öge “insan adları”dır. Ardından aile ve akrabalık adları ile meslek adları gelir. İnsan adlarının kullanım sıklığı bir hayli yüksektir. Hayvan adları diğer alt öğeler kadar fazla olmasa da en çok kullanılan ilk beş öge arasında yer alır. Bitki adları ise epeyce azdır. Tablo 6 incelendiğinde *Dört Kardeştiler* romanında en sık kullanılan ilk 4 öge sırasıyla insan adları, aile ve akrabalık adları, meslek adları ve hayvan adlarıdır. İnsan adları bu romanda da ön plana çıkan birinci alt ögedir. Hayvan adları ve bitki adlarının kullanım sıklığı *Dört Kardeştiler* romanında daha fazladır.

Evrensel kültürün bir parçası sayılan “spor” dil, din, ırk ve kültür bakımından farklı olan bireyleri bir araya getiren, dünya barışına faydalar sağlayan, fiziksel katkılarının dışında ruh sağlığının da korunmasına yardımcı olan hareketler topluluğudur (Özen, 2012). Toplumlar, sağlığını spor yaparak korurken kültürlerini de spor aracılığıyla

yayarlar. Kùltürün yayılmasına katkı sağlayan spora her iki romanda da hiç yer verilmemiştir. Kan (2010), çalışmasında gùreř, cirit ve dağcılık sporlarına değinildiğini cirit ön planda iken dağcılık ve gùreřin geri planda kaldığını bildirmiştir.

BÖLÜM VI

SONUÇ VE ÖNERİLER

Sonuçlar

Tartışma bölümünde Gülten Dayıoğlu'nun *Fadiş ve Dört Kardeştiler* romanlarında hangi kültür öğelerine ne derece yer verildiği çalışmanın alandaki diğer çalışmalarla farklılıklarının ve benzerliklerinin neler olduğu konusu tartışılmıştı. Sonuç bölümünde ise incelenen romanlardan elde edilen sayısal değerler ile bu değerler doğrultusunda ulaşılan sonuçlar hakkında bilgiler yer alacaktır.

Önce *Fadiş* romanının sayısal değerleri incelenecektir. Yeme-içmenin 341; giyim, kuşam ve süslenmenin 107; ev eşyalarının 266; alet-gereçlerin 10; tarihî şahsiyetlerin 1; tarihî ve turistik yerlerin 3; mimarinin 471; müzik aletlerinin 15; oyuncakların 3; yerleşim yerlerinin 46 defa kullanıldığı, yazılı ürünlerin ve el sanatlarının ise hiç kullanılmadığı tespit edilmiştir. *Dört Kardeştiler* romanı somut kültür öğeleri incelendiğinde yeme-içmenin 214; giyim, kuşam ve süslenmenin 97; ev eşyalarının 288; alet, gereçlerin 35; yazılı ürünlerin 1; mimarinin 213; müzik aletlerinin 8; el sanatlarının 6; yerleşim yerlerinin 13 defa kullanıldığı tarihî şahsiyetlerin, tarihî ve turistik yerlerin ve oyuncakların ise hiç kullanılmadığı tespit edilmiştir. *Fadiş* romanında mimari, yeme-içme, ev eşyaları ve giyim, kuşam süslenme öğelerinin sayısal değerleri fazla iken tarihî şahsiyetler, tarihî ve turistik yerler, oyuncaklar ve alet gereçler öğelerinin sayısal değerleri azdır. “Yazılı ürünler” ve “el sanatları” öğelerine ise hiç yer verilmemiştir. *Dört Kardeştiler* romanı somut kültür öğeleri hakkında ise şunları söylemek mümkündür: en fazla kullanım sıklığı olan öğeler ev eşyaları, yeme-içme, mimari, giyim-kuşam ve süslenmedir. En az kullanım sıklığına sahip öğeler müzik aletleri, el sanatları ve yazılı ürünlerdir. “Tarihî şahsiyetler”, “tarihî ve turistik yerler” ve “oyuncaklar”a ise hiç yer verilmemiştir. *Fadiş* romanı yazılı ürünler, el sanatları ve tarihî şahsiyetler bakımından *Dört Kardeştiler* romanı ise tarihî şahsiyetler, tarihî ve turistik yerler ve oyuncaklar bakımından geri planda kalmıştır.

Somit kültür öğelerinden sonra dil ile ilgili kültür öğelerine değinilecektir. *Fadiş* romanındaki dil ile ilgili somut olmayan kültür öğeleri şunlardır: deyimler, ikilemeler, yansıma sözcükler, ağız özellikleri ve atasözleri. Deyimlerin 297; ikilemelerin 248; yansıma sözcüklerin 20; ağız özelliklerinin 43; atasözlerinin 4 kez kullanıldığı tespit

edilmiştir. Bu sonuca göre kullanım sıklığı fazla olan ögeler “deyimler ve ikilemeler” iken kullanım sıklığı az olan ögeler “yansıma sözcükler” ve “atasözleri”dir. “Ağız özellikleri” ise orta seviyede bulunmaktadır. *Dört Kardeştiler* romanındaki dil ile ilgili kültür ögelerinin sayısal dağılımı ise şöyledir: deyimlerin 291; ikilemelerin 259; yansıma sözcüklerin 32; ağız özelliklerinin 76; atasözlerinin 1 kez kullanıldığı saptanmıştır. Dolayısıyla kullanım sıklığı bakımından ön planda olan ögeler “ikilemeler” ve “deyimler”dir. Geri planda kalan ögeler ise “atasözleri” ve “yansıma sözcükler”dir. İki romanda da dil ile ilgili ögelerde birbirine yakın sonuçlar elde edilmiştir.

Somut olmayan diğer kültür ögeleri: dinî ifade ve terimler, gelenek ve görenekler, millet ve devlet isimleri, çocuk oyunları, sözlü ürünler, insan adları, aile ve akrabalık adları, meslek adları, hayvan adları, bitki adları ve spordur. Dinî ifade ve terimlerin 138; gelenek ve göreneklerin 25; millet ve devlet isimlerinin 2; çocuk oyunlarının 14; sözlü ürünlerin 47; insan adlarının 2082; aile ve akrabalık adlarının 519; meslek adlarının 152; hayvan adlarının 74; bitki adlarının 6 kez kullanıldığı sporun ise hiç kullanılmadığı tespit edilmiştir. Sonuçlara göre *Fadiş* romanında kullanım sıklığı fazla olan ögeler “insan adları” ile “aile ve akrabalık adları”dır. Az kullanılan ögeler ise “millet ve devlet adları” ile “bitki adları”dır. Hiç rastlanmayan öge ise “spor”dur. *Dört Kardeştiler* romanındaki diğer somut olmayan kültür ögelerinin sayısal verileri şu şekildedir: dinî ifade ve terimlerin 45; gelenek ve göreneklerin 37; çocuk oyunlarının 4; sözlü ürünlerin 29; insan adlarının 1143; aile ve akrabalık adlarının 491; meslek adlarının 320; hayvan adlarının 247; bitki adlarının 44 kez kullanıldığı, millet ve devlet isimleri ile sporun ise hiç kullanılmadığı tespit edilmiştir. En sık kullanılan ögeler “insan adları” ile “aile ve akrabalık adları” iken en az kullanılan ögeler “çocuk oyunları” ve “sözlü ürünler”dir. Hiç kullanılmayan ögeler ise “millet ve devlet isimleri” ile “spor”dur. Sonuçlar arasında bir kıyaslama yapıldığında her iki romanda da “spor ögesine” yer verilmediği görülmektedir.

Elde edilen bulgulara göre her iki romanda da kültür ögeleri çoğunlukla doğrudan sunulmuştur. Fakat *Dört Kardeştiler* romanında “kalaycılık” ve “kaşıkçılık” gibi el sanatlarının, *Fadiş* romanında ise “Türkiye Cumhuriyeti”nin dolaylı olarak ifade edildiği görülmüştür. Aynı zamanda *Dört Kardeştiler*’de davul ve zurna gibi müzik aletlerine dolaylı olarak yer verilmiştir. İncelenen romanlarda en çok tespit edilen somut kültür ögeleri mimari, yeme-içme, ev eşyaları ile giyim, kuşam ve süslenme iken en çok tespit edilen somut olmayan kültür ögeleri dil ile ilgili ögelerdir.

Öneriler

1. Geniş bir zaman diliminde insanın ya da yaşadığı toplumun başından geçen olayları ve durumları anlatan romanlar, gerek olay örgüsü gerekse kişi kadrosu ve mekân bakımından gerçeğe en yakın edebî türlerdir. Çocuk romanlarında yalnızca millî kültür öğelerine yer vermek çocuğun kendi toplumunun kültür değerlerini öğrenmesini sağlasa da diğer toplumların kültürlerini tanınmasına engel olacaktır. Bu yüzden yalnızca millî kültür öğelerine yer verilmemesi farklı toplumların kültürlerinden de söz edilmesi gerekir.

2. Somut kültür yeme-içme, ev eşyaları, yazılı ürünler, mimari yapılar, oyuncaklar, el sanatları gibi somut unsurlardan oluşur. Somut olmayan kültür ise somut kültürün dışında kalan dinî ifade ve terimler, gelenek ve görenekler, sözlü ürünler, çocuk oyunları, millet ve devlet isimleri gibi öğelerden meydana gelir. Somut ve somut olmayan öğeler daima etkileşim içerisinde. Bu sebeple birbirlerini etkilerler. Romanlarda hem somut kültür hem de somut olmayan kültür öğelerine eşit oranda yer verilmelidir.

3. Dil, millî kültürün en temel ögesidir. Kültür, dil sayesinde nesilden nesile aktarılır. Atasözleri ve deyimler bir milletin düşüncelerini, hislerini ve deneyimlerini yansıtır. Çocuk kitaplarında deyimler oldukça fazla yer alırken atasözleri geri planda kalmakta. Deyimler gibi atasözlerinin de sık kullanılan dil unsurları arasında yer alması sağlanmalıdır.

4. Romanlarda tarihî şahsiyetler ve tarihî ve turistik yerlerden söz edilerek çocuğun tarih sevgisi ve bilinci kazanması sağlanmalıdır.

5. Çocuk oyunları bilişsel, duyuşsal ve sosyal gelişimi sağlar, millî benliğin oluşmasına yardımcı olur. Bilgisayar ve akıllı telefon kullanımının son yıllarda artmasıyla birlikte çocuk oyunları da unutulmaya yüz tutmuştur. Bu durum gelişim çağındaki çocukları birçok açıdan olumsuz etkiler. Körebe, beştaş, ip atlama, birdirbir, köşe kapmaca, dokuztaş, yakantop gibi geleneksel oyunların çocuk romanlarında daha fazla yer alması sağlanmalıdır.

6. Öğrenme, yaşantılar sonucu ortaya çıkan uzun süreli değişimlerdir. Bir davranışın öğrenme olarak kabul edilebilmesi için bireyin davranışlarında uzun süreli bir değişimin olması gerekir. Çocuk kitaplarında anlatılanların kalıcı öğrenmeye dönüşmesi

için görsel olarak da desteklenmesi şarttır. Bu nedenle romanlar, yalnızca metinlerden ibaret olmamalı, anlatılanlarla uyumlu ilgi çekecek resimler de yer almalıdır.

7. Türk toplumu, el sanatları bakımından zengin ve köklü bir kültüre sahiptir. Ebru ve kumaş boyamadan, halıcılık ve gümüş ilemeciliğine kadar pek çok el sanatı alanı bulunmaktadır. Bu alanların bazıları zamanla unutulsa da günümüzde hlen değeri koruyan alanlar da bulunur. Bu önemli kültür mirasının yaşatılması adına ocuk romanlarında sıkça bahsedilmesi gerekir.

8. Spor, bedensel ve zihinsel bakımdan insana çeşitli faydalar sağlayan zamanla yaşam tarzı haline dönüşen her türlü etkinliktir. Toplumun bütünleşmesini sağlayarak ulusal birlik ve beraberliği teşvik eder. ocuk romanlarında geleneksel Türk sporlarına yer verilmeli bu sporların daha fazla tanınması sağlanmalıdır.

KAYNAKÇA

- Ağca, M. (2021). Dil, kültür, iletişim. M. V. Nalbant (Ed.). *Üniversiteler için Türk dili el kitabı* içinde. (s. 9-20). İstanbul: Bilgeoğuz Yayınları.
- Akça, N. C. (2023). Safiye Erol'un romanlarında yeme-içme kültürü ve alışkanlıkları. *Folklor/Edebiyat*, 29 (116), 1007-1026. <https://doi.org/10.22559/folklor.2453>
- Akhter, T. (E.). (2022). *Culture and Literature*. Cambridge Scholars Publishing.
- Aksan, D. (2001). *Türkçenin gücü*. Ankara: Bilgi Yayınevi.
- Aksoy, Ö. A. (2021). *Atasözleri ve deyimler sözlüğü 2-Deyimler sözlüğü*. İstanbul: İnkılâp Yayınları.
- Aksoy, Ö. A. (2021). *Atasözleri ve deyimler sözlüğü 1- Atasözleri sözlüğü*. İstanbul: İnkılâp Yayınları.
- Alyılmaz, S. ve Alyılmaz, C. (2018). Ağız bilimi çalışmalarının Türkçe öğretimi açısından önemi. *Dil ve Edebiyat Dergisi*, (45), 7- 38. DOI Numarası/DOI Number: 10.24155/tdk.2018.55
- Anamur, S. (1973). Din nedir ve ne değildir?. *İslam Medeniyeti Dergisi*, 3(28), 20-22.
- Aydın, M. S. (1987). *Din felsefesi*. İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi Yayınları.
- Aydın, S. (2021). *Spor kültürü*. İstanbul: İlke Yayıncılık.
- Aydın, S. (2021). *Oyun ve oyuncak kültürü*. İstanbul: İlke Yayıncılık.
- Aygün, T. (2023). Geleneksel Türk el sanatları-5 farklı sanat. <https://www.tarihte.net/geleneksel-turk-el-sanatlari/> adresinden alınmıştır.
- Aytekin, M. ve Oğuzcan, D. (2020). Kültürün yeniden üretimi bağlamında Türk kültüründeki oyun ve oyuncakların canlandırma filmlerde incelenmesi: Rafadan Tayfa Dehliz Macerası örneği. *Journal of History School*, 48, 3418- 3449.

- Bakır, M. M. (2023). Köktürk harfli yazıtlarda görülen kişi adları ve eski Türklerde adlar üzerine bir bakış. *Türk Dünyası Dil ve Edebiyat Dergisi*, 55, 79-114. DOI: 10.24155/tdk. 2023. 218
- Balcı, U. (2014). Türk toplumunda adlar ve soyadları (Sosyo- kültürel ve dilbilimsel bir yaklaşım). *Diyalog*, 2(2), 110-114.
- Barutçu, T. ve Açık, F. (2018). Çocuk edebiyatı ürünlerinde yer alan deyimlerin kültür aktarımındaki rolü ve Türkçe ders kitaplarındaki deyimlerle örtüşme düzeyi. *bilig-Türk Dünyası Sosyal Bilimler Dergisi*, 86, 183-209.
- Başoğlu, B. (2017). Kültür ve spor. *Social Sciences Studies Journal*, 3(6), 1037-1043. DOI:10. 26449/sss.135
- Berberler, A. (2020). *Dil tarih kültür*. İstanbul: Az Akademi.
- Bulut, M. ve Orhan, S. (2012). Türkçe-edebiyat ders kitaplarının dil ve kültür aktarımındaki rolü ve önemi üzerine bir inceleme. *The Journal Of Academic Social Science Studies*, 5 (8), 297-311. DOI: 10.9761/jasss_461
- Campbell, J. (2023). *Culture*. Salem Press Encyclopedia.
- Canbay, A. ve Nacakcı, Z. (2022). *Müzik kültürü*. Ankara: Pegem Akademi.
- Coşkun, C. (2020). Tümceye kattığı anlam bağlamında ikilemeler. *Homerios*, 3(3), 113-128. DOI: <https://doi.org/10.33390/homerios.3.013>
- Çakmak Güleç, H. ve Geçgel, H. (2006). *Çocuk edebiyatı*. Ankara: Kök Yayıncılık.
- Çavuş, B. (2021). Çağdaş öyküde eşyanın kullanımı: kimlik ve eşya bağlamında Oğuz Atay'ın Beyaz Mantolu Adam ve Nazlı Eray'ın Monte Kristo adlı öyküleri. *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi*, 10 (4), 1361-1370.
- Dayıoğlu, G. (2021). *Fadiş*. İstanbul: Altın Kitaplar Yayınları.
- Dayıoğlu, G. (2022). *Dört Kardeştiler*. İstanbul: Altın Kitaplar Yayınları.

- Demiryürek, M. (2021). Fadiş'in 50. yaşında Gülten Dayıoğlu ve Türk çocuk edebiyatı. *Türk Edebiyatı Aylık Fikir ve Sanat Dergisi*, 574. (Ağustos, 2021), 10-16.
- Doğan, T. (Editör). (2022). *Mimari Kültür Bellek*. Çanakkale: Paradigma Akademi Yayınları.
- Eagleton, T. (2016). *Culture*. Yale University.
- Ekici, M. (2017, Nisan). *Unesco ve Türk dünyası ortak somut olmayan kültürel miras değerleri*. IV. Uluslararası Türk Dünyası Araştırmaları Sempozyumu'nda sunuldu, Niğde.
- Ekici, M. ve Sarpkaya, S. (2021). Tebrizli İran Türklerinde masal anlatıcısı tipolojisi ve kültürel kimlik. *Millî Folklor*, 33 (17), 58-69.
- Eliuz, Ü. (2020). Gülten Dayıoğlu. <https://teis.yesevi.edu.tr/madde-detay/dayioglu-gulten> adresinden alınmıştır.
- Emiroğlu, S. (2012). Türkçe sözlükteki akrabalık adlarının tasnifi. *Turkish Studies*, 7(4). 1691-1710.
- Ergin, M. (1985). *Türk dilbilgisi*. İstanbul: Boğaziçi Yayınları.
- Ergin, M. (1998). *Edebiyat ve eğitim fakültelerinin Türk dili ve edebiyatı bölümleri için Türk dil bilgisi*, İstanbul: Bayrak Yayınları.
- Eskimen, A. D. (2015). Gülten Dayıoğlu'nun Yada' nın Gizil Gücü adlı eserinde eğitsel, fantastik, estetik ve halk kültürüne ait unsurlar. *Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 18 (34), 63-77. <https://doi.org/10.31795/baunsobed.645362>
- Ezik, A. (2021). Gülten Dayıoğlu ve çocuk yazını. *Kartal Belediyesi Edebiyat Kültür Sanat Dergisi*, (11), 46-49.
- Fedakar, P. ve Kuzay Demir, G. (2018). Yaşayan insan hazineleri programının somut olmayan kültürel mirasın sürdürülebilirliği bağlamında değerlendirilmesi. *Millî Folklor*, 30 (120), 90-101.

- Fedakar, P. ve Şarman Korkutan, S. (2016). Seferihisar geleneksel çocuk oyunlarının yapısal analizi. *Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 25 (1), 366-374.
- Göçer, A. (2012). Dil-kültür ilişkisi ve etkileşimi üzerine. *Türk Dili Dil ve Edebiyat Dergisi*, 50-57.
- Gülten Dayıoğlu. (2024). Haberler. <https://www.gultendayioglu.com/cocuklara-kitap-arti-tv> adresinden alınmıştır.
- Gürbüz, Y. (2019). *Ortaokul Türkçe ders kitaplarının somut olmayan kültürel miras unsurları bağlamında incelenmesi*. Yüksek lisans tezi. Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Muğla.
- Güven, A. Z. ve Özel, M. (2015). Cahit Uçuk'un Türk İkizleri adlı eserinin Türk dili ile ilgili kültürel öğeler açısından incelenmesi. *Turkish Studies*, 10 (7), 503-518.
- Güven, E. B. (2024). Roman ve post modern roman. *Rumeli'de Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi*, (38), 548-562. <https://doi.org/10.29000/rumelide.1439687>
- Hakkoymaz, S. ve Tanju Aslışen, E. H. (2021). Resimli çocuk kitaplarında yer verilen oyun ve oyuncaklara ilişkin bir inceleme: Gaziantep Çocuk Kütüphanesi örneği. *Millî Eğitim Dergisi*, 51 (235), 2465-2486. <https://doi.org/10.37669/milliegitim.887405>
- Hengirmen, M. (2009). *Dilbilgisi ve dilbilim terimleri sözlüğü*. Ankara. Engin Yayınevi.
- Hengirmen, M. (2002). *Türkçe dilbilgisi*. Ankara: Engin Yayınları.
- Jenks, C. (1993). *Culture*. Routledge.
- Kan, M. O. (2010). *Millî Eğitim Bakanlığı yayınları ilköğretim 7. sınıf Türkçe ders kitabının kültür öğeleri açısından incelenmesi*. Yüksek lisans tezi. Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Hatay.
- Karagöz, M. (2015). "Işın çağı çocukları"nın bilim kurgunun temel kavramları ve çocuk/gençlik yazını bağlamında incelenmesi. *Ana Dili Eğitimi Dergisi*, 3 (4), 41-48.

- Karagöz, B. ve Çakmak, T. (2023). İlkokul Türkçe ders kitaplarında somut olmayan kültürel miras unsurları. *Cumhuriyet International Journal Of Education*, 12 (4), 1027-1037. DOI: <https://dx.doi.org/10.30703/cije.1278693>
- Karakoç Öztürk, B. ve Destegüloğlu, B. (2022). Çocuk kitaplarının kültürel aktarım açısından incelenmesi. *Manisa Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 20 (2), 214-235. <https://doi.org/10.18026/cbayarsos.1056023>
- Karaman, G. ve Nas, E. (2012). Çorum İskilip’te geçmişten günümüze aktarılan bir miras: Ahşap oyuncaklar. *Karadeniz Uluslararası Bilimsel Dergi*, (14), 103-116.
- Karasar, N. (2009). *Bilimsel araştırma yöntemi*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Karkınlı, R. (2017). Özbeklerde çocuk oyun-oyuncak kültürü ve çocuk oyunları üzerine bir tasnif denemesi. *Journal of Turkish Studies-International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, 12(22), 485-498. DOI: <http://dx.doi.org/10.7827/TurkishStudies.12309>
- Kavan, N. Ve Akın, E. (2020). Zaman bisikleti fantastik çocuk roman serisinin kültürel çözümlemesi. *Asya Studies*, 4(11), 49-57. <https://doi.org/10.31455/asya.684728>
- Kıbrıs, İ. (2006). *Çocuk edebiyatı*. Ankara: Tek Ağaç Yayınevi.
- Kırkkeseli, Ö. (2017). *8. Sınıf Türkçe ders kitabında yer alan şiir ve okuma metinlerinin kültürel öğeler açısından değerlendirilmesi*. Yüksek lisans tezi. Atatürk Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Erzurum.
- Korkmaz, Z. (1992). *Grammer terimleri sözlüğü*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Matan, M. (2014) *İlköğretim 5.sınıf Türkçe ders kitaplarında kültür öğeleri*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi. Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Gaziantep.
- Menek, S. (2011) *Ünver Oral’ın Karagöz metnindeki kültürel ve eğitsel unsurlar*. Yüksek lisans tezi. Atatürk Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Erzurum.

- Nalbant, M. S. (Editör). (2021). *Üniversiteler için Türk dili el kitabı*. İstanbul: Bilgeoğuz Yayınları.
- Oğuz, M. Ö. (2013). Terim olarak somut olmayan kültürel miras, *Millî Folklor*, 25 (100), 5-13.
- Oğuz, M. Ö. (2018). *Somut olmayan kültürel miras nedir?*. (3. bs.) Ankara: Geleneksel Yayıncılık.
- Oğuzkan, F. (2006). *Yerli ve yabancı yazarlardan örneklerle çocuk edebiyatı*. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Ölçer Özünel, E. (2013). Cemekândan canlı performansa somut olmayan kültürel miras ve müzeler. *Somut olmayan kültürel mirasın geleceği Türkiye deneyimi*. Ankara: UNESCO Türkiye Millî Komisyonu Yayınları.
- Özbay, M. ve Melanlıoğlu, D. (2009). Türkçe eğitiminde deyimlerin öğretme öğrenme süreci bakımından değerlendirilmesi. *Millî Eğitim*, 38 (131). 8-19.
- Özdek, A. (2012). Türk müzik kültürünün oluşumuna öncülük eden bileşenlere genel bir bakış, *Batman Üniversitesi Yaşam Bilimleri Dergisi*, 1(1), 29-36.
- Özen, N. (2012). *Türk kültür tarihinde spor ve Türklerin spora katkıları*. Yüksek lisans tezi. Batman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Batman.
- Püsküllüoğlu, A. (2006). *Türkçe deyimler sözlüğü*. (3. bs.). Ankara: Arkadaş Yayınevi.
- Sarpkaya, S. (2022). Türk dünyası geleneksel oyunlarından “Mor Menekşe” nin sözel dokusu ve oynanışında mitoloji ve hayat. *Millî Folklor*, 17(135), 83-94.
- Sever, S. (2007). *Çocuk ve edebiyat*. Ankara: Kök Yayıncılık.
- Sınar Çılgın, A. (2005). Çağını anlatan bir çocuk edebiyatçısı: Gülten Dayıoğlu. *Uludağ Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 6 (8), 35-46.
- Sürücüoğlu, M. S ve Özçelik, A. Ö. (2008). *Türk mutfak ve beslenme kültürünün tarihsel gelişimi*. 38. İcanas Kongresi’nde sunuldu, Ankara.

- Şimşek, T. (2005). *Çocuk edebiyatı*. Konya: Suna Yayınları.
- Şimşek, T. (Editör). (2018). *Kuramdan uygulamaya çocuk edebiyatı* (5. bs.). Ankara: Grafiker Yayınları.
- Şimşek, Y. (2017). *II. meşrutiyet dönemi Türk romanında dinler ve inançlar (1908-1923)*. Doktora tezi. Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Şimşek, Y. (2019). II. meşrutiyet sonrası Türk romanında dinî mekânlar. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 12 (67), 115-135. <http://dx.doi.org/10.17719/jisr.2019.3705>
- Şirin, M. R. (1994). *99 soruda çocuk edebiyatı*. İstanbul: Çocuk Vakfı Yayınları.
- Şirin, M. R. (2007). *Çocuk edebiyatına eleştirel bir bakış-çocuk edebiyatı nedir ne değildir?* Ankara: Kök Yayıncılık.
- Şirin, M. R. (2015). Kim çocuk edebiyatı yazarıdır? Hangi dil? Pedagogik mi, estetik mi? *Türk Dili Dergisi*, Dilin Perdeleri Özel Sayısı, (ss. 149-164), Kasım, Aralık.
- Şirin, M. R. (2019). *Çocuk edebiyatına eleştirel bir bakış*. İstanbul: Uçan At Yayınları.
- Takıl, N. B. (2023). Türk sözlü kültürü ve çocuk edebiyatı. *Korkut Ata Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, 10, 256-268. DOI: 10. 51531/ korkutataturkiyat. 1245182
- Tanrıku, M. (2023). *Coğrafya ve kültür*. Ankara: Pegem Akademi.
- Tanrıverdi, H. (2018). Din-kültür ilişkisi üzerine bir değerlendirme. *Ordu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi*, 8 (3), 595-601.
- T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı. (2024). Beş Taş oyunu- Artvin. <https://www.kulturportali.gov.tr/turkiye/artvin/kulturatlasi/bes-tas-oyunu> adresinden alınmıştır.
- T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı. (2024). Sözlü anlatımlar nedir?. <https://www.kulturportali.gov.tr/portal/halkedebiyati?ysclid=m2hwpdkdvr814739860> adresinden alınmıştır.

T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı. (2024). El sanatları geleneği. <https://www.kulturportali.gov.tr/portal/el-sanatlari-gelenegi-1?ysclid=m2hxj3g8f982478694> adresinden alınmıştır.

T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı. Somut olmayan kültürel miras nedir?. <https://yakegm.ktb.gov.tr/TR-345089/somut-olmayan-kulturel-miras-nedir.html> adresinden alınmıştır.

Tekin, M. (2016). *Roman sanatı I-romanın unsurları*. İstanbul: Ötüken Yayıncılık.

Tekşan, K., Akkaya, S. E. ve inpolat, E. (2019). Gülten Dayıoğlu'nun gezi kitapları üzerine bir değerlendirme. *Ana Dili Eğitimi Dergisi*, 7 (2), 368-383. <https://doi.org/10.16916/aded.540711>

Temizyürek, F. ve Gir, M. (2021). Ortaokul Türkçe ders kitaplarının kültürel sembollerin kullanımı bağlamında değerlendirilmesi. *International Journal of Languages' Education and Teaching*, 9 (1), 243-259. DOI: 10.29228/ijlet.49596

Topal, S. ve Batur, Z. (2021, Ocak). *Türkçe ders kitaplarında kültürel eşitlilik 1. I.* Uluslararası Bilim, Eğitim, Sanat ve Teknoloji Sempozyumu'nda (UBEST) sunuldu, İzmir.

Tural, S. (1988). *Kültürel kimlik üzerine düşünceler*. Ankara: Ecdd Yayınları.

Türk Dil Kurumu. (2019). *Türkçe sözlük*. (11. bs.). Ankara: Türk Dil Kurumu.

Türk Maarif Ansiklopedisi. (2024). ocukoyunları. <https://turkmaarifansiklopedisi.org.tr/cocuk-oyunlari> adresinden alınmıştır.

Tylor, E. B. (2016). Kültür bilimi. (ev. E. Dabağcı). *Vira Verita*, 2, 91-110.

Unesco Türkiye Millî Komisyonu.(2022). Unesco'nun Vizyonu. <https://unesco.org.tr/Pages/2020/1401/UNESCO%E2%80%99nun-Vizyonu> adresinden alınmıştır.

Unicef Türkiye Millî Komitesi. (2004). Çocuk haklarına dair sözleşme.

https://www.unicefturk.org/public/uploads/files/UNICEF_CocukHaklarinaDairSozlesme.pdf adresinden alınmıştır.

Uzunkaya, D. (2021). Dil, kültür, iletişim. M. V. Nalbant (Ed.). *Üniversiteler için Türk dili el kitabı* içinde. (s. 9-20). İstanbul: Bilgeoğuz Yayınları.

Ünveren Kapanadzade, D. (2018). Dil ve kültür aktarımında işlevsel bir araç olarak ders kitapları: Türkçe ders kitapları örneği. *Turkish Studies*.13(27), 1575-1592. DOI:<http://dx.doi.org/10.7827/TurkishStudies.14396>

Vardar, B. (2007). *Açıklamalı dilbilim terimleri sözlüğü*. İstanbul: Multilingual Yayınları.

Varışoğlu, M. C. (2017). Dil ve yazı. A. İşcan ve S. Baskın (Ed.). *Etkinliklerle hafta hafta yazılı anlatım* içinde (s. 1-13). (3. bs.). Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.

Varelci, İ. (2021). Gülten Dayıoğlu'nun eserlerinde eğitsel unsurlar. *Kartal Belediyesi Edebiyat Kültür Sanat Dergisi*, (11), 56-58.

Yılar, Ö. ve Turan, L. (Editörler). (2007). *Çocuk edebiyatı*. Ankara: Pegem Yayıncılık.

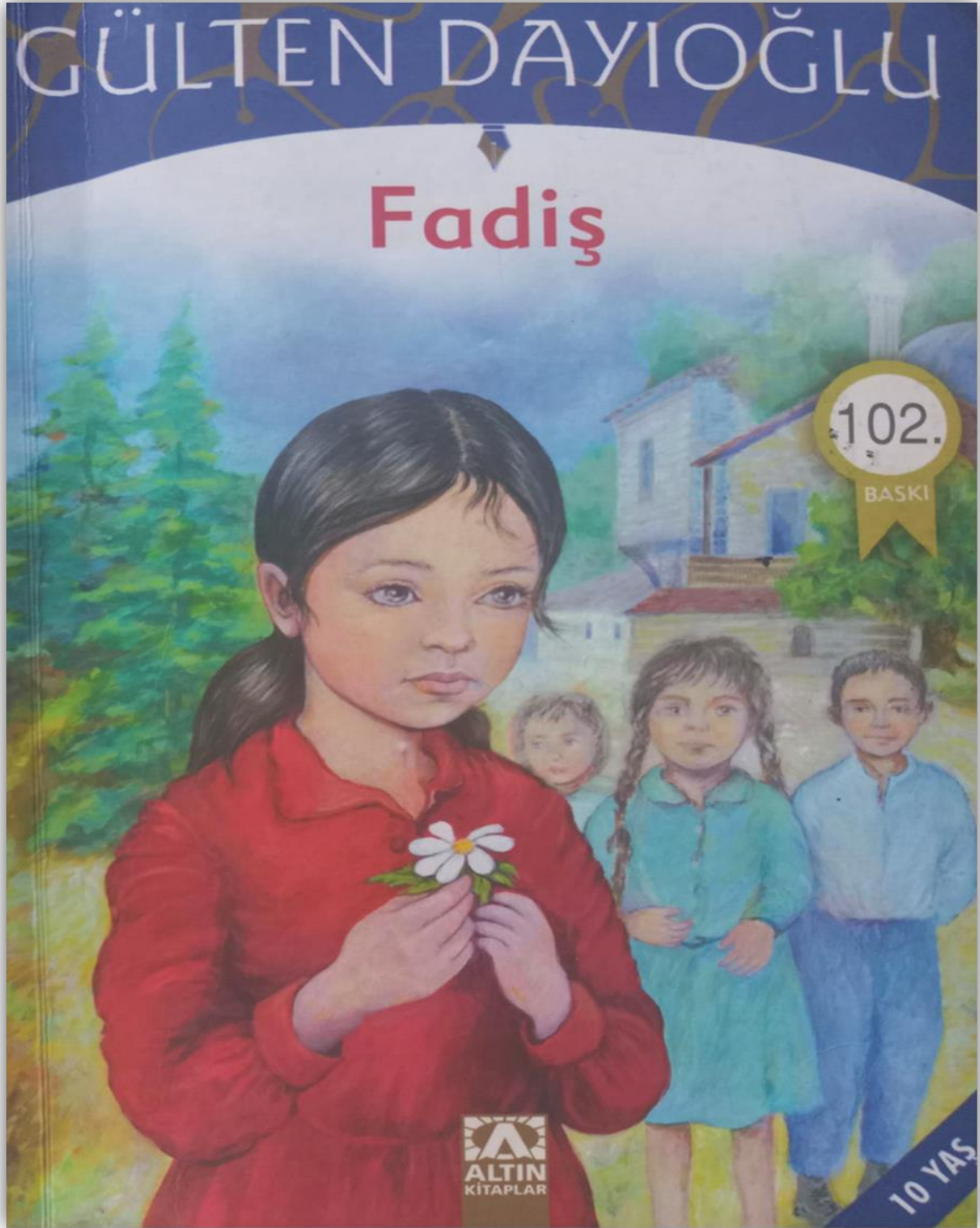
Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2021). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri* (12. bsk.). Ankara: Seçkin Yayıncılık.

Yüce, K. ve Nuhoglu, M. M. (Editörler). (2007). *Çocuk edebiyatı*. Ankara: Lisans Yayıncılık.

EKLER

Gülten Dayıoğlu'nun İncelenen Eserlerinin n Kapakları

Ek-1. *Fadış* Romanı n Kapak Resmi

Ek-2. *Dört Kardeşiler* Romanı Ön kapak Resmi

Ekler-3.

ÖZ GEÇMİŞ

